

Exempelsamling

I exempelsamlingen är lämningstyperna med exempel på beskrivningar sorterade efter kategori (tema). Samma lämningstyp kan förekomma inom flera kategorier. De olika kategorierna framgår av innehållsförteckningen nedan.

Innehåll

Agrara lämningar	2
Bebyggelselämningar	10
Befästningsanläggningar	21
Boplatser och visten	28
Gravar	44
Industriell verksamhet och skogsbruk	61
Jakt och fångst	77
Kommunikationslämningar och maritima lämningar	82
Kult, offer och folktro	96
Metallframställning och bergsbruk	102
Ristningar, hållmålningar och minnesmärken	120
Övriga lämningar	128
Index	136

Exemplen i denna samling är i de flesta fall tagna från verkliga beskrivningar, vilka omarbetats för att bli så pedagogiska som möjligt. Vissa exempel är dock rent fiktiva, då inga verkliga beskrivningar förelegat.

Agrara lämningar

Inom kategorien *Agrara lämningar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper

Dammvall
Dike/ränna
Fossil åker
Husgrund, historisk tid
Hägnad
Kvarn
Röjningsröse

Sammansatta lämningstyper

Hägnadssystem
Område med fossil åkermark

Dammvall

Definition: Vall uppförd i avsikt att kunna ansamla eller magasinera vatten i en grävd damm eller naturlig sänka.

Kommentar: Avser vallar uppförda i samband med t.ex. metallframställningsplatser, kvarnlämningar eller annan industriell verksamhet men även för flottning och till översilningsmarker.

Principer för beskrivning: Ange längd med längdriktningen inom parentes, bredd, höjd och material. Eventuella synliga dammluckskonstruktioner anges. De dammvallar som ligger omedelbart intill eller inom ett kvarnställe eller en såg, brukar vanligen inte registreras separat, se exempel under Kvarn.

Dammvall kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fördämningsvall, 40 m l (NV–SÖ), 4–5 m br och intill 2 m h, av jord och sten. I mitten är en fördjupning, där dammluckan varit belägen.

Skador på lämning: Vid vallens båda yttre begränsningar är täktgropar, varifrån fyllnadsmassor tagits.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Dammvall

Dike/ränna

Definition: Grävd ränna eller dike.

Kommentar: Omfattar t.ex. grävda rännor för vatten till eller ifrån en kraftstation, samt diken för torrläggning eller bevattning. Avser även mer omfattande bevattningskanaler. Vissa diken/rännor ingår som konstruktioner i andra lämningstyper, t.ex. vattenrännor i anslutning till hyttlämningar och kvarnar, och skall då inte registreras separat.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Bevattning
Dränering
Kraftutvinning
Övrig

Principer för beskrivning: Ange längd med längdriktningen inom parentes, bredd och, om möjligt, djup. Därefter beskrivs väggkonstruktioner och dylikt. Ange om möjligt rännans funktion (typ) och om rännan är torrlagd.

Exempel på beskrivning:

- Vattenränna, 55 m l (N–S) och 1–2 m br, kallmurade kanter av huggna gråstenar, 0,4–0,7 m st.

Skador på lämning: På en sträcka av 12 m i N delen har gråstenarna plockats bort och kanterna har delvis fallit in i rännan.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Dike/ränna
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Dränering

Fossil åker

Definition: Varaktigt övergiven åkermark, formad genom äldre tiders brukningsmetoder.

Kommentar: Med "fossil" avses en i terrängen synlig övergiven fas i odlingslandskapets framväxt. Åkermarken kan begränsas av t.ex. hak, terrasskanter eller diken. En svedja är ett specialfall av fossil åker i och med att inga (tydliga) former uppstår. Svedjor är normalt omöjliga att se med blotta ögat. Avgränsningar kan oftast ske endast med hjälp av en äldre lantmäterikarta eller efter en arkeologisk undersökning. Omfattar även åkermark som fortfarande används om spåren efter äldre tiders bruk är mycket tydliga. Enstaka röjningsrösen registreras under lämningstypen Röjningsröse.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Bandformig
Blockformig
Oregelbunden
Övrig

Egenskapstyp: Profil

Egenskapsvärde: Plan
Ryggad/välvd
Skålad
Övrig

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Röjningsröseområde
Svedja

Principer för beskrivning: Ange den fossila åkerytans storlek med huvudriktning inom parentes samt geometrisk form ("uppifrån sett") och ytmässiga form (profil), och därefter den fossila åkerytans eventuella avgränsningar. För avgränsningar, t.ex. terrasskanter, åkerhak, vallar etc. anges mått för längd om den skiljer sig från åkerytans längd, samt höjd och bredd. För röjningsröseområden och svedjor anges inte form eller profil.

Röjningsröseområden beskrivs med områdets storlek och huvudriktning samt antal (ofta uppskattat) röjningsrösen. Beskriv därefter röjningsrösenas form, storlek och stenstorlek. Ange om röjningsrösen är flacka, välvda, kallmurade osv. Beskriv om röjningsrösen ligger tätt eller glest i området. Finns andra spår inom en fossil åker eller ett röjningsröseområde, som terrasskanter, åkerhak etc., skall detta anges.

Det geografiska läget för anläggningar innanför områdesbegränsningen, t.ex. terrasskanter, vallar och stensträngar, kan redovisas på kartan som linjer, punkter eller ytor.

Fossil åkermark som består av fler än en lämningstyp måste registreras som den sammansatta lämningstypen Område med fossil åkermark.

Fossil åkermark kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, Fornåker. För sådana fossila åkrar som utgör de synliga spåren efter ett ödesböle, väljs upplysningstexten Ödesböle, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

(För ytterligare upplysningar om definitioner, beskrivningar, brukningsteknik etc. se Gren, L. 1997: Fossil åkermark. Fornlämningar i Sverige 1. Riksantikvarieämbetet)

Exempel på beskrivning (se även under lämningstypen Område med fossil åker, nedan):

- Fossil åkermark, ca 15–17×10 m (N–S), bestående av 1 svagt skålad, blockformig, åkeryta. Längs kanterna, främst i S och Ö, finns röjningssten. Uppmärksam i samband med en arkeologisk förundersökning och är sannolikt förhistorisk.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Blockformig
Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Skålad

- Röjningsröseområde, ca 20–1000×60–1800 m (N–S), bestående av ett 1000-tal röjningsrösen. Dessa är i allmänhet runda, 2–7 m diam och 0,1–0,8 m h, av 0,2–0,6 m st stenar. Ställvis är röjningsrösen lagda invid jordfasta block, 1–3 m st. Inom området finns enstaka röjningsrösen med stensättningsliknande utseende. Ställvis, främst i SV, har röjningsrösen sentida karaktär och området är här sekundärt röjt. På lantmäteriakt 119, år 1855, benämns en stor del av området med följande: "Område med många små rösen på ängsmark, röjningsjord."

Referenser: Lantmäteriet, Växjö, akt 119, år 1855.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Röjningsröseområde

- Fossil åkermark, ca 240×100 m (NNV–SSÖ), som utgörs av en svedjeyta. Avgränsas i N–Ö av grovblockig moränmark, i V av sänka, och i S–SÖ saknas naturlig avgränsning. Vid provstick framkom påtagliga kolhorisonter, framför allt i områdets högre belägna del i ÖNÖ. Namnet Jörkahå anger att platsen har svedjats.

Tradition: Området har varit en finnsvedja.

Referenser: Broberg, R: Finsk invandring, 1988, s. 42.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fossil åker
 Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Svedja

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Kemisk industri, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund förhistorisk/medeltida.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

- Bergsbruk
- Fiske/sjöfart
- Flottning
- Jakt
- Jordbruk
- Kolning
- Krog/gästgiveri
- Militär
- Renskötsel
- Skogsbruk
- Industri
- Övrig

Principer för beskrivning: En husgrund beskrivs med form, längd×bredd med längdriktning och höjd. Beskriv därefter eventuella syllstenar, vallar, murrester eller dylikt. Om lämningen har kvarstående väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. sådana som inte är belägna på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (fler exempel återfinns i kategorien Bebyggelselämningar):

- Ladugårdsruin, rektangulär, 15×7,5 m (N–S) och 0,5 m h, bestående av en syllstensrad av 0,7–1,0 m st, obearbetade stenar i enkel rad. Inuti grunden ligger timmer som visar att byggnaden varit uppförd i skiftesverk av obehandlat trä. Antydning till indelning i bås. Öppning i N.

Skador på lämning: Ett par vindfällan har orsakat lättare skador på syllstensraden.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
 Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Jordbruk

- Husgrund, rektangulär, ca 11×5 m (NNV–SSÖ), bestående av en övertorvad syllstensrad i SV långsidan, ca 0,4–0,5 m h och 0,4–0,6 m br, av 0,2–0,6 m st stenar. I övrigt glest liggande syllstenar och i NÖ hörnet stockrester. Enligt uppgift av markägaren rester av sommarladugård.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
 Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Jordbruk

Hägnad

Definition: Anordning för att hägna in och avskilja ett område eller för att binda samman det med andra.

Kommentar: Avser hägnader med praktisk eller symbolisk funktion såväl som en kombination av dessa. Den praktiska funktionen kan avse att stänga inne/ute djur (att hindra eller styra deras tillträde till olika marktper) medan det symboliska syftet kan ha avsett att separera eller binda samman olika landskapsrum. Omfattar hägnader från förhistorisk och historisk tid. Hägnader förekommer vid t.ex. markslagsgränser och fastighetsgränser, och kan bilda fägor. Stensträngar är utrasade hägnadsmurar och syns som en enkel eller flerradig, ibland flerskiktad, långsmal rad av stenar på marken. Hägnadsvallar har större höjd och bredd och kan

vara uppförda i skalmursteknik. De kan även utgöras av annat material som timmer och jord. Stensträngar av mer symbolisk karaktär förekommer ofta i anslutning till bronsålderns gravmiljöer och i traditionella fornborgslägen. Avgränsningar i anslutning till gravar registreras under lämningstypen Gravhägnad. Jfr. Rengärda.

Egenskapstyp: Typ (flervärd)

Egenskapsvärden: Hägnadsvall
Stenmur
Stensträng
Övrig

Egenskapstyp: Användning

Egenskapsvärden: Fägata

Principer för beskrivning: Ange hägnadens längd med huvudriktning inom parentes, bredd och höjd samt ingående stenars storlek. För stensträngar och stenmurar skall anges om de är en- eller flerskiktade samt en- eller flerradiga. Ange även om de utgörs av enkelmurar eller skalmurar etc. Egenskapsvärdena för typ är flervärda, vilket innebär att för en hägnad som består av t.ex. både stensträng och hägnadsvall kan båda egenskapsvärdena registreras på en och samma lämning. Vid inmätning på karta ritas hägnaden in som en linje i sin fulla utsträckning. I de fall hägnaderna också bildar en fägata ska denna beskrivas med längd och bredd. Observera att fägata även kan registreras under lämningstypen Färdväg. Här bör alltså fägatans karaktär (typ) avgöra under vilken lämningstyp den registreras. Lokal med fler än en hägnad registreras under sammansatt lämningstyp Hägnadssystem.

S.k. ollonsvinsfällor i södra Sverige ges lämningstypen Hägnad med egenskapsvärdet Övrig.

Stensträng, hägnadsvall och fägata kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hägnadsvall, totalt ca 300 m l (huvudriktning N–S), 1,5–3 m br och 0,1–0,4 m h, av vanligen 0,2–0,6 m st stenar. Enstaka större stenar ingår. I N och S viker vallen av mot V så att den som helhet bildar en klammer. Armarna är 30 m l i S resp. 45 m l i N. Ytan innanför är plan och stenfri och har sannolikt varit odlad, men är utan synlig parcellindelning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hägnadsvall

- Stensträng, 18 m l (Ö–V), enskiktad och enradig, 0,6–0,8 m br och 0,4–0,6 m h, av 0,4–0,8 m st stenar. Stensträngen är något otydlig.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stensträng

- Stenmur, 250 m l (Ö–V), 0,3–0,4 m br och 0,5–0,6 m h, byggd i tre till fem skikt och två till fyra rader av 0,2–0,6 m st stenar. De sträckor stenmuren är raserad har den blivit förstärkt med taggtråd.

Skador på lämning: Bitvis raserad i V delen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenmur

- Fägata, 190 m l (ÖNÖ–VSV) och 12–30 m br, vanligen 12 m br. Fägatan begränsas på båda sidor av stenmurar 0,5–1 m h och 0,5–1,5 m br, bestående av 0,2–0,6 m st stenar. I den VSV delen är fägatan som bredast inom en 50 m l sträcka. Detta beroende på berg i dagen som ingår i fägatan. Fägatan har ursprungligen lett från byn Faritslöv till utmarkerna vid sjön.

Skador på lämning: Delvis igenfylld av sten och bråte.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenmur
Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:* Fägata

Hägnadssystem

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två hägnader med ett inbördes avstånd av mindre än 20 meter eller en hägnad med minst en förgrening.

Kommentar: Termen används för områden där hägnader är den dominerande lämningstypen men inom dessa system förekommer ibland även t.ex. lämningar efter fossil åker.

Ingående lämningstyper: Hägnad, Fossil åker, Röjningsröse.

Principer för beskrivning: Ange områdets totala storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning. Därefter räknas de ingående lämningarna och deras antal upp. I de fall lämningen utgörs av ett stensträngssystem anges stensträngarnas sammanlagda längd. Beskriv sedan varje typ av lämning för sig.

Hägnadssystem som utgörs av enbart stensträngar ska redovisas som linjer på kartunderlaget. I de fall området utgörs av både t.ex. stensträngar och fossil åker kan man lämpligen redovisa ett område (yta) med begränsningslinje.

Stensträngssystem kan redovisas med upplysningstext (Stensträngssystem) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stensträngssystem, inom ett område, ca 1100×600 m (Ö–V), bestående av 22 stensträngar, med en sammanlagd längd av 3500 m. Dessa är vanligen enskiktade och en- till flerradiga, 0,5–2 m br och 0,2–0,8 m h, av 0,4–0,8 m st stenar, med inslag av större block. I V delen är några stensträngar flerskiktade och ställvis murliknande. I Ö delen bildar några stensträngar en fägata, 130 m l (NÖ–SV) och 3 m br.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hägnadssystem

Antal: 22 *Lämningstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stensträng

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:* Fägata

- Hägnadssystem, inom ett område, ca 550×200 m (N–S), bestående av 6 stensträngar, 1 fägata, 1 hägnadsvall, 2 fossila åkrar och 10 röjningsrösen. Stensträngarna har en sammanlagd längd av 1 100 m.

Stensträngarna är enskiktade och en- till flerradiga, 1,5–2 m br och 0,2–0,5 m h, av 0,4–0,6 m st stenar, övermossade. I NV bildar två stensträngar en fägata, 45 m l (NV–SÖ) och 4,5 m br.

Hägnadsvallen är 35 m l (SÖ–NV), 2 m br och 0,3 m h, belägen i områdets S del. Vallen är uppbyggd av jord och sten, ca 0,3–0,5 m st. Hägnadsvallen slutar vid en sankmark i SÖ.

De fossila åkrarna, belägna i områdets centrala del, är 15–18 m l och 6–8 m br, oregelbundna och svagt skålade. Inom åkerytorna är ett antal markfasta block och röjningsrösen.

Röjningsrösen är 3–5 m diam och 0,2 m h, bestående av i huvudsak 0,2–0,3 m st stenar. De är belägna inom ovan beskrivna åkerytor. Rösen är kraftigt övermossade.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hägnadssystem

Antal: 6 *Lämningstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stensträng

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stensträng

Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:* Fägata

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hägnadsvall

Antal: 2 *Lämningstyp:* Fossil åker

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oregelbunden

Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Skålad

Antal: 10 *Lämningstyp:* Röjningsröse

Kvarn

Definition: Lämning efter anläggning för malning av (främst) säd.

Kommentar: Avser lämningar efter vattendrivna kvarnar och väderkvarnar, och innefattar grunder, vattenrännor, kvarnstenar m.m.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Hjulquarn

Skvaltkvarn

Väderquarn

Övrig

Principer för beskrivning: En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd. För kvarnar som redovisas som ytor (områden) på kartan anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en sammanfattande beskrivning av vad som finns i området och sedan beskrivs de olika anläggningarna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Kvarnlämning kan redovisas med upplysningstext (Kvarnlämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kvarnlämning, hjulkvarn, inom ett område av ca 60×50 m (Ö–V), bestående av 1 kvarngrund och 1 kvarnsten, belägna nedanför ett ca 10 m h fall, fördämningsmurar ovanför fallet, och murade rännor i den mellanliggande falldelen.

Kvarngrunden är 6×4 m (N–S) och består av en enkel rad huggna stenar, 0,4–0,6 m st.

Kvarnstenen, som ligger omedelbart Ö om kvarngrunden, är 2 m diam och 0,3 m tj, med räfflad övre yta.

Fördämningsmurarna är ca 18 m l, intill 1 m br och 1,75 m h, belägna i områdets övre och N del.

De murade rännorna är 1 m br och 0,5 m dj, av 0,2–0,4 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulkvarn

- Kvarnlämning, inom ett område av ca 30×15 m (NV–SÖ), bestående av 1 dammvall och 1 kvarngrund.

Dammvallen är 30×3–5 m (NV–SÖ) och intill 2 m h, av natursten. Övertorvad.

Kvarngrunden är 5×4 m (N–S) och intill 0,5 m h, uppbyggd av natursten på båda sidor om bäcken. Skvaltkvarn.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skvaltkvarn

Område med fossil åkermark

Sammanfattad lämningstyp

Definition: Lokal med olika typer av åkerbrukets lämningar.

Kommentar: Termen används för områden där lämningar av fossil åker är den dominerande lämningstypen men inom dessa områden kan även t.ex. lämningar efter hägnadssystem förekomma. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående typer av lämningar: Hägnad, Fossil åker, Röjningsröse.

Principer för beskrivning: Ange åkerområdets totala storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning och räkna upp ingående åkerytor/parceller eller lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig. Ange geometrisk form ("uppifrån sett"), deras ytmässiga form (profil), och därefter antal andra lämningar, såsom stensträngar, hägnadsvallar, röjningsrösen osv. Beskriv sedan parcellernas storlek och därefter parcellernas avgränsningar. Röjningsrösen beskrivs med form, storlek och höjd samt stenstorlek.

Det geografiska läget för enskilda lämningar innanför områdesbegränsningen, t.ex. terrasskanter, vallar och stensträngar, kan redovisas på kartan som linjer, punkter eller ytor.

Områden med fossil åkermark redovisas vanligen med upplysningstext på fastighetskartan (Fornåker eller Fornåkrar). För sådana fossila åkrar som utgör de synliga spåren efter ett ödesböle, väljs upplysningstexten Ödesböle. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Område med fossil åkermark, 350×100 m (NV–SÖ), bestående av ca 150 röjningsrösen och 1 hägnadsvall. Röjningsrösen är 3–7 m diam och 0,2–0,4 m h, bestående av 0,1–0,4 m st stenar. Röjningsrösen har flack eller mycket svagt välvd profil. I SÖ delen av området ligger de mycket tätt.

Hägnadsvallen, i NV delen av området, är ca 50 m l, 4–5 m br och 0,2–0,3 m h, av 0,1–0,3 m st stenar.

Registreras som Sammanfattad lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Röjningsröseområde

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hägnad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hägnadsvall

- Område med fossil åker, 160×120 m (Ö–V), bestående av 6 blockformiga åkerytor och ca 30 röjningsrösen. Åkerytorna är 50–100 m l (N–S) och 30–50 m br. Dessa avgränsas av åkerhak, 0,1–0,3 m dj, terrasskanter, 0,5 m h, samt i V av en stensträng, 55 m l (Ö–V), 2–3 m br och 0,1–0,4 m h, av 0,1–0,3 m st stenar. Åkerytorna är plana.

Röjningsrösen är 2–4 m diam och 0,2–0,5 m h, av 0,1–0,3 m st stenar. Några är gravliknande.

Registreras som Sammanfattad lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 6 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Blockformig
Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Plan

Antal: 30 *Lämningstyp:* Röjningsröse

- Fossil åkermark, 190×50–120 m (N–S), bestående av 7 bandformiga parceller, plana, 10–22×20–60 m (NÖ–SV), avgränsade av 10–60 m l, 3–5 m br och 0,2–0,5 m h, parallella stenvallar, av 0,2–0,7 m st stenar. Stenarna är kraftigt nedsjunkna och övermossade. I området är 2 röjningsrösen, runda, 3 m diam och 0,2 resp. 0,3 m h, av 0,1–0,3 m st stenar. Området begränsas i V av bäck.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 7 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Bandformig
Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Plan

- Område med fossil åkermark, ca 25×25 m (NV–SÖ), bestående av 7 parallella, bandformiga ryggade åkrar, 20–25 m l (NV–SÖ), 3–4 m br och intill 1 m h. Åkermarken har sannolikt fortsatt mot NV, men där vidtar sentida terrasserings och odlingar.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 7 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Bandformig
Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Ryggad/välvd

- Fossil åkermark, ca 200×120 m (Ö–V), bestående av ca 10 oregelbundna parceller, avgränsade av terrasskanter, och ca 50 röjningsrösen. Parcellerna, som är plana, är 8×6–18×15 m och avgränsas av terrasskanter, intill 0,8 m h. Röjningsrösen, på och utanför odlingsytorna, är 2–9 m diam och 0,2–0,6 m h, av 0,2–0,5 m st stenar, varav flertalet är kraftigt nedsjunkna och övermossade. Inom området finns grunden efter en lada, se RAÄ nr 220.

Lämningar efter ödesbölet Högbölet under Smedsåsen, omnämnt i jordeboken från 1568.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 10 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oregelbunden
Antal: 50 *Lämningstyp:* Röjningsröse

- Område med fossil åkermark, ca 500×330 m (NNÖ–SSV), bestående av ca 200 röjningsrösen och 6 oregelbundna åkerytor, avgränsade av terrasskanter. Röjningsrösen är mestadels runda, enstaka är ovala och oregelbundna. De runda är ca 3–7 m diam och 0,3–0,9 m h, av 0,1–0,6 m st stenar. Övriga är 3–9×4–7 m st och intill 0,9 m h, av 0,1–0,7 m st stenar. De oregelbundna åkerytorna, belägna i områdets mellersta Ö del, är plana, ca 14–18 m l och 6–10 m br. Avgränsade av terrasskanter intill 1,5 m h, ibland med röjningssten utmed terrasskanten. I mitten av området är ett sankt parti som saknar röjningsrösen. I områdets SÖ del är anlagda stigar med informationsskyltar.

Antikvarisk kommentar: Bitvis svåravgränsat p.g.a. den täta granskogen.

Skador på lämning: Genom området löper flera skogsbilvägar samt en tämligen nyanlagd landsväg.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med fossil åkermark

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Röjningsröseområde
Antal: 6 *Lämningstyp:* Fossil åker
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oregelbunden
Egenskapstyp: Profil *Egenskapsvärde:* Plan

Röjningsröse

Definition: Stensamling som uppkommit genom röjning, i regel för odling men ibland även för annan verksamhet.

Kommentar: Röjningsröseområden (på vissa håll kallade hackerörsområden) registreras under lämningstypen Fossil åker (Röjningsröseområde).

Principer för beskrivning: Enstaka röjningsrösen beskrivs med form, diameter eller längd×bredd med längdriktning, höjd och stenstorlek. Områden med röjningsrösen beskrivs först med områdets storlek, därefter anges antal röjningsrösen, deras form och storlek. Ange inbördes avstånd mellan röjningsrösen. Beskriv eventuella konstruktioner som kallmurning, jordfasta block osv. Ange gärna om omkringliggande område är väl stenröjt eller om stenar ligger kvar i markytan.

Exempel på beskrivning:

- Odlingsröse, oregelbundet, ca 7 m diam och 0,5 m h, av 0,1–0,5 m st stenar. I Ö kanten är fem större stenar, ca 0,7–1 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Røjningsröse

- Område med røjningsrösen, ca 45×14 m (NV–SÖ), bestående av 6 røjningsrösen, oregelbundna, ca 3–7 m diam och 0,2–0,5 m h, av 0,1–0,5 m st stenar. Det största røjningsröset är röseliknande och har ett flertal intill 1 m st stenar i kanten. Røjningsrösen är glest belägna inom en otydligt røj yta. Området är redovisat som gravfält på 1979 års ekonomiska karta, men utgörs sannolikt inte av gravar. Bör dock kontrolleras före eventuell exploatering.

Detta exempel kan registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Røjningsröse

alternativt registreras varje røjningsröse för sig, som sex egna FMI-enheter.

Bebyggelselämningar

Inom kategorien *Bebyggelselämningar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Brunn/kalkkälla
Bytomt/gårdstomt
Fäbod
Husgrund, förhistorisk/medeltida
Husgrund, historisk tid
Kvarn
Kyrkstad
Kåta
Lägenhetsbebyggelse
Slott/herresäte
Stadslager
Stalotomt
Tomtning
Viste

Sammansatta lämningstyper:

Fiskeläge

Brunn/kalkkälla

Definition: Grävt hål i marken för åtkomst till färskvatten eller ställe där grundvatten naturligt tränger fram ur jorden.

Kommentar: Brunnar har vanligen väggkonstruktioner av sten eller flätverk av trädgrenar för att förhindra att brunnen slammar igen eller rasar samman. Brunnar påträffas bl.a. vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Naturliga kalkkällor har ibland fördjupats, rensats eller förstärkts vid kanten. Kalkkälla avser främst sådana som nyttjats vid viste, boplats eller bebyggelse. Avser inte kalkkällor med tradition om källkult (jfr. Källa med tradition).

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Brunn
Kalkkälla

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes samt eventuellt djup och beskriv förekommande väggkonstruktioner och kantskoningar. Ange om brunnen/kalkkällan är torrlagd. Observera att brunnar och kalkkällor belägna på by- och gårdstomter, torp, fäboddar etc. inte skall registreras separat.

Exempel på beskrivning:

- Kalkkälla, oregelbunden, ca 0,8×0,6 m st (N–S) och ca 0,7 m dj. I V kanten antydande till stenskoning av 0,1–0,25 m st stenar. Utlopp mot Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Brunn/kalkkälla
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kalkkälla

- Brunn, kvadratisk, 1,1×1,1 m st (NNÖ–SSV). Brunnen är uppförd i skiftesverk med 4 kvadratiske hörnstolpar av ek, 0,15×0,15 m, med urtagna skåror för plankor. Två skift med plankor synliga. Brunnen belägen i markplan, övertäckt med en järnplåt. Till synes torrlagd.

Skador på lämning: Fyllt med tegelskrot och kalkbruk.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Brunn/kalkkälla
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Brunn

Bytomt/gårdstomt

Definition: Lämningar efter skattlagd eller mantalssatt bebyggelseenhet.

Kommentar: Indikeras av kulturlager, husgrunder eller andra lämningar. Avser även lämningar efter nybyggen, kolonat och kronolägenheter som skattlagts. Jfr. Fäbod, Husgrund, historisk tid, Lägenhetsbebyggelse.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer. Om tomten är bebyggd anges detta i beskrivningen. I de fall tomtens begränsning är inlagd efter en historisk karta skall detta anges. Eventuella anslutande områden med fossil åkermark registreras som egna FMI-enheter. Ett sammanhängande kulturlager räknas som antal 1, oavsett antalet tomter eller antalet lämningar.

Övergivna by- och gårdstomter redovisas vanligen med upplysningstext på fastighetskartan. På denna trycks "... gamla tomt" (föregås av bebyggelsenamn). I andra fall kan "Bebyggelseämningar" eller "Ödesböle" vara att föredra. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Bytomt, ca 140×60 m (NNÖ–SSV), utsträckning enligt lantmäterikarta. Inom området är 4 husgrunder, 2 källargropar, 1 terrasserad yta och 1 vattenhål. Husgrunderna är 10–11×6–7 m (NV–SÖ) och 0,2–0,3 m h. Övertorvade med i ytan enstaka stenar, 0,2–0,3 m st. Källargroparna är 3–4×1,5–2 m st. Den terrasserade ytan är 6×5 m (Ö–V) och 0,3 m h. Vattenhålet är 3 m diam och 0,5 m dj. Äldsta belägg är från 1388 (Røde bog). På lantmäteriakter redovisas området V om ägo gränsen som "gamla tomterna". Referenser: Lantmäterienheten på länsstyrelsen i O län, Rödeby socken, akt 11 (1782) och 155 (1809). Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län V, s 23.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bytomt/gårdstomt

- Gårdstomt, 100×70 m (NNÖ–SSV), bestående av 2 grunder efter boningshus, 1 uthusgrund och 1 brunn. Den ena boningshusgrunden, belägen i NNÖ delen, är 22×9 m (Ö–V) och intill 0,2 m h. Spisröse i mitten av grunden. I V delen finns en kallmurad källare, 7×5 m (N–S) och 0,8 m dj. Den andra boningshusgrunden är 14×11 m (Ö–V) och 0,5 m h och utgörs av en cementplatta med rester av en skorstensstock. I grundens S del är en källare, 0,8 m dj. Från SSÖ leder en gammal väg fram till grunden. Vägen kantas av stenmurar, 1,5 m br och 1 m h. Uthusgrunden är 11×6 m (N–S) och 0,4 m h och består av 0,3–0,8 m st stenar. Brunnen är 2 m diam och igenfylld. Tomten är inlagd efter karta från år 1810. Tomten är övergiven. Äldsta skriftliga belägg är 1569. Referenser: Lantmäteriet, Kristianstad: akt Osby 51, år 1810.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bytomt/gårdstomt

- Bytomt, ca 550×150–550 m (N–S), utsträckning enligt storskifteskartan. Tomten är bebyggd. Tomten är delundersökt år 1974 av UV-Syd. Äldsta belägg är från 1370 (DD). Referenser – Kartor: Lantmäterienheten på länsstyrelsen i M län, Maglarps sn, akt 3 (storskifteskarta 1770). Referenser: Skansjö, S i: Ale 1977:4. Skansjö, S: Skånsk senmedeltid..., 1984. UV Rapport 1979:1500.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bytomt/gårdstomt *Undersökningsstatus:* Delundersökt

- Ödesböle, uppgift om. Enligt 1568 års jordebok är ett "ödisgotz Krångh", upptaget under byn Tomasgård. Enligt ortsbefolkningen kallas platsen fortfarande Krång. Området är idag bebyggt och uppodlat. Vid besiktningstillfället var åkern insådd med vallväxter. Referenser: Jämtländska räkenskaper 1564–71. Del II. Skrifter utgivna av Jämtlands läns fornskriftsällskap IX.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bytomt/gårdstomt *Antikvarisk bedömning:* Uppgift om

Fiskeläge

Sammansatt lämningstyp

Definition: Plats som utgjort bas för fiske, med lämningar efter anläggningar för båtar, fiskberedning m.m., ofta även husgrunder efter bostadshus och förråd.

Kommentar: För att termen Fiskeläge ska få användas måste Husgrund, historisk tid, Tomtning eller Gistgård ingå i området. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Båtlänning, Förtöjningsanordning, Gistgård, Hamnanläggning, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid, Hägnad, Labyrint, Ristning, medeltid/historisk tid, Stenugn, Tomtning.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer.

Lämningar efter fiskelägen kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Fiskelägeslämning), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fiskeläge, ca 75×25 m (Ö–V), vars synliga lämningar utgörs av 3 husgrunder, 1 källargrop, 1 gistgård och 1 labyrint.

En av husgrunderna markeras av enstaka grundstenar, 0,4–0,5 m st. De två övriga husgrunderna utgörs av spismursrösen, 2–3 m diam och intill 0,3 m h, kraftigt övermossade.

Källargropen är 2 m diam och 0,3 m dj, omgiven av en diffus vall, 1 m br och intill 0,1 m h.

I områdets Ö del är en grop, 5×5 m och 0,4 m dj, i S och V omgiven av en vall. Kan vara en husgrund.

Gistgården, i områdets centrala del, är 40×30 m (Ö–V), bestående av 12 osystematiskt belägna gistgårdsrösen. Dessa är 0,5–0,8 m diam och intill 0,2 m h, av 0,1–0,2 m st stenar.

Labyrinten, belägen i områdets V del, är rund, 15 m diam, med korsformig grundplan, lagd i 16 varv av 0,2–0,3 m st stenar. Avståndet mellan varven är 0,3–0,5 m. Ingång i NNÖ.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Fiskeläge

Antal: 4 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Fiske/sjöfart

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gistgård

Antal: 1 *Lämningstyp:* Labyrint

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Korsformig

Fäbod

Definition: Lämning efter utmarksbebyggelse till gård eller by avsedd för säsongsvis utnyttjande av sommarbete och ibland även för odling.

Kommentar: Lämningar efter en fäbod kan bestå av husgrunder inklusive en öppen yta (en fäbodvall), som i vissa fall har varit ett inhägnat område. Även övergivna åkrar, röjningsrösen och stenröjda ytor kan ingå eller ansluta till fäboden. Jfr. Bytomt/gårdstomt, Husgrund, historisk tid.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek med huvudriktning inom parentes och räkna upp förekommande lämningar. Beskriv därefter varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer. Smärre områden med övergivna åkrar kan ingå i fäboden men eventuella områden med fossil åkermark ska beskrivas på egen identitet.

Fäboddar kan redovisas med namn eller upplysningstext (Fäbodlämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Bebyggelselämningar efter fäbod, ca 360×90–150 m (VNV–ÖSÖ), bestående av minst 21 husgrunder, spridda grundstenar samt enstaka röjningsrösen och röjda, ställvis terrasserade, ytor.

Husgrunderna är ca 5–6,5×3–4 m. Tio har spismursrest. Fem utgörs endast av spismursrester, 1,8–2×1,5 m st och intill 0,5 m h.

Röjningsrösen är 2–3 m diam och 0,2–0,3 m h, av 0,2–0,5 m st stenar.

De röjda ytorna är 10–15×5–10 m, och avgränsas ställvis av terrasskanter, 0,2–0,3 m h.

I och med att Svart- och Vitbergsbodarna anlades i början av 1800-talet kom Gammelbodarna att utnyttjas som vår- och höstfäbod. Fäboden övergavs på 1850-talet.

Referenser: Lantmäterienheten på länsstyrelsen i Y län, Lidens sn, akt 14 (1766 arealavmätning) och 15 (1798 storskifte).

Lidens hembygdsförenings fäbodinventering nr 16.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fäbod

Husgrund, förhistorisk/medeltida

Definition: Lämning efter förhistoriskt eller medeltida hus.

Kommentar: Avser främst husgrunder i agrara miljöer. En husgrundsterrass består av en terrassanläggning i sluttning begränsad av minst en terrasskant, ofta stensatt, och ibland en ränna i övre kanten. Husgrund med

vallformig begränsning omfattar förhistoriska husgrunder vars yttre begränsning utgörs av en stenvall eller en sten- och jordblandad vall. Kämpgrav är en specialterm för denna typ av husgrunder. Egenskapsvärdet Husplatå används för uppbyggda husgrundsplatåer vilka ofta begränsas av stenpackningar. Ibland har en naturlig höjd använts som grund för platån. Syllstenshus används för huslämningar där de synliga resterna efter husets bärande konstruktion utgörs av syllsten. Stolphus används för olika typer av långhus eller mindre bodar där stolphål utgör de synliga resterna efter den bärande konstruktionen. Grophus används för huskonstruktioner med nedgrävt golvplan. Stolphål ingår ofta i de synliga resterna efter den bärande konstruktionen men det kan också finnas syllsten. Lämningshus efter stolphus och grophus påträffas vanligen vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Stenhus används för grunder eller ruiner efter medeltida boningshus och ekonomibyggnader av sten. Jfr. Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund, historisk tid, Lägenhetsbebyggelse, Tomtning, Terrassering.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

- Grophus
- Husgrund med vallformig begränsning
- Husgrundsterrass
- Husplatå
- Stenhus
- Stolphus
- Syllstenshus
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och, i förekommande fall, höjd alternativt djup. Sedan beskrivs avgränsande vallar, murar etc. med bredd respektive höjd. Därefter beskrivs konstruktionsdetaljer med början från anläggningens mitt och ut mot kanterna.

Husgrund som tolkas som förhistorisk eller medeltida (jord)källare registreras som Husgrund, förhistorisk/medeltida, med egenskapsvärdet Övrig.

Förhistoriska husgrunder, stenhusruiner och andra medeltida husgrunder kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Husgrund med vallformig begränsning, rektangulär, 22,5×9 m (NV-SÖ). Vallarna är ca 2 m br och 0,4–0,6 m h, av 0,4–0,6 m st stenar, småsten och jord. Husgrunden är avdelad av en vall 9 m från SÖ kanten. I SÖ är en ingång, 1,5 m br. Utefter SV långsidan, utgående jäms med NV gaveln, är en utbyggnad, 10×6,5 m (NV-SÖ). Vallarna är ca 1,5 m br och 0,5 m h, av 0,5–0,6 m st stenar

Kommentar: Vid provstick framkom inget boplatsmaterial utanför husgrunden.

Skador på lämning: I samtliga vallar, utom ca 18 m av SV långsidan, är stenarna delvis uppbrutna.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrund med vallformig begränsning

- Husgrund, rektangulär, 25×10 m (Ö-V) och inre bredd 7–8 m. Murarna, starkt raserade och övertorvade, är 1–1,5 m br och 0,1–0,3 m h, av vanligen 0,2–0,6 m st stenar, några jordfasta stenar ingår också.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Husgrundsterrass, 15×8 m (VNV-ÖSÖ) och 0,2–0,5 m h. S långsidan och båda gavlarna har stenskoning av 0,3–0,8 m st stenar, delvis i dubbla rader och delvis utrasad. N långsidan avgränsas från högre liggande sluttning av en ränna, 1 m br och 0,2 m dj. Ytan helt plan med enstaka stenar. Nyligen röjd. En rishög på SV delen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrundsterrass

- Stenhusgrund, rektangulär, 15×8 m (NV-SÖ), bestående av delvis raserade väggar till två rum. Det i Ö belägna rummet är 7×5,5 m (Ö-V) och det i V belägna rummet är 5,5×4 m (N-S). Murarna är uppförda av kalksten, ca 1 m br och 0,3–1,8 m h. 8 m N om ruinen är en grop, 8×4 m och intill 1 m dj, vilken kan utgöra ytterligare en grund.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenhus

- Stenhusruin, 15,5×14 m (ÖNÖ-VSV). De framgrävda, yttre murresterna är 0,45–0,85 m h och 0,8–0,95 m br, av 0,3–0,8 m st stenar. De inre murresterna är 0,7–1,65 m h och 0,6–1,2 m br. Innanför den yttre NNV muren

och ungefär mitt på densamma är resterna av en trappa. I SSÖ delen är rester av en spismur med brända stenar och tegel. I muren mot ÖNÖ är en inlagd sten, 1,3×0,65 m st och 0,25 m tj, med i översidan en rännliknande fördjupning, 0,5 m br vid murens insida och 0,12 m br vid murens utsida samt 0,06 m dj, sannolikt avrinningsanordning. I V hörnet och på insidan är en rund sten, 0,6 m diam och 0,3 m tj, med ett ursvarvat koniskt hål, 0,36 m diam upptill och 0,17 m diam nertill, sannolikt stödsten till tröskvandring. Ruinen är restaurerad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida *Skadestatus:* Restaurerad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenhus

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund, förhistorisk/medeltida.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

- Bergsbruk
- Fiske/sjöfart
- Flottning
- Industri
- Jakt
- Jordbruk
- Kolning
- Krog/gästgiveri
- Militär
- Renskötsel
- Skogsbruk
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd. Beskriv därefter eventuella syllstenar, vallar, murrester eller dylikt som avgränsar grunden. Om lämningen har kvarstående väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges husgrundens funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. jordkällare som inte är belägen på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kolarkojuuin, rektangulär, 5×3,5 m (N–S), delvis ingrävd i S-sluttning. Väggarna är intill 1,1 m h, högst i N, och 0,5–1 m tj, av sten och jord. Öppning i S. I N och anslutande till väggen är ett spisröse, 1,5×1,5 m (N–S), av 0,2–0,5 m st tuktade stenar. Skadad av skogsplöjning i SV hörnet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Skogsbruk

- Husgrund, rektangulär, ca 11×5 m (NNV–SSÖ), bestående av en övertorvad syllstensrad i SV långsidan, ca 0,4–0,5 m h och 0,4–0,6 m br, av 0,2–0,6 m st stenar. I övrigt glest liggande syllstenar och i NÖ hörnet stockrester. Enligt uppgift av markägaren rester av sommarladugård.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Jordbruk

- Husgrund, rektangulär, 4×2,5 m (NV–SÖ) och 0,4 m h. Husgrunden har enkel syllstensrad av 0,4–0,6 m st stenar. I husgrunden finns spismursröse och även taktegel.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Skogsbruk

- Bodgrund, 5×4 m (N–S), bestående av ett bottenvarv stockar. Dessa är förmultnade och kraftigt överväxta.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Renskötsel

- Jordkällare, 5×4 m (NV-SÖ), ingrävd i moränbacke. Kallmurade väggar, intill 1,2 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Ingång från SÖ.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* -

Kvarn

Definition: Lämning efter anläggning för malning av (främst) säd.

Kommentar: Avser lämningar efter vattendrivna kvarnar och väderkvarnar, och innefattar grunder, vattenrännor, kvarnstenar m.m.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Hjulquvarn
 Skvaltkvarn
 Väderquvarn
 Övrig

Principer för beskrivning: En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För kvarnar som redovisas som ytor (områden) på kartan anges först områdets storlek med längdorieringen inom parentes, därefter görs en sammanfattande beskrivning av vad som finns i området och sedan beskrivs de olika anläggningarna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Kvarnlämning kan redovisas med upplysningstext (Kvarnlämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kvarnlämning, hjulkvarn, inom ett område av ca 60×50 m (Ö-V), bestående av 1 kvarngrund och 1 kvarnsten, belägna nedanför ett ca 10 m h fall, fördämningsmurar ovanför fallet, och murade rännor i den mellanliggande falldelen.

Kvarngrunden är 6×4 m (N-S) och består av en enkel rad huggna stenar, 0,4–0,6 m st.

Kvarnstenen är 2 m diam och 0,3 m tj, med räfflad ovansida.

Fördämningsmurarna är ca 18 m l, intill 1 m br och 1,75 m h, belägna i områdets övre och N del.

De murade rännorna är 1 m br och 0,5 m dj, av 0,2–0,4 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulquvarn

- Kvarnlämning, inom ett område av ca 30×15 m (NV-SÖ), bestående av 1 dammvall och 1 kvarngrund. Dammvallen är 30×3–5 m (NV-SÖ) och intill 2 m h, av natursten. Övertorvad. Kvarngrunden är 4×4 m (N-S) och intill 0,5 m h, uppbyggd av natursten på båda sidor om bäcken. Skvaltkvarn.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skvaltkvarn

- Kvarnlämning, bestående av rund kvarngrund, 15 m diam och 2 m h, av 0,4–1 m st stenar. Påförd skräp och röjningssten. Grund efter väderquvarn.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Väderquvarn

Kyrkstad

Definition: Lämningar efter bebyggelse som använts vid regelbundet återkommande gudstjänstbesök och för handel i samband med detta.

Kommentar: Kyrkstäder förekommer i Norrland och byggdes av sockenborna i anslutning till en kyrka eller ett kapell för att nyttjas vid kyrkobesök, marknader, sockenstämmor, ting eller skatteuppbörd. Bebyggelsen var ofta tät och bestod av stugor och/eller kåtor för övernattnings samt bodar och stall. Kan indikeras av kulturlager, husgrunder eller andra lämningar. Jfr. Samlingsplats.

Principer för beskrivning: Ange kyrkstadens utsträckning med längd×bredd och längdriktning inom parentes. Beskriv mycket kort kyrkstadens historia. Under Referenser anges de viktigaste källorna, utförda undersökningar etc. Antalet blir alltid 1.

Exempel på beskrivning:

• Kyrkstad, 650×500 m (Ö–V). Läget för Luleå Gammelstad enligt karta från 1645. Inom området har en kontinuerlig bosättning förekommit sedan 1300-talet. Platsen har fungerat som kyrkstad sedan 1500-talet. Staden fick stadsprivilegier 1621, men framtogs dessa 1649, då nuvarande Luleå stad anlades. Världsarv sedan 1996. Området är bebyggt.

Inom området ingår en milstolpe (RAÄ nr 329) och en minnessten (RAÄ nr 67).

Referenser: LMV Gävle akt Å1:1, geometrisk avmätning 1645.

Nordberg, A. 1965. En gammal norrbottensbygd. Anteckningar till Luleå sockens historia, del 1.

ATA dnr 73225/69, 6422/91, 6823/93.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kyrkstad

✓ *Osäker utbredning*

Kåta

Definition: Lämnings efter traditionell samisk byggnad eller avgränsad golvyta för sådan byggnad.

Kommentar: Avser förfallna byggnader eller ”grund” efter byggnad, där golvytans storlek antingen kan ses med hjälp av en begränsande vall eller stenring, eller uppskattas med hjälp av en eller två härdarmars längd. Omfattar olika typer av kåtor, bl.a. klykstångskåta och bågstångskåta men även skogssamernas timrade kåtor. Vanligen har kåtorna en härd i mitten. Kåtor utan härd har sannolikt nyttjats som förråd eller för djurhållning (vanligen getter). Jfr. Stalotomt.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Härd med härdarm
- Kvadratisk
- Mångkantig
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, yttermått, dvs. diameter eller längd×bredd med längdorientering inom parentes, därefter den invändiga ytans storlek. Beskriv sedan härdens form och storlek. Därefter anges den eventuella omgivande vallens bredd och höjd. Finns en öppning i vallen skall dess bredd anges. Om möjligt anges typ av kåta. Härd med härdarmar registreras alltid som Kåta. En lokal med flera kåtatomber måste registreras som sammansatt lämningsstyp Viste.

Kåtatomt kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Kåtatomt, rund, 3,5 m diam, bestående av en invändig yta, 2,5 m diam, med ett tiotal förmultnade kåtastänger och i centrum en oregelbunden härd med obestämbart mått och form. Kring kanten är en vall, 0,5–0,8 m br och 0,1 m h, med förmultnad torv och näverrester. Övermossad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

• Kåtatomt, närmast rund, 7 m diam, bestående av en invändig yta, 4 m diam, med i mitten en oval härd, 1,1×1 m (NNÖ–SSV). Kring kanten är en vall, 1,5 m br och 0,3 m h, med i SV delen en öppning, 1 m br. Kraftigt övermossad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

• Kåtatomt, bestående av en härd med härdarmar, 2,5×1–1,5 m (Ö–V). Härden är rektangulär, 1,2×1 m (Ö–V). Begränsas av tio 0,1–0,2 m st stenar. I Ö kortsidan är en flat sten, 0,2×0,2 m st. Från V kortsidan löper två divergerande stenrader, 1,3 m l (NV–SÖ, ÖNÖ–VSV) med vardera 4, mestadels flata, stenar 0,2–0,5 m l, 0,15–0,3 m br och intill 0,15 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta

Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Härd med härdarmar

- Kåtatomt, oval, 4×3 m (N–S), bestående av en invändig plan och stenfri yta med i mitten en rund härd, 1 m diam och intill 0,1 m h, avgränsad av 0,1–0,2 m st stenar. Kåtatomtens yttre begränsning utgörs av ett 10-tal, mestadels flata, stenar, 0,3–0,5×0,4–0,4 m st och 0,1–0,2 m h. Kåtatomt efter tältkåta.

Registreras som

Antal: 1 Lämningsstyp: Kåta
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Oval

Lägenhetsbebyggelse

Definition: Lämningsenhet (jordbruksenhet), som inte skattlagts.

Kommentar: Lämningsenheterna kan bestå av husgrunder, kulturlager eller andra anläggningar. Egenskapsvärdet torp används för bebyggelseenhet på enskilt ägd mark där nyttjanderätten upplåtits till torparen som avlöning mot fullgörande av vissa arbetsuppgifter. Många enheter som ursprungligen anlades som torp utvecklades och skattades senare som självständiga fastigheter. Lämningsenheter efter sådana bebyggelseenheter registreras inte under lämningsstypen Lägenhetsbebyggelse utan skall föras till Bytomt/gårdstomt. Egenskapsvärdet Backstuga används för lämningsenheter efter enkel bebyggelse på allmän mark. Egenskapsvärdet Övrigt används bl.a. för malm- och tåbebyggelse.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Backstuga
 Torp
 Övrigt

Principer för beskrivning: Ange först typ av lägenhetsbebyggelse (torplämning, backstugulämning etc.), områdets storlek med längdoriering inom parentes och räkna upp förekommande lämningar, som husgrunder, källargrunder, brunn etc. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med storlek, dvs. längd, bredd och höjd/djup. Eventuell fossil åkermark registreras separat på egen identitet under lämningsstypen Fossil åker. Namn på torplämningar bör registreras och kan redovisas på Fastighetskartan. Om namnet inte är känt kan i stället en upplysningstext (Torplämning) redovisas på kartan, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor. Ange eventuella källor och skriftliga belägg under Referenser. Här ska också anges källa/belägg för namnet om sådant är känt.

På fältkartan markeras grunden efter boningshuset med ett kryss (vid digital registrering används verktyget Extra geometri). Detta gäller dock inte för sådan lägenhetsbebyggelse som registreras som fast forn lämning. Redovisa också vegetationen inom lämningen, lägg särskilt märke till kulturväxter.

Exempel på beskrivning:

- Grund efter backstuga, ca 7×5 m (NV–SÖ), bestående av en gles syllstensrad av 0,2–0,5 m st stenar, delvis övertorvade. I NV delen är ett spismursrest. Enligt uppgift av markägaren är detta grunden efter en backstuga som var bebodd åtminstone fram till 1880-talet.

Registreras som

Antal: 1 Lämningsstyp: Lägenhetsbebyggelse
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Backstuga

- Torplämning, ca 150×80 m (Ö–V), bestående av 4 husgrunder, 1 källarruin och 1 brunn. Husgrunderna, varav 1 med spismursrest, är 4–9×2–6 m och består av stensyllar av huggna stenar, 0,4–0,8 m st och 0,2 m h. Spismursresten är 1×1 m och 0,5 m h. Källarruinen, som är ingrävd i en sluttning, är 4×2 m (Ö–V) och 1,2 m h, med invändiga väggar av 0,2–0,5 m st stenar. Ingång från Ö. Brunnen är 1,5 m diam och 1 m dj (till vattenytan), stensatt av 0,2–0,5 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 Lämningsstyp: Lägenhetsbebyggelse
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Torp

- Torplämning, ca 20×20 m (N–S), bestående av 1 husgrund och 1 källargrund. Husgrunden är 6×6 m (N–S), med delvis synlig stensyll. Spismursrest i NV hörnet. Källargrunden, omedelbart N om husgrunden, är 6×5 m (Ö–V) med ingång i V. Referenser: Ekonomisk karta 1965: Namn.

Registreras som

Antal: 1 Lämningsstyp: Lägenhetsbebyggelse
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Torp

- Torplämning, bestående av 1 husgrund, 10×10 m (NNV–SSÖ). På grunden har placerats en gammal eka och ett järnankare. Invid tröskelstenen på Ö sidan av grunden är en rund metallskylt med texten: FISKARESTUGAN TJÄNSTEBOSTAD OBY 1949. Stugan hade lågt sadeltak och revs ca år 1991.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Lägenhetsbebyggelse
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Torp

- Torplämning, 90×50 m (NV–SÖ), bestående av 1 husgrund med spisröse och en ladugårdsruin. Husgrunden är 7×5 m (Ö–V), kallmurad av 0,2–0,6 m st stenar. Sannolikt grund efter boningshuset. Ladugårdsgrunden är gjuten, 8×5 m (NV–SÖ). Området är kraftigt övervuxet med sly och ung granskog. Läget för torpet Kopparhult 1714. Referenser: Lantmäteriet, akt 23, 1714.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Lägenhetsbebyggelse
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Torp

- Torplämning, 70×40 m (N–S), enligt 1725 års geometriska avmätning. I områdets N del finns en källargrund, 7×5 m (Ö–V) och 0,6 m h. Tomten är till största delen belägen i åkermark och saknar tydlig begränsning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Lägenhetsbebyggelse ✓ *Osäker utbredning*
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Torp

Slott/herresäte

Definition: Lämning efter större huvudbyggnad med kringanläggningar. Avser kungliga eller, mera vanligt, frälseägda byggnader men även större karaktärsbyggnader som inte ägts av kung eller frälse.

Kommentar: Avser lämningar efter bl.a. slott och herresäten med flygelbyggnader m.m. Ytterligare exempel är säterier, herrgårdar och kungsgårdar.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med storlek, dvs. längd, bredd och höjd/djup. Eventuella park-/trädgårdsanläggningar registreras under egna identiteter.

Slottsruin kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Slottsområde, 48×30 m (VNV–ÖSÖ), bestående av 1 slottsruin och 1 borggård. Slottsruinen, i V delen, är 22×22 m och ca 10 m h. Murarna är 1,5 m br, av sten och tegel. Fyra fönsteraxlar på V, tre på vardera N, Ö och S sidan. Borggården, utgörande Ö halvan av slottsruinen, omges av murar, ca 5 m h och 2 m br. I NÖ och SÖ hörnen är ruiner efter vardera ett firsidigt hörntorn, 7×7 m, med ca 5 m h och 1,5 m tj murar. Slottet uppfördes av Per Brahe d y, blev färdigt 1644 och brann ned i början av 1700-talet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Slott/herresäte

Stadslager

Definition: Kulturlager i miljöer av stadskaraktär, såsom städer, köpingar, vissa handelsplatser m fl.

Kommentar: Lagren innehåller avfall från hantverk, matberedning, rester efter övergiven bebyggelse och andra aktiviteter. Kulturlager på förhistoriska boplatser registreras under lämningstypen Boplats (Kulturlager).

Principer för beskrivning: Ange kulturlagrets utsträckning med längd×bredd och längdoriering inom parentes och, om möjligt, kulturlagrens djup (tjocklek). Beskriv mycket kort stadens historia. Om andra lämningstyper (FMI-enheter) förekommer inom området skall dessa räknas upp. Under Referenser redovisas de viktigaste källorna, utförda undersökningar osv.

Stadslager som bedömts som fast fornlämning men är beläget inom nutida stadsbebyggelse redovisas vanligen inte på tryckt karta, vare sig med symbol eller upplysningstext. Helt övergivna stadslager kan redovisas med, förutom run-R inom parentes, också med upplysningstext (Medeltida stadslager), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stadslager, ca 1500×1000 m (NÖ–SV). Inom området har en kontinuerlig bosättning förekommit från 200-talet e. Kr. Staden Vä fick sina första kända privilegier år 1250 och hade stadsprivilegier till 1614. Staden brändes ned 1612 av Gustaf II Adolf.

Inom området ingår ett antal källare samt fyndplatser av medeltida karaktär (RAÄ nr 6–14). Dessutom finns en delundersökt boplats (RAÄ nr 36), en älvkvarnsförekomst (RAÄ nr 28), två kyrkoruiner (RAÄ nr 18 och 38) och en grav (RAÄ nr 17) inom området.

Kommentar: Områdets avgränsning har bedömts i samråd med läns museets personal.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stadslager

✓ *Osäker utbredning*

Stalotomt

Definition: Byggnadslämning oftast med försänkt golvyta och med omgivande uppbyggd vall.

Kommentar: Förekommer i fjällområdet. Stalotomter är ofta ovala (eller rektangulära med svagt utsvängda sidor) och har oftast en härd i mitten. Förekommer ofta flera på rad och ibland med gemensam vall. Vanligen kan stalotomten skiljas från kåtatomten genom sin tydligt försänkta golvyta. Stalotomter har ingen markerad ingång i den omgivande vällen. Jfr. Kåta.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Kvadratisk
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, yttermått inklusive vällen, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, därefter den invändiga ytans storlek. Notera om den invändiga ytan är försänkt i förhållande till omgivande markyta. Beskriv därefter härdens form och storlek. Sedan anges den omgivande vallens bredd och höjd. Ett område med flera stalotomter eller ett område där stalotomt ingår tillsammans med vissa andra lämningar kan registreras som lämningstypen Boplats.

Stalotomt kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stalotomt, oval, 7×5 m (N–S), bestående av en plan och försänkt inre yta, 5×3 m (N–S) och 0,3 m dj. I mitten är en rektangulär härd, 1,1×0,8 m, med en yttre begränsning av 0,1–0,2 m st stenar, kännbara med sond. Den omgivande vällen är 1,5 m br och 0,3 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stalotomt

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Tomtning

Definition: Lämning efter byggnad i form av vallar eller murar kring golvyta i marknivå eller med försänkt golvyta.

Kommentar: Avser lämningar efter strandnära byggnader av enklare karaktär i maritim miljö. Golvytan är stenröjd, flack eller skålförmig och kan innehålla kulturlager och härd. Den kan också vara rumsindeldad.

Jordfasta block eller bergsavsatser kan ställvis utgöra tomtningens begränsning.

Principer för beskrivning: Beskriv först anläggningens yttre form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes. Därefter anges antalet avgränsade utrymmen inne i tomtningen, deras form och storlek. Sedan anges vallarnas bredd och höjd och materialets storlek samt eventuella öppningar eller eldstäder. Ett område med flera tomtningar eller ett område där tomtning ingår tillsammans med vissa andra lämningar registreras som sammansatt lämningstyp, se Fiskeläge resp. Boplats.

Tomtning kan redovisas med upplysningstext (Fiskelägeslämning eller Tomtning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Tomtning, rektangulär, 7×6 m (NV–SÖ), bestående av två invändiga ytor. Ytan i SÖ är 3×2,5 m (NÖ–SV) och den i NV är 3×2 m (NÖ–SV). De nedrasade vallarna är 0,5–2 m br och intill 0,4 m h, av vanligen 0,2–0,5 m st stenar, något övermossade. I SÖ är några stenar intill 0,8 m st. Vallarna i det NV rummet är något tunnare med enkla rader av stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Tomtning

- Tomtning, rund, 6 m diam, bestående av en invändig yta, 3 m diam och 0,1 m dj, omgiven av en vall, 1,5–2 m br och 0,1–0,2 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Delvis övermossad.

Kommentar: Belägenheten, ca 3 m över nuvarande havsytta, visar att tomtningen är från historisk tid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Tomtning

Viste

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar vilka är ett resultat av bosättning. Avser lämningar i norra Sverige från främst medeltid och historisk tid.

Kommentar: Någon av följande lämningstyper måste ingå för att termen Viste ska få användas: Kåta, Husgrund, historisk tid eller Härd (om den kan antas vara medeltida eller yngre). Avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter (i undantagsfall längre avstånd om ett funktionellt och kronologiskt samband finns mellan lämningarna).

Ingående typer av lämningar: Kåta, Härd, Förvaringsanläggning, Renvall, Brunn/kalkkälla, Bengömma, Hornsamling, Husgrund, historisk tid, Boplatsgrop, Naturföremål/-bildning med tradition, Stenring, Rengärda, Övrigt.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer.

Lämningar efter viste kan redovisas med upplysningstext (F.d. viste) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Viste, ca 110×35 m (NV–SÖ), bestående av 9 fornlämningar. Dessa utgörs av 6 kåtatomter och 2 källargropar och 1 stolphål efter njalla.

Kåtatomterna är runda, 6–7 m diam, med invändiga ytor, 2,5–3,5 m diam. Samtliga har härd i mitten, ovala, 1–1,5×0,5–1 m st. Kring kanterna vallar, 0,5–0,8 m br och 0,1 m h. Över en kåtatomt leder en stig.

Källargroparna är ovala, 1,3×1 resp. 1,4×0,9 m st och 0,5 m dj. Båda har enstaka hällar, täckhällar, längs kanterna, ca 0,4–0,7 m st.

Stolphålet efter en njalla, är runt, 0,3 m diam, med stensatta kanter av 0,1–0,15 m st stenar.

Kommentar: Området är bitvis svårbesiktigat p.g.a. tät vegetation.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Viste

Antal: 6 *Lämningsstyp:* Kåta

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Förvaringsgrop

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Befästningsanläggningar

Inom kategorien *Befästningsanläggningar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Borg
Fornborg
Fästning/skans
Husgrund, historisk tid
Militär anläggning övrig
Militär mötesplats
Spärranordning
Stadsbefästning
Stadsvall/stadsmur
Stridsvärn

Sammansatta lämningstyper:

Område med militära anläggningar

Borg

Definition: Område avgränsat av olika kombinationer av murar, jordvallar, vallgravar och/eller palissader samt innanför eller i anslutning till avgränsningarna, torn- och/eller husgrunder m.m.

Kommentar: Avser lämningar som dateras till medeltid och 1500-tal (jfr. Fästning/skans). Finns vanligen på näs, uddar, halvöar eller öar och omges på någon sida av vatten. Används även för kastaler samt lämningar efter befästa gårdar, där försvarselementen sannolikt har utgjorts av murar/vallar och/eller vallgrav och eventuellt ett torn.

Principer för beskrivning: Först anges hela borganläggningens omfattning, längd×bredd med huvudriktning inom parentes. Därefter anges hur området avgränsas. Om anläggningen består av huvudborg och förborg anges detta, och deras respektive storlek redovisas. Beskriv längd, bredd och höjd/djup på murar, vallgravar etc. Beskriv lämningar inom området, t.ex. terrasseringar, husgrunder etc. Börja alltid i mitten och gå utåt mot kanterna.

Observera att en kastal är en tornbyggnad som skall uppfattas som ett byggnadselement i en borganläggning och därför registreras som lämningstypen Borg.

Borgruin och kastalruin redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan redovisas med upplysningstexter på övriga småskaliga kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Borgområde, 160×140 m (ÖNÖ–VSV), beläget på en brant åsudd, bestående av 3 platåer med husgrunder och vallar. Platåerna är åtskilda genom vallgravar.

Den NV platån är ca 35×30 m (ÖNÖ–VSV). Den NÖ platån är ca 23×23 m (NNV–SSÖ) och 3 m lägre än de övriga. Den S platån är ca 70×25 m (ÖNÖ–VSV) och oklart begränsad i Ö.

Husgrunderna är 6–8×4–5 m och begränsas av övertorvade stensyllar, 0,2 m h och intill 1 m br.

Vallgraven, mellan den NÖ och NV platån, är ca 35 m l (NNV–SSÖ), 10–15 m br och 5–8 m dj.

Vallgraven, mellan den S platån och rullstensåsen, är ca 70 m l (ÖNÖ–VSV), 20–30 m br och 3–8 m dj (delvis naturlig åsgrop?). Åsen är här ej genomgrävd, utan två sten- och jordvallar, 2 m br, av vilka åtminstone den V har utgjort en bro över till borgen, förenar den S platån med den övriga åsen. I N delen pågår erosion, då älvens strömfåra ligger rakt mot borgudden. Tegelbitar, skörbrända stenar, bränd och delvis sammansintrad sand syns i hela N rasbranten. I N kanten av NV platån är nyligen några gropar upptagna. I dessa syns ett intill 1 m tj lager av kol, bränd sand, tegelskärv m.m.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Borg

- Borgområde, 210×110 m (NÖ–SV), bestående av huvudborg och förborg. Begränsas mot SV av 2 parallella vallgravar, i NÖ av 1 vallgrav, och på övriga sidor av vallar och sjö, med rester av pålspärrar. Huvudborgen är närmast rektangulär, ca 60×50 m (NÖ–SV) och 5 m h, och begränsas av vallar med en sammanlagd längd av 220 m, 10–20 m br, 5–8,5 m h (yttre höjd) och 0,5–3,5 m h (inre höjd). På vallarnas krön är en delvis runt om synlig skalmur av kalksten, vanligen 1 m br. I borgplatåns SÖ del ansluter en husgrund, 22×11 m (NÖ–SV), till muren. Grunden utgörs av delvis jordtäckt skalmur, 0,5–1 m br och 0,2–0,5 m h. Från grundens SV kortsida utgår en skalmur 8 m l, 1 m br och 0,5 m h mot borgplatåns höga SV-vall.

Förborgen, nedanför och SV om huvudborgen, är 50×10 m (NV-SÖ) och 1–5 m h, sluttande mot NV, omgiven av en vall med en sammanlagd längd av 120 m, 10 m br och 0,5 m h. I SV är två parallella vallgravar, 50 m l (NV-SÖ), 10 m br och 3 m dj. I NÖ finns en vallgrav, 40 m l (NÖ-SV), 5 m br och 0,5 m dj.

I vattnet är rester av en pålspärr som helt omgivit borgområdet.

Skador på lämning: Borgområdet har utsatts för kraftig stentäkt.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Borg

Skadestatus: Skadad

- Kastalruin, rund, 14–15 m diam och intill 8–9 m h. Murarna, av huggen sandsten, är 3–4 m tj. Inre diameter är 10–11 m. I NÖ är ca 6 m ovanför markytan en rundbågig öppning, troligen den ursprungliga ingången. På kastalens övre del är 6–7 bevarade öppningar (skottgluggar?).

Kommentar: Området runt kastalen är planerad kyrkogård och spår av eventuella kringanläggningar är inte synliga. I kanten av sluttningen, dold under tät vegetation, kan finnas spår av mur och eventuella terrasseringsar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Borg

Fornborg

Definition: Befäst anläggning från förhistorisk tid och tidig medeltid.

Kommentar: Avser dels en terränganpassad sten- eller jordvall jämte naturliga avspärningar i krönläge vilka helt avgränsar ett område, dels en vanligen rundad eller oval sten- och/eller jordvall (ringvall), ibland kombinerad med vallgrav, anlagd på plan eller flack mark, vilken helt avgränsar ett område. Jfr. Vallanläggning.

Egenskapstyp: Terrängläge

Egenskapsvärde: Krönläge
 Lågland

Principer för beskrivning: Beskriv fornborgens utbredning, dvs. diameter eller längd×bredd med huvudriktning inom parentes. I de fall fornborgen är belägen på ett berg ska måtten avse hela bergberget. Begränsningslinjen ritas då vid bergets fot. Fornborgsvallarna ritas alltid ut på kartan i sin fulla utsträckning. Är borgen av ringvallstyp är dock vallens yttre begränsning även fornlämningens begränsning. Därefter beskrivs borgens strategiska system, dvs. vallars, ev. vallgravars och stup's belägenhet. Vallarnas/vallgravarnas längd, höjd/djup och bredd anges samt material och eventuell stenstorlek. Om skalmurar, kallmurar eller andra konstruktioner finns bevarade skall dessa anges. Beskriv eventuella ingångar med läge och bredd. Gravvar, boplatslämningar och andra separata lämningstyper innanför fornborgsvallarna registreras under egna FMI-identiteter, se exemplet nedan.

Fornborgar redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan även ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fornborg, 125×110 m (Ö-V), begränsad av stup i V och S samt delvis branta sluttningar i N och Ö, de senare försedda med en stenvall. I NV är även en lång, yttre vall och i Ö delvis dubbel vall.

Den inre vällen är 115 m l, 1–7 m br (vanligen 3–4 m) och 0,5–2,5 m h. Stenarna är vanligen 0,2–0,8 m st, men några större block ingår. Vallen är lägst och smalast mot bergkanten i V, men består där av de största stenarna. På flera ställen är vällen kallmurad. I N är en otydlig ingång och i Ö är en ingång, 3 m br. Från den Ö ingången löper mot Ö två parallella vallar, 8 m l och från deras ytterpunkter löper mot N resp S två vallar, 12–15 m l, parallella med huvudvallen. Dessa vallar är 1–2 m br och 0,3–0,6 m h, av 0,3–0,7 m st stenar. En stig från S leder här in i borgen. I NV sluttningen är en otydlig vall, 25 m l, 1–3 m br och 0,5–1 m h, som utgörs av en naturlig blocksträng, påbättrad med mindre sten. En otydlig stig leder upp från NV.

Inuti borgen är ett luftbevakningstorn och andra sentida anläggningar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fornborg

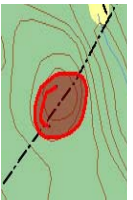
Egenskapstyp: Terrängläge *Egenskapsvärde:* Krönläge

En fornborg med till exempel husgrunder innanför muren/vallen måste beskrivas på två identiteter enligt följande:

Id-nummer xx: Fornborg, bestående av en ringmur kring ett närmast runt område, 124–127 m diam. Murens omkrets är 411 m, bredden vid basen 6–6,5 m br, bevarad höjd vanligen ca 2,5 m. Muren är uppförd som skalmur med ytter- och innerliv av tuktad kalksten. Murens sidor är ställvis täckta av rasmassor. Ringmuren har nio portöppningar, 1–3 m br. 5–6 m innanför ringvallen är i SSÖ, längs en 38 m l sträcka, 4–5 rader stenblock, 0,7–1,25 m st, i flera fall kantställda.

Inom fornborgen är husgrunder, se id-nummer yy.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fornborg
Egenskapstyp: Terrängläge *Egenskapsvärde:* Lågland

Id-nummer yy: Område med husgrunder, bestående av 24 husgrunder, fördelade på två grupper, en yttre med husen radiellt utgående från vallens insida och en inre, mer oregelbunden grupp, genom fyra gator uppdelade i lika många kvarter. De båda husgrupperna skiljs av en 2–5 m br ringgata. Husgrunderna är 12–14 m l, 4–6 m br och 0,5–1 m h, av kalkstenshällar i två till fyra skift. Innanför ringmuren välver sig marken kraftigt mot borgens mitt där en övervallad, rund grund av gråstensblock ligger. Grunden är 6 m diam. Vallarna är ca 1,25 m br och 0,2 m h.

Husgrunderna är belägna inom id-nummer xx.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats
Antal: 24 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrund med vallformig begränsning

- Fornborg, bestående av en ringvall kring ett närmast runt område, 124–127 m diam. Ringvallen är 411 m l (yttre omkrets), 6–6,5 m br vid basen och ca 2,5 m h. Uppförd i skalmursteknik, med ytter- och innerliv av tuktad kalksten, samt kärna av granitsten och kalksten. Sidorna är ställvis täckta av rasmassor. Vallen har nio portöppningar, 1–3 m br.

5–6 m innanför ringvallen i SÖ, längs en 38 m l sträcka, är fyra–fem rader av block, 0,7–1,25 m st, i flera fall kantställda.

Innanför ringvallen är 88 husgrunder, fördelade på två grupper, en yttre med husen radiellt utgående från vallens insida och en inre, mer oregelbunden grupp, genom fyra gator uppdelade i lika många kvarter. Grupperna skiljs av en ringgata, 2–5 m br. Husgrunderna är 12–14 m br och 0,5–1 m h, av kalkstenshällar i två till fyra skift. En husgrund, belägen i borgens mitt, är 6 m diam, bestående av en vall, ca 1,25 m br och 0,2 m h, av block. Innanför ringvallen välver sig marken kraftigt mot borgens mitt.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fornborg
Egenskapstyp: Terrängläge *Egenskapsvärde:* Lågland

Fästning/skans

Definition: System av bastioner, murar, jordvallar, vallgravar, byggnader etc., både permanent och tillfälligt besatta.

Kommentar: Avser lämningar som huvudsakligen dateras till 1600–1900-tal (jfr. Borg). Innefattar förutom fästningar och skansar, även fältläger och härläger. Fältläger används för en enkel vall som lagts upp av trupp, som slagit läger i krigs- eller fredstid. Även mer omfattande härläger som upprättats i krigstid återfinns i denna lämningstyp, även om de inte förefaller ha varit befästa.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden: Fästning
 Skans
 Övrig

Principer för beskrivning: Termen fästning används för permanent besatta anläggningar och termen skans för anläggningar som inte varit permanent besatta under fredstid. Ange total storlek, med orientering inom parentes och anläggningens form. Om anläggningen är bastionerad anges antalet bastioner. Om utanverk finns ges en sammanfattande beskrivning av vad detta utgörs av, t.ex. raveliner, vallgrav etc. Ange åt vilket håll fronterna är om de inte går runt om, dvs. från vilket håll man tagit emot eller väntat fienden. Därefter beskrivs huvudvallens sammanlagda längd, bredd och höjd samt byggnadsmaterial, sedan bastionernas form, antal sidor och storlek. Vidare beskrivs utanverket, ingående delar och belägenhet i förhållande till huvudvallen. Lämningar av t.ex. husgrunder och brunnar innanför huvudvallen beskrivs, och eventuella byggnader kommenteras.

Skansar redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor, och kan även ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor.

Exempel på beskrivning:

- Skanslämning, närmast fyrkantig stjärnform, ca 130×140 m (N–S), bestående av 1 huvudvall med 4 bastioner. Utanverket består av 1 vallgrav, 1 vall och 1 ravelin.

Huvudvallen är 5–9 m br och 2–3 m h, bestående av jord och grus. Bastionerna, i anläggningens hörn, är 15–20 m l, ca 10 m br och 2–3 m h, av jord och grus.

Utanverket består närmast huvudvallen av en vallgrav, 5–10 m br och 1–2 m dj. Vallen, belägen utanför vallgraven, är 3–4 m br och 0,4–0,8 m h. Ravelinen, i vallens Ö del och omsluten av denna, är ca 20 m br vid basen och 1 m h. I anläggningen är 3 gropar (källargropar?), 3–4 m diam och 1–1,5 m dj.

Skador på lämning: Skansen är skadad i S av grustäkt och delar av huvudvallen och utanverket är förstörda.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fästning/skans *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skans

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund, förhistorisk/medeltida.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

- Bergsbruk
- Fiske/sjöfart
- Flottning
- Industri
- Jakt
- Jordbruk
- Kolning
- Krog/gästgiveri
- Militär
- Renskötsel
- Skogsbruk
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, och höjd. Beskriv därefter eventuella syllstenar, vallar, murrester eller dylikt. Om lämningen har kvarstående väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. sådana som inte är belägna på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (fler exempel finns i kapitlet Bebyggelselämningar):

- Grund efter kruthus, 6,4×6,1 m (N–S) och intill 1 m h, bestående av 0,4–1,0 m stora naturstenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Militär

Militär anläggning övrig

Definition: Sentida militär anläggning som inte kan föras till andra lämningstyper.

Kommentar: Avser t.ex. stridsvagnshinder, lämning efter luftvärnstorn o. dyl. Jfr. Stridsvärn.

Principer för beskrivning: Anläggningar som registreras som Militär anläggning övrig är mycket varierande till utseende och innehåll, och principerna för beskrivning kan därför skilja. Börja dock alltid beskrivningen med anläggningens storlek och dess orientering på sedvanligt sätt.

Exempel på beskrivning:

- Stridsvagnshinder, betående av 1 betongblock, 3×1,5 m (Ö–V) och 0,7 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Militär anläggning övrig

Militär mötesplats

Definition: Plats där den indelta armén, beväringarna och de värvade förbanden regelbundet träffades för övningar.

Kommentar: Avser t.ex. exercisplats, lägerplats, kampsplats, vapensynsplats.

Principer för beskrivning: Beroende på vilka avdelningar av armén som mötesplatserna var avsedda för hade de olika benämning. Den aktuella benämningen bör därför användas i beskrivningen. Områdets utsträckning och orientering anges. Ange hur begränsningen har gjorts, t.ex. om äldre lantmäterikartor har använts.

Om flera lämningar finns i området, som skall registreras som egna lämningstyper, kan området redovisas som sammansatt lämningstyp Område med militära anläggningar.

Exempel på beskrivning:

- Exercisfält, ca 1600×1000 m (NNV–SSÖ), utsträckning enligt karta från 1853–60.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Militär mötesplats

Område med militära anläggningar

Sammansatt lämningstyp

Definition: Område med minst två lämningar efter militär verksamhet.

Kommentar: Avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Militär anläggning övrig, Militär mötesplats, Husgrund, historisk tid, Stridsvärn.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med form, storlek och material.

Exempel på beskrivning:

- Område med stridsvagnshinder, 50×10 m (N–S), bestående av 10 betongblock, 2,5×1 st och 0,7 m h. Området är kringgärdat av diken, 2 m br och 0,5 m djupa.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Område med militära anläggningar

Antal: 10 *Lämningstyp:* Militär anläggning övrig

- Område med militära anläggningar, inom ett 130×20 m st (N–S) område, bestående av 8 friluftsmatsalar. Dessa är samtliga 17×13 m (Ö–V), bestående av en öppen yta omsluten av en stenmur, 0,8–1 m br och intill 0,5 m h, bestående av 0,2–0,5 m st stenar, på ovansidan klädd med torv. Mitt på V kortsidan är ingång, 1,5–2 m br. I varje hörn inne i anläggningarna är kokgropar, 0,8–1 m diam och idag 0,2–0,3 m dj, där soldaterna lagade till sin mat. Dessa friluftsmatsalar användes under ca 100 år fram till år 1885, då den första matsalen byggdes. Den S lämningen har frilagts och skyltats.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Område med militära anläggningar

Antal: 8 *Lämningstyp:* Militär anläggning övrig

- Område med skyttevärn, ca 170×15–20 m (Ö–V), bestående av 4 skyttevärn, grupperade i två linjer på ett inbördes avstånd av 10–15 m enligt skiss.

Det sammanhängande huvudskyttevärdet är totalt ca 180 m l (Ö–V) samt består mot N av kraftiga vallar, intill 2 m br och 1,5 m h, med lodrät insida av vanligen murad, tuktad eller skärvig (sprängd) sten, och sluttande utsida av jord och sten. Utöver tre trubbigt vinklade brytpunkter finns med inbördes avstånd av 5–12 m (vanligen 6–9 m) på S sidan 16 korta tvärmurar, 1,5–4 m l, 1–2,5 m br och 1–2 m h. Längs insidan av huvudmuren finns, särskilt i V delen, upptill ca 0,3 m br hyllor och nedtill 0,4 m br och 0,5 m h avsatser till armbågs- resp ståstöd för gevärsskyttar. Vallgravarna är totalt ca 200 m l, 1–3 m br och 1–2,5 m dj samt delvis nedsprängda i berget. I NÖ är anslutet ett bågformigt 13 m l, 1,5 m br och 1 m h värn av 0,3–0,8 m st tuktade block i kallmur. Alla värn är övertorvade.

De båda längst i N belägna skyttevärnen är 65 resp. 20 m l (Ö–V) och 3–4 m br. Vallarna är intill 1,5 m br och 1 m h samt är försedda med fyra korta tvärmurar, 1–3 m l.

3 m VSV om vägen och 8 m SV om runhällen (Täby 46:1) är ett skyttevärn, bågformigt, 60×3–5 m (NÖ–SV), bestående av övertorvad vall av sten i kallmur och jord, 65 m l, 1–2 m br och 1 m h med fem 2 m l tvärmurar samt vallgrav, 1–1,5 m br och 0,75 m dj.

Antikvarisk kommentar: Anläggningen är synnerligen pedagogisk, välbyggd och variationsrik.

(Skiss bifogad.)

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Område med militära anläggningar

Antal: 4 *Lämningstyp:* Stridsvärn

Spärranordning

Definition: Spärr uppförd under vatten.

Kommentar: Spärranordningen har blockerat och skyddat farleder och hamnar/handelsplatser samt utgjort komplement till befästa anläggningar. Kan utgöras av palissader eller pålverk, sammanhängande kistkonstruktioner, stenvallar eller stenfyllda båtar som sänkts på rad i vattendrag. Ibland har spärranordningen kombinerats med en sk flytbom på vattenytan, dvs. hopkedjade timmerstockar på rad. Jfr. Fångstanläggning övrig.

Principer för beskrivning: Ange utsträckning och huvudriktning inom parentes, därefter beskrivs konstruktionsdetaljer med material och mått. Beskriv passage igenom spärranordningen om sådan finns, med längd, bredd och riktning.

Exempel på beskrivning:

- Spärranordning, ca 350×25 m (NNV–SSÖ), bestående av 2 stenspärar, 5 skeppsvrak och ca 50 pålar. Stenspärarna är 110 m l (NV–SÖ) resp 160 m l (NNV–SSÖ), 4–12 m br och 0,5–1,4 m h, av 0,1–0,7 m st stenar och med ett inbördes avstånd av 20 m. Den mellanliggande genomseglingstrännan har troligen varit försedd med en rörlig spärranordning.

Skeppsvraken är 2,5–9 m l. Fyra är endast bevarade till mindre delar. Skeppen är klinkbyggda i ek. Troligen krigsskepp som stenfyllda vid sänkningen.

Pålarna, av bok och ek, är 8–10 cm diam. De är i S delen grupperade i två pålverk, medan de i N är enstaka och spridda.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Spärranordning

Stadsbefästning

Definition: System av bastioner, murar, jordvallar och vallgravar som omger ett stadsområde.

Kommentar: Avser lämningar från 1500-talet till 1700-talets slut. (Jfr. Stadsvall/Stadsmur).

Principer för beskrivning: Beskriv total utsträckning, övergripande form och beståndsdelar och vad den har omslutit. Därefter beskrivs huvudvallens längd, bredd och höjd samt byggnadsmaterial och uppbyggnad, t.ex. stenskoningar eller synliga murrester. Beskriv därefter bastioner, raveliner, ingångar etc. och deras orientering. Om stadsbefästningen är ställvis borttagen eller delvis saknar synliga lämningar, men ändå bedöms utgöra samma befästningsanläggning måste ändå de olika delarna beskrivas som egna FMI-enheter. Även lämningar inom det av stadsbefästningen inneslutna området beskrivs på egna identiteter.

Exempel på beskrivning:

- Stadsbefästning, del av, bestående av 1 huvudvall och 1 bastion.

Huvudvall är ca 300 m l (NNÖ–SSV), 20 m br och intill 5 m h, av sand och jord. På utsidan skodd av en kurtinmur, intill 4 m h och uppförd i tegel.

Bastionen, mitt på huvudvallen, skjuter ut 40 m från denna och är ca 50 m br. Den är uppbyggd på samma sätt som huvudvallen. Används idag som lekpark.

Övriga delar av stadsbefästningen är registrerade på RAÄ-nummer 75 och 76.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stadsbefästning

Stadsvall/stadsmur

Definition: En sten- och/eller jordvall, stenmur eller ett dike/vallgrav som omger ett stadsområde, handelsplats eller annan miljö av stadskaraktär.

Kommentar: Avser förhistoriska och medeltida lämningar. (Jfr. Stadsbefästning).

Principer för beskrivning: Beskrivningen av stadsvallen/-muren skall börja med dess beståndsdelar, övergripande form och eventuellt vad den har omslutit. Därefter anges total längd, bredd och höjd samt byggnadsmaterial och uppbyggnad, t.ex. stenskoningar eller synliga murrester. Beskriv ingångar och deras orientering och ge slutligen kommentarer kring läget för idag ej synliga delar av vallen/muren. Om stadsvallen/-muren är ställvis borttagen eller delvis saknar synliga lämningar, men ändå bedöms utgöra delar av samma anläggning, registreras de olika delarna ändå på samma FMI-enhet.

Exempel på beskrivning:

- Stadsvall, halvcirkelformad, öppen mot havet, ca 1000 m l (N–S) Avståndet mellan vallens N och S ändar är 620 m. Vallen är 10–15 m br och 1–3 m h. Den är uppbyggd av sand och har i N på en 100 m l sträcka en yttre stenskonig, 1–2 m h, av 0,3–0,6 m st stenar. Även i övrigt längs vallen kan rester av stenskoningen skönjas, speciellt i S. I NÖ delen är en kvarngrund. Vallen är avbruten vid kyrkan och skärs av diken och åkervägar på nio ställen. Inom vallen finns kulturlager registrerade, RAÄ 50.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stadsvall/stadsmur

Skadestatus: Skadad

Stridsvärn

Definition: En mindre befästning som skall skydda soldaten vid eldgivning.

Kommentar: Avser t.ex. pjäsvärn, skyttevärn, skyttegrav och bunker. Jfr. Skåre/jaktvärn.

Principer för beskrivning: Beskriv värnet med längd, bredd och höjd eller djup, samt längdriktning inom parentes och byggnadsmaterial. Ange belägenhet eller anpassning till terrängen. Flera stridsvärn i system registreras som sammansatt lämningstyp Område med militära anläggningar.

Stridsvärn kan redovisas med upplysningstext (F.d. värn) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Skyttevärn, bestående av en bågformad vall, 35 m l (NNÖ–SSV), intill 4,5 m br och 0,7 m h, av jord med i ytan ett flertal granit- och kalkstenar, 0,3–0,7 m st. I den N delen övertväras vällen av en stenhägnad (VNV–ÖSÖ). Skyttevärdet lär vara uppfört 1677 i syfte att hindra danskarna att landstiga i den intilliggande hamnen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stridsvärn

- Skyttegrav, ca 350 m l (huvudriktning NNÖ–SSV). Skyttegraven utgörs av en vall, 2–3 m br och intill 1 m h. Omedelbart ÖSÖ om och parallellt med vällen är ett dike, 1–3 m br och intill 1 m dj. Vällen är ställvis genombruten av mindre öppningar. På ett par avsnitt av sträckningen förekommer dubbla skyttegravar. Området var Västmanlands Regementes övningsfält.

Kommentar: Utsträckningen på kartan från 1778 är något mindre, omfattande områdets centrala del.

Tidigare anteckning: Lantmäterienheten på länsstyrelsen i U län, Västerfärnebo sn, akt 110 (1778), 181 (1818), 249 (1854) och 279 (1853–1860).

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stridsvärn

Boplatser och visten

Inom kategorien *Boplatser och visten* återfinns följande lämningstyper:

Enkla lämningstyper:

Bengömma
 Boplatser
 Boplatsgrop
 Boplatslämning övrig
 Boplatsvall
 Brunn/kalkkälla
 Brytningsyta
 Flintgruva
 Fyndplats
 Förvaringsanläggning
 Hornsamling
 Husgrund, förhistorisk/medeltida
 Härd
 Kokgrop
 Kåta
 Rengärda
 Renvall
 Skärvstenshög
 Stadslager
 Stalotomt
 Stenröjd yta
 Terrassering

Sammansatta lämningstyper:

Boplatser
 Grav- och boplatsområde
 Viste

Bengömma

Definition: Bendeposition med oftast märkekluvna ben i skyddat utrymme, vanligen i skrevor eller mellan stenar.

Kommentar: Bengömmor är främst kända i det samiska kulturlandskapet.

Principer för beskrivning: Ange om bengömman är placerad i klippskreva, under block eller liknande, ange storlek, mängden ben och, om möjligt, vilket slags djur som benen kommer ifrån och om dessa är märkekluvna.

Exempel på beskrivning:

- Bengömma, på NÖ sidan av berghäll. Bland några, från berghällen söndervittrade, stenar och block är en hållighet, 1x0,5 m (NV-SÖ), med ett tiotal brända ben och benrester från djur.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bengömma

Boplatser

kan användas som sammansatt lämningstyp

Definition: Plats där man under förhistorisk tid vistats och där föremål, råämnen för bearbetning, byggnadslämningar, byggmaterial och/eller avfall lämnats kvar på marken.

Kommentar: Ibland bildas tjocka lager, med inblandning av sot och kol. För dessa lämningar används även egenskapsvärdet kulturlager. Jfr. Fyndplats. De ingående lämningarna ska ha bedömts höra samman kronologiskt och funktionellt. Avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd)

Egenskapsvärde:

- Ben/horn
- Bränd lera/lerklining
- Flinta
- Glas
- Grönsten
- Hälleflinta

Keramik
Kulturlager
Kvarts
Kvartsit
Metall
Skiffer
Skärvsten
Trä
Övrig bergart/mineral
Övrig

Ingående lämningstyper: Blästbrukslämning, Boplatsgrop, Boplatslämning övrig, Boplatsvall, Brunn/kalkkälla, Brytningsyta, Husgrund förhistorisk/medeltida, Hägnad, Härd, Kokgrop, Smideslämning, Stenröjd yta, Skärvstenshög, Stalotomt, Terrassering, Tomtning.

Obs! Lämningstypen Boplats kan, till skillnad från alla andra lämningstyper, både ha ingående lämningstyper och egenskapsvärden.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek med längdriktning inom parentes och räkna upp förekommande lämningar och fynd, skärvstensförekomst (sparsamt, måttligt eller rikligt), sotfläckar osv. Därefter beskrivs i förekommande fall varje typ av lämning för sig. Ange alltid vilka fynd som påträffats. Av beskrivningen skall framgå om fynden gjorts i markskador, strandplan, öppen åker eller liknande. Flertalet boplatser har svårbestämbar utsträckning med en begränsning som inte är synlig ovan jord. Under kvalitetsmärkning anges Osäker utbredning.

Boplatser kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Förhistorisk boplats), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Boplats, ca 100×60 m (NV–SÖ). Inom boplatsen påträffades talrika kvartsavslag, 1 konisk kärna av kvarts, 1 kvartsskrapa, 1 kvartsitavslag, enstaka brända ben samt enstaka skärvstenar spridda inom området. I V delen iaktogs en smärre koncentration av skärvstenar, eventuellt rest av härd. Föremålen påträffades i sandiga blottor orsakade av markberedning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats ✓ *Osäker utbredning*
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Kvarts, Kvartsit, Ben/Horn, Skärvsten

- Boplats, ca 70×30 m (N–S). I den öppna åkern iaktogs 5 diffusa mörkfärgningar, 0,3–0,8 m diam, med sotig jord och enstaka skörbrända stenar. Dessutom påträffades 3 bitar finmagrad keramik.

Antikvarisk kommentar: Keramikbitarna tillvaratogs.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats ✓ *Osäker utbredning*
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Keramik, Skärvsten

- Boplats, ca 150×75 m (NV–SÖ). I området har markägaren, Nils Jönsson, iakttagit mörkfärgningar med sot och skörbrända stenar. Dessutom har han hittat 3 fragment av slipade flintyxor, varav ett eggparti till en tunnackig sådan (ingår i fyndsamling RAÄ nr 103).

Antikvarisk kommentar: Området var ej besiktningbart vid inventeringstillfället, men bedöms som fast fornlämning utifrån de trovärdiga uppgifterna samt av vad som bedöms vara ett utmärkt boplatsläge.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats ✓ *Osäker utbredning*
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Flinta, Skärvsten

- Boplats, ca 80×50 m (NÖ–SV). I området påträffades 2 flintavslag och 1 kvartsavslag. Vid Göteborgsinventeringen 1927, då marken användes som potatisåker, iaktogs rikligt med flintskärvor.

Antikvarisk kommentar: Lägesangivelsen i Göteborgsinventeringen är mycket god och platsen har med säkerhet kunnat identifieras.

Referenser: Göteborgsinventeringen 1927, Backa sn, nr 121.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats ✓ *Osäker utbredning*
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Flinta, Kvarts

- Boplats, ca 30 m diam, bestående av 1 närmast rund boplatsvall och fyndmaterial.

Boplatsvallen, i områdets V del, är 10 m diam, och består av en ställvis otydlig vall, 3–3,5 m br och 0,1–0,2 m h. Innanför vallen är en rund försänkning, 3 m diam och 0,3 m dj. Vid provstick konstaterades ett väl utvecklat blekjordsskikt i försänkningen och under vallen.

Fyndmaterialet utgörs av enstaka skärvstenar, påträffade utanför boplatsvallen.

Antikvarisk kommentar: Utsträckningen av fornlämningen bedömd utifrån skärvstensfynden och områdets topografi.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplatsvall

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

✓ *Osäker utbredning*

Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Skärvsten

• Boplats, ca 35×15 m (Ö–V), bestående av 2 runda boplatsgropar och 1 oval boplatsvall.

Boplatsgroparna är runda, 2 m diam och 0,2–0,3 m dj. Omgivna av otydlig vall, 1,5–2,5 m br och intill 0,1 m h.

Boplatsvallen är oval, 10×6 m (NV–SÖ) och består av en otydlig vall, 2,5–3,5 m br och 0,1 m h. Innanför vallen är en rektangulär försänkning, 4×1,5 m och 0,4 m dj.

Skador på lämning: Den V boplatsgropen är skadad i Ö delen av vallen av en mindre brukningsväg och en stubbe.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Boplatsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplatsvall

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

• Boplats, 80×60 m (N–S), bestående av 4 boplatsgropar, varav 2 runda och 2 ovala, samt 2 runda kokgropar.

De runda boplatsgroparna är 1,5–2,5 m diam och 0,2 m dj. Omgivna av vallar, 1,5–3 m br och 0,1–0,3 m h.

De ovala boplatsgroparna är 2×1,5 resp 2,5×1,5 m och 0,2 m dj. Omgivna av vallar, 1,5–3 m br och 0,1–0,3 m h.

Kokgroparna är runda, 1,3 resp 2,3 m diam och 0,2 m dj. Omgivna av vallar, 1–1,5 m br och 0,1–0,2 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Boplatsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Boplatsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Kokgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

• Område med boplatsgropar i klapper, 50×30 m (Ö–V), bestående av 5 boplatsgropar i klapper. Tre av groparna är ovala, 1,6–2,8×1,2–2,0 m st och 0,2–0,5 m dj, omgivna av vallar, 0,5–1,5 m br och 0,1–0,4 m h. Två gropar är runda, 1,6 resp. 1,8 m diam och 0,3 m dj, omgivna av ställvis otydliga vallar, 0,5–1,5 m br och 0,1–0,3 m h.

Vallarna kring groparna består av lavbeväxta stenar. En av de ovala groparna har inrasade stenar i SV.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 3 *Lämningsstyp:* Boplatsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Egenskapstyp: Terräng *Egenskapsvärde:* I klapper

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Boplatsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Egenskapstyp: Terräng *Egenskapsvärde:* I klapper

• Boplats, ca 85×50 m (N–S), bestående av 7 fornlämningar. Dessa utgörs av 4 husgrunder med vallformig begränsning, 2 skärvstenshögar och 1 stensträng.

Husgrunderna är 13×10 – 23×12 m (huvudsakligen N–S). Tre av grunderna har bottenplan i jämnhöjd med omgivande markyta, en, längst i V, har bottenplan beläget 0,1 m högre än omgivande markyta. Samtliga har svagt konvexa långsidor. Vallarna är 2–4 m br och 0,3–0,7 m h. Den största husgrunden har ställvis synlig skalmur av 0,2–0,4 m st stenar. Två av grunderna har öppna gavlar, de övriga har ingång, 2–3 m br, i S gavlarna.

Av skärvstenshögarna är en oval, 10×5 m st (N–S) och 0,7 m h. En är rund, 7 m diam och 0,3 m h. Båda är kraftigt övertorvade. Vid provstick under torven framkommer talrika 0,05–0,2 m st skörbrända stenar.

Stensträngen, belägen invid och S om den största husgrunden, är sammanlagt 80 m l (huvudriktning NV-SÖ), 0,5–1 m br och 0,1–0,25 m h, bestående av en enkel rad enskiktade stenar, 0,2–0,6 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 4 *Lämningsstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrund med vallformig begränsning

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Skärvtenshö

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hägnad

Egenskapstyp: Typ (flervärd) *Egenskapsvärde:* Stensträng

• Boplatsområde, 75×45 m (NÖ-SV), bestående av 3 skärvtenshögar. Dessa är 6–12 m diam och 0,8–1,2 m h. Övertorvade. En av skärvtenshögarna har talrika skörbrända stenar i ytan, 0,05–0,2 m st. Av den största skärvtenshögen, belägen i områdets NÖ del, återstår endast rester. De V-VNV delarna är bäst bevarade, i övrigt mest som en vall, ca 2 m br och 0,1–0,25 m h. En skärvtenshö

är skadad av markberedning, i markberedningsfårorna framkommer talrika skörbrända stenar. Den tredje skärvtenshögen, belägen i SV delen av området, har i mitten en täktgrop, 4×3 m st (NNÖ-SSV) och 0,6 m dj, med kraftigt kolbemängt bottenskikt samt skörbränd sten. I gropen även en del recent material.

Skador på lämning: En skärvtenshö

är skadad av markberedning, en annan har en tämligen färsk täktgrop i mitten med en del nedslängt skräp.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 3 *Lämningsstyp:* Skärvtenshö

• Boplatslämning, 16,5×4 m (N-S), bestående av 5 stolphål synliga som övermossade stenkretsar, 0,7–1,1 m diam med 0,2–0,4 m st stenar. Stolphålen inbördes avstånd är 2,5–3,5 m. Ett ovalt område, ca 25×7 m (N-S) som kringgärdar ytan med stolphålen förefaller vara stenröjt och kan utgöra ytan för ett hus. I närområdet finns flera registrerade stensträngar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 5 *Lämningsstyp:* Boplatslämning övrig

• Område med stalotomter, ca 35×6 m (NÖ-SV), bestående av 5 ovala stalotomter, 6–8×5,5–6 m (NÖ-SV). Tomterna har plana, eller svagt skålformade, försänkta inre ytor, 0,2–0,4 m dj. Fyra tomter har rektangulära härdar, 0,7–1,2×0,5–0,8 m, med en yttre begränsning av 0,2 m st stenar. En tomt har härd endast kännbar med sond, ca 1,0×0,4 m st. De omgivande vallarna är 1,5–2 m br och 0,2–0,4 m h. Tomterna har gemensamma vallar på kortsidorna.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 5 *Lämningsstyp:* Stalotomt

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Boplatsgrop

Definition: Nedgrävning i marken. Det uppgrävda materialet återfinns vanligen som en vall kring gropen.

Kommentar: Boplatsgropar skiljs från kokgropar genom att de saknar skärvtenspackning i eller under bottenplanet. Boplatsgroparnas funktion är inte entydigt känd. De kan ha nyttjats för förvaring, matberedning eller dylikt. En del gropar i klapper i maritim miljö har använts för framställning av sillolja/tran. Sådana gropar registreras under Kemisk industri (Sillsalteri/trankokeri). Jfr. Boplatsvall, Fångstgrop, Förvaringsanläggning, Kokgrop.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
Oregelbunden
Oval
Rektangulär
Rund
Övrig

Egenskapstyp: Terräng

Egenskapsvärde: I klapper

Principer för beskrivning: Ange gropens form, storlek (exkl. vallen), dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och djup. Därefter anges vallens bredd och höjd.

Exempel på beskrivning:

- Boplatsgrop, rund, 2,3 m diam och 0,3 m dj. Omgiven av en otydlig vall, 1,5–2,5 m br och intill 0,1 m h. Vid sondning framkom ett 15 cm tj blekjordslager i gropen.

Skador på lämning: Skadad i Ö delen av vallen av brukningsväg och rotvälta.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplatsgrop
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Boplatslämning övrig

Definition: Avser enstaka förhistoriska boplatslämningar som inte kan föras till andra lämningstyper.

Kommentar: Används för t.ex. enstaka stolphål som inte ingår i andra lämningstyper, t.ex. husgrund eller förvaringsanläggning. Jfr. Boplats, Boplatsgrop, Boplatsvall, Husgrund förhistorisk/medeltida, Härd, Kokgrop, Skärvestenshög, Terrassering.

Principer för beskrivning: Anläggningar som registreras som Boplatslämning övrig kan vara mycket varierande till utseende och innehåll, och principerna för beskrivning kan därför skilja. Beskriv dock alltid områdets/anläggningens storlek och konstruktionsdetaljer.

Exempel på beskrivning:

- Stolphål, runt, 0,5 m diam och 0,15 m dj. Stenskoning av 0,2–0,4 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplatslämning övrig

Boplatsvall

Definition: Vall som helt eller delvis omger eller avgränsar en oftast försänkt yta.

Kommentar: Används för olika vallformiga anläggningar. De kan ha varit bostadshus, förvaringsanläggningar m.m. Skärvesten och annat boplatsmaterial kan förekomma främst i vallen men även i bottenplanet. I arkeologisk litteratur förekommer olika beteckningar, t.ex. skärvestensvallar, hyddbottnar och hyddgrunder. Jfr. Boplatsgrop, Kokgrop.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
 Oregelbunden
 Oval
 Rektangulär
 Rund
 Övrig

Egenskapstyp: Terräng

Egenskapsvärde: I klapper

Principer för beskrivning: Ange form och yttermått (inklusive vallen), dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes. Därefter anges vallens bredd och höjd, följt av den inre ytans storlek och eventuella djup.

Boplatsvall kan redovisas med upplysningstext (Förhistorisk boplats) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Boplatsvall, närmast rektangulär, 22×11–12 m (NV–SÖ). Vallen är 3–4,5 m br och 0,2–0,3 m h. Innanför vallen är en närmast rektangulär försänkt yta, 14×3 m (NV–SÖ) och 0,3 m dj. Vid provstick under torven i olika delar av boplatsvallen konstaterades skärvesten, brända ben och kvartsavfall.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplatsvall
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär

- Boplatsvall i klapper, närmast oval, 8×5 m (NNÖ–SSV). Vallen är 1,5–2,5 m br och 0,1–0,4 m h. Innanför vallen är en oval försänkning, 5×1,7 m och 0,3 m dj. Stenarna är 0,1–0,8 m st. I NNÖ delen är en flat sten, 0,7×0,5 m st.

Kommentar: Lavarna på stenarna i vallen avviker inte från de i omgivningen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplatsvall
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval
Egenskapstyp: Terräng *Egenskapsvärde:* I klapper

Brunn/kalkkälla

Definition: Grävt hål i marken för åtkomst till färskvatten eller ställe där grundvatten naturligt tränger fram ur jorden.

Kommentar: Brunnar har vanligen väggkonstruktioner av sten eller flätverk av trädgrenar för att förhindra att brunnen slammar igen eller rasar samman. Brunnar påträffas bl.a. vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Naturliga kalkkällor har ibland fördjupats, rensats eller förstärkts vid kanten. Kalkkälla avser främst sådana som nyttjats vid viste, boplats eller bebyggelse. Avser inte kalkkällor med tradition om källkult (jfr. Källa med tradition).

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Brunn
Kalkkälla

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes samt eventuellt djup och beskriv förekommande väggkonstruktioner och kantskoningar. Ange om brunnen/kalkkällan är torrlagd. Observera att brunnar och kalkkällor belägna på by- och gårdstomter, torp, fäbodrar etc. inte skall registreras separat.

Exempel på beskrivning:

- Kalkkälla, oregelbunden, ca 0,8×0,6 m st (N–S) och ca 0,7 m dj. I V kanten antydan till stenskonung av 0,1–0,25 m st stenar. Utlopp mot Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brunn/kalkkälla
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kalkkälla

- Brunn, kvadratisk, 1,1×1,1 m st (NNÖ–SSV). Brunnen uppförd i skiftesverk med 4 kvadratiske hörnstolpar av ek, 0,15×0,15 m, med urtagna skåror för plankor. Två skift med plankor synliga. Brunnen är övertäckt med en plåt. Till synes torrlagd.

Skador på lämning: Fylld med tegelskrot och kalkbruk.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brunn/kalkkälla
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Brunn

Brytningsyta

Definition: Spår efter ytlig brytning av bergart eller mineral för tillverkning av redskap m.m. under förhistorisk tid.

Kommentar: Avser inte mer omfattande brytning av flinta. Sådana lämningar förs till lämningstypen Flintgruva. Jfr. även Brott/täkt.

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärden: Kvarts/kvartsit
Övrig

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt eventuellt djup. Notera om det finns avfall eller avslag på platsen.

Exempel på beskrivning:

- Kvartsbrott, 4×3 m (NV–SÖ) och intill 0,5 m dj. Brottytan tyder på att kvartsen slagits loss med enkla redskapitlet. Vid kanten är enstaka kvartssplitter och skrotsten.

Kommentar: Kvartsen ligger som 0,5 m br ådergångar i berggrunden. Tre avslag tillvaratogs.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brytningsyta
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kvarts/kvartsit

Flintgruva

Definition: Plats för brytning av flinta under förhistorisk tid.

Kommentar: Flintgruvorna har i regel inga synliga spår ovan mark utan påträffas vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Jfr. Brytningsyta, Brott/täkt.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt djup. Notera om det finns flintavfall, avslag o. dyl. på platsen.

Exempel på beskrivning:

- Område med flintgruvor, 130×45 m (ÖNÖ–VSV). Inom området påträffades ett 20-tal flintgruvor i samband med markarbete år 1982. Gruvhålen är oregelbundna, 1–4 m diam och intill 0,7 m dj. I anslutning till dessa finns flintavfall och förarbeten. Gruvorna ligger kvar och området är idag betesmark.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Flintgruva

(Detta exempel måste registreras som "antal 1". Alternativt kan varje flintgruva registreras separat, d.v.s. ges egen identitet och egen geometri.)

Fyndplats

Definition: Fyndplats för enstaka eller fåtal föremål/artefakter från förhistorisk tid, medeltid eller äldre historisk tid.

Kommentar: Avser plats för fynd som man kan anta inte medvetet deponerats på platsen och/eller där det påträffats för få fynd för att området ska kunna bedömas som boplats. Avser inte sentida fynd. Platsen bör kunna bestämmas till gård eller by. Jfr. Boplats, Depåfynd, Fyndsamling.

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd)

Egenskapsvärde:

- Ben/Horn
- Bränd lera/Lerklining
- Flinta
- Glas
- Grönsten
- Hälleflinta
- Keramik
- Kvarts
- Kvartsit
- Metall
- Skiffer
- Skärvsten
- Slagg
- Övrig bergart/mineral
- Övrigt

Principer för beskrivning: Beskriv föremålet kortfattat och ange fyndomständigheter om dessa är kända. Ange var föremålet förvaras och eventuellt upphittarens namn men endast om tillstånd till publicering på internet finns.

En detaljerad beskrivning av fyndplatsen kan göras i beskrivningen annars beskrivs fyndplatsen under Terräng.

Osäker position anges under Kvalitetsmärkning om osäkerheten är större än 10 meter åt något håll. Antalet blir alltid 1.

Exempel på beskrivning:

- Fyndplats för 1 holkxyxa av brons. Yxan påträffades vid jordbruksarbete 1974 av markägaren. Ingår i fyndsamlingen RAÄ nr 96. (Skiss av yxan bifogad.)

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Metall

- Fyndplats, ungefärlig, för 1 svärd från vikingatiden. Påträffades 1872 vid utdikningen av Lillsjön, av drängen Karlsson. Den ungefärliga fyndplatsen har visats av sonsonen. Svärdet förvaras i SHM.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats

Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Metall

✓ *Osäker position*

- Fyndplats för 1 flintdolk och 1 skafthålsyx. Flintdolken är fragmentarisk, lancettformad, 16,5 cm l (topp och bas avslagna), 5 cm br och 1 cm tj, den återstående delen är sönderslagen i fem delar, som är hopsatta. Dolken är funnen för ca 20 år sedan vid trädgårdsarbete i V-slutningen av tomt. Skafthålsyxan är 13,5 cm l, 6,3 cm br och 4 cm tj. Båda förvaras på gården.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Flinta, Övrig bergart/mineral

✓ *Osäker position*

- Fyndplats. På angiven plats iakttoogs i den för väg avbanade åkerytan och ställvis utmed dess kanter enstaka slaggbitar. Slaggen är svart, glasartad och relativt lätt. Sannolikt sentida slag.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Slagg

Förvaringsanläggning

Definition: Anordning från främst historisk tid med förvaringsfunktion.

Kommentar: Förekommer företrädesvis i det samiska området. Avser förvaring av livsmedel, redskap m. m. och innefattar källargropar i anslutning till visten, utrymmen mellan stenar och under block, upphängningsanordningar, njallor (stolphål för), stensatta gropar, gropar med täckhällar eller kantställda hällar i väggarna. Gropar som inte använts för förvaring eller där funktionen är osäker registreras som boplatsgropar.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Förvaringsgrop
Övrig

Principer för beskrivning: Ange storlek (exklusive eventuell omgivande vall), dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd/djup. Beskriv eventuella stenskoningar, täckhällar, vallar och andra konstruktioner.

S.k. potatisgropar eller rotfruktsgropar registreras som lämningsstypen Förvaringsanläggning med egenskapsvärdet Övrig. Ensamliggande jordkällare skall däremot registreras som Husgrund, historisk tid.

Exempel på beskrivning:

- Förvaringsgrop (mjölkällare), 1,2×0,7 m (NÖ–SV) och 0,5 m dj. Botten och sidor är skodda med 0,3–0,7 m st flata hällar. Gropen har täckts av 3 flata hällar, 0,5–0,8 m st. Dessa ligger nu intill och NÖ om gropen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Förvaringsgrop

- Stolphål med stenskoning, 0,2 m diam och 1,3 m synligt djup. Troligen rest av njalla.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Potatisgrop, närmast rund, 2,5 m diam och 0,7 m dj. Omgiven av en vall, 0,5–1 m br och 0,2 m h. Potatisgrop enligt markägaren.

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Uppställningsplats för ackja, 2×0,8 m (N–S), bestående av två parallella stenrader med 0,6 m mellanrum. Stenraderna är 1,8–2 m l (N–S) och består av 4 resp. 5 stenar, 0,3–0,5 m l, 0,2–0,4 m br och 0,2–0,3 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Grav- och boplatsområde

Sammansatt lämningsstyp

Definition: Lokal med minst fem lämningar med ett inbördes avstånd av högst 20 meter vilka utgörs av förhistoriska gravar och lämningar av boplatskaraktär.

Kommentar: Boplatslämningarna ska utgöra ett markant inslag för att termen Grav- och boplatsområde ska användas. Boplatslämningarna och gravarna ska också ha ett kronologiskt samband.

Ingående lämningsstyper: Boplats, Boplatsgrop, Boplatslämning övrig, Boplatsvall, Flatmarksgrav, Grav markerad av sten/block, Grav – uppgift om typ saknas, Grav övrig, Gravhägning, Gravklot, Husgrund, förhistorisk/medeltid, Hägning, Härd, Hög, Järnåldersdös, Kokgrop, Röse, Skärvstenshög, Stalotomt, Stenkammargrav, Stenkistgrav, Stenkrets, Stenröjd yta, Stensättning, Terrassering.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och räkna upp förekommande lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig. Vid fall av enstaka boplatslämningar på gravfält, t. ex. en skärvstenshög på ett gravfält med 20 gravar, blir lämningsstypen "Gravfält" och skärvstenshögen får ett eget identitet. Detsamma gäller för gravfält med boplatslämningar av

diffusare slag, t.ex. röjda ytor utan fler boplotsindikationer. Området får lämningstypen ”Gravfält” och de röjda ytorna ges egna identiteter.

Grav- och boplotsområden kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Grav- och boplotsområde, 75×45 m (NÖ–SV), bestående av 9 fornlämningar. Dessa utgörs av 2 runda stensättningar, 2 närmast runda skärvstenshögar, 3 stenröjda ytor och 2 terrasseringar.

Stensättningarna, belägna i områdets mellersta V del, är 11 resp. 14 m diam och 0,3 resp. 0,5 m h. Båda har fyllning av 0,4–0,8 m st, delvis lätt övertorvade, stenar, några är 0,9–1,2 m st. Den ena stensättningen har mittblock, 4×3,2 m st (NV–SÖ) och 2 m h.

Skärvstenshögarna, belägna i områdets mellersta Ö del, är 9 resp. 10 m diam och 1,2 m h. En har i ytan talrika stenar, 0,4–1 m st, och under ytan mörkare jord samt skärvstenar. Båda har grop i mitten, 2 m diam och 0,6 resp. 0,5 m dj. En har i N en utbyggnad, 4×2 m (Ö–V) och 0,2 m h.

De stenröjda ytorna, belägna i områdets V och SÖ–S del, är 10–18×10–15 m (Ö–V), ställvis begränsade av otydliga terrasskanter, 0,1–0,2 m h.

Terrasseringarna, belägna i NÖ delen, är 18×7 (ÖNÖ–VSV) resp. 20×12 m (ÖNÖ–VSV), och begränsas av terrasskanter, 0,5–0,8 m h, och hak, 0,2–0,4 m dj.

Skador på lämning: Den minsta stensättningen har en täktgrop i Ö kanten, 5×4 m och 0,5 m dj, nygjord. Båda skärvstenshögarna har gropar i mitten. En av skärvstenshögarna är skadad i N kanten av grävning, 3×2 m (Ö–V), ned till markplanet.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Grav- och boplotsområde

Skadestatus: Skadad

Antal: 2

Lämningstyp: Stensättning

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2

Lämningstyp: Skärvstenshöga

Antal: 3

Lämningstyp: Stenröjd yta

Antal: 2

Lämningstyp: Terrassering

Hornsamling

Definition: Deposition av horn.

Kommentar: Företrädesvis horn från renar.

Principer för beskrivning: Ange hornsamlingens storlek och vilken slags horn samlingen utgörs av.

Exempel på beskrivning:

• Hornsamling, 2×1 m, bestående av renhorn och enstaka älghorn. Hornen är delvis täckta av vitmossa.

Registreras som

Antal: 1

Lämningstyp: Hornsamling

Husgrund, förhistorisk/medeltida

Definition: Lämning efter förhistoriskt eller medeltida hus.

Kommentar: Avser främst husgrunder i agrara miljöer. En husgrundsterrass består av en terrassanläggning i sluttning begränsad av minst en terrasskant, ofta stensatt, och ibland en ränna i övre kanten. Husgrund med vallformig begränsning omfattar förhistoriska husgrunder vars yttre begränsning utgörs av en stenvall eller en sten- och jordblandad vall. Kämpgrav är en specialterm för denna typ av husgrunder. Egenskapsvärdet Husplåtå används för uppbyggda husgrundsplåtåer vilka ofta begränsas av stenpackningar. Ibland har en naturlig höjd använts som grund för plåtå. Syllstensgrund används för huslämningar där de synliga resterna efter husets bärande konstruktion utgörs av syllsten. Stolphus används för olika typer av långhus eller mindre bodar där stolphål utgör de synliga resterna efter den bärande konstruktionen. Grophus används för huskonstruktioner med nedgrävt golvplan. Stolphål ingår ofta i de synliga resterna efter den bärande konstruktionen men det kan också finnas syllsten. Lämningar efter stolphus och grophus påträffas vanligen vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Stenhus används för grunder eller ruiner efter medeltida boningshus och ekonomibyggnader av sten. Jfr. Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund, historisk tid, Lägenhetsbebyggelse, Tomtning, Terrassering.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Grophus

Husgrund med vallformig begränsning

Husgrundsterrass

Husplåtå

Stenhus

Stolphus
Syllstenschus
Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd alternativt djup. Därefter beskrivs konstruktionsdetaljer med början från anläggningens mitt och ut mot kanterna. Husgrund som tolkas som förhistorisk eller medeltida (jord)källare registreras som Husgrund, förhistorisk/medeltida, med egenskapsvärdet Övrig.

Förhistoriska husgrunder, stenhusruiner och andra medeltida husgrunder kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Husgrund med vallformig begränsning, rektangulär, 22,5×9 m (NV–SÖ). Vallarna är ca 2 m br och 0,4–0,6 m h, av 0,4–0,6 m st stenar, småsten och jord. Husgrunden är avdelad av en vall 9 m från SÖ kanten. I SÖ är en ingång, 1,5 m br. Utefter SV långsidan, utgående jäms med NV gaveln, är en utbyggnad, 10×6,5 m (NV–SÖ). Vallarna är ca 1,5 m br och 0,5 m h, av 0,5–0,6 m st stenar. Bevuxen med enbuskar.

Skador på lämning: I samtliga vallar, utom ca 18 m av SV långsidan, är stenarna delvis uppbrutna.

Kommentar: Vid provstick framkom inget boplatsmaterial utanför husgrunden.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrund med vallformig begränsning

- Husgrundsterrass, 15×8 m (VNV–ÖSÖ) och 0,2–0,5 m h. S långsidan och båda gavlarna har stenskoning av 0,3–0,8 m st stenar, delvis i dubbla rader och delvis utasad. N långsidan avgränsas från högre liggande sluttning av en ränna, 1 m br och 0,2 m dj. Ytan helt plan med enstaka stenar. Nyligen röjd. En rishög på SV delen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Husgrundsterrass

- Stenhusgrund, rektangulär, 15×8 m (NV–SÖ), bestående av delvis raserade väggar till 2 rum. Det i Ö belägna rummet är 7×5,5 m (Ö–V) och det i V belägna rummet är 5,5×4 m (N–S). Murarna är uppförda av kalksten, ca 1 m br och 0,3–1,8 m h. 8 m N om ruinen är en grop, 8×4 m och intill 1 m dj, vilken kan utgöra ytterligare en grund.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenhus

- Husgrund, rektangulär, 25×10 m (Ö–V) och inre bredd 7–8 m. Murarna, starkt raserade och övertorvade, är 1–1,5 m br och 0,1–0,3 m h, av vanligen 0,2–0,6 m st stenar, några jordfasta stenar ingår också.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, förhistorisk/medeltida
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Härd

Definition: Avgränsad eldplats.

Kommentar: Härdarna har anlagts utomhus eller inne i en kåta, hydda eller hus. Innefattar även s k rökhärdar.

Härd med härdarmar registreras under lämningstypen Kåta.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
Oregelbunden
Oval
Rektangulär
Rund
Övrig

Egenskapstyp: Fyllning

Egenskapsvärde: Ofylld
Stenfylld

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Eldpall/härdpall
Grophärd
Härd med stenskoning

Skärvstenspackning (utan stenskoning)

Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt eventuell höjd/djup. Ange om härden är stenfylld eller ofylld. Därefter beskrivs stenarnas storlek. Sedan omnämns sot, rödbränd jord, skörbränd sten etc. Observera att härd i en befintlig kåtatomt, husgrund, kojgrund e.dyl. inte ska registreras som en egen FMI-enhet, utan ska i de fallen beskrivas som en konstruktionsdetalj. Områden med flera härdar registreras som lämningstypen Boplats alternativt Viste.

Exempel på beskrivning:

- Härd, rektangulär, 1,8×1,2 m (Ö-V) och 0,15 m h, med en kraftig stenpackning av 0,1–0,2 m st, mestadels flata, stenar. Vid sondning iaktogs ett 2 cm tj blekjordslager som överlagrade ett 5 cm tj kollager och ett 2 cm tj lager med rödbränd jord. Kraftigt övermossad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Härd
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär
Egenskapstyp: Fyllning *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Härd, rektangulär, 1,2×0,65 m (NNÖ-SSV) och 0,1 m h. Ofylld. I SSV kanten är åtta stenar synliga, 0,15–0,3 m st. I NNÖ är två stenar, 0,3 m st. Övermossad. Vid provstick framkom ett lager blekjord med sotinslag och antydan till rödbränd jord.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Härd
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär
Egenskapstyp: Fyllning *Egenskapsvärde:* Ofylld
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Härd med stenskoning

- Härd, oregelbunden, 0,7–0,9×0,6 m (N-S). Bestående av två parallella stenrader, 0,7 och 0,9 m l med 3 respektive 4 stenar, 0,3 m h, 0,2–0,5 m l och 0,1–0,25 m br.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Härd
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oregelbunden
Egenskapstyp: Fyllning *Egenskapsvärde:* Ofylld
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Härd med stenskoning

- Härd med härdarmar, 2,5×1–1,5 m (Ö-V). Härden är rektangulär, 1,2×1 m (Ö-V). Begränsas av tio 0,1–0,2 m st stenar. I Ö kortsidan är en flat sten, 0,2×0,2 m st. Från V kortsidan löper två divergerande stenrader, 1,3 m l (NV-SÖ, ÖNÖ-VSV) med vardera 4, mestadels flata, stenar, 0,2–0,5 m l, 0,15–0,3 m br och intill 0,15 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Härd med härdarmar

- Boplats, ca 50×40 m (Ö-V). I området är 2 härdar och sporadiskt med fyndmaterial. Härdarna, belägna 0,2 m under markytan, är 1 m diam och 0,3 m dj, fyllda med sotig och mörkfärgad jord samt skörbrända stenar.

Fyndmaterialet utgörs av flintavslag.

Härdarna och fyndmaterialet påträffades i en grustagskant i områdets S del.

Antikvarisk kommentar: Grustaget nyttjas fortfarande, varför markägaren vidtalats och ärendet rapporterats till länsantikvarien.

Skador på lämning: Grustäkt.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Flinta

Antal: 2 *Lämningstyp:* Härd
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:*
Egenskapstyp: Fyllning *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skärvstenspackning

Kokgrop

Definition: Grop med tät stenpackning av företrädesvis skörbränd sten.

Kommentar: I norra Sverige används termen för gropar med sot och kol mellan och under stenarna. Det upprädda materialet återfinns ofta som en vall vid eller omkring gropkanten. Ibland finns skörbränd sten även i vallen. I södra Sverige och vid arkeologiska undersökningar används termen ofta för gropar med tät packning av skörbränd sten men utan sot och kol. Dock förekommer ibland en tunn sotlins mot botten av gropen. Jfr.

Boplatsgrop, Boplatsvall, Fångstgrop.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Kvadratisk
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, storlek (exkl. vall), dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, och djup. Därefter beskrivs den omgivande vallens bredd och höjd. Ange förekomst av skärvsten, kol och sot. Ett område med flera kokgropar måste registreras som lämningstypen Boplats alternativt Viste.

Exempel på beskrivning:

- Kokgrop, rund, 1,4 m diam och 0,6 m dj. Omgiven av en vall, 0,5 m br och 0,1–0,2 m h. I gropens botten iaktogs under torven rikligt med skärvsten och sotbemängd jord.

Skador på lämning: Rotvälta i V kanten.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kokgrop
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Område med kokgropar, 200×30 m (NÖ–SV). I området är 12 kokgropar, varav 8 runda och 4 ovala. De runda kokgroparna är 0,7–2 m diam och 0,1–0,5 m dj. Omgivna av otydliga vallar, 1–1,5 m br och 0,2 m h. De ovala kokgroparna är 1,5–1,8×1–1,5 m och 0,3–0,5 m dj. Omgivna av otydliga vallar, 1–1,5 m br och intill 0,1 m h.

Vid provstick under torven konstaterades skärvstenspackning i botten av groparna.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats
Antal: 8 *Lämningstyp:* Kokgrop
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Antal: 4 *Lämningstyp:* Kokgrop
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Kåta

Definition: Lämning efter traditionell samisk byggnad eller avgränsad golvyta för sådan byggnad.

Kommentar: Avser förfallna byggnader eller "grund" efter byggnad, där golvytans storlek antingen kan ses med hjälp av en begränsande vall eller stenring, eller uppskattas med hjälp av en eller två härdarmars längd. Omfattar olika typer av kåtor, bl.a. klykstångskåta och bågstångskåta, men även skogssamernas timrade kåtor. Vanligen har kåtorna en härd i mitten. Kåtor utan härd har sannolikt nyttjats som förråd eller för djurhållning (vanligen getter). Jfr. Stalotomt.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Härd med härdarmar
- Kvadratisk
- Mångkantig
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, yttermått (inkl. omgivande vall), dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, därefter den invändiga ytans storlek. Beskriv sedan härdens form och storlek. Därefter beskrivs den eventuella omgivande vallens storlek med bredd och höjd. Finns en öppning i vallen skall dess bredd anges. Om möjligt ange typ av kåta. Härd med härdarmar registreras alltid som Kåta. Ett område med flera kåtatomter måste registreras som sammansatt lämningstyp Viste.

Kåtatomt kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kåtatomt, rund, 3,5 m diam, bestående av en invändig yta, 2,5 m diam, med ett tiotal förmultnade kåtastänger och i centrum en oregelbunden härd med obestämbart mått och form. Kring kanten är en vall, 0,5–0,8 m br och 0,1 m h, med förmultnad torv och näverrester. Övermossad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Kåtatomt, närmast rund, 7 m diam, bestående av en invändig yta, 4 m diam, med i mitten en oval härd, 1,1×1 m (NNÖ–SSV). Kring kanten är en vall, 1,5 m br och 0,3 m h, med i SV delen en öppning, 1 m br. Kraftigt övermossad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Kåtatomt, bestående av en härd med härdarmar, 2,5×1–1,5 m (Ö–V). Härden är rektangulär, 1,2×1 m (Ö–V). Begränsas av tio 0,1–0,2 m st stenar. I Ö kortsidan är en flat sten, 0,2×0,2 m st. Från V kortsidan löper två divergerande stenrader, 1,3 m l (NV–SÖ, ÖNÖ–VSV) med vardera 4, mestadels flata, stenar 0,2–0,5 m l, 0,15–0,3 m br och intill 0,15 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Härd med härdarmar

- Kåtatomt, efter tältkåta, oval, 4×3 m (N–S), bestående av en invändig yta, plan och stenfri, med i mitten en rund härd, 1 m diam och intill 0,1 m h, avgränsad av 0,1–0,2 m st stenar. Kåtatomtens yttre begränsning utgörs av ett 10-tal, mestadels flata, stenar, 0,3–0,5×0,4–0,4 m st och 0,1–0,2 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

- Område med kåtatomter och förvaringsanläggningar (viste), ca 110×35 m (NV–SÖ), bestående av 9 fornlämningar. Dessa utgörs av 6 kåtatomter och 3 förvaringsanläggningar. Kåtatomterna är runda, 6–7 m diam, med invändiga ytor, 2,5–3,5 m diam. Samtliga har i mitten härdar, ovala, 1–1,5×0,5–1 m st. Kring kanterna vallar, 0,5–0,8 m br och 0,1 m h. Över en kåtatomt leder en stig. Av förvaringsanläggningarna utgörs 2 av källargropar och 1 av ett stensatt stolphål efter en njalla. Källargroparna är ovala, 1,3×1 resp. 1,4×0,9 m st och 0,5 m dj. Båda har längs kanterna enstaka hållar, täckhållar, ca 0,4–0,7 m st. Stolphålet är runt, 0,3 m diam, med stensatta kanter av 0,1–0,15 m st stenar. Antikvarisk kommentar: Bitvis svårbesiktigt p.g.a. den täta vegetationen.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Viste

Antal: 6 *Lämningsstyp:* Kåta
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Förvaringsgrop

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Rengärda

Definition: Rund, eller närmast rund, inhägnad (hage), avsedd för skiljning, mjölkning, kalvmärkning och slakt inom renskötseln.

Kommentar: Ibland förekommer öppningar mot mindre sidobås på utsidan (s.k. kontor). Träd med märken efter rep, bindpinnar m.m. kan ingå. Jfr. Hägnad.

Principer för beskrivning: Ange gårdans storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes och beskriv om områdets vegetation skiljer sig från omgivande mark. Beskriv eventuella hägnadsrester och andra konstruktioner.

Rengärda kan redovisas med upplysningstext (F.d. rengärda) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Rengärda, 45 m diam, bestående av en yta med ca 40-årig tallskog som avviker från den äldre omgivande skogen. Den omges av spridda rester av starkt förmultnat stängselvirke i markytan. Utmed gårdans kant finns flera skadade träd, en del med inslagna spikar. Enligt en ortsbo användes gården fram till omkring år 1945.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Rengärda

Renvall

Definition: Yta med tydlig påverkan av renskötsel.

Kommentar: Inom ytan har renar samlats för mjölkning m.m. Kan synas som en vegetationsförändring framkallad av intensiv trampning och gödning, men har sällan tydlig avgränsning. Träd med spår efter rep och bindningar kan finnas.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes. Beskriv kort hur vegetationen skiljer sig från omgivande mark. Om rester av hägnader finns ska dessa beskrivas.

Renvall kan redovisas med upplysningstext (F.d. renvall) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Renvall, oval, 60×45 m (NNÖ–SSV) bestående av en öppen yta med gräs och höga örter som skarpt skiljer sig från den omgivande skogsmarken. Enligt uppgift av NN mjölkades renar på platsen under slutet av 1800-talet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Renvall

Skärvstenshög

Definition: Anhopning av skärvig och skörbränd sten, sotig jord och avfall av olika slag, så som keramikfragment, ben, kol etc.

Kommentar: Förekommer framförallt i bronsåldersmiljöer. Då skärvstenen förekommer som flacka anläggningar på marken (som ”mattor”) eller utspridda förekomster registreras dessa som Boplats (Skärvsten). Kokstenshög är en äldre term för skärvstenshög.

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och höjd. Ange om skärvstenshögen är övertorvad. Därefter beskrivs ”konstruktionsdetaljer” såsom block i mitten etc., med utgångspunkt från anläggningens mitt till dess periferi. Områden med flera skärvstenshögar registreras som lämningsstypen Boplats.

Exempel på beskrivning:

- Skärvstenshög, oval, 6×4 m st (NV–SÖ) och 0,5 m h. Övertorvad med i ytan enstaka synliga 0,1–0,2 m st skörbrända stenar. Nära mitten är ett 1×0,8 m st och 0,4 m h block.

Skador på lämning: I NV kanten är en nyligen gjord grävskada, ca 1,2×0,7 m och intill 0,4 m dj. I skadan syns skörbränd sten och sotig jord.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Skärvstenshög

- Boplatsområde, ca 150×50 m (N–S). I området är 3 skärvstenshögar och fyndmaterial.

Skärvstenshögar, belägna i områdets S och mellersta del, är 6–7 m diam och 0,4–0,7 m h. Övertorvade med i ytan talrika skörbrända stenar, intill 0,1 m st.

Fyndmaterialet utgörs av 1 keramikbit från områdets N del och skörbrända stenar från en rotvälta.

Kommentar: Keramikbiten tillvaratogs. I området är dessutom en älvkvarnsförekomst, RAÄ nr 30.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Antal: 3 *Lämningsstyp:* Skärvstenshög

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Boplats

Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Keramik, Skärvsten

Stalotomt

Definition: Byggnadslämning oftast med försänkt golvyta och med omgivande uppbyggd vall.

Kommentar: Förekommer i fjällområdet. Stalotomter är ofta ovala (eller rektangulära med svagt utsvängda sidor) och har oftast en härd i mitten. Förekommer ofta flera på rad och ibland med gemensam vall. Vanligen kan stalotomten skiljas från kåtatomten genom sin tydligt försänkta golvyta. Stalotomter har ingen markerad ingång i den omgivande vällen. Jfr. Kåta.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
Oregelbunden
Oval
Rektangulär
Rund
Övrig

Principer för beskrivning: Ange form, yttermått, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, därefter den invändiga ytans storlek. Beskriv därefter härdens form och storlek. Sedan beskrivs den omgivande vallens storlek med bredd och höjd. Ett område med flera stalotomter registreras som lämningstypen Boplats eller Viste.

Stalotomt kan redovisas med upplysningstext (Stalotomt) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stalotomt, oval, 7×5 m (N–S), bestående av en plan och försänkt inre yta, 5×3 m (N–S) och 0,3 m dj. I mitten är en rektangulär härd, 1,1×0,8 m, med en yttre begränsning av 0,1–0,2 m st stenar, kännbara med sond. Den omgivande vallen är 1,5 m br och 0,3 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stalotomt
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

- Stalotomt, närmast rektangulär, 9×7 m (Ö–V), bestående av en plan och försänkt inre yta, 5×4 m (Ö–V) och 0,2–0,3 m dj. I centrala delen, något förskjutet mot S, är rest av härd, bestående av några övertorvade stenar, 0,3 m st, kännbara med sond. Omgiven av en kraftig vall, 1,5–2 m br och 0,3–0,5 m.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stalotomt
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

- Område med stalotomter, ca 35×6 m (NÖ–SV), bestående av 5 ovala stalotomter, 6–8 m l (NÖ–SV) och 5,5–6 m br. Tomterna har plana, eller svagt skålformade, försänkta inre ytor, 0,2–0,4 m dj. Fyra tomter har rektangulära härdar, 0,7–1,2×0,5–0,8 m, med en yttre begränsning av 0,2 m st stenar. En tomt har härd endast kännbar med sond, ca 1,0×0,4 m st. De omgivande vallarna är 1,5–2 m br och 0,2–0,4 m h. Tomterna har gemensamma vallar på kortsidorna.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats
Antal: 5 *Lämningstyp:* Stalotomt
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Stenröjd yta

Definition: Markyta som omformats genom att stenar avlägsnats och ytan tilljämns.

Kommentar: Avser ytor som i första hand stenröjts för andra ändamål än åker. Förekommer särskilt i anslutning till stensträngsområden och förhistoriska boplatser med skärvstenshögar. Avser inte röjda ytor som går att avgränsa till en åkerparcell eller som ingår i ett röjningsröseområde (Fossil åker).

Principer för beskrivning: Ange ytans storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes. Därefter beskrivs graden av stenröjning (enstaka, måttligt eller rikligt med kvarliggande stenar) med angivande av eventuella kvarvarande block och stenars storlek samt förekomst av och läget för röjningsrösen, deras form, storlek, höjd och stenarnas storlek.

Exempel på beskrivning:

- Boplats, ca 90×30 m (Ö–V), bestående av 7 skärvstenshögar och minst 3 stenröjda ytor.

Skärvstenshögarna är oregelbundet rundade, ca 5–7 m diam och 0,2–0,6 m h. Sex har, oftast i kanterna, ett eller flera block, 0,75–2 m st. I ytan och vid provstick framkommer rikligt med skärvsten uppblandad med vanliga stenar.

De stenröjda ytorna, belägna i anslutning till skärvstenshögarna, är 6×5–20×12 m (huvudsakligen i riktning Ö–V), med enstaka kvarliggande större block, 0,7–1,1 m st. Den största är möjligen utvidgad av sentida odling.

Skador på lämning: Skärvstenshögen belägen längst i SV är skadad av vägslänt.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Boplats *Skadestatus:* Skadad
Antal: 7 *Lämningstyp:* Skärvstenshög
Antal: 3 *Lämningstyp:* Stenröjd yta

Terrassering

Definition: Anlagd avsats i sluttande eller ojämn terräng.

Kommentar: Avser anläggning med, i jämförelse med husgrundsterrass, mindre distinkt form och sannolikt varierande funktion, ofta i anslutning till skärvtenshögar, men kan även ansluta till stenröjda ytor. Jfr. Husgrund, förhistorisk/medeltid och Fossil åker.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd. Därefter beskrivs eventuella konstruktionsdetaljer såsom t.ex. stenskoning.

Exempel på beskrivning:

- Terrassering, ca 18×6 m (Ö–V) och i S kanten 0,1–0,3 m h. Övertorvad. I S ställvis stenskoning av 0,4–0,8 m st block. Övriga kanter diffusa och terrasseringen är något svåravgränsad. Plockstenshögt på V delen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Terrassering

Viste

Sammansatt lämningsstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar vilka är ett resultat av bosättning. Avser lämningar i norra Sverige från främst medeltid och historisk tid.

Kommentar: Någon av följande lämningsstyper måste ingå för att termen Viste ska få användas: Kåta, Husgrund, historisk tid eller Härd (om den kan antas vara medeltida eller yngre). Avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter (i undantagsfall längre avstånd om ett funktionellt och kronologiskt samband finns mellan lämningarna).

Ingående typer av lämningar: Kåta, Härd, Förvaringsanläggning, Renvall, Brunn/kalkkälla, Bengömma, Hornsamling, Husgrund, historisk tid, Boplatzgrop, Naturföremål/-bildning med tradition, Stenring, Rengärda, Övrigt.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, och räkna upp förekommande lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig.

Lämningar efter viste kan redovisas med upplysningstext (F.d. viste) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Område med kåtatomter och förvaringsanläggningar (viste), ca 110×35 m (NV–SÖ), bestående av 9 fornlämningar. Dessa utgörs av 6 kåtatomter och 3 förvaringsanläggningar. Kåtatomterna är runda, 6–7 m diam, med invändiga ytor, 2,5–3,5 m diam. Samtliga har i mitten härdar, ovala, 1–1,5×0,5–1 m. Kring kanterna vallar, 0,5–0,8 m br och 0,1 m h. Över en kåtatomt leder en stig. Av förvaringsanläggningarna utgörs 2 av källargropar och 1 av ett stensatt stolphål efter en njalla. Källargroparna är ovala, 1,3×1 resp. 1,4×0,9 m st och 0,5 m dj. Båda har längs kanterna enstaka hållar, täckhållar, ca 0,4–0,7 m st. Stolphålet är runt, 0,3 m diam, med stensatta kanter av 0,1–0,15 m st stenar. Antikvarisk kommentar: Bitvis svårbesiktigat p.g.a. den täta vegetationen.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Viste

Antal: 6 *Lämningsstyp:* Kåta
 Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning
 Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Förvaringsgrop

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Förvaringsanläggning
 Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Gravar

Inom kategorien *Gravar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Begravningsplats
Begravningsplats enstaka
Flatmarksgrav
Grav markerad av sten/block
Grav – uppgift om typ saknas
Grav övrig
Gravhägnad
Gravklot
Gravvård
Hög
Järnåldersdös
Runristning
Röse
Stenkammargrav
Stenkistgrav
Stenkrets
Stensättning

Sammansatta lämningstyper:

Gravfält
Grav- och boplatssområde

Konstruktionsdetaljer på förhistoriska gravar

Vid registrering av förhistoriska gravar skall nedanstående konstruktionsdetaljer särskilt uppmärksammas och beskrivas. Denna lista innehåller de vanligast förekommande konstruktionsdetaljerna och avser sådana som är möjliga att se vid en okulär besiktning. Inre, dolda konstruktioner som kan framkomma vid arkeologisk undersökning finns inte med här.

Brätte Plan eller närmast plan yttre del av hög, röse eller stensättning, vars centrala del har en markerad välvning. Den välvda delens diameter är minst dubbelt så stor som brättets bredd (jfr. mitthög och mittröse nedan). Beskrivs med bredd och höjd.

Gavelhål Rundad öppning i en eller två tvärställda hällar i gaveln på en hällkista. Ange gavelhålets storlek.

Gravklot Formad sten eller utvald naturformad sten med runt eller ovalt tvärsnitt som är placerad på en förhistorisk gravanläggning. (Jfr. lämningstypen Gravklot.) Ange gravklotets diameter och beskriv eventuell inskription.

Hörnsten En i ett hörn av en tre- eller firsidig gravanläggning placerad sten, som avviker från övriga stenar i anläggningen eller i anläggningens kantkedja. Ange om stenen är rest eller klumpformig, och redovisa därefter mått på höjd, längd och bredd.

Kallmurad kant Lodrät eller närmast lodrät kant på gravanläggning, lagd av stenar i minst två skift. Av beskrivningen ska framgå den kallmurade kantens höjd och stenarnas storlek.

Kantkedja Stenrad av i ett skift lagda eller kantställda stenar i kanten på gravanläggning. Ibland kan en inre kantkedja, stenedja, vara synlig. I beskrivningen av en kantkedja anges först dess höjd och därefter följer stenarnas längd.

Kanträna Anlagd rännformig fördjupning kring kanten av gravanläggning. Kan vara avbruten av en utspard brygga. Kanträna beskrivs med bredd och djup.

Kantvall Vall upplagd i kanten av gravanläggning, vanligen av samma material som gravanläggningen i övrigt. (Avser ej kvarliggande kantpartier efter stentäkt av rösen.) Kantvall beskrivs med bredd och höjd. Om konstruktionen (övertorvad, stenfylld etc.) skiljer sig från graven i övrigt anges denna.

Kista En av kantställda, lagda eller kallmurade stenar byggd gravgömma i det inre av hög, röse eller stensättning. Kan vara försedd med pålagda hållar, som benämns täckhållar. Av beskrivningen ska framgå kistans storlek samt ingående hållars storlek. Hållarna beskrivs med höjd, bredd och tjocklek.

Kärnröse Flerskiktad stenpackning inuti hög. (Endast synlig i skadade högar.) Om kärnrösets storlek är möjlig att avgöra ska detta framgå av beskrivningen, likaså stenstorlek.

Mittblock Block, kring vilket en anläggning är lagd, så att blocket ligger i eller närmast i anläggningens centrum. Mittblockets storlek anges med höjd samt längd×bredd.

Mitthög Förhöjning i mitten av stensättning. Förhöjningen har markerat välvd profil och är till större delen uppbyggd av jord och sand med övertorvad yta. Förhöjningens diameter är mindre än hälften av hela anläggningens diameter. I beskrivningen av en mitthög anges dess diameter och höjd.

Mittröse Förhöjning i mitten av stensättning. Förhöjningen har markerat välvd profil och är uppbyggd av stenar utan synlig inblandning av jord eller sand. Förhöjningens diameter är mindre än hälften av hela anläggningens diameter. I beskrivningen av ett mittröse anges dess diameter och höjd.

Mittsten I gravanläggningens mitt placerad sten, som avviker från anläggningens övriga stenmaterial. Mittstenens storlek anges med höjd samt bredd och tjocklek.

Mittstensättning Förhöjning med flack eller svagt välvd profil, övertorvad eller med stenfyllning, i mitten av stensättning. I beskrivningen av en mittstensättning anges dess diameter och höjd samt konstruktion (övertorvad, stenfylld etc.).

Stävsten Sten placerad i stäven, dvs. i avslutningen i för och/eller akter, av skeppsättning. Av beskrivningen ska framgå stävstenarnas höjd.

Sydsten Sten eller stenkonstruktion utanför SV-S-SÖ kanten av gravanläggning. Sydsten beskrivs med höjd och längd×bredd.

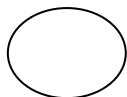
Utbyggnad Mindre tillbyggnad i eller vid kanten av större gravanläggning. Utbyggnad beskrivs med storlek, höjd och konstruktion (övertorvad, stenfylld etc.).

Gravformer

Nedan redovisas de vanligaste formerna på förhistoriska gravar.

Rund

Oval

Kvadratisk

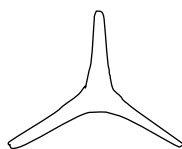
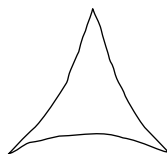
Rektangulär

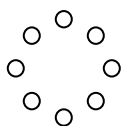
Triangulär

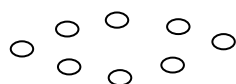
Skeppsformig

Treudd

Domarring

Skeppssättning

Begravningsplats

Definition: Begravningsplats från historisk tid.

Kommentar: Omfattar även kyrkogård som är öde och inte vårdas för sitt ändamål, även om det på kyrkogården finns en kyrka som är i bruk. Avser även enstaka pest-/koleragravar. Avser inte sommargravar från historisk tid. Dessa förs till lämningstypen Begravningsplats enstaka. Jfr. Grav övrig.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Pest-/kolerakyrkogård
Ödekyrkogård
Övrig

Principer för beskrivning: Ange form och storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes. Därefter beskrivs eventuella bogårdsmurar och andra konstruktioner.

Observera att grund eller ruin efter kyrka, minnessten o. dyl. inom begravningsplatsen registreras som egen FMI-enhet, medan gravar och gravvårdar inom kyrkogården inte skall registreras som egna utan är en del av lämningstypen Begravningsplats.

De olika typerna av begravningsplatser kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Pestkyrkogård, närmast kvadratisk, ca 40×40 m (N–S), omgiven av en stenmur, 0,5–0,8 m h och 1 m br, av 0,3–0,6 m st stenar. I SV är en ingång, 2 m br.

Referenser: Lantmäterienheten på länsstyrelsen i X län, Ringabo sn, akt 24 (1769).

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Begravningsplats
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Pest-/kolerakyrkogård

- Ödekyrkogård, oregelbundet rektangulär, 20×10 m (NNÖ–SSV). Omgärdad av en stenmur, intill 0,3 m h och 0,5–1 m br, av 0,1–0,4 m st stenar. Ingång i NNÖ. På kyrkogården är ett 10-tal gravstenar. I S är några sänkor, 1–1,5 m st och 0,2 m dj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Begravningsplats
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Ödekyrkogård

Begravningsplats enstaka

Definition: Begravningsplats från historisk tid avsedd för en eller ett fåtal begravning/-ar.

Kommentar: Hällgrav/stengrav består vanligen av ett rektangulärt utrymme omgivet av kantställda hällar och/eller naturliga block, som kan vara övertäckt med en eller flera flata hällar. Hällgrav/stengrav särskiljs från lämningstyperna Stenkistgrav och Stenkammargrav (hällkista) bl.a. genom den geografiska utbredningen. Jordgravar syns vanligen som en rektangulär nedgrävning i marken. Klippgravar/grottgravar är belägna i håligheter i klippor, mellan större block eller under utskjutande klippkanter och överhäng. Själva gravläggningen utgörs ofta av en träkista, ackja eller urgröpt stock, i vissa fall i kombination med upplagda stenar. Dessa gravtyper förekommer i fjällmiljöer, jordgravar förekommer dessutom även i Norrlands inland. Egenskapsvärdet Övrig används t.ex. för plats där avrättad person begravts, sjömansgravar samt andra platser där en eller ett fåtal personer begravts utanför kyrkogårdar och större begravningsplatser. Avser även de s k döingerösen på västkusten (gravrösen över ilandflutna drunknade) som ibland byggts på när förbipasserande slängt dit stenar.

Jfr. Runristning (i gravkontext) samt Grav övrig.

Egenskapstyp: Användning

Egenskapsvärde: Sommargrav
Permanent

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Hällgrav/stengrav
Jordgrav
Klippgrav/grottgrav
Övrig

Principer för beskrivning: Ange anläggningens form, storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. Därefter anges eventuella sidostenars antal och deras mått för höjd, bredd och tjocklek, och eventuella takhällars antal och mått. I de fall det inte kan avgöras om graven är en sommargrav eller en permanent grav anges inget värde för egenskapstypen Användning.

Sommargrav kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta. Även gravar med egenskapsvärdet Övrig kan ges upplysningstext, ”Gravplats”. Observera dock att gravar med egenskapsvärdena Hällgrav/stengrav, Jordgrav

rundad sten, vanligen 0,5–1,5 m stor. Rest sten används för gravanläggning markerad av en avlång, vertikalt ställd eller kantställd sten. Uppallad sten används för sten eller block, avsiktligt uppallad på mindre stenar. Uppallade stenar kallas ofta ”offersten” eller ”liggande höna”. Klumpstenar, resta stenar och uppallade stenar förekommer vanligen tillsammans med andra gravtyper, ofta på gravfält, och kan utgöra rester efter stenkretsar. Om detta är säkerställt, t.ex. via skriftliga källor, skall lämningen registreras som Stenkrets. Jfr. Stenkrets, Stensättning.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Blockgrav
Klumpsten
Rest sten
Uppallad sten

Principer för beskrivning: Ange om möjligt bergart, därefter storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, samt höjd. För resta stenar anges först stenens höjd, därefter bredd och riktning och sist tjocklek. Beskriv därefter eventuell stenpacknings storlek och stenmaterial. Finns underliggare beskrivs dessa med antal och storlek. För resta stenar anges om stenen lutar och i så fall åt vilket håll eller om den är omkullfallen. Grav markerad av sten/block kan redovisas med upplysningstext (Förhistorisk grav) på tryckt karta, dock ej på Fastighetskartan, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Blockgrav, närmast oval, 5×4 m (N–S), bestående av ett jordfast block, 4×3 m st och 1,8 m h, och omedelbart N–NÖ–Ö om blocket, en stenpackning, ca 0,6–1 m br, av 0,3–0,7 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Grav markerad av sten/block
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Blockgrav

- Klumpsten, granit, 1 m h, 1 m br (VNV–ÖSÖ) och 0,8 m tj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Grav markerad av sten/block
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Klumpsten

- Rest sten, granit, 2,2 m h, 0,6 m br (NV–SÖ) och 0,2–0,4 m tj. Oregelbundet rektangulärt tvärsnitt. Lutar ca 10° åt Ö. Markytan kring den resta stenen är belamrad med odlingssten, varav flertalet uppkastade under de senaste åren.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Grav markerad av sten/block
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Rest sten

- Uppallad sten, 1,8×1,4 m (NÖ–SV) och 1,1 m tj. Den vilar på tre stenar, 0,4–0,5 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Grav markerad av sten/block
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Uppallad sten

Grav – uppgift om typ saknas

Definition: Förhistorisk gravanläggning av okänd typ.

Kommentar: Används oftast byråmässigt. Gäller t.ex. fall då informationen enbart hämtats från excerpter eller då små mängder av mänskligt benmaterial påträffas och gravtypen inte kan fastställas. Jfr. Flatmarksgrav, Grav markerad av sten/block, Hög, Järnåldersdös, Röse, Stenkammargrav, Stenkistgrav, Stenkrets, Stensättning.

Principer för beskrivning: Beskrivs så långt möjligt på sedvanligt sätt med form, storlek och konstruktionsdetaljer.

Exempel på beskrivning:

- Grav, okänd typ. Enligt två tidningsartiklar har på angiven plats skelettdelar från människa samt vapenrester påträffats. Skelettdelarna undersöktes av A. Pettersson som konstaterade att dessa utgjorde rester av ett kranium och ett lårben från människa samt ett ben från hund. Vid senare sållning på platsen har hittats ett remspänne och ett par järnföremål. Den förmodade graven daterades till vikingatid. Fynden förvaras på SHM.

Antikvarisk kommentar: Troligen har graven ingått i gravfältet RAÄ 10.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Grav – uppgift om typ saknas

Grav övrig

Definition: Gravanläggning eller gravplats från förhistorisk tid eller medeltid som inte kan registreras under andra gravtyper.

Kommentar: Jfr. Flatmarksgrav, Grav markerad av sten/block, Grav – uppgift om typ saknas, Hög, Järnåldersdös, Röse, Stenkammargrav, Stenkistgrav, Stenkrets, Stensättning. Jfr. även Begravningsplats, Begravningsplats enstaka.

Principer för beskrivning: Beskrivs så långt möjligt på sedvanligt sätt med form, storlek och konstruktionsdetaljer.

Gravfält

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst fem förhistoriska gravanläggningar med ett inbördes avstånd av högst 20 meter.

Ingående lämningstyper: Flatmarksgrav, Grav markerad av sten/block, Grav – uppgift om typ saknas, Grav övrig, Gravhägnad, Gravklot, Hög, Järnåldersdös, Röse, Stenkistgrav, Stenkammargrav, Stenkrets, Stensättning.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek med längdriktning inom parentes och räkna upp förekommande gravtyper. Därefter beskrivs varje typ och varje form av grav för sig. Börja alltid uppräkningsordningen och beskrivningarna med megalitgravar om sådana finns, sedan högar och/eller rösen. Därefter kommer runda stensättningar och stensättningar av andra former, sedan stenkretsar och sist gravar markerade av stenar eller block. Finns en gravhägnad anges den sist i uppräkningsordningen. Finns andra lämningar än gravar inom gravfältet beskrivs dessa på egna FMI-enheter.

Ange alltid läget inom gravfältet för sådana gravar som skiljer sig från övriga, t.ex. om bara en treudd finns på ett gravfält som i övrigt utgörs av runda stensättningar anges i beskrivningen på vilken del av gravfältet treudden finns.

Vid registrering av gravfält som delats i två eller flera delar av exempelvis en större väg, delas lämpligen beskrivningen upp på två eller flera delar som registreras som egna FMI-enheter. Att gravfälten egentligen hör samman i ett stort gravfält får anges i kommentaren.

För flatmarksgravfält anges *Okänd utbredning* under kvalitetsmärkningsordningen i FMIS, om inte gränsen har konstaterats genom arkeologisk undersökning.

Gravfält kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, dock ej på Fastighetskartan, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Gravfält, ca 35×15 m (N–S), bestående av 5 runda stensättningar, 5–7 m diam och 0,1–0,3 m h. Övertorvade med i ytan enstaka stenar, 0,1–0,25 m st. En av stensättningarna i mellersta delen av gravfältet har synlig kantkedja, 0,2 m h, av 0,2–0,4 m l stenar.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

Antal: 5 *Lämningstyp:* Stensättning

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Övertorvad

- Gravfält, 90×50 m (NÖ–SV), bestående av ca 11 fornlämningar. Dessa utgörs av 4 högar, 5 runda stensättningar, 1 rektangulär stensättning och 1 gravhägnad.

Högarna är 5–6 m diam och 0,3–0,4 m h.

De runda stensättningarna är 4–10 m diam och 0,1–0,2 m h. Fyllning av 0,1–0,2 m st stenar.

Den rektangulära stensättningen, belägen i SV delen, är 10×7 m (NÖ–SV) och 0,2 m h. Fyllning av 0,1–0,3 m st stenar.

Gravhäggnaden, som delvis omgärdar gravfältet, är närmast kvadratisk, 50×50 m (N–S), bestående av ca 100 stenar. Av dessa är 23 resta, 0,3–2,45 m h, 0,4–1 m br och 0,2–0,4 m tj. De övriga stenarna är kullfallna, 0,8–3,45 m l, 0,4–0,9 m br och 0,3–0,6 m tj.

Skador på lämning: I stenhäggnadens Ö sida saknas en mängd stenar.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

Skadestatus: Skadad

Antal: 4 *Lämningstyp:* Hög

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 5 *Lämningstyp:* Stensättning

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravhägnad

Egenskapstyp: Material Egenskapsvärde: Sten

- Gravfält, 60×30 m (NNÖ–SSV), bestående av 33 fornlämningar. Dessa utgörs av 5 högar, 20 runda stensättningar, 1 kvadratisk stensättning, 4 triangulära stensättningar och 3 kvadratiske stenkretsar. Högarna är 7–10 m diam och ca 1 m h. I ytan enstaka stenar, 0,4–0,8 m st. Kantkedjor, delvis synliga, 0,3 m h, av 0,7–1 m l stenar. De runda stensättningarna, varav flera är höglignande, är 3–8 m diam och 0,2–0,5 m h. Övertorvade med i ytan vanligen talrika stenar, 0,3–0,6 m st. En har kantkedja, 0,2–0,3 m h, av 0,4–0,6 m l stenar. Den kvadratiske stensättningen, belägen i centrala delen, är 4×4 m (N–S) och 0,3 m h. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0,2–0,3 m st. Ställvis kantkedja, 0,2–0,3 m h, av 0,4–0,6 m l stenar. De triangulära stensättningarna är 6 m i sida (N, S och VNV) och 0,3–0,4 m h. Övertorvade med i ytan talrika stenar, 0,3–0,5 m st. Kantkedja, 0,2–0,4 m h, av 0,4–0,6 m l stenar. De kvadratiske stenkretsarna är 7–9 m i sida (N–S till NNV–SSÖ) och består i två fall av klumpformiga hörnstenar, 0,2–0,6 m h, 0,6–0,8 m br och 0,4–0,6 m tj, jämte mittsten, 0,6–0,8 m h, 0,5–0,6 m br och 0,4–0,5 m tj. Den tredje stenkretsen består av resta hörnstenar, 0,2–0,5 m h, 0,4–0,6 m br och 0,3–0,4 m tj. Två har i ytan flera gropar, 0,5–1 m diam och 0,1–0,2 m dj.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

- Antal: 5 Lämningstyp: Hög
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Rund*
- Antal: 20 Lämningstyp: Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion Egenskapsvärde: Övertorvad
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Rund*
- Antal: 1 Lämningstyp: Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion Egenskapsvärde: Övertorvad
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Kvadratisk*
- Antal: 4 Lämningstyp: Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion Egenskapsvärde: Övertorvad
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Triangulär*
- Antal: 3 Lämningstyp: Stenkrets
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Kvadratisk
Egenskapstyp: Konstruktion Egenskapsvärde: Klumpstenar*

- Gravfält, 90×70 m (NNV–SSÖ) bestående av ca 30 fornlämningar. Dessa utgörs av 4 högar och ca 25 runda stensättningar. Högarna är 8–10 m diam och 0,9–1,2 m h. Två har ställvis synlig kantkedja, 0,2–0,4 m h, av 0,3–1,1 m l stenar. Stensättningarna är 3–9 m diam och 0,2–0,7 m h. Alla är övertorvade. Fem har kantkedja, 0,2 m h, av 0,3–0,7 m l stenar. Några har påförts röjningssten och en är helt täckt av röjningssten. Samtliga högar och några av stensättningarna har en grop i mitten, 1–4 m diam och intill 1,5 m dj. I gravfältets SÖ del är en älvkvarnsförekomst, se RAÄ 106. Skador på lämning: Sju av stensättningarna har påförts odlingssten, en av dessa i gravfältets SV del, är helt täckt av röjningssten från åkern.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

Skadestatus: Skadad

- Antal: 5 Lämningstyp: Hög
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Rund*
- Antal: 25 Lämningstyp: Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion Egenskapsvärde: Övertorvad
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Rund*

- Gravfält, 45×35 m (NÖ–SV), bestående av 11 gravar. Dessa utgörs av 3 högar, 2 runda stensättningar och 4 blockgravar. Högarna är 7–11 m diam och 0,6–1,2 m h. Någon har i ytan enstaka 0,2–0,3m st stenar. Två har en grop i mitten, 2 m diam och 0,4 resp 0,5m dj. De runda stensättningarna är ca 5 m diam och 0,1–0,3 m h. Övertorvade. En har i SSÖ delen ett 1,5 m st block. Blockgravarna, belägna i N delen av gravfältet, utgörs av 1,2–1,5×1,9–2,2 m stora granitblock med en höjd av 1,2–1,4 m. Intill tre av blocken syns stenpackningar av osäker storlek, möjligen ca 0,3×0,8 m st och 0,1–0,2 m h, av 0,1–0,25 m st stenar. Invid den fjärde blockgraven syns enstaka spridda stenar, 0,1–0,3 m st. Något osäker grav.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

- Antal: 3 Lämningstyp: Hög
Egenskapstyp: Form Egenskapsvärde: Rund*

Antal: 2 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Övertorvad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 4 *Lämningstyp:* Grav markerad av sten/block
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Blockgrav

• Flatmarksgravfält, delundersökt. Okänd utsträckning. På platsen har 3 urnegravar (y brå) samt 3 skelettgravar (rom jää) påträffats. Två av skelettgravarna har undersökts av M. Strömberg som muntligen anvisat platsen.
Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält *Undersökningsstatus:* Delundersökt
Antal: 6 *Lämningstyp:* Flatmarksgrav ✓ *Okänd utbredning*

• Flatmarksgravfält, delundersökt, ca 90×30 m (N–S), bestående av ett okänt antal flatmarksgravar. Gravfältet ansluter i V till ett äldre grustag som inte längre nyttjas. I samband med täktverksamhet under 1920-talet påträffades ett 20-tal urnegravar, varav några undersöktes av Folke Hansen.
 Antikvarisk kommentar: Delar av gravfältet (med ett okänt antal flatmarksgravar) bedöms sannolikt ligga kvar.
 Referenser: ATA dnr 3145/27 och 281/30.
 SHM inv. 31745.

Registreras som
Sammansatt lämningstyp: Gravfält *Undersökningsstatus:* Delundersökt
Antal: 20 *Lämningstyp:* Flatmarksgrav ✓ *Okänd utbredning*

Gravhägnad

Definition: Avgränsande konstruktion av jord eller sten kring förhistoriska gravar.

Kommentar: Gravhäggnader kan utgöras av sten- och/eller jordvallar eller av resta eller lagda stenar.

Egenskapstyp: Material (flervärd)

Egenskapsvärde: Jord
 Sten

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. längd med huvudriktning inom parentes, bredd, och höjd och material. För häggnader av sten anges om häggnaden är en- eller flerskiktad och eventuellt om den är en- eller flerradig. Därefter anges förekommande stenars storlek.

Exempel på beskrivning:

• Gravhäggnad, bestående av en närmast cirkelformad stenvall, 60 m l, 1–2 m br och intill 1 m h, flerradig och flerskiktad, av 0,3–1 m st stenar och enstaka block.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravhäggnad
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

• Gravfält 60×30 m (Ö–V) bestående av ca 9 fornlämningar. Dessa utgörs av ca 6 runda stensättningar, 2 kvadratiske stensättningar och 1 gravhäggnad.

De runda stensättningarna är 3–5 m diam och 0,2–0,5 m h. Fyllning av 0,3–0,9 m st stenar. Den största stensättningen, belägen på krönet, har i mitten en grop, 1,5 m diam och 0,5 m dj. Denna stensättning har kantkedja, ca 0,3 m h, av 0,3–0,5 m st stenar.

De kvadratiske stensättningarna är 3×3 m (NÖ–SV) och 0,2 m h. Båda har fyllning av 0,3–0,5 m st stenar. Gravhäggnaden, som omgärdar gravfältet, har oregelbunden form, är ca 80 m l, 0,5–0,9 m br och 0,4–0,7 m h, enskiktad och enradig, uppbyggd av 0,5–1,0 m st stenar, tydligast i S och V, men med oklar avgränsning åt N och Ö.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gravfält

Antal: 6 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Kvadratisk

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravhäggnad
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

Gravklot

Definition: Avsiktligt formad eller utvald naturformad sten som varit centralt placerad på förhistorisk grav.

Kommentar: Avser endast ensamt liggande klot, dvs. flyttat, och inte ett gravklot som utgör konstruktionsdetalj i en grav. Gravklot har runt eller ovalt tvärsnitt. Det förekommer att gravklot har ornamentik och skålgropar.

Principer för beskrivning: Ange stenmaterial samt form och storlek. Därefter beskrivs eventuell ornamentik samt anges, om möjligt, varifrån gravklotet ursprungligen kommer.

Exempel på beskrivning:

- Gravklot, bestående av ett prickhugget gråstensklot, 0,6 m diam. Enligt markägaren har klotet tidigare varit placerat på krönet av en gravhög (RAÅ 60), belägen ca 150 m NÖ om gården. Klotet flyttades till trädgården då markägarens farfar anlade ett trädgårdsarrangemang i form av en stengrotta.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gravklot

Grav- och boplatsoområde

Sammansatt lämningsstyp

Definition: Lokal med minst fem fornlämningar med ett inbördes avstånd av högst 20 meter (i undantagsfall mera) som utgörs av förhistoriska gravar och lämningar av boplatsskarakter.

Kommentar: Boplatslämningarna ska utgöra ett markant inslag för att termen Grav- och boplatsoområde ska användas. Boplatslämningarna och gravarna ska också ha ett kronologiskt samband.

Ingående lämningsstyper: Boplat, Boplatsgrop, Boplatslämning övrig, Boplatsvall, Flatmarksgrav, Grav markerad av sten/block, Grav – uppgift om typ saknas, Grav övrig, Gravhågnad, Gravklot, Husgrund, förhistorisk/medeltid, Hågnad, Hård, Hög, Järnåldersdös, Kokgrop, Röse, Skärvstenshög, Stalotomt, Stenkammargrav, Stenkistgrav, Stenkrets, Stenröjd yta, Stensättning, Terrassering.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek med längdriktning inom parentes och räkna upp förekommande lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig.

Vid fall av enstaka boplatslämningar på gravfält, t. ex. en skärvstenshög på ett gravfält med 20 gravar, blir lämningsstypen Gravfält och skärvstenshögen registreras som egen FMI-enhet med lämningsstypen Skärvstenshög. Grav- och boplatsoområde kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Grav- och boplatsoområde, 75×45 m (NÖ–SV), bestående av 9 fornlämningar. Dessa utgörs av 2 runda stensättningar, 2 närmast runda skärvstenshögar, 3 stenröjda ytor och 2 terrasseringar. Stensättningarna är 11 resp. 14 m diam och 0,3 resp. 0,5 m h. Båda har fyllning av 0,4–0,8 m st, delvis lätt övertorvade, stenar, några är 0,9–1,2 m st. Den ena stensättningen har mittblock, 4×3,2 m st (NV–SÖ) och 2 m h. Skärvstenshögar är 9 resp. 10 m diam och 1,2 m h. En har i ytan talrika stenar, 0,4–1 m st, och under ytan mörkare jord samt skärvstenar. Båda har grop i mitten, 2 m diam och 0,6 resp. 0,5 m dj. En har i N en utbyggnad, 4×2 m (Ö–V) och 0,2 m h.

De stenröjda ytorna, belägna i områdets V och SÖ–S del, är 10–18×10–15 m (Ö–V), ställvis begränsade av otydliga terrasskanter, 0,1–0,2 m h.

Terrasseringarna, belägna i NÖ delen, är 18×7 (ÖNÖ–VSV) resp. 20×12 m (ÖNÖ–VSV), och begränsas av terrasskanter, 0,5–0,8 m h, och hak, 0,2–0,4 m dj.

Skador på lämning: Den minsta stensättningen har en täktgrop i Ö kanten, 5×4 m och 0,5 m dj, nygjord. Båda skärvstenshögar har gropar i mitten. En av skärvstenshögar är skadad i N kanten av grävning, 3×2 m (Ö–V), ned till bottenplanet.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Grav- och boplatsoområde

Skadestatus: Skadad

Antal: 2

Lämningsstyp: Stensättning

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2

Lämningsstyp: Skärvstenshög

Antal: 3

Lämningsstyp: Stenröjd yta

Antal: 2

Lämningsstyp: Terrassering

Gravvård

Definition: Gravmarkering från historisk tid som flyttats från ursprunglig plats och därmed förlorat sin funktion.

Kommentar: Jfr. Runristning (I gravkontext).

Principer för beskrivning: Ange storlek, vanligen höjd, bredd med riktning inom parentes och tjocklek. Därefter beskrivs eventuella inskriptioner. Ange om möjligt ursprunglig plats. Observera att gravvårdar belägna på

kyrkogårdar och begravningsplatser vanligen inte registreras under egen identitet. Även liljestenar registreras som lämningstyp Gravvård.

Exempel på beskrivning:

- Gravsten, 1,05 m h, 0,6 m br (Ö–V) och 0,1 m tj. I S sidans överdel är inlugget:

T H S. På baksidan är inlugget ett ”solhjul”, 0,5 m diam (se skisser).

Referenser: Sjöborg, N H: Svenska fornlämningar..., 1832.

ATA: Mandelgren, N.M. skiss 3/9 1864.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravvård *Läge:* Nuvarande läge

- Liljesten, kalksten, 1,36 m h (avslagen upptill), 0,4–0,5 m br (avsmalnande nedåt) och 0,15 m tj, starkt vittrad, endast stjälk synlig.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravvård *Läge:* Nuvarande läge

- Fem fragment av liljestenar, placerade under och invid predikstolen i kyrkan. Fragmenten är 0,3×0,3 till 0,8×0,45–0,55 m, och försedda med reliefer. Dessa 5 fragment lades i koret vid restaurering av kyrkan 1959. Förutvarande plats okänd. Liljestenarna är från 1200-talet, i koret finns dessutom tre gravstenar från 1600-talet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gravvård *Läge:* Nuvarande läge
Skadestatus: Skadad

Hög

Definition: Förhistorisk gravanläggning med markerat välvd profil och övertorvad yta som till större delen är uppbyggd av sand eller jord.

Kommentar: Enstaka till talrika stenar kan synas i ytan. Formen är oftast rund. När anläggningens längd utgör minst dubbla bredden och dess långsidor är parallella, eller närmast parallella, används egenskapsvärdet långhög. Jfr. Röse.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Kvadratisk
- Långhög
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange form om denna inte är rund, därefter storlek (exkl. eventuell kanträna), dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt höjd. Ange därefter konstruktionsdetaljer i ordning från anläggningens centrum (t.ex. mittsten, mittblock, mittstensättning) till dess periferi (t.ex. brätte, kantkedja).

Hög kan redovisas med upplysningstext (Gravhög) på tryckt karta, dock inte på Fastighetskartan. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hög, 13 m diam och 1 m h. I ytan enstaka stenar, 0,2–0,4 m st. Kanträna, 0,5 m br och 0,2 m dj, avbruten i SSV av brygga, 0,4 m br. Grop i mitten, 4 m diam och 0,5 m dj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hög
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Långhög, 25×10 m (Ö–V) och intill 2 m h. Kantkedja runt om, 0,5 m h, av 0,4–0,9 m l stenar. Skador på lämning: Krönet av anläggningens Ö del är utplanat, 8 m diam och 0,5 m dj, i samband med anläggandet av en dansbana på 1920-talet. I V kanten är ett rävgryt med flera gångar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hög *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Långhög

- Hög, kvadratisk, 13×13 m (NNÖ–SSV) och 1,5 m h. I ytan enstaka stenar, 0,2–0,4 m st. I mitten grop, 3 m diam och 1 m dj. Kantkedja i VNV, NNÖ och ÖSÖ, 0,2–0,3 m h, av 0,3–0,5 m l stenar. I VNV kanten är ett par

- Lockhäll till Eskilstunakista, grå kalksten, 2 m l och 0,7 m br, inmurad i sakristians V vägg, ca 1,3 m över golvplanet. Runhöjd 8–13 cm. Innanför de två runslingorna som följer stenens kanter, är djuornamentik i upphöjd relief. Stenen påträffades 1790 i kyrkans sydvmur. Den flyttades 1858 till sakristians vägg.

Referenser: Södermanlands runinskrifter nr 116.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Runristning *Läge:* Nuvarande läge
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* I gravkontext

Röse

Definition: Förhistorisk gravanläggning med markerat välvd profil, helt uppbyggd av stenar utan synlig inblandning av sand eller jord.

Kommentar: Ytan är inte övertorvad men kan ha en naturlig moss-, ris- eller örtvegetation. När anläggningens längd utgör minst dubbla bredden och långsidorna är parallella eller närmast parallella används egenskapsvärdet långröse. Jfr. Hög.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
 Långröse
 Oregelbunden
 Oval
 Rektangulär
 Rund
 Skeppsformig
 Övrig

Egenskapstyp: Fyllning

Egenskapsvärde: Med rödockra

Principer för beskrivning: Ange form om denna inte är rund, därefter storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes samt höjd, följt av storleken på det ingående stenmaterialet. Ange därefter konstruktionsdetaljer i ordning från anläggningens centrum, t.ex. mittsten, till dess periferi, t.ex. brätte eller kantkedja.

Röse kan redovisas med upplysningstext (Gravröse) på tryckt karta, dock inte på Fastighetskartan. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Röse, 13 m diam och 0,8 m h. Stenarna är 0,4–0,7 m st. Rest mittsten, 0,8 m h, 0,4 m br (N–S) och 0,3 m tj. Kantkedja, 0,4 m h, av 0,5–0,8 m l stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Röse *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Långröse, 28×5 m (NV–SÖ) och intill 1,5 m h. Stenarna är i regel 0,1–0,4 m st. De mindre stenarna utgör ställvis yttäckning. Två längsgående gropar i mitten, 2×2 m resp. 4×2 m, samt 1 m dj. I den N gropen är en kista, 1,2×1,2 m (NV–SÖ), av hällar, 0,3–0,5 m h, 0,5–0,7 m l och 0,1 m tj. I den SÖ gropen är två hällar, 0,7 m h, 0,9–1,3 m l och 0,1–0,25 m tj. Kallmurad kant, intill 0,9 m h, av 0,3–0,4 m st stenar, i sju skift.

Skador på lämning: I NV delen två gropar, 2 m diam och 0,5–1 m dj. Ett flertal stenar utkastade på NÖ sidan och åt V i NV delen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Röse *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Långröse

- Röse, rektangulärt, 18×10 m (NV–SÖ) och 1,5 m h. Stenarna är 0,2–0,5 m st. I mitten är en grop, 3×2 m (NV–SÖ) och 0,7 m dj. I gropens NV del är en häll, 1×1 m st och 0,1 m tj, och i dess SÖ del är ett block, 0,9×0,7 m st och 0,3 m tj. I rösets N del är ytterligare en grop, 2,5×1 m (Ö–V) samt 0,4 m dj, och i rösets S del är flera mindre gropar, 1–2 m diam och 0,2–0,4 m dj. På röset är flera 0,8–1,2 m st och 0,1 m tj hällar.

Skador på lämning: Gropar i mitten, i N delen samt i S delen, se beskrivning ovan.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Röse *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär

Stenkammargrav

Definition: Förhistorisk gravanläggning (megalitgrav) bestående av en gravkammare med väggar och tak av hällar eller block.

Kommentar: Dösens öppning flankeras ibland av två ingångsstenar som bildar en kort, ej övertäckt, gång. Gånggriftens kammare är avlång och en täckt gång ansluter till kammaren. Med hällkista avses en större, rektangulär gravkammare av senneolitisk typ avsedd som kollektivgrav, inte mindre kistor i rösen eller stensättningar. Ibland förekommer indelning i två eller tre rum. Hällkistan särskiljs från lämningstypen Begravning enstaka (Hällgrav/stengrav) bl.a. genom sin storlek och genom den geografiska utbredningen. Gravarna kan omges eller täckas av en överbyggnad bestående av en hög, ett röse eller en stensättning. Jfr. Järnåldersdös, Stenkistgrav.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Dös
Gånggrift
Hällkista

Egenskapstyp: Belägenhet

Egenskapsvärde: Friliggande
I hög
I röse
I stensättning
Övrig

Principer för beskrivning: Ange först typen av stenkammargrav och, om sådan finns, typen av omgivande anläggning, följt av den omgivande anläggningens form, storlek och höjd enligt principerna för hur en hög eller stensättning beskrivs. Därefter beskrivs kammarens mått med längdorientering inom parentes samt sido-, gavel- och takblockens storlek. På gånggrifter anges sedan gångens längd och bredd med orientering samt ingående stenar enligt principerna för kammaren följt av eventuellt flerskiktade väggar eller kallmurade partier. För dösar anges i vilket väderstreck ingångsöppningen är belägen samt eventuell förekomst av portstenar. Därefter anges eventuella konstruktionsdetaljer som gavelhål, nischer och fasadhällar.

Stenkammargrav kan redovisas med upplysningstext (Dös, Gånggrift resp. Hällkista) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Dös i hög. Högen är 10 m diam och 1 m h. I ytan enstaka stenar, 0,2–0,5 m st. Runt högen är en krets av sex klumpstenar, 0,4–0,5 m h, 0,6–0,9 m br och 0,25–0,6 m tj. Döskammaren är firsidig, 1,35×1,35 m (NNV–SSÖ) och 0,8 m h och består av fyra sidohällar och en takhäll. Sidohällarna är 0,8–0,9 m h, 0,9–1,3 m br och 0,4–1 m tj. Takhällen är 3,2 m l (N–S), 1,2 m br och 0,4 m tj. Ingångsöppning i ÖNÖ. Högen är kantskadad av grustäkt. Även kullen som högen ligger på är skadad av grustäkt.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenkammargrav *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Dös
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* I hög

- Gånggrift i hög. Högen är 20 m diam och 2 m h. Ställvis synlig kantkedja, 0,3–0,7 m h, av 0,6–1 m st, uppresta, stenar. Kammaren är helt täckt av högen. Två av kammarens takblock är synliga. Dessa är 2,2 m l, 1,3 m br och 0,6 m h resp 1,2 m l, 1 m br och 0,3 m h. Två av gångens takhällar är synliga, 1,1×1 resp 1,6×1 m st. I Ö om den senare är ytterligare två stenar, 0,6–0,7 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gånggrift
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* I hög

- Hällkista i röse. Röset är närmast ovalt, 15×12 m (N–S) och 0,5 m h. Stenarna är 0,2–0,4 m st, delvis övermossade. Kantkedja, 0,2–0,4 m h, av 0,6–0,9 m l stenar. Hällkistan, belägen i rösets mitt, är rektangulär, 2,5×1,2 m (N–S). I Ö långsidan är en häll, 0,8 m h, 2 m br och 0,1–0,2 m tj. I V långsidan är två hällar, 0,7–0,8 m h, 1,2–2,3 m br och 0,1–0,2 m tj. I N är en gavelhäll, 0,8 m h, 1,4 m br och 0,1 m tj. I hällkistan är fem sönderslagna takhällar, 0,3–0,9 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hällkista
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* I röse

Stenkistgrav

Definition: Förhistorisk gravanläggning av oftast kantställda stenar/hällar som bildar ett rektangulärt rum av mansstorlek eller mindre.

Kommentar: Täckhällar kan förekomma. Gravtypen saknar omgivande anläggning och är helt eller delvis nedgrävd i marken. Avser inte hällkistor, kistor i rösen eller hällgravar/stengravar. Jfr. Begravningsplats enstaka, Runristning (i gravkontext), Stenkammargrav.

Principer för beskrivning: Ange kistans storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes. Därefter anges antal synliga hällar i varje sida med minsta till största mått för höjd, bredd och tjocklek i ordningen: sidor, gavlar och tak.

Exempel på beskrivning:

- Stenkistgrav, rest av. I V långsidan är tre kantställda hällar, 0,3–0,4 m h, 0,2–0,5 m br och 0,1 m tj, och i S en kantställd häll, 0,3 m h, 0,4 m br och 0,1 m tj. I N delen av V långsidan framkom, i lösa jordmassor, fem obrända benbitar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenkistgrav

Stenkrets

Definition: Förhistorisk gravanläggning som utgörs av en krets av med jämna mellanrum resta/lagda häll- eller klumpformade stenar.

Kommentar: Egenskapsvärdet skeppssättning används för stenkretsar med likformigt svängda sidor som möts i markerat spetsiga vinklar. Domarring används för en del runda och ovala stenkretsar. De resta/lagda stenarna är alltid dominerande men en låg stensättningsliknande fyllning kan finnas inom kretsen och ibland kan en sammanbindande rad med mindre stenar vara synlig mellan de större stenarna. I undantagsfall kan de större stenarna vara lagda på tre underliggande mindre stenar. Ibland finns även en centralt placerad sten.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde:

- Domarring
- Kvadratisk
- Oregelbunden
- Oval
- Rektangulär
- Rund
- Skeppssättning
- Triangulär
- Övrig

Egenskapstyp: Konstruktion (flervärd)

Egenskapsvärde:

- Klumpstenar
- Resta stenar
- Uppallade stenar
- Uppgift kan finnas i beskrivningen
- Övrigt

Principer för beskrivning: Ange form om inte anläggningen utgörs av en domarring eller skeppssättning, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, följt av antalet ingående stenar. Ange om stenar kan antas vara försvunna. Därefter anges stenarnas höjd, bredd och tjocklek samt inbördes avstånd. Domarring och skeppssättning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Domarring, 6 m diam, ursprungligen bestående av 7 klumpstenar, varav 5 är kvar. Stenarna är 0,6–0,8 m h, 0,7–0,9 m br och 0,6–0,9 m tj, med ett inbördes avstånd av 1–1,3 m. På de saknade stenarnas plats är vardera en grop, 1 m diam och 0,2 m dj.

Skador på lämning: Två stenar saknas. De togs bort kring sekelskiftet vid anläggandet av en ladugård, enligt nuvarande brukaren.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenkrets *Skadestatus:* Skadad

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Domarring

Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Klumpstenar

- Stenkrets, rektangulär, 12×8 m (Ö–V) bestående av 12 resta stenar, varav 5 är omkullfallna. Stenarna är 1,1–1,7 m h, 0,5–0,9 m br (Ö–V) och 0,3–0,5 m tj, med ett inbördes avstånd på 1,2–1,3 m. Flera stenar lutar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Stenkrets
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Resta stenar

- Skeppssättning, 45×7 m (N–S), ursprungligen bestående av ca 100 resta stenar, i regel tätt ställda. Stävstenarna är 1,1–1,3 m h och övriga 0,3–1,15 m h, 0,3–1,2 m br och 0,2–0,8 m tj. Stenarna är ordnade så att höjden avtar mot mitten och med längdriktningen utefter skeppssättningens sidor. Flera stenar är borttagna i V delen. Ca 50 stenar är uppresta efter restaurering.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Stenkrets *Skadestatus:* Restaurerad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Skeppssättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Resta stenar

Stensättning

Definition: Förhistorisk gravanläggning med flack eller svagt välvd profil.

Kommentar: En stensättning är antingen uppbyggd av stenar utan större inblandning av jord och sand (stenfylld), till större delen uppbyggd av jord och sand (övertorvad) eller består den synliga delen endast av en kantkedja eller dylikt (ofylld). På övertorvade stensättningar kan enstaka till talrika stenar synas i ytan. Skillnaden mellan en triangulär stensättning och en treudd är att treuddens sidor är konkava eller vinklade medan den triangulära stensättningen har raka sidor.

Egenskapstyp: Konstruktion

Egenskapsvärde: Ofylld
 Stenfylld
 Övertorvad
 Övrig

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
 Oregelbunden
 Oval
 Rektangulär
 Rund
 Skeppsformig
 Treudd
 Triangulär
 Övrig

Egenskapstyp: Fyllning

Egenskapsvärde: Rödockrafärgad sand

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt höjd. För treuddar och triangulära stensättningar anges sidornas längd och uddarnas riktning. Därefter anges typen av konstruktion (ofylld, fyllning av..., övertorvad eller övertorvad med i ytan enstaka, måttligt eller rikligt med stenar) och eventuella stenars storlek. Ange därefter konstruktionsdetaljer i ordning från anläggningens centrum, t.ex. mittsten eller mitttröse, till dess periferi, t.ex. kantkedja.

Förhistorisk grav och Treudd kan redovisas som upplysningstext på tryckt karta, dock ej på Fastighetskartan, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stensättning, rund, 20 m diam och 0,5 m h. Övertorvad. 1 m NÖ om mitten är en mittsten, 0,6 m h, 0,4 m br (Ö–V) och 0,4 m tj. Stensättningen har delvis synlig kantkedja, 0,1–0,4 m h, av 0,3–0,6 m l stenar. Skador på lämning: I anläggningen är ett tiotal kaninhål. Stensättningen är belamrad med äldre jordbruksredskap.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Stensättning *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Övertorvad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Stensättning, oval, 8×5 m (Ö–V). Ofylld. Kantkedja, 0,3 m h, av 0,3–0,5 m l stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Ofyllld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

- Stensättning, rektangulär, 5×4 m (NNÖ–SSV) och 0,5 m h. Fyllning av 0,3–0,7 m st, delvis övermossade, stenar. I NNÖ, VNV och ÖSÖ är hörnstenar, 0,3–0,6 m h, 0,3–0,4 m br och 0,3 m tj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär

- Stensättning, närmast kvadratisk, 4×4 m (NV–SÖ) och 0,2 m h. Övertorvad med i ytan talrika stenar 0,1–0,5 m st (vanligen 0,3–0,4 m). Delvis synlig kantkedja, 0,2 m h, av 0,4–0,6 m l stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Övertorvad
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Kvadratisk

- Stensättning, ca 7 m diam. Undersökt och borttagen. Undersöktes 1968 i samband med vägbygge. Av grävningssrapporten framgår inte mer än att stensättningen var ca 7 m diam. Fynd av ett likarmat spänne daterar graven till folkvandringstid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning *Undersökningsstatus:* Totalundersökt
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Stensättning, skeppsformig, 18×5 m (Ö–V) och 0,2–0,3 m h. Fyllning av 0,2–0,3 m st stenar. Kantkedja, 0,35–0,75 m h, av 54 tätt ställda stenar, 0,3–0,6 m br och 0,2–0,4 m tj. Stävstenarna är 1–1,2 m h. Stenarna är ordnade så att höjden avtager mot mitten och de är i regel ställda med långdsidan utefter långsidan. Kantkedjan är på utsidan förstärkt av 0,2–0,3 m st stenar. Restaurerad 1938.

Referenser: Gotlands Fornsal, dnr 290/38

Carlsson, T., inventering 1927, nr 54.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning *Skadestatus:* Restaurerad
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Skeppsformig

- Treudd, 11 m sida (N, SÖ och V) och 0,6 m h. Fyllning av 0,1–0,5 m st stenar. Klumpformiga uddstenar, 0,4–0,6 m h, 0,8–1 m br och 0,5–0,9 m tj.

Skador på lämning: Grop i mitten, 2–3 m diam och intill 0,3 m tj. Utriven i kanterna.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stensättning
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Stenfylld
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Treudd

Industriell verksamhet och skogsbruk

Inom kategorien *Industriell verksamhet och skogsbruk* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Brott/täkt
 Dammvall
 Dike/ränna
 Flottningsanläggning
 Glasindustri
 Husgrund, historisk tid
 Industri övrig
 Kalkugn
 Kemisk industri
 Kolningsanläggning
 Kraftindustri
 Kvarn
 Livsmedelsindustri
 Pappersindustri
 Stenindustri
 Tegelindustri
 Textilindustri
 Träindustri

Sammansatta lämningstyper:

Metallindustri/järnbruk
 Område med skogsbrukslämningar
 Område med flottningsanläggningar
 Småindustriområde

Brott/täkt

Definition: Fyndighet av råvara som utnyttjats för utvinning eller insamling.

Kommentar: Avser såväl förhistoriska täkter och stenbrott som historiska. Eventuella anläggningar och konstruktioner, t.ex. torkställningar för torv, beskrivs under denna lämningstyp men registreras inte separat. Jfr. Brytningsyta, Flintgruva, Gruvhål.

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärde:

Fältspat
Granit
Kalksten
Kvarts
Lera
Märgelgrav
Sand/grus
Sandsten
Skalgrus
Torv
Övrigt

Principer för beskrivning: Ange typ av brott eller täkt, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdorientering inom parentes, samt djup. Därefter beskrivs eventuella konstruktioner. Ange eventuell förekomst av skrotsten. Ett område med flera brott eller täkter registreras som sammansatt lämningstyp Småindustriområde.

Kalkbrott och stenbrott kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (F.d. kalkbrott respektive F.d. stenbrott), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kalkbrott, ca 110×7–20 m (Ö–V) och 5–8 m dj till vattenytan. Ö om mitten är en utfartsväg, 40 m l (N–S), 3–8 m br och 0,5–4 m dj. Spridd skrotsten finns bitvis kring kanten samt i ett utplanat varp ca 40 m S om utfartsvägen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/Täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kalksten

- Fältspatsbrott, ca 30×7 m (SÖ–NV) och ca 8 m dj, djupast i NV delen. Vattenfylld i botten. Utanför den SÖ delen är 3–4 skrotstenshögar, delvis bestående av kvarts.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Fältspat

- Täljstensbrott, 50×25 m (NV–SÖ) och intill 4 m dj. Större delen av området är övertorvat och igenväxt. Block av täljsten finns i och runt området. Avvattningsränna åt Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Övrigt

- Granatbrott, dagbrott, ca 130×70 m (NÖ–SV) och 2–5 m dj, i sluttande berg. Under perioden 1926–1938 har i det stora dagbrottet mineralet granat brutits. Granat ingick i olika slipmedel. Exporten av granat avbröts p.g.a. krigsutbrottet 1939. Granat är sällsyntförekommande och Sjönevadsbrottet nämns i alla nationella mineralhandböcker.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Övrigt

Dammvall

Definition: Vall uppförd i avsikt att kunna ansamla eller magasinera vatten i en grävd damm eller naturlig sänka.

Kommentar: Avser vallar uppförda i samband med t.ex. metallframställningsplatser, kvarnlämningar eller annan industriell verksamhet men även för flottning och till översilningsmarker.

Principer för beskrivning: Ange längd med längdriktning inom parentes, bredd, höjd och material. Eventuella synliga dammluckskonstruktioner anges. Ange om möjligt dämmets syfte.

De dammvallar som ligger i omedelbar närhet till ett kvarnställe eller en såg, brukar vanligen inte registreras separat, se exempel under Kvarn.

Dammvall kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fördämningsvall, 40 m l (NV–SÖ), 4–5 m br och intill 2 m h, av jord och sten. I mitten är en fördjupning, där dammluckan varit belägen.

Skador på lämning: Vid vallens båda yttre begränsningar är täktgropar, varifrån fyllnadsmassor tagits.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Dammvall *Skadestatus:* Skadad

Dike/ränna

Definition: Grävd ränna eller dike.

Kommentar: Omfattar t.ex. grävda rännor för vatten till eller ifrån en kraftstation, samt diken för torrläggning eller bevattning. Avser även mer omfattande bevattningskanaler. Vissa diken/rännor ingår som konstruktioner i andra lämningsstyper, t.ex. vattenrännor i anslutning till hyttlämningar och kvarnar, och skall då inte registreras separat.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Bevattning
 Dränering
 Kraftutvinning
 Övrig

Principer för beskrivning: Ange längd med orientering inom parentes, bredd och, om möjligt, djup. Därefter beskrivs väggkonstruktioner och dylikt. Ange om möjligt rännans funktion (typ) och om rännan är torrlagd.

Exempel på beskrivning:

- Vattenränna, 55 m l (N–S) och 1–2 m br, kallmurade kanter av huggna gråstenar, 0,4–0,7 m st.

Skador på lämning: På en sträcka av 12 m i N delen har gråstenarna plockats bort och kanterna har delvis fallit in i rännan.

Registreras som

Antal: 1 Lämningstyp: Dike/ränna Skadestatus: Skadad
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Kraftutvinning

Flottningsanläggning

Definition: Lämningar och spår efter timmerflottning i vattendrag och på land.

Kommentar: En stor mängd olika lämningar hör samman med flottningen, t.ex. dykdalber (förankringsanordning med hjälp av vilken timmersläp spelades hem över öppet vatten), flottningsrännor, vattenledare (också kallade ledarmar och ledare), stenkistor, styrkistor, buntverk, strandskoningar, dammar och kanaler, sorteringsverk/skiljen, rensningar, länsar/timmerbommar, timmeravlägg, spel, sjunktimmer, båthus och kojor m.m. Sådana typer av lämningar som även förekommer i andra sammanhang än flottning och som har egen lämningstyp registreras alltid under denna. Jfr. Husgrund, historisk tid (flottning), Dammvall, Förtöjningsanordning (varpring/moring) samt Område med flottningsanläggningar.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Ränna
 Stenkista
 Strandskoning
 Vattenledare
 Övrig

Principer för beskrivning: Lämningar efter flottning kan variera i utseende men ange alltid storlek, dvs. längd×bredd och längdriktning inom parentes, samt höjd/djup. Därefter anges material och storlek på konstruktionsdetaljer.

Flottningsanläggning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Flottningslämning), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stenarm, 50 m l (NV-SÖ), 3 m br och 0,5 m h, av 0,3–1,3 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 Lämningstyp: Flottningsanläggning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Vattenledare

- Dykdalb, ca 3 m h över vattenytan och ca 1 m diam, bestående av 4 stockar neddrivna i botten av sjön, enligt uppgift ca 7–8 m dj. Stockarna hålls samman med kraftiga järnstag.

Skador på lämning: Dykdalben är starkt vittrad ovanför vattnet och hotar att helt rasa samman.

Antikvarisk kommentar: Detta är den enda kvarvarande flottningslämningen i denna del av Dalälven.

Registreras som

Antal: 1 Lämningstyp: Flottningsanläggning Skadestatus: Skadad
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Övrig

Glasindustri

Definition: Lämning efter glashytta och/eller andra spår efter glastillverkning.

Kommentar: Lämningarna kan bestå av husgrunder, ugnrester, glasslagg och avfallshögar.

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan, t.ex. ett glasbruk, anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika typerna av anläggningar för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter glasbruk kan redovisas med upplysningstext (Glasbrukslämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Lämning efter glasbruk, 100×80 m (NNV-SSÖ), bestående av 2 hyttgrunder, 2 husgrunder och 1 stensatt brunn.

Hyttgrunderna är 25×10–15 m (N-S) och 0,2 m h, av 0,7–1 m l huggna stenar. Indelade i två rum med ugnrester i varje rum.

Husgrunderna är 10×5–6 m och 0,1 m h, av övertorvade, kännbara stenar, med spismursrest mitt på ena långsidan.

Brunnen är 1,2 m diam och 1,4 m dj, stensatt av 0,2–0,4 m st stenar. Torrlagd och försedd med cementlock.

Referenser: Ahlberg, A-B. i: Meddelanden från JLHF XXXIX 1981.

Lemnhults hembygdsbok 1981.

Sockeninventering 1936, nr 3.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Glasindustri

• Grund efter glashytta, yttermått 16×8 m (NNÖ–SSV) och innermått 12×5,5 m, bestående av 1,5 m tj och 0,4–0,8 m h stenmurar, av 0,2–1 m st stenar. 4 m SSV om den NNÖ gaveln är rester av innervägg som delar grunden i två rum. I det NNÖ rummet är rikligt med glasslagg i markytan.

Hovmantorps glasbruk invigdes 1860 och upphörde efter brand 1878. Det var på sin tid Sveriges största glashytta. Runt hyttan fanns bl.a. en smedja, magasin, pottkammare, mästartarebostäder m.m. Ett glassliperi var beläget vid kvarndammen, ca 1 km åt NÖ. Av dessa anläggningar syns idag intet.

Referenser: Rosengren, J.: Konga härad. 1897 – 1914. Faksimil 1975.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Glasindustri

• Glasbruk, utan synliga lämningar ovan jord. Inom ett område på åkern, ca 18×5 m (NÖ–SV), märks en klar skillnad i markstrukturen med bl a bränd sand. Inom detta område har påträffats ett stort antal glasfragment av 1600-talstyp i grön färg, bl.a. fönsterglas, flaskor, fat. Även flera tegelfragment och sintrad sten har hittats. Fynden är koncentrerade till detta område men även på åkern i övrigt har ett flertal fynd av glasfragment gjorts. Glaset är av samma typ som påträffats på fornlämning RAÄ 74, Bökensbergs glasbruk. En mindre väg har tidigare gått i NV–SÖ-lig riktning över åkern. Vägen har legat på en mindre ås och har gått omedelbart SV om hyttan.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Glasindustri

✓ *Osäker utbredning*

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Kemisk industri, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund förhistorisk/medeltida.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

Bergsbruk
Fiske/sjöfart
Flottning
Jakt
Jordbruk
Kolning
Krog/gästgiveri
Militär
Renskötsel
Skogsbruk
Industri
Övrig

Principer för beskrivning: En husgrund beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes och höjd. Beskriv därefter eventuella syllstenar, vallar, murrester eller dylikt. Om lämningen har kvarstående väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. sådana som inte är belägna på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (fler exempel finns i kapitlet Bebyggelselämningar):

• Husgrund, 19×11 m (VNV–ÖSÖ), bestående av ett 10-tal syllstenar, 0,4–0,9 m st och två stora spisrösen, 2 m diam och intill 1 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Industri

- Kolarkojuuin, 5×3,5 m (N–S), delvis ingrävd i S-sluttning. Väggarna är intill 1,1 m h, högst i N, och 0,5–1 m tj, av sten och jord. Öppning i S. I N och anslutande till väggen är ett spisiröse, 1,5×1,5 m (N–S), av 0,2–0,5 m st tuktade stenar.

Skador på lämning: Skadad av skogsplöjning i SV hörnet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Skogsbruk

- Jordkällare, 5×4 m (NV–SÖ), ingrävd i moränbacke, med kallmurade väggar, intill 1,2 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Ingång från SÖ. Inga andra bebyggelseämningar finns i närheten.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* -

Industri övrig

Definition: Lämning efter mindre tillverknings- och produktionsanläggning.

Kommentar: Omfattar olika husgrunder, avfallshögar, gropar, bryggor, ugnrester m.m. Avser lämningar som inte omfattas av andra lämningstyper, t.ex. Kemisk industri, Livsmedelsindustri, Stenindustri, Textilindustri. Jfr. även Dammvall, Dike/ränna, Glasindustri, Kalkugn, Kolningsanläggning, Kraftindustri, Pappersindustri, Tegelinindustri, Träindustri.

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse dels en ensam anläggning och dels ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som en yta (område) på kartan anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter industri kan redovisas med upplysningstext (Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Industrilämning, ca 70×50 m (Ö–V), bestående av 4 provsprängningsplatser. Dessa är 10–27×5–15 m (NNV–ÖNÖ/SSÖ–VSV), avgränsade av lodrät, sprängd bergvägg och jordvallar. Bergväggen, huvudsakligen mot S, är 2–10 m h. Jordvallarna, huvudsakligen i N, är 1,5–8 m h och 6–10 m br. Genom vallarna är 3 ingångskulvertar, 2 m h och 1,5–2 m br. En vall är på insidan förstärkt med liggande plank och plankstötter, en annan med betong. Längst i N är ett skyddsplank 6×1 m (NNV–SSÖ) och 3 m h och en träsyllgrund 4×1,5 (ÖNÖ–VSV). Intill är en betongbunker 5×3 m (NNÖ–SSV). Lämningarna ingår i ett större industrikomplex med bevarade byggnader. På platsen har man till verkat sprängmedel.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Industri övrig

- Lämningar efter porslinsfabrik, bestående av 1 husgrund, 1 stensamling och 1 förhöjning. Husgrunden är 23×6,5 m (NV–SÖ) med stenfot av mestadels huggna stenar. Grunden markeras av mindre rännor, 0,2 m br och 0,1 m dj. I SÖ delen är en fördjupning (källargrop), 6,5×4 m och 1,5 m dj, med vissa spår av kallmurning samt enstaka tegelstenar.

Stensamlingen, belägen 5 m NNÖ om husgrunden, är 2 m diam och 0,2 m h. Delvis övermossad.

Förhöjning, 10 m ÖSÖ om husgrunden, är 10×6 m och 1,3 m h, av mo, sand och grus. Enligt tidigare anteckningar skall major Palmstrück kring 1750 börjat anlägga en porslinsfabrik på "Killingholmen i Svensbyfjärden". Verksamheten tycks ha avbrutits ganska snart, om den ens hann börja.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Industri övrig

- Avfallshög (mordhög), ca 5,5 m diam och ca 1,1 m h. Övertorvad med enstaka synliga kalkstenar i NÖ delen, intill 0,3 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Industri övrig

Kalkugn

Definition: Ugnslämning efter kalkbränning.

Kommentar: Vanligen rest efter t.ex. uppmurad ugnspipa eller fältugn. Ibland förekommer slagghögar intill ugnresterna. Kalkbrott registreras under Brott/täkt.

Principer för beskrivning: Ange lämningens storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och höjd. Ange eventuella vallars och öppningars storlek och belägenhet.

Lokal med flera kalkugnar registreras som sammansatt lämningstyp Småindustriområde. Även en lokal med en kalkugn och avfallshögar (t.ex. mordhögar på Gotland och rödfyrshögar på Falbygden) registreras som Småindustriområde med ingående lämningstyper Kalkugn resp Industri övrig, se exempel nedan.

Kalkugnsruin kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kalkugnslämning, närmast rektangulär, 8×6 m (ÖNÖ-VSV), bestående av en rektangulär grop, 6×4 m (ÖNÖ-VSV) och 0,4 m dj. Omges av en vall, 1–1,5 m br och 0,2–0,3 m h. I ÖNÖ är en öppning, 3 m br. I gropen är inrasade stenblock och kalksten. Ovanpå vallen i S och V är kalkstenshögar.

Skador på lämning: Skadad i N kanten av skogsplöjning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kalkugn *Skadestatus:* Skadad

- Kalkugnsruin, rund, 4 m diam och 6 m h. Kallmurad vägg, 0,7 m tj, av grovhuggna stenar och kalkstenshällar, 0,3–0,6 m st. Inre diam är 2,5 m. I V en öppning, 2 m h och 1 m br. 2–3 m ovan markytan är tre inspektionsgluggar. I N har ugnsväggen rasat ca 2 m. N-Ö därom är oregelbundna flacka högar av kalkstensavfall (mordhögar).

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kalkugn

- Kalkbruk, ca 135×45-110 m (NNV-SSÖ) bestående av 1 kalk- och alunskifferbrott, 2 kalkugnsruiner, 1 källare och 1 rödfyrsområde.

Kalkbrottet, beläget i områdets N del, är ca 30×20 m (NV-SÖ) och intill 8 m dj. Det är brutet i två pallkanter där kalkstensspalten är 2–3 m dj och alunskifferpallen är 4–6 m dj.

Kalkugnsruinerna, i områdets V del, är ovala, 12–14×10 m och 4–5 m dj. De är ingrävda i fast mark i alunskifferlagret med öppning åt NV.

Källaren, i områdets centrala del, är ca 5×4 m (NÖ-SV) och intill 2,5 m dj, med öppning åt NÖ.

Rödfyren är belägen i områdets Ö del, i högar och ansamlingar, intill 5–6 m h, i naturlig slänt.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Småindustriområde

Antal: 2 *Lämningstyp:* Kalkugn

Antal: 1 *Lämningstyp:* Brott/täkt

Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kalksten

Antal: 2 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Industri

Antal: 1 *Lämningstyp:* Industri övrig

- Avfallshög (mordhög), ca 5,5 m diam och ca 1,1 m h. Övertorvad med enstaka synliga kalkstenar i NÖ delen, intill 0,3 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Industri övrig

Kemisk industri

Definition: Lämning efter anläggning som använts för framställning av kemiska produkter.

Kommentar: Trankokerilämningar registreras under Livsmedelsindustri eftersom sillsalterier och trankokerier ofta varit samlade på en plats och det kan vara svårt att särskilja spåren efter de olika momenten i hanteringen av sillen. Beckgrytor består av en kallmurad stenkonstruktion att ställa en järngryta i. Tjära kokades upp i järngrytan och därigenom fick man ner vattenhalten. Lämningar efter alunbruk, benstampar, krutstampar, pottasketillverkning och salpetersjuderier kan bl.a. bestå av husgrunder, ugnar/eldstäder, avfallshögar, hjulgravar. Tjårdalen och tjärgropen är i princip uppbyggda på samma sätt och består av en konisk tratt uppbyggd av timmer, stenblock och i sen tid av plåt. Skillnaden är att tjärgropen är nedgrävd i marken och tjårdalen är anlagd ovan mark. Tjårhällen består av en berghäll med ristade rännor för tjärans transport till ett uppsamlingskar. Tjårstenen är en flat sten med ristade rännor och centralt på stenen finns ett hål genom vilket tjäran rinner till uppsamlingskaret. Tjårbränningen gjordes i en uppochnervänd gjutjärnsgröta. Tjårmilan är en stenkonstruktion med underliggande håla för uppsamlingskar. På stenkonstruktionen restes tjårmilan. Tjårmyrmilan anlades på en botten av plankor ute i en myr. Under plankorna fanns en näverklädd grop för

uppsamling av tjäran. Tjärrännan är anlagd i en sluttning och består av en ränna med omgivande vallar samt en grop för uppsamling av tjära. Tjärugnen består av ett inre stensatt rum i vilket törveden staplas, omgivet av ett stensatt yttre rum där eldningen sker. Från senare delen av 1800-talet och första delen av 1900-talet finns exempel på omfattande tjärframställning i s.k. tjärfabriker. Lämningsarna kan t.ex. bestå av husgrunder, ugnrester, stubbupplag och järnvägsräls.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

- Alunbruk
- Beckgryta
- Benstamp
- Krutstamp
- Pottasketillverkning
- Salpetersjuderi
- Tjärdal/tjärgrop
- Tjärfabrik
- Tjärhäll/tjärsten
- Tjärmila
- Tjärmyrmila
- Tjärränna
- Tjärugn
- Övrig

Principer för beskrivning: Lämningsstypen kan avse dels en ensam anläggning (t.ex. en tjärdal) och dels ett område med flera anläggningar (t.ex. ett alunbruk). Ett område med flera anläggningar som alunbruk, krutstammar, tjärfabriker etc. beskrivs med områdets storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, och därefter räknas de i området förekommande lämningarna upp. Sedan beskrivs varje typ av lämning för sig. Antalet blir alltid 1. För enstaka lämningar anges form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes samt höjd/djup. Därefter beskrivs eventuella konstruktionsdetaljer, såsom avtappningsrännor etc. Tjärdalar beskrivs med form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning, och höjd. Därefter anges storleken för den invändiga gropen, följt av den omgivande vallens storlek. Notera åt vilket håll avtappning har skett och ange storlek på avtappningsrännan samt gropen för uppsamlingskärlet. Industrilämning, tjärdal, tjärgrop resp. tjärränna kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Tjärdal, rund, 10 m diam, bestående av en invändig grop, 5×3 m (NÖ–SV) och 1 m dj, omgiven av en vall, 2–3 m br och 0,2–0,5 m h. Öppning mot NÖ. Utanför denna är en ränna, 5 m l, 1,5 m br och 0,6 m dj, som slutar i en grop för uppsamlingskärlet, 1 m diam och 0,4 m dj. Under ytan på vallen är sparsamt med kolstybb, i övrigt sotig jord.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kemisk industri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tjärdal/tjärgrop

- Tjärgrop, rund, totalt 7,5 m diam. Gropen är 2,5 m diam och 0,6 m dj. Närmast runt bottenplan, 0,7 m diam. Vid provstick gick sonden ned 0,4 m i kanterna av gropen och 0,2 m i mitten, där ett fast föremål är kännbart. Sotlager återfanns i botten vid provsticket. Tjärgropen begränsas av en vall, 2,5 m br och 0,3 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kemisk industri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tjärdal/tjärgrop

- Tjärhäll, 3 m diam och 0,3 m h, i en grovt huggen häll, 1,5 m diam och 0,15 m tj. På ovansidan är inhugget en huvudränna och två sidorännor, vilka utmynnar i ett avtappningshål, 5 cm diam. Hällen är upplagd på ett par 0,6–1 m l block och omges av otydlig vall efter ingrävning i slänt. I S är en öppning (för insättning av burk eller annat mindre förvaringskärl). I avtappningsutrymmet är en fragmentarisk järngryta. Påförd odlingssten.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kemisk industri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tjärhäll/tjärsten

- Tjärbränna, uppgift om. Enligt 1966 årsinventering: "Tjärbränna, bestående av en flat häll, 1,1×0,7 m och 0,01 m tj. I mitten ett hål genom stenen, 2 cm diam. Hällen ligger på några stenar, 0,3–0,4 m st, så att ett rum bildas under hällen, som i SSÖ är ansluten till en stenvägg. På hällen ligger en trebent malmgryta, som användes vid de senaste bränningarna under sista världskriget". Vid besiktning på platsen kunde lämningen ej återfinnas.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kemisk industri *Läge:* Ej återfunnen
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tjärhäll/tjärsten

• Tjärränna, 15 m l (N-S), 2,5–3 m br och 0,2–0,5 m dj, flankerad av jordvallar, 2–3 m br och 0,2–0,4 m h. Rännan avgränsas i S av tvärgående stenmur, 1,2 m l, 0,3 m br och intill 0,4 m h, bestående av övermossade 0,25–0,4 m st stenar. Utanför muren är uppsamlingsgropen, 2–2,5 m diam och intill 0,5 m dj. Gropen omges av en jordvall, 0,5–1 m br och intill 0,25 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kemisk industri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tjärränna

• Beckgryta, rund, 2,5 m diam och intill 0,4 m h. Grytöppningen är 1,3 m diam och 0,4 m dj, med kallmurade väggar av 0,15–0,3 m l stenar. Eldningsöppning i S.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kemisk industri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Beckgryta

Kolningsanläggning

Definition: Lämning efter framställning av träkol.

Kommentar: Avser lämning efter framställning av träkol i grävd grop (kolningsgrop), i kolmilor (resmila och liggmila) och i ugnar för industriell kolning av trä. Kolningsgropar kan vara fångstgropsliknade, vid provstick påträffas dock kol- eller sotlager. Kolbottens form är rund om den utgör en lämning efter resmila och rektangulär eller kvadratisk om den utgör lämning efter liggmila. Lämning efter kolarkoja registreras under Husgrund, historisk tid (kolning).

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
 Oregelbunden
 Oval
 Rektangulär
 Rund
 Övrig

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Kolbotten liggmila
 Kolbotten resmila
 Kolbotten obestämd
 Kolningsgrop
 Kolugn
 Övrig

Principer för beskrivning: Börja beskrivningen med anläggningens form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. Därefter beskrivs konstruktionsdetaljer, såsom vallar och rännor kring kanten eller stybbgropar. Om formen på en kolningsgrops botten skiljer sig från gropens form anges detta. Om kol och sot påträffas vid sondning anges det.

Lokal med minst två lämningar med anknytning till kolning registreras som sammansatt lämningstyp Blästplats, Område med skogsbrukslämningar, Småindustriområde eller Smidesområde.

Kolbotten och kolningsgrop kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Kolbotten, rund, 13 m diam och 0,4 m h. Utanför kanten är fem stybbgropar, 2–5×1,5–3 m och 0,3–0,9 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolbotten resmila

• Kolbotten efter liggmila, rektangulär, 7,5×6 m (N-S). Omgivande vall är intill 0,35 m h och 1–2,5 m br. Vallen består till största delen av ett 0,1–0,3 m tj lager av sot-/kolblandat grus ovan blekjorden, vilket framkom vid provstick med jordsond. Inre delen av liggmilan är 4×2 m st. Här framkom ett ca 2–3 cm tj lager träkol vid provstick.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolbotten liggmila

• Kolningsgrop, rund, 3 m diam och 0,5 m dj. Vall kring kanten, 1–1,5 m br och 0,1–0,2 m h. Provstick med jordsond visar sparsamt med kol och sot under humus och sand.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolningsgrop

Kraftindustri

Definition: Lämnings efter anläggning för omvandling av primärenergi till elektricitet.

Principer för beskrivning: Lämningsstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd. För kraftverk som redovisas som områden på kartan anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en sammanfattande beskrivning av vad som finns i området och sedan beskrivs de olika anläggningstyperna för sig.

Industrilämning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Elverk, ca 65×35 m (N–S), bestående av 1 damm, 1 vallanläggning och 1 ränna.
 Dammen, som numera är torrlagd, är ca 50×35 m (Ö–V).
 Vallanläggningen är 25 m l (Ö–V), 1–2 m br och 1,5 m h.
 Rännan är 65 m l (N–S), 2 m br och 2 m dj, med postament till rörledning från vallen till turbinen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kraftindustri

Kvarn

Definition: Lämnings efter anläggning för malning av (främst) säd.

Kommentar: Avser lämningar efter vattendrivna kvarnar och väderkvarnar, och innefattar grunder, vattenrännor, kvarnstenar m.m.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Hjulquarn
 Skvaltkvarn
 Väderquarn
 Övrig

Principer för beskrivning: Lämningsstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd. För ett område med flera anläggningar anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en sammanfattande beskrivning av vad som finns i området och sedan beskrivs de olika anläggningarna för sig.

Antal lämningar blir alltid 1.

Kvarnlämning kan redovisas med upplysningstext (Kvarnlämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Kvarnlämning, hjulquarn, inom ett område av ca 60×50 m (Ö–V), bestående av 1 kvarngrund och 1 kvarnsten, belägna nedanför ett ca 10 m h fall, fördämningsmurar ovanför fallet, och murade rännor i den mellanliggande falldelen.

Kvarngrunden är 6×4 m (N–S) och består av en enkel rad huggna stenar, 0,4–0,6 m st.

Kvarnstenen är 2 m diam och 0,3 m tj, med räfflad överyta.

Fördämningsmurarna är ca 18 m l, intill 1 m br och 1,75 m h, belägna i områdets övre och N del.

De murade rännorna är 1 m br och 0,5 m dj, av 0,2–0,4 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulquarn

- Kvarnlämning, bestående av 1 dammvall, ca 30 m l, ca 5 m br och 2 m h. Ca 10 m S om denna och invid den utdikade bäcken är en kvarnsten, stående på hökant, 1,2 m diam och 0,7 m tj, med ett hål i mitten, 0,15 m diam. Kvarnstenen har smärre skador i kanterna.

Enligt uppgift från markägaren var det bönder från Onsala by som körde hit för att mala.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulkvarn

- Kvarnlämning, bestående av 2 dammvallar. Den ena är ca 15 m l (Ö-V) och den andra ca 30 m l (NÖ-SV). Kvarnen som var en skvaltkvarn, har hört till Stenlanda Norregård. Kvarnbäcken är fördjupad i sen tid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skvaltkvarn

- Väderkvarnsgrund, rund, 7 m diam och 0,4–0,5 m h. Kanten är lagd av 0,4–0,9 m st stenar. Innanför kanten är en övertorvad stenfyllning. Trappa i Ö kanten, av 1–1,3 m l hållar, raserad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kvarn
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Väderkvarn

Livsmedelsindustri

Definition: Lämning efter anläggning för livsmedelsförädling.

Kommentar: Avser även trankokerilämningar eftersom sillsalterier och trankokerier ofta varit samlade på en plats och det kan vara svårt att särskilja spåren efter de olika momenten i hanteringen av sillen. Exempel på lämningar är olika husgrunder, grumsdammar, avfallshögar, gropar och bryggor.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde: Saltsjuderi
 Sillsalteri/Trankokeri
 Övrig

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan, t.ex. ett trankokeri, anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningar blir alltid 1.

Lämningar efter sillsalteri och trankokeri kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Trankokeri, 100×50 m (NÖ-SV), bestående av 5 husgrunder samt rest av grumsdammvall. Husgrunderna är kvadratiske eller närmast kvadratiske, 4×4–8×8 m. Tre utgörs av relativt glest liggande syllstensrader, 0,3–0,9 m br och 0,2–0,5 m h, av 0,3–1 m st stenar, delvis belägna på berg i dagen. Två är övertorvade med i kanten enstaka synliga stenar, 0,3–0,6 m st. En av dessa har ett kvadratisk spisiröse, 3×3 m. Detta är övertorvat med i ytan talrika synliga, flata, stenar, 0,5–0,8 m st. Grumsdammvallen är 15 m l (Ö-V), 3–5 m br och 0,2–0,5 m h, av 0,3–0,6 m st stenar. Belägen längst i NÖ.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Livsmedelsindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Sillsalteri/trankokeri

- Humletork, 26×10 m (Ö-V) och tre våningar. Sveriges enda humletork. Glansperiod under andra världskriget, då den betjänade humleodlare från Skåne, Blekinge och upp till Urshult i Småland. I drift mellan 1920 och 1959.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Livsmedelsindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Övrig

- Ruin efter sockerbruk, ca 100 m l (NV-SÖ) och 14–30 m h. Tre våningar. Byggt av röd kalksten och tegel. På SV sidan högar med tegel och kalksten. Ljungs sockerbruk anlades 1873–74 av ett tyskt bolag, men nedlades redan ett par år senare då driften inte lönade sig. Omkring år 1910 togs bl.a. tak och fönster bort. Beväxt med lövträd.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Livsmedelsindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Övrig

• Brännvinsbränneri, enligt uppgift på länskartan 1875. Enligt ägarna till St. Farsbo skulle ett bränneri ha varit inrymt i N flygeln, en timrad byggnad, 10×8 m, i ett plan. Till bränneriet har förmodligen hört jordkällaren, 8×6 m med 1–1,5 m tj väggar, valvslagen, belägen vid infartsvägen.

Referenser: Häradskartan 1875.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Livsmedelsindustri *Läge:* Uppgift om
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Övrig

• Brännvinskällare, 6×5 m (ÖSÖ–VNV) och intill 1,9 m h. Kallmurat stenvalv. Enligt markägaren, på vars tomt källaren ligger, förvarades färdigt brännvin i källaren. Bränneriet ska ha legat vid sjön. Idag syns endast gropar i marken vid sjön. Bränneriet ägdes av Höja gård. Hembränningen avskaffades 1855.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Livsmedelsindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Övrig

Metallindustri/järnbruk

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar efter industriell anläggning för metallframställning och/eller metallförädling.

Kommentar: Avser lokaler där metallförädlingen varit det primära men där denna verksamhet kan ha dragit till sig annan verksamhet. Spår efter andra verksamheter kan t.ex. omfatta lämningar efter såg och kvarnlämningar. Ibland finns lämningar efter gemensamhetsbyggnader såsom skola och handelsbod. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter. Avser inte lämningar efter enbart verksamhet kring hammare (jfr. Hammare/smedja, Hammarområde) eller kring ugn för framställning av metall (jfr. Hyttlämning, Hyttområde). Jfr. även Hytt- och Hammarområde.

Ingående lämningar: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/Ränna, Hammare/smedja, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid, Hyttlämning, Industri övrig, Kvarn, Park/trädgårdsanläggning, Slott/herrgård.

Principer för beskrivning: Börja med områdets utsträckning, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området beskrivs dessa på egna FMI-enheter. Lämningar efter metallindustri och järnbruk kan redovisas med upplysningstext (Bruksområde eller Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Bruksområde, ca 190×90–160 m (N–S), bestående av 1 hammarsmedjegrund, 1 torkhusgrund, 1 kolladugrund, 1 järnbodsgrund, 2 smedbyggningsgrunder, 1 ångmaskinsgrund, 1 bobinfabriksgrund, 5 husgrunder och 1 vattenränna.

Hammarsmedjegrunden är 17×9 m (VNV–ÖSÖ) och 0,5–3 m h, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Torkhusgrunden är 20×7–9 m (N–S) och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,5 m st stenar.

Kolladugrunden är 30×17 m (NV–SÖ) och 0,2–2 m h, av 0,2–1 m st stenar. I NV ingrävd i backen.

Järnbodsgrunden är 11×1 m och 0,5–3 m h, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Smedbyggningsgrunderna är 20–21×10–12 m st och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Inom grunderna finns spismursrösen intill 1 m h.

Ångmaskinsgrunden är 10×5 m (NV–SÖ) och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,5 m st stenar.

Bobinfabriksgrunden är 11–25×20 m (N–S) och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,6 m st stenar.

Husgrunderna är 4–14×4–10 m och 0,2–1,5 m h, av 0,2–1 m st stenar.

Rännan är ca 60 m l (NV–SÖ–VNV–ÖSÖ) och 3–5 m br, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Området är skyltat. Stenfors som tidigare benämndes Bräken tillkom år 1688 då en stångjärnshammare byggdes. Masugnen lades ner år 1744. Mellan år 1893–1898 drevs här en bobinfabrik. Verksamheten lades ner år 1917 och byggnaderna revs år 1918.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Metallindustri/järnbruk

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hammare
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Järn

Område med skogsbrukslämningar

Sammansatt lämningstyp

Definition: Område med olika lämningar efter skogsbruk.

Kommentar: Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Husgrund, historisk tid, Kemisk industri, Kolningsanläggning, Naturföremål/-bildning med tradition.

Principer för beskrivning: Börja beskrivningen med områdets utsträckning, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området beskrivs dessa som egna FMI-enheter.

Kolbottnar och kolningsgropar kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Område med husgrunder, ca 75×25 m (Ö-V). Inom området finns 6 husgrunder, rektangulära, 4–7×2,5–4 m. Husgrunderna har enkla syllstensrader av 0,4–0,6 m st stenar. Två av husgrunderna har spismursröse. Vid dessa finns även taktegel. Husgrunderna hör sannolikt samman med det stora antal kolbottnar som finns i området.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med skogsbrukslämningar

Antal: 6 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Kolning

- Område med kolbottnar och kolarkojgrunder, ca 120×20–95 m (N-S), bestående av 8 kolbottnar och 2 kojgrunder.

Kolbottnarna är runda, 9–14 m diam och 0,2–0,4 m h. I ytorna mellan kolbottnarna är ett 50-tal stybbgropar, 2–5×1,5–4 m och 0,3–0,8 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol i samtliga kolbottnar.

Kojgrunderna är rektangulära, 5–6×3–3,5 m (N-S), av 0,2–0,5 m st stenar. I NÖ resp. NV hörnet av resp. kojgrund är rester av spisaröse, ca 1 m diam.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med skogsbrukslämningar

Antal: 8 *Lämningstyp:* Kolningsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Resmila

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 2 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Kolning

- Område med kolningsgropar, 160×10–125 m (NNÖ-SSV), bestående av ca 15 kolningsgropar, runda, 1,5–2,5 m diam (vanligen 1,5 m) och 0,2–1 m dj (vanligen 0,4 m). Vallarna är obetydliga. Vid provstick framkommer sparsamt med kol och sot. Belägna i anslutning till järnframställningsplatsen RAÅ 256.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med skogsbrukslämningar

Antal: 15 *Lämningstyp:* Kolningsanläggning

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolningsgrop

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Område med flottningsanläggningar

Sammansatt lämningstyp

Definition: Område med lämningar och spår efter timmerflottningsanläggning.

Kommentar: För att termen Område med flottningsanläggningar ska få användas måste Flottningsanläggning ingå i området. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Dammvall, Flottningsanläggning, Hamnanläggning, Husgrund, historisk tid.

Principer för beskrivning: Börja beskrivningen med områdets utsträckning, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området beskrivs dessa som egna FMI-enheter.

Område med flottningsanläggningar kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Flottningslämningar), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Område med flottningsanläggningar, ca 70×50 m (NV-SÖ), bestående av 4 stenkistor, 2 dykdalber och 2 husgrunder.

Stenkistorna är ca 3×2 m (NV-SÖ) och ca 1 m h över vattenytan, timrade.

Av dykdalberna återstår endast 2 stående pålar, ca 2,5 m h.

En av husgrunderna, belägen på en flack kulle, är sannolikt rest av en flottningskoja, 4×3 m (N–S), bestående av fyra syllstenar med rostig järnspis i mitten. Den andra husgrunden, belägen invid strandkanten, är troligen rest av ett båthus, delvis ingrävt i backen, 5×3 m (Ö–V), med plankrester i väggarna.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Område med flottningsanläggningar

Antal: 4 *Lämningstyp:* Flottningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenkista

Antal: 2 *Lämningstyp:* Flottningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Antal: 2 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Flottning

Pappersindustri

Definition: Lämning efter anläggning som använts vid pappersframställning.

Kommentar: Kan utgöras av husgrunder, vattenrännor m m.

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enskilda lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan, t.ex. ett pappersbruk, anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en uppräknings av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter pappersindustri kan redovisas med upplysningstext (Pappersbrukslämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Brukslämning, ca 120×40 m (Ö–V) efter handpappersbruk, bestående av 2 husgrunder, 2 fördämningsvallar och en stensatt ränna.

Husgrunderna är 8–9 m l (NV–SÖ), 5,5–7 m br och intill 2 m h.

Fördämningsvallarna är på S sidan av bäcken 30 m l (NNÖ–SSV), 5–6 m br och 2–3 m h. På den N sidan 20 m l (ÖNÖ–VSV), 5–6 m br och 1,5–3 m h.

Den stensatta rännan är 10 m l (N–S) och ca 1–1,5 m h, av 0,6–2 m st stenar. Fler lämningar inom området avtecknar sig som oregelbundna fördjupningar i marken.

Tradition: Bruket anlades år 1740 av Carl Gustav Hammarheim. Tidigare har troligen en kvarn legat på platsen för pappersbruket.

Referenser: Lindskog, P E: Kort beskrivning om Skara stift. Billingsbygden 1981.

Ericson, H & Witting, E: Gustavs Bruk. Ett handpappersbruk invid Skövde.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Pappersindustri

Småindustriområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Område med olika lämningar efter småskalig industriell verksamhet.

Kommentar: Avser lämningar efter verksamheter av lågteknologisk karaktär. Lokaliseringen har ofta styrts av tillgång till vattenkraft. Ett exempel är ett område med lämningar efter kvarn, såg och vadmalsstamp samt dammvallar och husgrunder. Ett annat exempel är ett område med kalkugnsrester, husgrunder och avfallshögar samt kalkbrott. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Brott/täkt, Dike/ränna, Kalkugn, Kolningsanläggning, Kraftindustri, Kvarn,

Träindustri, Dammvall, Industri övrig, Textilindustri, Husgrund, historisk tid.

Principer för beskrivning: Börja med områdets utsträckning, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp ingående lämningar och deras antal. Beskriv sedan varje typ av lämning för sig. Småindustriområde kan redovisas med upplysningstext (Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Marmorbrott, 100×90 m (Ö–V), bestående av 1 stenbrott, 4 husgrunder, 1 brunn och diverse anläggningsrester. Stenbrottet är 100×90 m (Ö–V) och intill 9 m dj.

Husgrunderna, belägna i stenbrottet, är båda gjutna i cement och har stenfot, ett par med järnkrampor och eldstäder.

Brunnen i NV är 1,4 m diam och 2 m dj.

Norr om brottet är en hög bank på vilken tidigare skrotstensblock körts ut på industrispår.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Småindustriområde

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/Täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Övrigt
Antal: 4 *Lämningsstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Industri

• Område med torvtäkt, ca 500×300 m (N–S), bestående av 15 täktgropar. Dessa är 10–30 m l, 5–7 m br och intill 1 m dj.

Kommentar: Inom området är 2 husgrunder, se RAÄ-nummer 125 och 126.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Småindustriområde

Registreras som

Antal: 15 *Lämningsstyp:* Brott/Täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Torv

• Kalkbruk, ca 350×200 m (Ö–V), bestående av 23 kalkugnsruiner, 1 kalkbrott, 1 rödfyrsområde och 2 husgrunder.

Kalkugnsruinerna är ovala, 7–12×5–7 m (NÖ–SV) och intill 10 m h, av 0,4–1,5 m st stenar. Två är kraftigt raserade och utgörs idag av oregelbundna stenhögar.

Kalkbrottet, i områdets V del, är 200×120 m och intill 10 m dj. En anlagd väg löper in i brottet från N. Delar av brottet är vattenfyllt.

Rödfyrsområdet, i områdets Ö del, är 240×95 m (Ö–V). Rödfyren är spridd över områdets yta men även upplagd i 4 större högar, intill 3 m h.

De två husgrunderna, i områdets centrala del är grunder efter kalkkvarn resp. maskinhus. Dessa är 9×5 resp. 7×6 m, uppbyggda av 0,3–0,7 m st stenar.

Järnvägsspår har funnits i området men är borttagna. Kalkbruket anlades 1920 och upphörde 1952.

Registreras som

Sammansatt lämningsstyp: Småindustriområde

Antal: 23 *Lämningsstyp:* Kalkugn
Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kalksten
Antal: 2 *Lämningsstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Industri
Antal: 1 *Lämningsstyp:* Industri övrig

• Småindustriområde, ca 50×40 m (NÖ–SV), bestående av 1 kolugn, 1 kolbotten, 1 kanal, 2 vattenrännor, 1 turbinhus? och 1 fördämningsvall.

Kolugnen är 12 m diam och 2,5–3 m h. Pipan är 7 m diam och med 5 kilformade öppningar in mot mitten. Ugnen är byggd av natursten och enstaka tuktade gråstenar. Utanför öppningarna till ugnen är en stor mängd slagstenar, som sannolikt utgjort en del av konstruktionen. I ugnens VSV del finns resterna efter en bottenstock för tjärtappning. Stocken sticker ut 0,6 m från stenkonstruktionen och under stocken finns en sönderfallen laggtunna. Från öppningen i ÖNÖ löper en vattenränna, 16 m l, 1,0 m br och 0,5 m dj. Intill och SÖ om kolugnen är en kolbotten, rund 11 m diam och 0,4 m h. I kanten är en vall, 1,0 m br och 0,5 m h. I NV delen är en ansamling med tegel. Möjligen resterna efter en skorsten till milan. Ö om kolugnen är en fördämningsvall, 180 m l (NNÖ–SSV), 2,5–4,5 m br och 1,5–3,5 m h. Till dammvallen leder en kanal, 580 m l, 3,0–4,5 m br och 0,5 m dj, med en vall på v sidan intill 1,5 m h. Från dammvallen löper en vattenränna, 160 m l (VNV–ÖSÖ).

Rännan slutar i V vid ett turbinhus?, i form av en vällagd stenbrunn, 2,0 m diam och 3,5 m dj.

Kommentar: Enligt ortsbefolkningen ska kolugnen ha anlagts i slutet av 1800-talet.

Referenser: Filipstads kommun, Byggnadsnämnden 266/92.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Småindustriområde

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolugn
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning *Egenskapsvärde:* Kolbotten resmila
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Antal: 3 *Lämningsstyp:* Dike/ränna
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kraftutvinning
Antal: 1 *Lämningsstyp:* Dammvall
Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kraftindustri

Stenindustri

Definition: Lämning efter industriell framställning av stenprodukter.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde: Makadamslagningsplats/-sten
Skurvandring/skurverk
Stenhuggeri
Övrig

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning (t.ex. en makadamslagningssten) och ett område med flera anläggningar (t.ex. ett stenhuggeri). En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdorientering inom parentes, samt höjd/djup. För områden med flera anläggningar, t.ex. ett stenhuggeri, anges först områdets storlek med längdorientering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Stenindustri kan redovisas med upplysningstext (Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Makadamslagningssten, 1,2×1 m (NV–SÖ) och 0,2 m h. På den flata ovsidan är tre gropar, 10–20 cm diam och intill 7 cm dj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenindustri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Makadamslagningsplats/-sten

- Kvarnstensindustri, 700×50 m (N–S), bestående av sandstensbrott och kvarnstensindustri. Inom området och utmed stranden finns ett 40-tal kvarnstenar och kvarnstensämnen, 0,5–2 m l och 0,3–0,5 m tj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenindustri
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stenhuggeri

Tegelindustri

Definition: Lämning efter anläggning som har använts för eller i samband med tegelbränning.

Kommentar: Avser t.ex. ruinkullar och avfallslager efter fältugnar eller grunder efter ugnshus, tegelslagerier, torklador, linbanor m.m.

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdorientering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan, t.ex. ett tegelbruk, anges först områdets storlek med längdorientering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter tegelindustri kan redovisas med upplysningstext (Tegelbrukslämning eller Tegelugnsruin) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Tegelbrukslämning, 75×20 m (Ö–V), bestående av 1 tegelugnsruin och 4 lertäcker.

Tegelugnsruinen är närmast kvadratisk, är 10×10 m (NNV–SSÖ) och 1–2 m h. I ytan 0,4–0,7 m st stenar och tegelflisblandad jord. Ställvis kring kanten framträder bevarade väggar i kallmur av delvis tuktade block. I mitten en grop, 4 m diam och 0,6 m dj. Avbrott i S, 2 m br, sannolikt raserad öppning.

Lertäckerna är ca 5–10 m diam och ca 1–2 m dj, vattenfyllda.

På marken syns rikligt med tegelfragment.

Området är svårbesiktigt p g a tät granplantering.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Tegelindustri

- Tegelugnsruin, 11×7 m (N–S) och ca 4 m h. Uppförd i natursten och tegel. 4 öppningar på Ö resp. V sidan. Ugnen har varit kringbyggd av en stor träbyggnad. Ca 25 m åt NÖ resp. 20 m åt NNV har funnits två nu bortodlade lämningar efter tegel- och lerslageri

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Tegelindustri

Textilindustri

Definition: Lämning efter anläggning för textilframställning eller -bearbetning.

Kommentar: Avser lämningar efter verksamhet av såväl större omfattning som för husbehov. Avser bl.a. olika husgrunder och gropar.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde: Linberedning
Vadmalstamp
Övrig

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En ensaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan anges först områdets storlek med längdriktning inom parentes, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Textilindustri kan redovisas med upplysningstext (Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Linbastu, 8×6 m (NV-SÖ), bestående av en gråstensmur, 2–2,5 m h och 0,8 m br. I SV är en ingång, 1 m br. I NV hörnet är en kallmurad sockel, 2×1,5 m och 0,9 m h. Bastun saknar tak.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Textilindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Linberedning

- Linbastu (källare), 5×3,5 m (NNÖ-SSV) och 2,5 m h. Valvet, som är 1,1 m h, är slaget av tegelstenar. Långsidorna, 1,4 m h och gavarna är uppmurade av gråsten, 0,2–0,5 m st. NNÖ gaveln är till hälften raserad. I ÖNÖ hörnet är en ugn, 1,7×1,3 m (VNV-ÖSÖ) och 1 m h av 0,2–0,4 m st stenar. Större delen av taket utgörs av håll, 1 m st och 0,25 m tj. Över valvet ligger jord, 0,4 m tj. Beväxt med gräs och hagtorn.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Textilindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Linberedning

- Lintorkningsgrop, rektangulär, 1,7×1 m (VNV-ÖSÖ) och 1,3 m dj. Kallmurade väggar av 0,1–0,5 m st stenar. Träställning med stänger ovanför gropan att lägga linet på. Skyltad av hembygdsföreningen.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Textilindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Linberedning

Träindustri

Definition: Lämning efter anläggning för förädling av trävaror.

Kommentar: Avser rester efter både mindre sågar och större sågverk med lämningar efter byggnader, vattenrännor, stenkistor, hjulgravar m m. Avser även spånhyvlar.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde: Hyvel
Såg/Sågverk
Övrig

Principer för beskrivning: Lämningstypen kan avse både en ensam anläggning och ett område med flera anläggningar. En ensam lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd och längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. För lämningar som redovisas som ett område på kartan, t.ex. ett sågverk, anges först områdets storlek med längdoriering, därefter görs en uppräknig av ingående anläggningar och deras antal. Därefter beskrivs de olika anläggningstyperna för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Såglämning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Såglämning, ca 150×75 m (NV-SÖ), bestående av 1 husgrund, 1 dammvall och spridda grundstenar. Husgrunden är 25×15 m (N-S), med i mitten ett stensatt fundament, 2×2 m och 0,5 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. Dammvallen, på ömse sidor av ån, är 25 m l (NNÖ-SSV), 2 m br och 1,7 m h. De spridda grundstenarna är 0,5–1 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Träindustri
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Såg/sågverk

Jakt och fångst

Inom kategorien *Jakt och fångst* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Fångstanläggning övrig
Fångstgrop
Fångstgård
Gistgård
Skåre/jaktvärn

Sammansatta lämningstyper:

Fiskeläge
Fångstgropssystem

Fiskeläge

Definition: Plats som utgjort bas för fiske, med lämningar efter anläggningar för båtar, fiskberedning m.m., ofta även husgrunder efter bostadshus och förråd.

Kommentar: För att termen Fiskeläge ska få användas måste Husgrund, historisk tid, Tomtning eller Gistgård ingå i området. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Båtlaning, Förtöjningsanordning, Gistgård, Hamnanläggning, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid, Hägnad, Labyrint, Ristning, medeltid/historisk tid, Stenugn, Tomtning.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning, och räkna upp ingående lämningar och deras antal. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer.

Lämningar efter fiskelägen kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Fiskelägeslämning), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fiskeläge, ca 75×25 m (Ö–V), vars synliga lämningar utgörs av 3 husgrunder, 1 källargrop, 1 grop, 1 gistgård och 1 labyrint.

En av husgrunderna markeras av enstaka grundstenar, 0,4–0,5 m st. De två övriga husgrunderna utgörs av spismursrösen, 2–3 m diam och intill 0,3 m h, kraftigt övermossade.

Källargropen är 2 m diam och 0,3 m dj, omgiven av en diffus vall, 1 m br och intill 0,1 m h.

I områdets Ö del är en grop, 5×5 m och 0,4 m dj, i S och V omgiven av en vall. Kan vara en husgrund.

Gistgården, i områdets centrala del, är 40×30 m (Ö–V), bestående av 12 osystematiskt belägna gistgårdsrösen. Dessa är 0,5–0,8 m diam och intill 0,2 m h, av 0,1–0,2 m st stenar.

Labyrinten, belägen i områdets V del, är rund, 15 m diam, med korsformig grundplan, lagd i 16 varv av 0,2–0,3 m st stenar. Avståndet mellan varven är 0,3–0,5 m. Ingång i NNÖ.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Fiskeläge

Antal: 4 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Fiske/sjöfart

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gistgård

Antal: 1 *Lämningstyp:* Labyrint

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Korsformig

Fångstanläggning övrig

Definition: Lämning efter anläggning för fångst av djur och insamling av ägg.

Kommentar: Avser fångstanläggningar som inte kan registreras under andra lämningstyper. Jfr. Fångstgrop, Fångstgård. Fasta fisken (fasta fiskeanläggningar) är i de flesta fall en anläggning byggd som en spärr med ledarmar, som leder fisken in i ”fångstsäckar” eller fasta ”fångstrum”. Byggnadsmaterial kan exempelvis vara timmer, pålar/störrar, ris, stenar eller en kombination av dessa material. Ibland är fiskeanläggningar svåra att skilja från lämningar efter spärranordningar och broar. Byggnadsmaterialet i en fiskeanläggning bör dock generellt vara av klenare dimensioner än det i en spärranordning eller bro. Fågelfångstanläggning avser vanligen lämningar efter fångst av skogsfågel. Fågelfångstanläggningar kan utgöras av en eller flera rader av stenar i ett eller flera skikt med öppningar för snaror eller av på rad liggande eller spridda stenrösen i vilka störrar med

fångstnät eller snaror varit placerade. Egenskapsvärdet övrig används för t.ex. giller, anläggning för självsrott, snarstig, flak, tana samt även anläggning för äggtäkt, såsom äggningsholk och värphåla. Avser även t.ex. äldre notvarp eller andra platser som utifrån skriftligt källmaterial eller muntlig tradition utpekats som plats för återkommande fiske.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Fast fiske
Fågelfångstanläggning
Övrig

Principer för beskrivning: Ange anläggningens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning, och räkna därefter upp ingående delar (vallar, stängsel osv.) och deras antal. Sedan beskrivs de olika delarna för sig.

Fågelfångstanläggning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fiskeanläggning, ca 70×20 m (NNV–SSÖ), bestående av 2 stenvallar. Den S vallen är 16 m l (NÖ–SV), 1 m br och 0,3 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. Den sträcker sig från land över en sankmark till S sidan av en kobbe. Den N vallen är 60 m l (NNV–SSÖ), 1,5 m br och intill 0,6 m h över vattenytan, av 0,2–0,5 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstanläggning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Fast fiske

- Fågelfångstanläggning, ca 60×30 m (NV–SÖ), bestående av 12 stenrader och 7 stensamlingar. Stenraderna är 6–21 m l, enskiktade och enradiga, 0,3–0,5 m br och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. I de flesta är en eller flera öppningar, 0,5–1 m br. Stensamlingarna är runda, 0,5–1 m diam och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. Flera anläggningar är utrasade.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstanläggning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Fågelfångstanläggning

- Rävтана, bestående av en bräda, 1,5 m h, med två klykformiga urtag i toppen. Lutar kraftigt åt NV.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstanläggning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Andstock (äggningsholk), av en urholkad stock, ca 1,5 m h och 0,4 m diam. På dess S sida är två triangulära hål, 0,15 m i sida. Stocken saknar golv och tak. Belägen ca 4 m ovan mark på växande talls S sida. Använd för att vittja sjöfåglars reden på ägg.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstanläggning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Fångstgrop

Definition: Grävd fallgrop för fångst av varg, älg och ren samt, i undantagsfall, för räv och björn.

Kommentar: Jfr. Boplatsgrop, Fångstanläggning övrig, Kokgrop.

Egenskapstyp: Bytesdjur

Egenskapsvärde: Varg
Älg/ren
Övrig

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärde: Kvadratisk
Oregelbunden
Oval
Rektangulär
Rund
Övrig

Principer för beskrivning: Enstaka fångstgrop beskrivs med form, storlek (exklusive omgivande vall), dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och djup. Därefter beskrivs bottenplanet form och storlek, och slutligen den omgivande vallens bredd och höjd. Om fångstgropen är anlagd för fångst av räv eller björn bör belägg anges.

Lokal med fem eller fler fångstgropar registreras som sammansatt lämningsstyp Fångstgropssystem, se nedan.

Fångstgropar redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan även ges upplysningstext på övriga tryckta kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fångstgrop, rund, 4 m diam och 1 m dj. Rektangulärt bottenplan, 1,5×0,7 m (N–S). Runt kanten är en vall, 1 m br och intill 0,2 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstgrop
Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Älg/ren
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Fångstgrop, oval, 5×4 m (N–S) och 1,3 m dj. Runt bottenplan, 1 m diam. Omgiven i NÖ–Ö–S–V av en vall, 1–2 m br och 0,1–0,2 m h.

Skador på lämning: Vallen är skadad i V–N–NÖ delen i samband med markberedning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstgrop *Skadestatus:* Skadad
Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Älg/ren
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

- Fångstgrop, rund, 6 m diam och 0,6 m dj. Rektangulärt bottenplan, 1×0,5 m (N–S). Omgiven av en vall, 0,5–1,5 m br och intill 0,1 m h.

Skador på lämning: Vallen är skadad efter övningskörning med terrängfordon och därefter restaurerad utan undersökning av läns museet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstgrop *Skadestatus:* Restaurerad
Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Älg/ren
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Varggrop, kvadratisk, 2,5×2,5 m (NV–SÖ) och 1,3 m dj, med kallmurade, delvis raserade, väggar av 0,2–0,7 m st stenar. Kring kanten är i NÖ–S–SV en vall, 2 m br och 0,6 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstgrop
Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Varg
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Kvadratisk

- Fångstgrop, rund, 7 m diam och 1,8 m dj. I gropens sidor är ställvis 0,5–1 m st stenar, som kan utgöra rest av kallmurning. Omgiven av en vall, 2,5–3 m br och 0,6–0,9 m h. I gropen ligger en mängd ditförd sten. Hagby gårds ägare omnämner gropen som varggrop.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fångstgrop
Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Varg
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Fångstgropssystem

Sammanfattad lämningstyp

Definition: Lokal med minst fem fångstgropar där det av terrängförhållanden framgår att groparna bildar en funktionell enhet.

Kommentar: I ett fångstgropssystem kan det inbördes avståndet mellan groparna överstiga 50 meter om det av topografin och sammanhanget framgår att groparna hör ihop.

Ingående lämningstyper: Fångstgrop.

Principer för beskrivning: Först anges hela systemets längd och huvudriktning. Därefter anges antalet fångstgropar samt groparnas form och deras inbördes avstånd. Gropar av samma form beskrivs sedan tillsammans, börja med de runda groparna. På kartan ritas varje grop in som en punkt, därefter sammanbinds groparna till ett system med en omgivande begränsningslinje.

Fångstgropssystem redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan även ges upplysningstext på övriga tryckta kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fångstgropssystem, 650 m l (huvudriktning NV–SÖ), bestående av 35 fångstgropar, varav 20 runda och 15 ovala, med ett inbördes avstånd av 5–45 m.

De runda fångstgroparna är 2,5–4 m diam och 0,6–1,2 m dj. Elva har rektangulärt bottenplan, 0,8–1,1×0,3–0,5 m och fem har rundat bottenplan, 1–1,2 m diam. Alla har kring kanten helt eller delvis synlig vall, 1–2,5 m br och 0,1–0,3 m h.

De ovala fångstgroparna är 3–4,5×1–2 m och 0,6–1,1 m dj. Sju har rektangulärt bottenplan, 0,9–1,1×0,3–0,4 m och fem har rundat bottenplan, 0,9–1,2 m diam. Alla har kring kanten helt eller delvis synlig vall, 1–2,5 m br och 0,1–0,3 m h.

Skador på lämning: Tre runda gropar och sex ovala är skadade av markberedning och ytterligare en av de ovala, längst i S, är igenfylld med gamla bildelar och rivningsvirke.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Fångstgropssystem

Skadestatus: Skadad

Antal: 20

Lämningstyp: Fångstgrop

Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Älg/ren

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

Antal: 15

Lämningstyp: Fångstgrop

Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Älg/ren

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval

Fångstgård

Definition: Slutet anläggning, dvs. en inhägnad gård, för fångst av vilda djur.

Kommentar: Vanligen för fångst av varg. Uttrycket ”älggård” förekommer på vissa håll i landet, men då avses i allmänhet fångstgropssystem, som förs till annan lämningstyp. Jfr. Fångstanläggning övrig.

Egenskapstyp: Bytesdjur

Egenskapsvärde:

Varg

Övrig

Principer för beskrivning: Ange anläggningens storlek inkl. eventuell omgivande vall/vallgrav, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och beskriv därefter ingående delar (vallar, stängsel osv.) och deras antal. De olika delarna beskrivs sedan för sig.

Fångstgård kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Varggård, rund, 81 m diam, bestående av en rund vallgrav omgiven av en inre och en yttre sandvall. Området innanför vallgraven och den inre vällen är plant och 43 m diam. Vallgraven är 4–5 m br i den plana botten och 10 m br mellan vallkrönen, och ca 1,2–1,5 m dj under dessa (0,8–1 m dj under markytan). Den inre vällen, är övertorvad, 3–5 m br och 0,3–0,7 m h. Den yttre vällen är övertorvad, 3–5 m br och 0,4–0,7 m h.

Skador på lämning: Den inre vällen är i SV delen genombruten vid grustäkt. Den yttre vällen uppvisar vid ett flertal partier skador av grustäkt, främst i SV resp SÖ, där vällen är i det närmaste helt genombruten.

Registreras som

Antal: 1

Lämningstyp: Fångstgård

Skadestatus: Skadad

Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Varg

- Vargfångstplats, enligt ortsbefolkningen. Vid inventeringstillfället kunde inga synliga spår efter vargfångstanordningar iakttagas. Enligt flera sagesmän har inom angivet område funnits ett stängselsystem för vargfångst.

Registreras som

Antal: 1

Lämningstyp: Fångstgård

Läge: Uppgift om

Egenskapstyp: Bytesdjur *Egenskapsvärde:* Varg

Gistgård

Definition: Lämningar efter anordning för torkning av fisknät.

Kommentar: Lämningarna är ofta synliga som rösen eller vallar, som stöttat nu försvunna stolpar. Ibland syns fortfarande hål efter stolparna. Ibland har näten i stället lagts att torka på flata klipphällar. Synliga spår efter sådana gistgårdar är spridda stenar, som hållit näten på plats.

Principer för beskrivning: Vid beskrivning av de vanligaste formerna av gistgårdar görs först en bedömning huruvida man morfologiskt kan dela in gistgårdsrösen och/eller vallarna i flera gistgårdar eller om de tillhört en och samma anläggning. Avstånd mellan grupper av rösen/vallar och/eller om rader av dessa ligger i vinkel mot varandra kan utgöra motivering för uppdelning i flera gistgårdar. Antalet gistgårdsrösen/stenvallar och i hur många rader dessa ligger anges. Därefter beskrivs rösenas storlek och vallarnas utsträckning samt riktning inom parentes. Därefter beskrivs storleken på stenarna. Beträffande typen av gistgårdar som utgörs av spridda stenar på berghäll anges området storlek och riktning samt stenarnas antal och storlek.

Exempel på beskrivning:

- Gistgård, 130×40 m (NNÖ–SSV), bestående av ca 150 gistgårdsrösen i 25 rader med 3–13 rösen i varje rad. Avståndet mellan raderna är 2–10 m och mellan rösena vanligen 3 m. Rösena är 0,5–1 m diam och 0,2–0,5 m h, av 0,1–0,3 m st stenar. Gistgården är starkt raserad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gistgård

- Gistgård, 60×30 m (NNÖ–SSV), belägen på en plan berghäll och bestående av ett 60-tal 0,3–0,5 m st stenar med oklar struktur.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gistgård

Skåre/jaktvärn

Definition: Skydd som använts att gömma sig i vid jakt på främst fågel eller säl.

Kommentar: En skåre är vanligen konstruerad som en ”skärm” av sten och/eller ris och är ibland även kallmurad. Den är vanligen utformad som en helt eller delvis sluten cirkel, men kan också vara bågförmig och har ofta en försänkning innanför skyddet.

Principer för beskrivning: Beskriv lämningens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktningen inom parentes samt höjd, och därefter de eventuella stenarnas storlek. Ange om den är uppförd intill block eller bergvägg.

Exempel på beskrivning:

- Skåre, 8,5 m l (NNÖ–SSV), 0,5 m br och 0,3–0,5 m h, av mestadels 0,2–0,5 m st stenar. I mellersta delen är tre 1,5–2 m st block.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Skåre/jaktvärn

Kommunikationslämningar och maritima lämningar

Inom kategorien *Kommunikationslämningar och maritima lämningar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Ballastplats
 Bro
 Båtlämning
 Drag
 Fartygs-/båtlämning
 Fyr
 Fångstanläggning övrig
 Färdväg
 Förtöjningsanordning
 Gistgård
 Hamnanläggning
 Husgrund, historisk tid
 Kanal
 Kanalmärke
 Kompassros/väderstreckspl
 Labyrint
 Sjomärke
 Skåre/jaktvärn
 Spärranordning
 Stenugn
 Tomtning
 Vad
 Varv/slip
 Vårdkase
 Vägmärke

Sammansatta lämningstyper:

Fiskeläge
 Färdvägssystem
 Hamnområde

Ballastplats

Definition: Plats där ballast (barlast) har lossats och ibland även lastats.

Kommentar: Ballasten utgjordes av t.ex. sten, sandsäckar, järntackor, slagg, tegel eller flinta. Ballastplatserna är som regel belägna intill eller i närheten av hamnar.

Principer för beskrivning: Ballastplatsen beskrivs med form, storlek, d.v.s. längd×bredd med längdriktning inom parentes, ev. höjd och material. Konstruktioner som omgärdar ballastplatsen beskrivs med storlek och material.

Exempel på beskrivning:

- Ballastplats, närmast rektangulär, 45×15–22 m (ÖNÖ–VSV), med något oklar begränsning i V, och intill 2 m h. Består av jord, grus samt rikligt med slagg och flinta. I NNÖ är rester efter timrade stenkistor som hållit ballastmaterialet på plats.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Ballastplats

- Ballastplats, triangulär, 80 m i sida, (NÖ, SSÖ och V) och intill 2 m h, av kalkhaltig sand och grus samt rikligt med flinta, kalksten, järnslag, snäckskal, kinesiskt(?) porslin och panntegelrester med stämplor "PIERRE SI HENRY" och "ROUX FRERES". Ballastplatsen begränsas ställvis av stenkistkonstruktioner med trästolpar och i N knuttimring. Inom ballastområdet påträffas också järn och järnföremål i form av bl.a. krokar för skaftning. Området har troligtvis använts på handelsrutten mellan Tervakari och Haparanda, där tjärtunnor flottades från Tornedalen ner till Tervakari för att lastas på fartyg.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Ballastplats

Bro

Definition: Byggnadsverk som leder väg, järnväg, kanal eller vattenledning etc. över ett hinder, såsom korsande väg, järnväg, vattendrag eller ravin.

Kommentar: Avser äldre stenvalvbroar men även större och äldre träbroar. Avser inte kavelbroar, dessa återfinns under Färdväg. Avser även viadukt och akvedukt. Broar som utgör byggnadsminnen nyregistreras inte.

Egenskapstyp: Konstruktion

Egenskapsvärden: Valv
Övrig

Egenskapstyp: Material (flervärd)

Egenskapsvärden: Sten
Stål
Trä
Övrig

Principer för beskrivning: Ange konstruktion, alltså stenvalvbro, träbro osv., material, längd med längdriktning inom parentes, bredd och höjd. Tänk på att bronns längd oftast är längre än vattendragets bredd! Egenskapstypen Material avser det huvudsakliga byggnadsmaterialet. Ange längd och höjd på eventuella spann. Eventuell stenstorlek anges. Beskriv därefter räckan eller andra konstruktionsdetaljer. Ange om bron är tagen ur bruk eller ej, dvs. om den aktivt underhålls för samfärdsl eller ej.

Stenvalvsbro kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Stenvalvsbro), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stenvalvbro, 65 m l (Ö–V), 5–7 m br och 5 m h. Två spann, 10 m l och 4 m h. Byggt av tuktade gråstenar, 0,5–1 m l. Række av stenstolpar, 18 på N sidan och 20 på S sidan, förbundna med järnkätting. Ej i trafik.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Bro
Egenskapstyp: Konstruktion *Egenskapsvärde:* Valv
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

Båtlänning

Definition: Stenröjd uppdragningsplats för båt, på långsidorna oftast begränsad av stenrader eller stenvallar.

Kommentar: Ibland kan båtlänningen utgöras av en urgrävning i stranden. Avser även s.k. naust, lämningar efter förhistoriska båthus. De är oftast större än båtlänningarna och har legat på land.

Principer för beskrivning: Beskriv först den stenröjda ytans mått med längd×bredd samt längdriktning inom parentes och därefter stenvallarnas eller stenradernas längd, bredd, höjd och material. Det vanligaste tillvägagångssättet vid beskrivning av fornlämningar, att först ange deras yttermått, är inte lämpligt för båtlänningar. Dessa ligger normalt flera i bredd med gemensamma vallar emellan, och det leder till onödiga tolkningsbesvär om man tvingas att avgöra till vilken båtlänning den enskilda vallen hör.

Exempel på beskrivning:

- Båtlänning, 8×1 m (NÖ–SV). I NV begränsad av en stenvall, 8 ml (NÖ–SV), 0,5 m br och 0,3 m h, av 0,1–0,9 m st stenar. I SÖ begränsad av en oregelbunden stensamling som är gemensam med RAÄ 58.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Båtlänning

Drag

Definition: Transportsträcka på land mellan två farbara vatten, över vilken båtar har dragits eller burits förbi forsar eller andra hinder.

Kommentar: Ett drag kan synas som t.ex. en hålvägsliknande ränna med infodringar i sten eller trä.

Principer för beskrivning: Ett drag beskrivs med längd och huvudriktning inom parentes, bredd och djup samt eventuella konstruktioner. Om inga synliga spår finns av draget redovisas i stället de uppgifter som berättar om draget.

Drag kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Drag, 45 m l (NÖ–SV), 3 m br och 0,5 m dj. Delvis stensatta kanter av 0,2–0,5 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Drag

Fartygs-/båtlämning

Definition: Fartyg som förolyckats, övergivits eller sänkts.

Kommentar: Avser alla farkoster (även stockbåtar), oavsett storlek, som kan användas för transporter på vatten.

Principer för beskrivning: Beskriv lämningens storlek eller platsens utbredning med huvudriktning inom parentes, material samt de konstruktionsdetaljer som kan urskiljas. Kända detaljer kring förlisning anges sist i beskrivningen.

Exempel på beskrivning:

- Vrak, 11×5 m (NÖ–SV), bestående av 25 spant, 2–4 m l och 0,15 m tj med bevarade järnnaglar, 0,05–0,1 m l. I mitten är en kölstock, 8 m l och 0,2–0,4 m br med bevarade järnnaglar, 0,1–0,5 m l. Inom en radie av 2–30 m från vraket ligger spridda vrakdelar. Fartyget Elaine förliste den 3 oktober 1886 och en man omkom.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fartygs-/båtlämning

- Stockbåt, urholkad ekstock, 3,7 m l, 0,6 m br och 0,4 m dj. Stockbåten påträffades på 1930-talet i samband med sjöreglering. Enligt tradition har stockbåtar använts i trakten fram på 1800-talet. Båten ligger idag på land och är i mycket dåligt skick.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fartygs-/båtlämning *Läge:* Nuvarande läge

Fiskeläge

Sammansatt lämningstyp

Definition: Plats som utgjort bas för fiske, med lämningar efter anläggningar för båtar, fiskberedning m.m., ofta även husgrunder efter bostadshus och förråd.

Kommentar: För att termen Fiskeläge ska få användas måste Husgrund, historisk tid, Tomtning eller Gistgård ingå i området. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Båtlämning, Förtöjningsanordning, Gistgård, Hamnanläggning, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid, Hägnad, Labyrint, Ristning, medeltid/historisk tid, Stenugn, Tomtning.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar och deras antal. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer.

Lämningar efter fiskelägen kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (Fiskelägeslämning), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fiskeläge, ca 75×25 m (Ö–V), vars synliga lämningar utgörs av 3 husgrunder, 1 källargrop, 1 gistgård och 1 labyrint.

En av husgrunderna markeras av enstaka grundstenar, 0,4–0,5 m st. De två övriga husgrunderna utgörs av spismursrösen, 2–3 m diam och intill 0,3 m h, kraftigt övermossade.

Källargropen är 2 m diam och 0,3 m dj, omgiven av en diffus vall, 1 m br och intill 0,1 m h.

I områdets Ö del är en grop, 5×5 m och 0,4 m dj, i S och V omgiven av en vall. Kan vara en husgrund.

Gistgården, i områdets centrala del, är 40×30 m (Ö–V), bestående av 12 osystematiskt belägna gistgårdsrösen. Dessa är 0,5–0,8 m diam och intill 0,2 m h, av 0,1–0,2 m st stenar.

Labyrinten, belägen i områdets V del, är rund, 15 m diam, med korsformig grundplan, lagd i 16 varv av 0,2–0,3 m st stenar. Avståndet mellan varven är 0,3–0,5 m. Ingång i NNÖ.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Fiskeläge

Antal: 4 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Fiske/sjöfart

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gistgård

Antal: 1 *Lämningstyp:* Labyrint

Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Korsformig

- Område med båtlämningar, 23×10 m (N–S), bestående av 5 båtlämningar. Tre av dessa är 6 m l (Ö–V) och 1–3 m br, liggande parallellt med ett inbördes avstånd av 2–4 m. De begränsas i sidorna av 1–1,5 m br och intill 0,4 m h stenvallar, av 0,2–0,5 m st stenar. 2 m N om den nordligaste båtlämningen är en stenröjd yta, 6×6 m. I dess västligaste del är en stensamling, 3×2 m (Ö–V) och 0,3 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. Stensamlingen avgränsar 2 meterbredda stenröjda ytor, som tolkas som båtlämningar. N om området med båtlämningar är flera svackor i

klapperstensåsen som kan utgöra ytterligare båtlänningar. V om området är flera utrasade stensamlingar som kan vara rester av gistgårdsrösen.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Fiskeläge

Antal: 5 *Lämningstyp:* Båtlänning

Fyr

Definition: Lämning efter anordning för att vägleda sjöfarten genom att markera t.ex. inlopp och skärgårdsleder med olika ljuskällor eller andra signaler.

Kommentar: Fyrar som utgör byggnadsminnen nyregistreras inte.

Principer för beskrivning: Lämningar efter fyrar beskrivs med form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt material och därefter beskrivs eventuella vallar etc. Ange om möjligt typ av fyr.

Exempel på beskrivning:

- Fyrlämning, rund, ca 18 m diam, bestående av en rund vall, 6–8 m br och 0,2–0,5 m h. Övertorvad med i ytan riklig förekomst av träkol. I VSV delen är slaggstycken, 0,01–0,1 m st, lätta och håliga. I SÖ är en öppning, ca 6 m br.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fyr

Fångstanläggning övrig

Definition: Lämning efter anläggning för fångst av djur och insamling av ägg.

Kommentar: Avser fångstanläggningar som inte kan registreras under andra lämningstyper. Jfr. Fångstgrop, Fångstgård. Fasta fisken (fasta fiskeanläggningar) är i de flesta fall en anläggning byggd som en spärr med ledarmar, som leder fisken in i ”fångstsäckar” eller fasta ”fångstrum”. Byggnadsmaterial kan exempelvis vara timmer, pålar/störar, ris, stenar eller en kombination av dessa material. Ibland är fiskeanläggningar svåra att skilja från lämningar efter spärranordningar och broar. Byggnadsmaterialet i en fiskeanläggning bör dock generellt vara av klenare dimensioner än det i en spärranordning eller bro. Fågelfångstanläggning avser vanligen lämningar efter fångst av skogsfågel. Fågelfångstanläggningar kan utgöras av en eller flera rader av stenar i ett eller flera skikt med öppningar för snaror eller av på rad liggande eller spridda stenrösen i vilka störar med fångstnät eller snaror varit placerade. Egenskapsvärdet övrig används för t.ex. giller, anläggning för självsrott, snarstig, flak, tana samt även anläggning för äggtäkt, såsom äggningsholk och värphåla. Avser även t.ex. äldre notvarp eller andra platser som utifrån skriftligt källmaterial eller muntlig tradition utpekats som plats för återkommande fiske.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Fast fiske
Fågelfångstanläggning
Övrig

Principer för beskrivning: Ange anläggningens största utbredning och dess orientering inom parentes, och räkna därefter upp anläggningens delar (vallar, stängsel osv) och deras antal. Sedan beskrivs de olika delarna för sig.

Antal lämningstyper är alltid 1.

Fågelfångstanläggning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (ytterligare exempel finns i kapitlet Jakt och fångst):

- Fiskeanläggning, ca 70×20 m (NNV–SSÖ), bestående av 2 stenvallar. Den S vällen är 16 m l (NÖ–SV), 1 m br och 0,3 m h, av 0,2–0,4 m st stenar. Den sträcker sig från land över en sankmark till S sidan av en kobbe. Den N vällen är 60 m l (NNV–SSÖ), 1,5 m br och intill 0,6 m h över vattenytan, av 0,2–0,5 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Fångstanläggning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Fast fiske

Färdväg

Definition: Äldre stig, väg och järnväg.

Kommentar: Avser t.ex. pilgrimsvägar, kyrkvägar och fäbodvägar/-stigar (buvägar) men även hålvägar, kavelbroar samt äldre vägbankar och banvallar. Avser inte brukningsväg/markväg, inte heller färdvägar till sjöss. Hålvägar har uppstått genom att en ”ränna” nöts upp genom användning och vattenerosion. Hålvägar är vanligast i lätteroderad och sluttande mark. Kavelbro utgörs av en rad runda eller kluvna slänor/stockar lagda

intill varandra tvärs över vägen/stigen för att uppnå bärlighet för transport över t.ex. sank mark. Ibland är kavelbrons slanor lagda på underliggande stockar i vägens riktning. Vägbank används för äldre vägsträckning som är uppbyggd till en bank av sand, ris, slanor, grus, sten etc. Markerad led används för övergiven led markerad med t.ex. stenrosen eller bläckade träd. Jfr. Bro.

Egenskapstyp: Typ (flervärd)

Egenskapsvärde: Hålväg
Järnväg/banvall
Kavelbro
Markerad led
Vägbank
Övrig

Egenskapstyp: Användning

Egenskapsvärde: Fäbodväg/-stig
Fägata
Kyrkväg/-stig
Landsväg
Pilgrimsled/-väg
Övrig

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. längd med huvudriktning inom parentes, bredd och eventuellt djup/höjd, och beskriv konstruktionsdetaljer om sådana finns. Om egenskapsvärdet för användning inte går att fastställa lämnas denna kolumn tom. Observera att fägata även kan registreras under lämningstypen Hägnad. Här bör alltså fägatas karaktär avgöra under vilken lämningstyp den registreras.

En lokal med minst två vägar och med ett inbördes avstånd av mindre än 20 meter eller väg med förgrening, registreras som sammansatt lämningstyp Färdvägssystem.

På kartan ritas vägar alltid in som linjer i hela sin sträckning och aldrig som områden.

Hålvägar och vägbankar kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till

Lantmäteriets kartor. Hålvägar ges generellt upplysningstext på Fastighetskartan.

Exempel på beskrivning:

- Kyrkväg, del av, totalt ca 3 300 m l (NV-SÖ) och 2 m br och 0,15 m dj.

Stigen utgår från Kylösa i Sevala sn och slutar vid kyrkan i Simtuna sn. Gårdarna N om Sagån, Kylösa, Mälby och Väsby tillhörde förr Simtuna församling och då var detta deras kyrkväg. På fast mark är stigen i allmänhet väl synlig, medan den kan vara svår att urskilja i sank mark. Enligt uppgift hittade man förr kavelbroar i de sank partierna. Även begravningsståg har gått denna väg. Därför kallas den även för Likstigen.

Antikvarisk kommentar: Ca 1500 m av Kyrkvägen ligger inom Sevala sn.

Referenser: Lundblad, T: Sevala församling, s 5.

Fjärdhundrakontakt nr 3, 1959.

Lantmäterienheten på länsstyrelsen i U län, Sevala sn, akt 14 (1685 geometrisk avmätning).

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Färdväg
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig
Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:* Kyrkväg/-stig

- Hålväg, 130 m l (VNV-ÖSÖ), 0,75–1,5 m br och 0,4 m dj. Övergår i SÖ delen i omväxlande sämre brukningsväg och gångstig mot Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Färdväg
Egenskapstyp: Typ (flervärd) *Egenskapsvärde:* Hålväg
Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:*

- Kavelbro, ca 330 m l (Ö-V) och 1,5–2,5 m br, bestående av rundvirke på ett djup av 0,3–0,7 m i mossen.

Brons bredd och sträckning bestämd genom sondning. Vid V landfästet är sex handskrädda stockar, upptagna på 1950-talet av Hagshults hembygdsförening.

Antikvarisk kommentar: V delen, ca 175 m, är belägen i Nydala sn (RAÄ 125)

Referenser: Jönköpings-Posten 12/9 1984.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Färdväg
Egenskapstyp: Typ (flervärd) *Egenskapsvärde:* Kavelbro
Egenskapstyp: Användning *Egenskapsvärde:*

Gistgård

Definition: Lämningar efter anordning för torkning av fisknät.

Kommentar: Lämningarna är ofta synliga som rösen eller vallar, som stöttat nu försvunna stolpar. Ibland syns fortfarande hål efter stolparna. Ibland har näten lagts att torka på flata klippvallar. Synliga spår efter sådana gistgårdar är spridda stenar, som hållit näten på plats.

Principer för beskrivning: Vid beskrivning av de vanligaste formerna av gistgårdar görs först en bedömning huruvida man morfologiskt kan dela in gistgårdsrösen och/eller vallarna i flera gistgårdar eller om de tillhör en och samma anläggning. Avstånd mellan grupper av rösen/vallar och/eller om rader av dessa ligger i vinkel mot varandra kan utgöra motivering för uppdelning i flera gistgårdar. Antalet gistgårdsrösen/stenvallar och i hur många rader dessa ligger anges. Därefter beskrivs rösenas storlek och vallarnas utsträckning samt riktning. Därefter beskrivs storleken på stenarna. Beträffande typen av gistgårdar som utgörs av spridda stenar på berghäll anges området storlek och riktning samt stenarnas antal och storlek.

Exempel på beskrivning:

- Gistgård, 130×40 m (NNÖ–SSV), bestående av ca 150 gistgårdsrösen i 25 rader med 3–13 rösen i varje rad. Avståndet mellan raderna är 2–10 m och mellan rösen vanligen 3 m. Rösen är 0,5–1 m diam och 0,2–0,5 m h, av 0,1–0,3 m st stenar. Gistgården är starkt raserad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gistgård

- Gistgård, 60×30 m (NNÖ–SSV), belägen på en plan berghäll och bestående av ett 60-tal 0,3–0,5 m st stenar med oklar struktur.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gistgård

Hamnanläggning

Definition: Anläggning som använts i samband med ankring och förtöjning för att t.ex. lasta eller lossa fartyg, liksom konstruktion för att skydda de förtöjda fartygen.

Kommentar: Avser ensamliggande konstruktion vilken inte alltid ingår i en större hamn liksom naturligt skyddat område som använts i samband med ankring och förtöjning. Jfr. Förtöjningsanordning, Varv/slip samt Hamnområde.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden:

Brygga
Kaj
Lastageplats
Naturhamn
Pir/vågbrytare
Strandskoning
Övrig

Principer för beskrivning: Ange typ av lämning, dess storlek, vanligen längd med längdriktning inom parentes, bredd och höjd. För höjd anges om möjligt måttet från bottnen, annars från vattenytan. Därefter beskrivs material och eventuella konstruktionsdetaljer som pålar och stenkistor. För naturhamnar anges kortfattat de skyddande terrängformationerna. Ange eventuellt kulturlager.

Hamnanläggning kan redovisas med upplysningstext (F.d. hamnanläggning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Lastageplats, 100×20 m (NV–SÖ) och 4 m h. Uppbyggd av block, stenar och sand. I N delen är träkonstruktioner efter en kajplats, 17×5 m (NV–SÖ), belägna i vattenlinjen tillsammans med stenar. Från lastageplatsens övre del leder en väg ner till kajen. En järnvägsbank ansluter till lastageplatsens SÖ del.

Registreras som Lämningstyp: Hamnanläggning

Antal: 1 *Egenskapstyp:* Anläggningstyp *Egenskapsvärde:* Lastageplats

- Strandskoning, 15 m l (Ö–V), 0,7–0,9 m h, av 0,3–0,6 m st, i ett skikt, lagda stenar.

Registreras som Lämningstyp: Hamnanläggning

Antal: 1 *Egenskapstyp:* Anläggningstyp *Egenskapsvärde:* Strandskoning

- Kajanläggning, 5 m l (NÖ–SV), 1,5 m br och 1 m h, bestående av 0,4–1,2 m st stenar, något mossbeväxta.

Skador på lämning: Täcks i S delen av ett hus.

Registreras som Lämningstyp: Hamnanläggning

Antal: 1 Egenskapstyp: Anläggningstyp Egenskapsvärde: Kaj

Hamnområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Skyddat område med olika konstruktioner där fartyg och båtar har ankrat och förtöjt för t.ex. lastning och lossning och för att invänta lämplig väderlek.

Kommentar: Hamnanläggning måste ingå i området för att termen Hamnområde ska få användas. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Ballastplats, Förtöjningsanordning, Hamnanläggning, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer.

Lämningar efter hamnområden kan redovisas med upplysningstext (F.d. hamnanläggningar) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hamnområde, osäker utbredning, ca 70–100×10–40 m (NV–SÖ), betående av 5(?) husgrunder, 1 pir eller vågbrytare samt 1 strandskoning.

Husgrunderna, belägna S om piren, är synliga endast som enstaka stensträngar. Antalet husgrunder är osäkert, troligen fem eller tre.

Piren (eller vågbrytaren) utgörs av en stensträng, 50 m l (Ö–V) och intill 2 m br.

Av strandskoningen återstår endast smärre rester under en ca 10 m l (Ö–V) sträcka, 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,5 m st stenar i ett skikt.

I slutningen V om viken är i sandtagskanterna synligt tegelrester, keramikkrärl etc.

Skador på lämning: Området är bitvis närmast utplånat av sandtäkt.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hamnområde

Skadestatus: Skadad

Antal: 5 Lämningstyp: Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet Egenskapsvärde: Fiske/sjöfart

Antal: 1 Lämningstyp: Hamnanläggning

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Pir/vågbrytare

Antal: 1 Lämningstyp: Hamnanläggning

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Strandskoning

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Kemisk industri, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund, förhistorisk tid/medeltid.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärden:

Bergsbruk
Fiske/sjöfart
Flottning
Industri
Jakt
Jordbruk
Kolning
Krog/gästgiveri
Militär
Renskötsel
Skogsbruk
Övrig

Principer för beskrivning: En husgrund beskrivs med form, längd×bredd med längdriktning inom parentes och höjd. Beskriv därefter eventuella sällstenar, vallar, murrester eller dylikt. Om lämningen har kvarstående

väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. sådana som inte är belägna på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (fler exempel finns i kapitlet Bebyggelselämningar):

- Fiskarkoja, 4,5×3,5 m (N–S) och 0,7 m h. Väggarna är kallmurade av flata stenar, ca 0,4–0,5×0,15–0,25 m st. Inuti grunden är rester efter enkupigt tegel från taket. Öppning i Ö. I S delen ett fundament där troligen en kamin varit placerad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Fiske/sjöfart

- Jordkällare, 5×4 m (NV–SÖ), ingrävd i moränbacke, med kallmurade väggar, intill 1,2 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Ingång från SÖ. Inga andra bebyggelselämningar finns i närheten.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* -

Kanal

Definition: Lämning efter anlagd farled.

Kommentar: Avser konstgjorda farleder som grävts mellan naturliga vattenvägar eller förbi svåra vattenpassager. Jfr. Dike/ränna.

Principer för beskrivning: Ange längd med huvudriktning inom parentes, bredd, eventuellt djup samt beskriv eventuella skoningar eller slussar med portar och pollare.

Exempel på beskrivning:

- Kanallämning, 185 m l (N–S) och 3–4 m br. Den löper i en ravin, 180 m l, 25–30 m br och 2–5 m dj. I anslutning till kanalen är jordvallar, utschaktade från ravin.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kanal

Kanalmärke

Definition: Avståndsmarkering utmed anlagd farled.

Kommentar: Kanalmärken består av en rest sten med en avståndsangivelse inhuggen.

Principer för beskrivning: Ange material, höjd, bredd med huvudriktning inom parentes och tjocklek, och återge därefter texten.

Exempel på beskrivning:

- Alnsten, kalksten, 0,6 m h, 0,35 m br (NV–SÖ) och 0,1 m tj. I den SV sidan är siffran 4 inhuggen och imålad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Kanalmärke

Kompassros/väderstreckspil

Definition: Ristad figur eller lagda stenrader, som anger väderstreck.

Kommentar: Väderstreckspilar är ofta av enklare utförande och utgör oftast norrpilar av i rad lagda stenar.

Egenskapstyp: Utförande

Egenskapsvärde: Ristad
 Stenlagd

Principer för beskrivning: Ange om kompassrosen är ristad eller lagd och beskriv sedan storlek, vilka streck som finns med och, i de fall kompassrosen är lagd, hur stora stenarna är. Oftast är kardinalstrecken lagda av större stenar jämfört med interkardinalstrecken. En väderstreckspil beskrivs med längd och bredd samt stenarnas storlek. Ange riktning på pilen.

Kompassros kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kompassros, stenlagd, 4 m diam, bestående av åtta stenrader som sammanstrålar i ett centrum. Stenraderna ligger i de fyra huvudväderstrecken och mellanliggande interkardinalstreck. De är 1,5 m l, 0,2–0,4 m br, 0,1–0,2 m h, av 0,2–0,7 m st flata stenar. I mitten är tre flata stenar, 0,6–0,8 m st och 0,2 m tj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kompassros/väderstreckspil
Egenskapstyp: Utförande *Egenskapsvärde:* Stenlagd

- Väderstreckspil, 2,6 m l (NNV–SSÖ) och 0,6 m br, bestående av ett 20-tal, på berghällen upplagda, 0,3–0,5 m st stenar. Stenarna är upplagda så att de i NNV bildar en spets med ”hullingar” och i SSÖ bildar en ”fjäder”.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kompassros/väderstreckspil
Egenskapstyp: Utförande *Egenskapsvärde:* Stenlagd

Labyrint

Definition: Enskiktade stenrader lagda i spiral eller i system utgående från en oftast korsformig grundplan.

Kommentar: Flertalet labyrinter är kustbundna och har möjligen koppling till säsongsfiskeplatser. Enstaka labyrinter återfinns i förhistoriska miljöer.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärden: Korsformig
 Spiralformig
 Övrig

Principer för beskrivning: Ange först yttermått, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, därefter planlösning, dvs. kors- eller spiralformig grundplan, antal varv samt stenstorlek och i vilket väderstreck ingången ligger.

Labyrint brukar generellt redovisas med upplysningstext på Fastighetskartan och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Labyrint, 9 m diam, med korsformig grundplan, lagd i 12 varv, av vanligen 0,1–0,3 m st stenar. Enstaka stenar i centrum är 0,6 m st. Ingång i Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Labyrint
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Korsformig

Sjömärke

Definition: Anläggning eller markering för vägledning av sjöfart, riktmärken för fiske etc.

Kommentar: T.ex. stensamlingar efter raserade båkar, kummel (s.k. stenkärringar eller vardar/valar) eller målade markeringar på bergvägg. Fyrlämningar och fyrplatser hör till en separat lämningsstyp.

Principer för beskrivning: Beskriv form, utbredning eller storlek med höjd. Därefter beskrivs materialets typ och storlek på eventuella stenar. Sist beskrivs speciella kännetecken.

Exempel på beskrivning:

- Båk, V-formig grundplan och spetsen mot SÖ. ”Armarna” är 5 m l och 1,75 m tj. Avsmalnande uppåt, där båken har ett femsidigt tvärsnitt med en diam av 2 m. Båken är 12 m h och uppmurad av kalkstenar, 0,1–0,8 m st. På krönet är en vindflöjel, försedd med årtal 1849.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Sjömärke

- Kummel, runt, 2 m diam och 1,2 m h. Delvis synlig kallmur av 0,2–0,4 m st stenar. Utrasad i V–SV.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Sjömärke

Skåre/jaktvärn

Definition: Skydd som använts att gömma sig i vid jakt på främst fågel eller säl.

Kommentar: En skåre är vanligen konstruerade som en ”skärm” av sten och/eller ris och är ibland även kallmurad. Den är vanligen utformad som en helt eller delvis sluten cirkel, men kan också vara bågformig och har ofta en försänkning innanför skyddet.

Principer för beskrivning: Beskriv lämningens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt höjd och därefter de eventuella stenarnas storlek. Ange om den är uppförd intill block eller bergvägg.

Exempel på beskrivning:

- Skåre, 8,5 m l (NNÖ–SSV), 0,5 m br och 0,3–0,5 m h, av mestadels 0,2–0,5 m st stenar. I mellersta delen är tre 1,5–2 m st block.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Skåre/jaktvärn

Spärranordning

Definition: Spärr uppförd under vatten.

Kommentar: Spärranordningen har blockerat och skyddat farleder och hamnar/handelsplatser samt utgjort komplement till befästa anläggningar. Kan utgöras av palissader eller pålverk, sammanhängande kistkonstruktioner, stenvallar eller stenfyllda båtar som sänkts på rad i vattendrag. Ibland har spärranordningen kombinerats med en s k flytbom på vattenytan, dvs. hopkedjade timmerstockar på rad. Jfr. Fångstanläggning övrig.

Principer för beskrivning: Ange utsträckning med huvudriktning inom parentes, om spärranordningen utgörs av olika beståndsdelar räknas dessa och deras antal upp, därefter beskrivs de olika delarna med material och mått. Om möjligt beskriv genomseglingsrännan.

Fast fornlämning under vatten redovisas oftast inte på tryckt karta med R eller (R).

Exempel på beskrivning:

- Spärranordning, ca 350×25 m (NNV–SSÖ), bestående av 2 stenspärar, 5 skeppsvrak och ca 50 pålar. Stenspärarna är 110 m l (NV–SÖ) resp 160 m l (NNV–SSÖ), 4–12 m br och 0,5–1,4 m h, av 0,1–0,7 m st stenar och med ett inbördes avstånd av 20 m. Den mellanliggande genomseglingsrännan har troligen varit försedd med en rörlig spärranordning.

Skeppsvraken är 2,5–9 m l. Fyra är endast bevarade till mindre delar. Skeppen är klinkbyggda i ek. Troligen krigsskepp som stenfyllets vid sänkningen.

Pålarna, av bok och ek, är 8–10 cm diam. De är i S delen grupperade i två pålverk, medan de i N är enstaka och spridda.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Spärranordning

Stenugn

Definition: Lämning efter kallmurad ugn, anlagd utomhus, avsedd för matlagning, brödbakning eller dylikt.

Kommentar: Förekommer ofta vid kusten, men även bl.a. på fåbodrar. (Avser inte ugn som byggts inne i en byggnad.) Stenugnar i kustmiljö kallas ofta ”ryssugnar”.

Principer för beskrivning: Ange lämningens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, och höjd, samt stenmaterialets storlek. Ange gärna om stenarna är eldpåverkade. Därefter beskrivs förekommande detaljer, såsom öppning, överbyggnad eller rökgång.

Ryssugn kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stenugn, rektangulär, 2×1,5 m (NNÖ–SSV) och 0,5 m h, av 0,3–0,6 m st, delvis flata, stenar. Valvkappan är nedrasad varför ingen ugnöppning kan ses. Ugnen är uppförd mellan tre block och en bergsavsats.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenugn

Tomtning

Definition: Lämning efter byggnad i form av vallar eller murar kring golvyta i marknivå eller med försänkt golvyta.

Kommentar: Avser lämningar efter strandnära byggnader av enklare karaktär i maritim miljö. Golvytan är stenröjd, flack eller skålförmig och kan innehålla kulturlager och härd. Den kan också vara rumsindeldad.

Jordfasta block eller bergsavsatser kan ställvis utgöra tomtningens begränsning.

Principer för beskrivning: Beskriv först anläggningens yttre form och därefter storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes. Därefter anges antalet avgränsade utrymmen inne i tomtningen, deras form och storlek. Sedan beskrivs vallarnas form, storlek och material samt eventuella öppningar eller eldstäder.

En lokal med flera tomtningar beskrivs som den sammansatta lämningstypen Fiskeläge eller Boplats.

Tomtning kan redovisas med upplysningstext (Fiskelägeslämning eller Tomtning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Tomtning, rektangulär, 7×6 m (NV-SÖ), bestående av två invändiga ytor. Ytan i SÖ är 3×2,5 m (NÖ-SV) och den i NV är 3×2 m (NÖ-SV). De nedrasade vallarna är 0,5–2 m br, av vanligen 0,2–0,5 m st stenar, något övermossade. I SÖ är några stenar intill 0,8 m st. Vallarna i det NV rummet är något tunnare med enkla rader av stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Tomtning

- Tomtning, rund, 6 m diam, bestående av en invändig yta, 3 m diam och 0,1 m dj, omgiven av en vall, 1,5–2 m br och 0,1–0,2 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Delvis övermossad.

Kommentar: Belägenheten, ca 3 m över nuvarande havsytta, visar att tomtningen är från historisk tid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Tomtning

- Område med tomtningar, 200×60 m (Ö-V), bestående av 5 runda tomtningar, 2 rektangulära tomtningar samt 1 båtlaning.

De runda tomtningarna, alla på moränryggens krön, är 4–5 m diam. De består av en stenrensad yta, 2–3 m diam, omgivna av en vall, 0,6–2 m br och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,6 m st stenar, jämte enstaka block, 0,7–1,5 m st. En av dessa tomtningar är lagd mot ett 4 m st block.

Den ena av de rektangulära tomtningarna, belägen i N, är 7 m l (N-S) och 2-3 m br, bestående av en stenröjd yta, 5×2 m (N-S), omgiven av en vall, 1,5–2 m br och 0,1–0,2 m h, av 0,2–0,7 m st stenar. Öppning i NNÖ. Tvärs över öppningen med 1 m mellanrum är 2 stenrader, 3–5 m l (VNV-ÖSÖ), 0,5–1 m br och 0,4 m h, av 0,2–0,6 m st stenar. Den andra rektangulära tomtningen, belägen i Ö, är 6×6 m (VNV-ÖSÖ), bestående av en rensad yta 2,5×2,5 m (VNV-ÖSÖ), omgiven av en vall, 1,5–3,5 m br och 1,5 m h, av 0,2–1 m st stenar, med i NNV hörnet en öppning, 1 m br.

Båtlaningen är belägen i Ö delen av området och består av en rensad yta, 6×1,5–2,5 m (NNÖ-SSV), omgiven av naturlig morän.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Fiskeläge

Antal: 7 *Lämningsstyp:* Tomtning

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Båtlaning

Vad

Definition: Passage genom vattendrag.

Kommentar: Vadställen markeras ibland på land med t.ex. ett stenröse eller rest sten. För att förenkla överfarten är botten ibland stenröjd. Alternativt har man lagt dit stenar att gå på.

Principer för beskrivning: Ange längd med huvudriktning inom parentes och bredd. Därefter beskrivs eventuella stenröjningar och stenläggningar. Ange om markeringar finns på strand/stränder.

Exempel på beskrivning:

- Vadställe, ca 70 m l (Ö-V) och 0,5–1,5 m br. På 0,5–1 m:s dj är en tydlig stenläggning, ställvis utrasad. Sagån flankeras i V av byn Västra Skavsvad och uppströms i Ö av byn Östra Skavsvad.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Vad

Varv/slip

Definition: Lämnings efter anläggning där båtar och fartyg byggts eller reparerats.

Kommentar: En slip är en bädd där mindre fartyg och båtar kan dras upp och torrsättas för reparation eller förvaring. En slip kan ingå i ett varv eller ligga för sig. Jfr. Hamnanläggning och Hamnområde.

Principer för beskrivning: Ange total storlek/utbredning med huvudriktning inom parentes. Därefter beskrivs enskilda anläggningar och konstruktioner.

Exempel på beskrivning:

- Varvsplats, ca 300×150 m (Ö-V). I området är avbanade ytor med plankor, bjälkar, sågade stockar och järnskrot som bultar, skruvar m m. I strandkanten är rester efter uppdragningsanordningar med räls, troligen båtplats och träkonstruktioner.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Varv/slip

- Sliplämning, 35×6 m (N–S). I den blockiga backen är en ränna, ca 0,8 m dj. Stenar och block har kastats upp på sidorna. I vattenbrynet syns resterna efter en rälsbana av järn med en spårvidd av ca 1 m. Rälsen fortsätter ut i vattnet. I sliprämnans botten ligger tre rostiga plåtar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Varv/slip

Vårdkase

Definition: Uppstaplad hög av timmer, ved eller ris som kunde antändas för att t.ex. varna för annalkande fiender.

Kommentar: Tydliga spår efter vårdkassar är sällsynta. De kan utgöras av bevarade vårdkassar, rester av en vårdkasebotten eller eldskadade hällar. Ibland har vårdkassen placerats på en stensamling. Som regel har vårdkassar placerats på, eller i anslutning till, bergskrön. Ibland kan även en grund efter bålvaktens stuga eller koja påträffas. Denna skall registreras under Husgrund, historisk tid (Militär).

Principer för beskrivning: Vårdkasebottnar bestående av eldskadade hällar beskrivs med utbredning, huvudriktning och skadornas omfattning. Vårdkasebottnar i form av stenrösen och bevarade vårdkassar med ved- eller rishögar beskrivs med storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning, höjd samt eventuella stenars storlek.

Vårdkase kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Vårdkasebotten, oval, 8×4 m (NV–SÖ) och 0,5 m h. Fyllning av 0,2–0,4 m st stenar. I SÖ är en grop, 1,5 m diam och 0,5 m dj. Stenar är utkastade i SV.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vårdkase

- Vårdkasebotten (?). Inom en yta av 3–3,5 m diam är bergskrönet eldskadat i gammal tid, och skärvsten, 0,01–0,3 m stora, täcker berghällen, som är glest beväxt med lav och mossor.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vårdkase

Vägmärke

Definition: Stenar, skyltar eller stolpar uppsatta vid allmän väg som avståndsmarkeringar eller med skriftliga uppgifter om bl.a. avstånd till en viss plats.

Kommentar: Milstolpar markerade hel-, halv eller kvartsmil och har ofta aktuell regents krönte namnchiffer. Ibland finns även aktuell landshövdingens initialer. Vaghållningsstenarna markerade gräns mellan vägsträckor med olika vaghållare. De är vanligen av sten, men även trätavlor kan förekomma. En inskrift kan innehålla vaghållningsstenens ordningsnummer utmed vägen, by- eller gårdsnamn, gårdens mantal, vägsträckans längd i alnar eller meter, gårdsägarens initialer, årtal och/eller riktningsspil. Vägmärken används för stenar, skyltar eller stolpar med skriftliga uppgifter om bl.a. avstånd till en viss plats, t.ex. om avståndet till närmaste gästgiveri, stad etc. Milstolpar och vägmärken är vanligen uppställda i ett postament av sten. Om endast postamentet återfinns används egenskapsvärdet postament.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Milstolpe
 Vaghållningssten
 Övrig

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärde: Järn
 Sten
 Trä
 Postament

Principer för beskrivning: Ange material, storlek, dvs. höjd, bredd med riktning inom parentes och tjocklek, och återge därefter inskriptioner. Därefter beskrivs eventuellt postament med storlek, orientering och höjd samt material med eventuell stenstorlek. På Fastighetskartan och Terrängkartan redovisas milstolpe eller postament efter milstolpe, stående på ursprunglig plats, med symbol (tvärstreck över vägen) samt run-R.

Exempel på beskrivning:

- Milstolpe, kalksten, 0,95 m h, 0,5 m br vid basen (NÖ–SV) och 0,2 m tj. Avsmalnande uppåt och med profilerat överstycke. I S sidan är inhugget texten:

3/4 \ MIL \ 1833.

Postamentet är 1,4×1,4 m (NÖ–SV) och 0,3–0,7 m h, av 0,8–1,3 m l tuktade stenar i kanten och fyllt med småsten innanför.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vägmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Milstolpe
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

• Vaghållningssten, granit, 0,55 m h, 0,75 m br vid basen (NÖ–SV) och 0,32 m tj. Avsmalnande uppåt. I NV sidan är inhugget: No 12 \ NORREBY \ 3/12 Mtl \ 238 Aln. \ Åhr 1887.

Skador på lämning: Stenen är avslagen i SV kanten. Mitt på stenen är ett borrhål.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vägmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Vaghållningssten
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

• Vägvisarsten, kalksten, 0,9 m h, 0,3 m br (Ö–V) och 0,25 m tj. Spetsig överdel. I SV sidan är inhugget texten:

FRÅN \ GÖTHE \ BORG \ TIL \ VENERS \ BORG

På SÖ sidan är texten: FRÅN \ GÖTHE \ BORG \ TIL \ LIDKÖ \ PING

Stenen är placerad direkt i marken.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vägmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

• Milstolpe, i sekundärt läge, gnejs, 1,5 m h, 0,55 m br och 0,1 m tj. Inskrift i upphöjd relief: 1 \ 4 \ MI \ 1666 \ IH. Den övre delen avslagen, så att halva ettan saknas. Även högra delen avslagen. Stenen ska ha ingått i ett stenparti och låg vid 1965 års inventering på ett stenröse ca 75 m åt SSÖ. Flyttad till gårdsplanens kant av nuvarande markägare.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vägmärke *Läge:* Nuvarande läge
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Milstolpe
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Sten

• Postament till milstolpe, kvadratisk, 1,6×1,6 m (NÖ–SV) och 1,5 m h, kallmurat av 0,5–1 m st stenar. Mot SV är en upplagd stenmur. 1933, vid anläggandet av den nya vägen mot Torup, togs milstolpen av gjutjärn bort av vägmästaren för renovering. Den återfördes aldrig, meddelade markägaren.

Skador på lämning: Milstolpen saknas.

Registreras som

Skadestatus: Skadad

Antal: 1 *Lämningstyp:* Vägmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Milstolpe
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Postament

Kult, offer och folkstro

Inom kategorien *Kult, offer och folkstro* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Bengömma
Björngrav
Kloster
Kyrka/kapell
Källa med tradition
Labyrint
Naturföremål/-bildning med tradition
Offerkast
Offerplats
Plats med tradition
Vallanläggning

Sammansatta lämningstyper:

–

Bengömma

Definition: Bendeposition med oftast märgkluvna ben i skyddat utrymme, vanligen i skrevor eller mellan stenar.

Kommentar: Bengömmor är främst kända i det samiska kulturlandskapet.

Principer för beskrivning: Ange om bengömman är placerad i klippskreva, under block eller liknande, ange storlek, mängden ben och, om möjligt, vilket slags djur som benen kommer ifrån och om dessa är märgkluvna.

Exempel på beskrivning:

- Bengömma, på NÖ sidan av berghäll. Bland några, från berghällen söndervittrade, stenar och block är en hålighet, 1×0,5 m (NV–SÖ), med ett tiotal brända ben och benrester från djur.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bengömma

Björngrav

Definition: Begravningsplats för björnben.

Kommentar: Hela och/eller märgkluvna björnben.

Principer för beskrivning: Björngravar har varierande utseende och påträffas ofta i samband med arkeologiska undersökningar. Principerna för beskrivning kan därför skilja. Beskriv dock alltid anläggningens storlek och uppbyggnad.

Exempel på beskrivning:

- Björngrav, närmast rektangulär, 2×1,7 m (NNV–SSÖ), bestående av en inre yta, 1,4×0,8 m (NNV–SSÖ), omgiven av ett 15-tal kantställda hällar, intill 0,4 m h och 0,2–1 m st. På ytan är måttligt med märgkluvna björnben. I SÖ delen stöds en större sten av tre flata hällar, 0,3 m st. Utanför dessa är utrasade stenar samt ben.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Björngrav

Kloster

Definition: En eller flera lämningar eller ruiner efter bl.a. klosterkyrka, bostads- eller ekonomibyggnader, dammar m m.

Kommentar: Ett kloster utgörs av en eller flera byggnader för en från omvärlden avskild religiös gemenskap av munkar eller nunnor. Klostren hade varierande utformning, från en klosterkyrka omgiven av enklare byggnader till muromgärdade större byggnadskomplex som fungerade som ett självförsörjande samhälle.

Principer för beskrivning: Ange områdets/ruinens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes, och räkna upp i området förekommande lämningar och deras antal. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig. Antalet lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter kloster redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Klosterområde, 300×200 m (N–S), bestående av klosteruin, rest av klostermur, 1 ruin, 1 grund, 5 delundersökta grunder, talrika grunder under flat mark samt del av vattenkanal. Området begränsas i V–SV av klostermur, övrig begränsning osäker. Den N gränsen förmodas gå intill 11 m N om nuvarande N kyrkogårdsmuren. Den Ö gränsen antas delvis gå i en terrassmur på kyrkogården. I SÖ antas området ansluta till RAÄ 96.

Klosteruinerna, belägna nära områdets mitt och S om kyrka, inom ett område, 55–80×20–60 m (Ö–V), består av restaurerade kalkstensmurar efter korsgång, kapitelsal, arbetsrum, matsal, kök, abbothus samt lekbrödrälänga med biutrymmen. Murarna är vanligen 0,3–2 m h och 0,5–1,5 m br, täckta med papp och torv. I kapitelsalen kvarstår 2 kolonner och 1 kolonnbas, i matsalen 1 kolonn och 5 kolonnbas, i lekbrödrälängan 4 kolonner och 2 valvbågar. I köket är rester av 1 eldstad. På klostergården är en markering av 1 brunn inom ett oktagon samt 1 träkors. Inom områdets S del och genom abbothuset löper en stensatt vattenkanal, 0,4–1 m br och 0,4 m dj. Området beväxt med 4 päronträd och 1 bok.

Klostermuren, i områdets V–SV del, är 260 m l (NV/NÖ–SÖ/S/SV), till större delen synlig som en flack övertorvad upphöjning, 2–4 m br och intill 0,2 m h. Otydlig i S delen. Mittpartiet är markerat med en rad kalkstenschällar, 1,1 m br. I S delen är en divergerande linje, 6 m l. Muren har sannolikt omslutit hela klosterområdet.

Ruinen, belägen 83 m N om klosteruinområdet och 1 m V om uppfartsväg, är 18×8–12 m (Ö–V), bestående av restaurerade kalkstensmurar, 0,3–0,6 m h och 0,8 m br. Indelad i 3 rum, kan fortsätta mot Ö under väg. Grunden, belägen 31 m ÖNÖ om S knäet på klostermuren, är 23×8 m (VNV–ÖSÖ), markerad i ytan med kalkstenschällar, 0,8 m br. Indelad i 3 rum. Golvet delvis täckt med kalkstenschällar. Ett par eldstadsplatser markerade.

V om klosteruinområdet, intill tomtmark till det S huset, är ett område bestående av minst 5 delundersökta grunder samt en ännu öppen del av vattenkanalen. Inom tomten är talrika obestämbara grunder skönjbara i markytan.

Inom området ligger den bevarade klosterkyrkan samt tillhörande modern kyrkogård. I områdets V del är 2 bostadshus och 2 uthus. I områdets S del har funnits en ladugård.

Referenser: Montelius dagbok 6/8, 17/9 och 7/10 1873, 20/1 och 14/4 1874 samt 11/7 1876.

Sahlström, K-E. Inv 1938, nr 39.

Stigsjö, R i: VFFT, 1978.

Sveriges kyrkor nr 190, 1982.

UV Rapport 1983:6.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kloster

Undersökingsstatus: Delundersökt

Kyrka/kapell

Definition: Ruin eller grund efter kyrka eller kapell.

Kommentar: Övergiven kyrkobyggnad eller kapell med alltjämt stående väggar och tak skall inte registreras i Fornminnesregistret.

Principer för beskrivning: Ange först lämningsens storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes. Beskriv därefter murars bredd och höjd och ingående stenars storlek. Beskriv eventuell rumsindelning, öppningar och golv.

Kapellruin och kyrkoruin redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kyrkogrund, 22×9 m (Ö–V), bestående av delvis restaurerade grundmurar till långhus, kor och absid. Murarna är 0,3–1 m h och 1,2 m tj, av 0,2–1 m st stenar, varav några är bearbetade. Murkrönet är i absiden förstärkt med cement. Långhuset är invändigt 11×6 m, och har i S väggens V del en öppning, 1 m br.

Koret är invändigt 5×4 m och har i N resp S sidan vardera en öppning, 1 m br. I koret är en gravhäll av järn, 2×1 m (Ö–V), med inskription. Absiden är halvrund, 4 m diam, med i mitten ett altare, 2×1 m (N–S) och 0,9 m h.

Referenser: ATA: Nordenskjöld, C F. 1884:16.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kyrka/kapell

- Kapellruin, 16×10–12 m (VNV–ÖSÖ). Murarna är 3–4 m br och 1,3–1,6 m h, lätt övermossade med i ytan talrika kalkflisor och kalkhällar, 0,2–0,5 m st. I S och V är spår av kallmur. Ruinen är uppdelad i två rum, det V är 6×6 m och det Ö är 7×4 m. Trolig ingång på N sidan. Golvytan i det V rummet är helt plan, medan den i Ö rummet är mycket ojämn.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kyrka/kapell

- Kapellplats. Enligt tidningsartikel av T. Karlsson, skall på platsen ha legat ett medeltida kapell. Platsen ska ha benämnts ”Kappaells åker” på laga skiftesprotokoll 1838. Enligt artikeln har tegelfragment plöjts upp på platsen. Han refererar en uppgift från kyrkoherde L. Nilsson Tulin, 1698–1740, om ”rudera af ett Capell som de gamla berättas hafva sedt fordom stå med en byggnad”.

Tradition: Kapellet ska byggts av jungfru Gertrud på Eknabiergi, dotter till Ulf Wildtand, på Eknabiergi borg.

Registreras som

Antal: 1

Lämningsstyp: Kyrka/kapell

Läge: Uppgift om

Källa med tradition

Definition: Källa med tradition om källkult eller källa till vilken sägen eller namn är knutet.

Kommentar: Man har druckit ur, tvättat sig eller offerat i källan. Offren bestod vanligen av metallbitar, mynt eller nålar. Samma källa kan ha använts i olika syften under lång tid. En speciell grupp är pilgrimskällorna, främst s k Sankt Olofskällor, som bl.a. återfinns längs pilgrimslederna till Nidaros (Trondheim). Jfr. Brunn/kalkkälla.

Egenskapstyp: Typ (flervärd)

Egenskapsvärden:

Hälso

Midsommar/trefaldighet

Offer

Pilgrim

Principer för beskrivning: Ange typ av källa, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och mätbart djup eller djup ned till vattenytan. Därefter beskrivs eventuella konstruktioner. Ange gärna riktning för källans utlopp. Tradition anføres, liksom om källan fortfarande tycks vara i bruk.

Referenser för namn och traditioner ska alltid uppges.

De olika typerna av källor redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor. Namn på källan kan dock ersätta upplysningstext. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hälsokälla, 1×0,4 m (Ö–V) och 0,5 m dj. Utlopp åt Ö, 4 m l (Ö–V), 1 m br och 0,3 m dj, som ansluter till sank mark. Vattnet har hög järnhalt, med kraftiga rostavlagringar i avloppet. Källan är belägen nedanför en lodrät klippa.

Registreras som

Antal: 1

Lämningsstyp: Källa med tradition

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hälso

- Offerkälla, 1×1 m (NNÖ–SSV) och 1 m dj. Fodrad med ett kvadratisk brunnskar av timmer. Utlopp åt NNV. Vid inventeringstillfället låg i källan elva kopparmynt från tiden 1800–1867.

Registreras som

Antal: 1

Lämningsstyp: Källa med tradition

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Offer

- Trefaldighetskälla, 1,2 m diam och 0,5 m dj. Stensatt med 0,3–0,6 m st stenar. I botten några flata hållar, intill 0,7 m l. Utlopp mot VNV genom en i sen tid anlagd ledning, 5 m l, till en kallmurad brunn.

Tradition: Enligt utsago av flera ortsbor skall de äldre i bygden i sin ungdom ha samlats på trefaldighetsafton och druckit ur källan, varefter de gått på logdans. Enligt en uppgiftslämnare har även pengar offerats i källan.

Registreras som

Antal: 1

Lämningsstyp: Källa med tradition

Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Midsommar/trefaldighet

Labyrint

Definition: Enskiktade stenrader lagda i spiral eller i system utgående från en oftast korsformig grundplan.

Kommentar: Flertalet labyrinter är kustbundna och har möjligen koppling till säsongsfiskeplatser. Enstaka labyrinter återfinns i förhistoriska miljöer.

Egenskapstyp: Form

Egenskapsvärden:

Korsformig

Spiralformig

Övrig

Principer för beskrivning: Ange först yttermått, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, därefter planlösning, dvs. kors- eller spiralformig grundplan, antal varv samt stenstorlek och i vilket väderstreck ingången ligger.

Labyrint redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Labyrint, 9 m diam, med korsformigt grundplan, lagd i 12 varv, av vanligen 0,1–0,3 m st stenar. Enstaka stenar i centrum är 0,6 m st. Ingång i Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Labyrint
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Korsformig

Naturföremål/-bildning med tradition

Definition: Naturföremål eller naturbildning till vilken ålderdomligt bruk, sägen, tradition, namn eller märkligt historiskt minne är knutet.

Kommentar: Jfr. Källa med tradition, Plats med tradition, Offerplats, Offerkast.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

- Barktäkt
- Bläckning
- Grotta
- Jättegryta
- Jättekast/flyttblock
- Tandvärkstall
- Åttestupa
- Övrigt

Principer för beskrivning: Naturföremål som grottor, stenblock osv. beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering, och höjd/djup. Träd kan beskrivas med höjd och diametern i brösthöjd. Ange tradition om sådan finns. Referenser för namn och tradition uppges alltid.

Jättekast kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Barktäkt, oval, 1,2×0,03–0,06 m, på NV sidan av tall, 0,4 m diam. Belägen 0,6 m ovanför markytan.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Barktäkt

- Bläcka, 0,3–0,05 m st, i stående torrfura. Belägen 1,3 m ovanför markytan. Orienterad mot SSÖ. Inga synliga ristmärken. På motsatt sida av trädet är en helt igenvallad bläcka/barktäkt, 0,7 m l, belägen 1,4 m ovanför markytan.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Bläckning

- Flyttblock med tradition, ca 14×12 m (NNV–SSÖ) och intill 10 m h.

Tradition: Enligt ortsbefolkningen kallas det mäktiga blocket ”Landkärringens sten”. Sägner om att ”landbackens drottning” här hade sitt residens upptecknades vid 1949 års fornminnesinventering.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Jättekast/flyttblock

- Träd med tradition, tall, ca 15 m h och 0,9 m diam i brösthöjd. Mycket skrovlig bark. På trädets N sida, 1,3–1,8 m h över marken, är ett 30-tal rostiga spikar och nålar islagna mellan barkytorna. Några av nålarna tycks vara av modernt snitt.

Tradition: Enligt en i trakten mycket väl känd tradition har man här satt bort tandvärk. Om någon fällde trädet så skulle denne få all värken på sig.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tandvärkstall

- Offerplats, delundersökt, ca 100 m diam, belägen i sankmark. I samband med torvtäkt har åtskilliga fynd av skelett och -delar från människor och hästar samt silver-, brons- och järnföremål påträffats. Delundersökt 1962 av B Stjernquist, Lunds Universitet.

Antikvarisk kommentar: Under förhistorisk tid var sankmarken sjö.

Referenser: Bengtsson, L, brev 1852.

LUHM inv. 12716, 13343, 13450, 13870 och 14707.

Bruzelius, N G, 1864, Antikvarisk

Stenberger, M, 1964, Det forntida Sverige.

Stjernquist, B i: Medd. från LUHM 1962–63.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Offerplats

Undersökningsstatus: Delundersökt

- Sejte, i sjökant, bestående av en spetsformad sten med tre sidor. Uppskattningsvis ca 0,6 m h över vattenytan och 0,4×0,4×0,4 m i basen. Toppen förefaller ha en brottyta. Intill stenen på Ö sidan ligger en mindre sten.

Enligt sägnen ska stenens topp ha blivit avslagen. Ut till sejten är ett antal slänor utlagda.

Referenser: Manker, E: Lapparnas heliga ställen, nr 332. Acta Laponica. Nord Arkeologi 562.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Offerplats

Plats med tradition

Definition: Plats till vilken ålderdomligt bruk, sägen, tradition, namn eller märkligt historiskt minne är knutet.

Kommentar: Är bruket, traditionen, namnet etc. knutet till en naturbildning på platsen, används i stället

Naturföremål/-bildning med tradition. Jfr. även Offerplats, Källa med tradition.

Principer för beskrivning: Plats med tradition kan beskrivas till sin topografiska utformning, ange eventuella storleksmått.

Traditionen återges i fältet Tradition på blanketten resp. i FMIS registreringsklient och i FältGIS. I fältet Beskrivning skrivs lämningsstypen Plats med tradition, gärna med en hänvisning till traditionsfältet. Ange alltid referenser.

Exempel på beskrivning:

- Plats med tradition och namn. Platsen utgörs av en liten, N-sluttande backe, utmed vägen.

Tradition: En brud på väg till sitt bröllop skall ha mördats på platsen.

Namn: Brudbacken

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Plats med tradition

Vallanläggning

Definition: Förhistorisk sten- och/eller jordvall och/eller palissad, i vissa fall kombinerad med vallgrav, som helt eller delvis avgränsar ett område.

Kommentar: Vallanläggningen har inte haft försvarsfunktion, utan har mer karaktären av att utmärka ett område.

Palissader har i regel inga synliga spår ovan mark utan påträffas vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar, i form av stolphål och/eller rännor. För denna typ av anläggningar används ibland begrepp som t.ex. sarupanläggning, kultisk anläggning och borgliknande hägnad. Jfr. Fornborg.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning. De mått som ska anges är till skillnad från fornborgar endast det område som utmärks av vallarna, inte hela bergets utsträckning. Ange vallens material samt dess sammanlagda längd, bredd, höjd och stenstorlek samt vallarnas belägenhet i relation till terrängen. Därefter beskrivs vallanläggningens eventuella inre.

Exempel på beskrivning:

- Vallanläggning, 65×50 m (Ö–V), begränsad av branta, närmast lodräta stup i V och S, mot N och NÖ av mindre branta stup och slänter, och mot SÖ av sluttande berg. Mot SÖ, Ö och NÖ är en stenvall.

Stenvallen är bågformad, 50 m l, 1–2,5 m br och 0,2–1 m h. I den S delen är en 2 m br öppning. Från öppningen och ca 25 m mot N är vällen byggd av 0,2–0,5 m st stenar i ett skikt. De ligger parvis, ofta med en flat sida utåt. Vallen är avbruten på några ställen. Öppningen är belägen där man lättast tar sig upp.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Vallanläggning

Metallframställning och bergsbruk

Inom kategorien *Metallframställning och bergsbruk* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Bergshistorisk lämning övrig
Blästbrukslämning
Brott/täkt
Brytningsyta
Dammvall
Dike/ränna
Flintgruva
Gjuteri
Gruvhål
Hammare/smedja
Husgrund, historisk tid
Hyttlämning
Kolningsanläggning
Smideslämning
Uppföringsanläggning

Sammansatta lämningstyper:

Blästplats
Gruvområde
Hammarområde
Hyttområde
Hytt- och hammarområde
Metallindustri/järnbruk
Smidesområde

Bergshistorisk lämning övrig

Definition: Lämningar knutna till bergshantering som inte kan inlemmas under andra lämningstyper, t.ex. försvar, gråbergsvarp/skrotstenshö, handskrädningshögar, platser för vaskning, bokningsverk (krossning av malmen till lämplig storlek), skrädhus och anrikningsverk. Avser även vissa lämningar (hjulgravar, kolupplag, malmupplag) i de fall dessa inte kan knytas till specifik verksamhet (t.ex. blästplats, gruvsdrift, hammare, hytta, kvarn, träindustri).

Kommentar: Jfr. Blästbrukslämning, Dammvall, Dike/ränna, Gruvhål, Hammare/smedja, Hyttlämning, Kolningslämning, Smideslämning, Träindustri, Uppföringsanläggning samt Blästplats, Gruvområde, Hammarområde, Hytt- och Hammarområde, Hyttområde, Metallindustri/järnbruk.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Gråbergsvarp
Hjulgrav
Kolupplag
Malmupplag
Skrädnings- och anrikningsanläggning
Övrig

Principer för beskrivning: Anläggningar som registreras under Bergshistorisk lämning övrig kan variera till utseende och innehåll, och principerna för beskrivning kan därför skilja. Beskriv dock alltid anläggningens storlek, vanligen längd×bredd med dess orientering inom parentes samt eventuella konstruktionsdetaljer. Egenskapsvärdena Kolupplag och Malmupplag avser, förutom lämningar efter upplag direkt på marken, även grunder efter kolhus respektive järnbodar.

Exempel på beskrivning:

- Hjulgrav, 9×2,5–3,5 m, inre mått (NV–SÖ) och 4–5 m dj. Kallmurade innerväggar av 0,3–0,8 m st stenar. Den NÖ väggen lutar utåt upptill, i övrigt tämligen intakt. Ställvis övermossad. Bottnen täcks av ormbunkar. Inhägnad med metallstängsel.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulgrav

- Malmupplag, 3×2 m (N–S) och 0,7 m h, av 0,1–0,3 m st, tunga malmstycken av bergmalm.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Malmupplag

- Handskrädningshög, ca 4 m diam och 0,3 m h, av i regel kraftigt magnetisk, handskrädd sten, i allmänhet 0,1–0,2 m st.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Skrädnings- och anrikningsanläggning

Blästbrukslämning

Definition: Lämning efter blästbruk (lågteknisk järnframställning).

Kommentar: Avser lämningar efter olika moment i järnframställningen. Egenskapsvärdet Blästerugn används för lämning efter ugn för framställning av järn främst ur sjö- och myrmalm men även ur rödjord. Fällsten används för sten använd som städ för primärsmide (avlägsnande av slagg) av järnlupp. Fällstenen har oftast en flat ovansida och bär spår av bearbetning och slagg. Malmupplag används för upplagsplats för malm eller rödjord. Rostningsplats används för yta för rostning av malm (upphetning för avlägsnande av föroreningar, framförallt svavel). Rostningsplatsen på en blästplats är oftast iakttagbar genom kraftigt rödfärgad jord. Den rostade malmen är magnetisk, till skillnad från den orostade. Blästslag har ofta kallats primitiv slagg i äldre beskrivningar och senare i regel betecknats som lågteknisk slagg. Jfr. Bergshistorisk lämning övrig samt Smideslämning.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Blästerugn
Fällsten
Malmupplag
Rostningsplats
Slagg/Slaggvarp

Principer för beskrivning: Ange typ av lämning, form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt höjd/djup. För blästerugnar beskrivs konstruktioner och material såsom kallmurning, lerfodring, stenstorlek etc. Ange om möjligt åt vilket håll öppningen är belägen och dess bredd och beskriv den eventuella blästergropen. Vid beskrivning av fällstenar redovisas spår efter bearbetning och förekomst av slaggstycken. Rostningsplatser och även malmupplag kan behöva sondas fram. Om sondning har skett skall detta framgå av beskrivningen. Vid beskrivning av slaggvarp noteras särskilt om gropar finns invid varpet.

Observera att blästplatser (järnframställningsplatser) vanligen innehåller fler än en lämning och därmed måste registreras som sammansatt lämningstyp Blästplats, se nedan.

Påträffade slaggförekomster i sekundärt läge, t.ex. slagg som använts som vägfyllning, registreras som lämningstyp Fyndplats med egenskapsvärdet Slagg.

Lämning efter blästbruk redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan (Järnframställningsplats) och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Blästerugn, närmast rund, 1 m diam och 0,8 m dj. Kallmurad av 0,2–0,4 m st stenar, delvis skörbrända. Mot Ö är en fördjupning, 1×0,5 m (Ö–V) och 0,3 m dj, troligen efter blästeröppningen. Vål bevarad och upprensad i sen tid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Blästerugn

- Blästerugn, oval, 0,8×0,6 m (VNV–ÖSÖ) och 0,35 m dj. Kallmurad av 0,1–0,3 m st stenar. Öppning mot V, 0,4 m br. Intill och NV därom är blästergropen, svåravgränsad, oregelbunden, ca 1,5 m diam och intill 0,1 m dj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Blästerugn

- Fällsten, ca 1 m diam och 0,5 m h. SSÖ delen av fällstenen och området runt stenen är täckt av slaggstycken.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Blästbrukslämning

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Fällsten

- Malmupplag, (malmrede), ca 8 m diam, med ett sondat djup av 0,05–0,2 m. I centrala delen är en svag försänkningen, 3×3 m (N–S) och 0,05 m dj.

Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Malmupplag

- Rostningsplats, okänd utsträckning, dock genom provstick avgränsad till 7×4 m (Ö–V). Det rostade rödjordslagret, intill 0,15 m tj, är rödbrunt och magnetiskt.

Registreras som
Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Rostningsplats

- Slaggförekomst, ca 10×8 m (N–S). Slaggen, som är rikligast i N, utgörs av blästslag, varav några stycken uppvisar påbrända ugnsfagment av lera.

Registreras som
Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/slaggvarp

- Slaggvarp, ca 10×3 m (NNV–SSÖ) och 0,1–0,3 m h, övertorvat. Slaggen, som ställvis syns i dagen, är rödbrun blästslag i 0,01–0,15 m st stycken. Även ugnsväggsfragment och skörbränd sten finns i varpet.

Registreras som
Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/slaggvarp

- Slaggvarp, runt, synligt som en cirkelformad vall, 8 m diam, 1–1,5 m br och intill 0,25 m h. Övertorvad. Mittpartiet av varpet är helt bortgrävt. Nära mitten är 4 stenar, 0,5–1,1 m st. Vid sondning i vallen framkommer blästslag.

Skador på lämning: Täcktskadad, hela mittpartiet är bortgrävt. Enligt uppgift har slaggen använts som vägfyllning.
Registreras som
Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning Skadestatus: Skadad
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/slaggvarp

Blästplats

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar efter järnframställning.

Kommentar: För att termen blästplats ska få användas måste blästbrukslämning ingå i området. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter (i undantagsfall mera om ett funktionellt och kronologiskt samband finns mellan lämningarna).

Ingående lämningstyper: Bergshistorisk lämning övrig, Blästbrukslämning, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Kolningsanläggning, Smideslämning, Övrig.

Principer för beskrivning: Ange områdets storlek, dvs. längd×bredd med huvudriktning inom parentes, och räkna upp ingående lämningar och deras antal. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig med angivande av form, storlek, material och konstruktionsdetaljer. Börja alltid beskrivningen med blästerugnen eller, om sådan inte finns, med slaggvarpet/en.

Lämningar efter blästbruk redovisas generellt med upplysningstext på Fastighetskartan (Järnframställningsplats) och kan ges upplysningstext på övriga småskaliga kartor, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Blästplats, ca 50×15 m (NÖ–SV), bestående av 1 slaggvarp och 1 kolningsgrop. Slaggvarpet är bågformigt, 6 m l (Ö–V), 2–3 m br och intill 0,3 m h. Övermossat med i ytan måttligt med stenar, 0,1–0,3 m st. I ytskador iaktogs enstaka slaggstycken och röd, magnetisk jord. Slaggen utgörs av blästerugnsslag, varav enstaka stycken uppvisar påbrända ugnsfagment av lera. Kolningsgropen, belägen i SV delen, är oregelbundet avlång, 1–1,5 m l (NV–SÖ) och 0,3 m dj. Igenrasad. Vid provstick framkom kol.

Antikvarisk kommentar: Mellan kolningsgropen och slaggvarpet framkom vid provstick enstaka slaggstycken, varför slaggvarpet och kolningsgropen sammanförts till ett område.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Blästplats
Antal: 1 Lämningstyp: Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/Slaggvarp

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Oval
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolningsgrop

• Blästplats, 40×15 m (N–S), bestående av 3 slagghvarp, 3 kolningsgropar, 1 malmupplag och 1 fällsten. Slagghvarpen är vallformiga, 10–15 m l, 2–3 m br och 0,3–0,6 m h. Kraftigt övertorvade. Vid provstick i varpen framkom lågteknisk slagg samt ugnfragment bestående av slagg och bränd sintrad lera. Kolningsgroparna är runda, 2–3 m diam och 0,3–0,5 m dj. Omgivna av vall, ca 0,5 m br och intill 0,1 m h. Vid provstick i groparnas bottnar framkom, under ett ca 0,1 m tj sandlager, ett kol- och sotlager, ca 0,5 cm tj. Malmupplaget är närmast runt, ca 2 m diam och ca 5 cm tj. Det består av rostad rödjord, magnetisk och kraftigt tegelfärgad. Avgränsningen av malmupplaget har gjorts med sond och är därför något osäker. Fällstenen är 0,7×0,5 m st (Ö–V) och 0,3 m h. Ovansidan är flat och har bearbetningsspår. Kring fällstenen är magnetisk, droppformig fällslag.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Blästplats

Antal: 3 *Lämningsstyp:* Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/Slagghvarp

Antal: 3 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolningsgrop

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Malmupplag

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Blästbrukslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Fällsten

Brott/täkt

Definition: Fyndighet av råvara som utnyttjats för utvinning eller insamling.

Kommentar: Avser såväl förhistoriska täkter och stenbrott som historiska. Eventuella anläggningar och konstruktioner, t.ex. torkställningar för torv, beskrivs under denna lämningsstyp men registreras inte separat. Jfr. Brytningsyta, Flintgruva, Gruvhål.

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärde:

- Fältspat
- Granit
- Kalksten
- Kvarts
- Lera
- Märgelgrav
- Sand/grus
- Sandsten
- Skalgrus
- Torv
- Övrigt

Principer för beskrivning: Ange typ av brott eller täkt, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt djup. Därefter beskrivs eventuella konstruktioner. Ange eventuell förekomst av skrotsten. Ett område med flera brott eller täkter registreras som sammansatt lämningsstyp Småindustriområde.

Kalkbrott och stenbrott kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta (F.d. kalkbrott respektive F.d. stenbrott), se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Fältspatsbrott, ca 30×7 m (SÖ–NV) och ca 8 m dj, djupast i NV delen. Vattenfylld i botten. Utanför den SÖ delen är 3–4 skrotstenshögar, delvis bestående av kvarts.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Fältspat

• Täljstensbrott, 50×25 m (NV–SÖ) och intill 4 m dj. Större delen av området är övertorvat och igenväxt. Block av täljsten finns i och runt området. Avvattningsränna åt Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Övrigt

- Granatbrott, dagbrott, ca 130×70 m (NÖ–SV) och 2–5 m dj, i sluttande berg. Under perioden 1926–1938 har i det stora dagbrottet mineralet granat brutits. Granat ingick i olika slipmedel. Exporten av granat avbröts p.g.a. krigsutbrottet 1939. Granat är sällsyntförekommande och Sjönevadsbrottet nämns i alla nationella mineralhandböcker.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brott/täkt
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Övrigt

Brytningsyta

Definition: Spår efter ytlig brytning av bergart eller mineral för tillverkning av redskap m.m. under förhistorisk tid.

Kommentar: Avser inte mer omfattande brytning av flinta. Sådana lämningar förs till lämningsstypen Flintgruva. Jfr. även Brott/täkt.

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärden: Kvarts/kvartsit
 Övrig

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt eventuellt djup. Notera om det finns avfall eller avslag på platsen.

Exempel på beskrivning:

- Kvartsbrott, 4×3 m (NV–SÖ) och intill 0,5 m dj. Brottytan tyder på att kvartsen slagits loss med enkla redskapet. Vid kanten är enstaka kvartssplitter och skrotsten.

Kommentar: Kvartsen ligger som 0,5 m br ådergångar i berggrunden. Tre avslag tillvaratogs.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brytningsyta
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kvarts/kvartsit

Dammvall

Definition: Vall uppförd i avsikt att kunna ansamla eller magasinera vatten i en grävd damm eller naturlig sänka.

Kommentar: Avser vallar uppförda i samband med t.ex. metallframställningsplatser, kvarnlämningar eller annan industriell verksamhet men även för flottning och till översilningsmarker.

Principer för beskrivning: Ange längd med längdriktning inom parentes, bredd, höjd och material. Eventuella synliga dammluckskonstruktioner anges. De dammvallar som ingår som konstruktion i ett kvarnställe eller en såg, brukar vanligen inte registreras separat, se exempel under Kvarn.

Dammvall kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Fördämningsvall, 40 m l (NV–SÖ), 4–5 m br och intill 2 m h, av jord och sten. I mitten är en fördjupning, där dammluckan varit belägen.

Skador på lämning: Vid vallens båda yttre begränsningar är täktropar, varifrån fyllnadsmassor tagits.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Dammvall

Dike/ränna

Definition: Grävd ränna eller dike.

Kommentar: Omfattar t.ex. grävda rännor för vatten till eller ifrån en kraftstation, samt diken för torrläggning eller bevattning. Avser även mer omfattande bevattningskanaler. Vissa diken/rännor ingår som konstruktioner i andra lämningsstyper, t.ex. vattenrännor i anslutning till hyttlämningar och kvarnar, och skall då inte registreras separat.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Bevattning
 Dränering
 Kraftutvinning
 Övrig

Principer för beskrivning: Ange längd med längdriktning inom parentes, bredd och, om möjligt, djup. Därefter beskrivs väggkonstruktioner och dylikt. Ange om möjligt rännans funktion (typ) och om rännan är torrlagd.

Exempel på beskrivning:

jordrymningar (ställe där jordmassor tagits bort) hör till denna lämningstyp. Dessa kan vara svåra att på morfologiska grunder skilja från ett litet gruvhål. Omfattar även gruvöppning/gång som anlagts mellan jordyta och gruva för uppföring (transport) av malm, gråberg, vatten eller personal. Facktermerna för dessa är schakt (lodrätt eller brant lutande) och stoll (vågrätt eller svagt lutande). Avser även upplagsplats för malm invid gruvan. Jfr. Brott/täkt.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Gruvhål
Malmupplag
Övrig

Egenskapstyp: Material (flervärd)

Egenskapsvärde: Bly/silvermalm
Järnmalm
Kopparmalm
Övrig

Egenskapstyp: Teknik (flervärd)

Egenskapsvärde: Krutsprängning
Sprängning
Tillmakning

Principer för beskrivning: Gruvhål beskrivs med form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt djup till botten eller vattenyta. Rester av trä- eller stenskoningar och andra konstruktioner beskrivs. Brytningsteknik anges om möjligt samt vilket material som brutits.

Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring gruva registreras som sammansatt lämningstyp Gruvområde.

Gruvhål ska alltid aviseras till Fastighetskartan, även de som inte bedöms som fast fornlämning. På Fastighetskartan redovisas gruvhålen generellt med upplysningstext om inte ett namn ersätter upplysningstexten, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor. Jfr namnavisering för gruvområdena nedan.

Exempel på beskrivning:

- Skärpning, oval, 4×3 m (NV-SÖ) och 2 m dj. I NV kanten syns borrhål.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gruvhål
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Gruvhål
Egenskapstyp: Brutet material (flervärd) *Egenskapsvärde:* Järnmalm
Egenskapstyp: Teknik (flervärd) *Egenskapsvärde:* Sprängning

- Stollgång, 4×2 m (Ö-V), går att följa 5 m in i berget där den blockerats av instörtat virke. Stollgången har tydliga spår av tillmakning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gruvhål
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig
Egenskapstyp: Brutet material (flervärd) *Egenskapsvärde:* Järnmalm
Egenskapstyp: Teknik (flervärd) *Egenskapsvärde:* Tillmakning

- Gruvhål, 5 m diam och 0,5–1 m dj ner till vattenytan. Det egentliga djupet går ej att fastställa. Brytningstekniken är sannolikt sprängning. Flera borrhål syns i kanterna. I gruvhålet finns mycket järnmalm.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Gruvhål
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Gruvhål
Egenskapstyp: Brutet material (flervärd) *Egenskapsvärde:* Järnmalm
Egenskapstyp: Teknik (flervärd) *Egenskapsvärde:* Sprängning

Gruvområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring gruva.

Kommentar: Gruvhål måste ingå bland lämningarna för att termen Gruvområde ska få användas. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/ränna, Gruvhål, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk, Uppföringsanläggning.

Principer för beskrivning: Ange först områdets storlek, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes. Därefter anges de ingående anläggningarna och deras antal. Om det finns flera gruvhål i området måste varje

gruvhål beskrivas var för sig på så sätt att det går att förstå vilken beskrivning som hör till vilket gruvhål (se exemplen nedan). Fortsätt med övriga anläggningar. Börja beskrivningen med gruvhålen. På kartan måste, förutom områdets begränsningslinje, också varje enskilt gruvhål ritas in. Om namn är känt kan detta aviseras till tryckt karta, då väljs namnet på gruvområdet och inte de enskilda gruvhålens namn. Om inte namnet är känt kan upplysningstext (Gruvområde) aviseras, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor. På Fastighetskartan redovisas alla gruvområden med upplysningstext (om inte ett namn ersätter Us), även de som inte registrerats som fast fornlämning.

Exempel på beskrivning:

- Gruvområde, 90×40 m (NNÖ–SSV), bestående av 1 gruvhål, 1 vandring, 1 skärpning, 1 malmupplag, 1 husgrund och 1 gråbergsvarp.

Gruvhål, oregelbundet, närmast rektangulärt, 25 m l, intill 7 m br (NÖ-SV) samt 1,5–6 m dj. Vatten endast i den djupare SV delen. Ställvis rester av timring i kanterna. På botten ligger timmerstockar och ett järnkugghjul.

Intill och V om gruvhålets NÖ del är:

Vandring, rund, 12 m diam, med delvis kallmurade kanter av sten, intill 1 m h. Något utrasad i Ö kanten. I centrum är en oregelbunden, 1 m st sten med lagerhål.

12 m NÖ om gruvhålet är:

Skärpning, rektangulär, 10 m l, 5 m br (NÖ-SV) och intill 2 m dj.

17 m SÖ om gruvhålet är:

Malmupplag, ovalt, 7×4 m (N–S) och intill 0,7 m h. Innehållande intill 0,1 m st malmstycken.

5 m SÖ om ovan är:

Husgrund, rektangulär, 6×7 m (SSÖ–NNV) och 0,1–0,5 m h. I V delen är ett spisiröse av kallmurade klumpstenar, utrasad, 3,5×5 m st och 0,6 m h.

Intill och S om gruvhålet är:

Gråbergsvarp, närmast rektangulärt, 25 m l, 10 m br (N–S) och intill 1,5 m h.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gruvområde

Antal: 2 Lämningstyp: Gruvhål

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gruvhål

Egenskapstyp: Material Egenskapsvärde: Järnmalm

Antal: 1 Lämningstyp: Uppfordringsanläggning

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Vandring

Antal: 1 Lämningstyp: Gruvhål

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Malmupplag

Antal: 1 Lämningstyp: Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet Egenskapsvärde: Bergsbruk

Antal: 1 Lämningstyp: Bergshistorisk lämning övrig

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gråbergsvarp

- Gruvområde, 40×25 m (NV–SÖ), bestående av 1 gruvhål, 1 gråbergsvarp och 1 husgrund.

Gruvhålet är 20×8 m och intill 1,5 m dj ned till vattenytan. Stängslat. Järnmalmgruva.

Gråbergsvarpet är 10×6 m och 1,8 m h.

Husgrunden är 8×5 m och 1,2 m h, av gråberg. Öppning åt Ö.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gruvområde

Antal: 1 Lämningstyp: Gruvhål

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gruvhål

Egenskapstyp: Material Egenskapsvärde: Järnmalm

Antal: 1 Lämningstyp: Bergshistorisk lämning övrig

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gråbergsvarp

Antal: 1 Lämningstyp: Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet Egenskapsvärde: Bergsbruk

- Gruvområde, 230×50-70 m (ÖNÖ–VSV), bestående av 4 gruvhål, 2 vandringar och 2 kojgrunder.

Gruvhål, (beläget längst i NÖ), rektangulärt, 10×6 m (NÖ-SV) och 3 m dj till vatten. I kanterna timmerfodring. 6 m SV om detta gruvhål är:

Gruvhål, rektangulärt, 20 m l (NÖ-SV), 5 m br och 4 m dj till botten.

25 m SV om detta gruvhål är:

Gruvhål, rektangulärt, 18 m l (NÖ-SV), intill 3 m br och 0,5–1 m dj till vattenytan.

15 m SV om detta gruvhål är:

Gruvhål, avlångt, 90 m l (NÖ-SV), intill 5 m br och intill 5 m dj till vattenytan. Släta väggar, sannolikt efter tillmakning.

Skrotsten förekommer intill gruvhålens kanter, särskilda varp finns NÖ om det först beskrivna gruvhålet och SV om det sist beskrivna gruvhålet. Varpen är 10×10 m och intill 1,2 m h.

1 m SÖ om det som nr två beskrivna gruvhålet är:

Vandring, rund, 13 m diam, med stensatta kanter, 0,3–0,5 m h, åt N–Ö. Övriga begränsningar utgörs av svaga vallar och ett ingrävt hak åt S. I mitten är ett fundament för lagersten, 2 m diam och 0,4 m h. På platsen för lagerstenen är nu en fördjupning, 1×0,5 m (NV–SÖ) och 0,2 m dj. I N resp Ö kanten av fördjupningen finns två stödstenar, 0,8 resp 0,5 m br, 0,3 resp 0,2 m tj och 0,2 resp 0,1 m h. Den N stenen har en skålförmig urholkning. I vandringens Ö kant är en grop, 1×0,6 m och 0,5 m dj.

11 m SSÖ om ovan beskrivna vandring är:

Kojgrund, kvadratisk, 6×6 m (NNV–SSÖ) och 1 m h. Inre försänkt yta, 3×3 m. Åt SSV är ingångsöppning, 0,5 m br.

Mellan vandringen och kojgrunden är marken nedschaktad.

15 m V om det sist beskrivna gruvhålens ÖNÖ ände är:

Vandring, rund, 13 m diam och intill 1 m h, med kallmurade kanter i NÖ–V–SV av intill 0,3–0,5 m st skrotstenar. I NÖ och SV kanterna är stensatta gropar, 1×1 m st och 0,5 m dj. I den NÖ är två järntenar fastsatta. Förmodligen stolphål.

25 m VSV om den sist beskrivna vandringen är:

Kojgrund, kvadratisk, 5×5 m och intill 0,6 m h av skrotsten. Mot V är en öppning.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Gruvområde

Antal: 3

Lämningstyp: Gruvhål

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gruvhål

Egenskapstyp: Material (flervärd) Egenskapsvärde: Järnmalm

Antal: 1

Lämningstyp: Gruvhål

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Gruvhål

Egenskapstyp: Material (flervärd) Egenskapsvärde: Järnmalm

Egenskapstyp: Teknik (flervärd) Egenskapsvärde: Tillmakning

Antal: 2

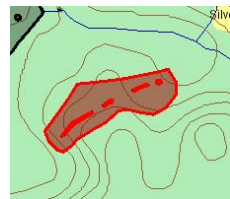
Lämningstyp: Uppfordringsanläggning

Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Vandring

Antal: 2

Lämningstyp: Husgrund, historisk tid

Egenskapstyp: Verksamhet Egenskapsvärde: Bergsbruk

Hammare/smedja

Definition: Lämning efter vattendriven anläggning (hammare) för bearbetning och utsmidning av metall (till t.ex. stångjärn) samt lämning efter storskalig smidesverksamhet.

Kommentar: Jfr. även Hammarområde och Smideslämning.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden: Hammare
Slagg/slaggvarp
Smedja
Övrig

Egenskapstyp: Material (flervärd)

Egenskapsvärden: Järn
Koppar
Ädelmetall
Övrig

Principer för beskrivning: Ange typ av lämning och därefter dess form och storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och höjd. För hammare och smedjor anges material och därefter beskrivs eventuella konstruktionsdetaljer.

Lämning efter hammarsmedja registreras med egenskapsvärdet Hammare.

Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring hammare registreras som sammansatt lämningstyp Hammarområde.

Hammarruin och slagvarp kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hammarsmedjegrund, rektangulär, ca 20×11 m (NV–SÖ). NV gaveln är delvis bevarad, 7,5 m l (NÖ–SV), 1,25 m tj och intill 4 m h, av 0,2–0,3 m st slagstenar, delvis översintrade. I gavelns mitt är en öppning, ca 2,3 m br och 1,8 m h. SÖ om gaveln är rikligt med sten, slagg och tegelrester form av vallar, intill 1 m h. Sannolikt nedrasat vägmaterial.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hammare
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Järn

- Slaggförekomst, hammarslagg, med svårbestämd avgränsning, ca 50×30 m (N–S). Huvudsakligen endast ställvis synlig slag i ytan, i N och S dock varp intill 1,5 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slaggvarp

Hammarområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring hammare.

Kommentar: För att termen Hammarområde ska få användas måste lämningar efter en hammare ingå i området. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/Ränna, Hammare/smedja, Husgrund, förhistorisk/medeltid, Husgrund, historisk.

Principer för beskrivning: Börja med hammarområdets utsträckning, dvs. längd×bredd med längdriktning inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Börja beskrivningen med hammaren om sådan finns. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området, t.ex. kvarn eller såg, registreras dessa som egna FMI-enheter.

Hammarområden kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hammarområde, ca 50×50 m (Ö–V), bestående av 1 hammarruin, 1 kolhusgrund och 2 slagghvarp. Hammarruinen är 20×10 m (N–S). Väggarna kvarstår intill 1,5 m h och är murade av slagghflis (masugnsslagg). I mellersta östra delen av grunden är ett hammarfäste av smidesjärn. I SV delen är ett spismursröse till härd, ca 2,5 m diam, av tegel. I grundens SÖ kant, parallellt med bäcken, är en hjulgrav, 5×0,7 m (N–S) och 0,5 m dj. Uppbyggd av tuktad natursten i kallmur.
- Kolhusgrunden, V om hammarruinen, är 25×10 m (Ö–V). Femton pelare som burit upp väggarna står kvar. Dessa är 0,6×0,6 m st och intill 3 m h, murade av slagghtegel (masugnsslagg). Vid sondning i grunden framkommer ett intill 0,5 m tj kol- och sotlager.

Slagghvarpen, belägna S om hammarruinen, är oregelbundna, ca 20 resp. 14 m l och 5–10 m br. Slagghn utgörs av hammarslagg och är i varpet uppblandat med kol och sot.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hammarområde

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hammare
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Järn

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolupplag

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slagghvarp
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Järn

Husgrund, historisk tid

Definition: Lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid.

Kommentar: Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper (jfr. t.ex. Lägenhetsbebyggelse, Kåta, Industri övrig, Kemisk industri, Textilindustri, Tomtning). Avser t.ex. ängslador, uthus, sommarladugårdar, rester efter byggnader på fiskelägen och stugor på övergivna visten. Jfr. även Bytomt/gårdstomt, Fäbod, Husgrund förhistorisk/medeltida.

Egenskapstyp: Verksamhet

Egenskapsvärde:

- Bergsbruk
- Fiske/sjöfart
- Flottning
- Industri
- Jakt
- Jordbruk
- Kolning

Krog/gästgiveri
 Militär
 Renskötsel
 Skogsbruk
 Övrig

Principer för beskrivning: En husgrund beskrivs med form, längd×bredd med längdriktning inom parentes och höjd. Beskriv därefter eventuella syllstenar, vallar, murrester eller dylikt. Om lämningen har kvarstående väggkonstruktioner beskrivs dessa. Ange sedan konstruktionsdetaljer som t.ex. spisrösen och rumsindelningar och beskriv dessa. Om möjligt anges funktion.

Ensamliggande jordkällare, dvs. sådana som inte är belägna på en tomt, registreras som lämningstyp Husgrund, historisk tid. Jfr. dock Förvaringsanläggning.

Husgrund, historisk tid kan redovisas med upplysningstext (Bebyggelselämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (fler exempel finns i kapitlet Bebyggelselämningar):

- Kojruin, rektangulär, 5×3,7 m (Ö–V), delvis ingrävd i V-sluttning. Väggarna är intill 1,2 m h, och 0,4–0,7 m tj, av sten och större slaggstycken. Öppning i Ö. I NV hörnet är ett spisröse, 1,2×1,4 m (Ö–V), av 0,2–0,4 m st tuktade stenar. Beväxt med en stor tall.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Bergsbruk

- Husgrund, rektangulär, 8×5 m och 1,2 m h, av gråberg. Öppning åt Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Bergsbruk

Hyttlämning

Definition: Lämning efter framställning av metaller.

Kommentar: Avser lämningar efter olika moment av metallframställningen. Färskningsplats/-hård används för plats för färskning av järn (sänkning av kolhalten i tackjärn). Hytta/ugn används för ruin eller lämning efter ugn för framställning av metall. Ugnen har haft vattendriven blåster. Malmupplag används för upplagsplats för malm eller rödjord. Rostningsplats används för ugn eller grop för rostning av malm (upphettning för avlägsnande av föroreningar, framförallt svavel). Den rostade malmen är magnetisk, till skillnad från den orostade. Platser där efterföljande utsmidning med hammare har skett registreras under lämningstypen Hammare/smedja (Hammare). Jfr. Hyttområde.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde:

Färskningsplats/-hård
 Hytta/ugn
 Kolupplag
 Malmupplag
 Rostningsplats
 Slagg/Slaggvarp
 Övrig

Egenskapstyp: Metall (flervärd)

Egenskapsvärde:

Bly/silver
 Järn
 Koppar
 Övrig

Principer för beskrivning: Hytta/ugn beskrivs med storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt höjd. Beskriv eventuell rest efter pipan eller andra konstruktionsdetaljer. Ange om lämningen är övertorvad och om material finns i ytan, såsom kol, sot, slagg, malm etc. Slaggvarp beskrivs med form, diameter eller längd×bredd med längdriktning, samt höjd. Ange om varpet är övertorvat. För slaggförekomster anges utbredningen med längd×bredd och längdriktning. Notera även om förekomsten är riklig, måttlig eller sparsam. Färskningshårdar, färskningsplatser, kolupplag och malmupplag beskrivs med storlek och eventuell höjd. Rostningsplatser vid hyttor utgörs oftast av gropar, bås eller ugnar, vilka ska beskrivas på sedvanligt sätt med angivande av storlek och konstruktion.

Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring ugn för framställning av metall ur berg-, sjö- eller myrmalm registreras som sammansatt lämningstyp Hyttområde.

Hyttruin och slagghvarp kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning (se även under Hyttområde):

- Hyttruin, kvadratisk, 11–12 m diam (ruinkullens totala diameter 15 m) och intill 4 m h. Delvis övertorvad. Väggar av tuktade stenar och block, 1–1,5 m st. I S öppning, 1,5 m br, i N möjligen 3 m br öppning. I mitten rest av hyttpipa, 4 m diam och 0,7 m h, med i ytan talrika fragment av ugnsväggar och eldfast tegel. I de starkt raserade väggarna sitter flera järnkramper. Både inne i och utanför hyttruinen ligger stora mängder med utrasade block, stenar och tegel.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hyttlämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hytta/ugn
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn

- Rostgrop, 4×2 m (Ö–V) och intill 0,5 m dj, ingrävd i backslutningen och öppen mot Ö. I gropens kanter finns ställvis rester efter kallmurning, intill 0,4 m h, av 0,2–0,4 m st, delvis skörbrända, stenar. Vid provstick i gropens botten framkom kol, sot och rostad malm.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hyttlämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Rostningsplats
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn

- Rostugn, rest av, 5×3 m (NV–SÖ) och 2 m h. Själva ugnen är 3×3 m, av 0,4–0,5 m st, delvis övertorvade, slaggstenar och gråstensblock. Överdelen är helt raserad. Beväxt med lövsly, unggranar och enbuskar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hyttlämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Rostningsplats
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn

- Grund efter kolhus, ca 40×20 m (NV–SÖ), av 0,7–0,8 m st slaggstenar. I SÖ rest av uppfartsramp, 10 m l, 7 m br och intill 1,8 m h.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hyttlämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolupplag
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn

- Malmupplag, rektangulärt, ca 10×4,5 m (NV–SÖ), delvis ingrävt i slutningen. I botten är ett kraftigt malmförande kol- och sotlager.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hyttlämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Malmupplag
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn

Hyttområde

Sammansatt lämningsstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring ugn för framställning av metall ur bergmalm.

Kommentar: För att termen Hyttområde ska få användas måste lämningar efter en hytta ingå i området.

Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningsstyper: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/Ränna, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk, Hyttlämning.

Principer för beskrivning: Börja med hyttområdets utsträckning, längd×bredd och längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal, börja sedan beskrivningen med hyttan om sådan finns. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området, t.ex. kvarn eller såg, beskrivs dessa som egna FMI-enheter.

Hyttområde kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor. På Fastighetskartan redovisas hyttområden generellt med upplysningstext om inte ett namn ersätter upplysningstexten.

Exempel på beskrivning:

- Hyttområde, för framställning av järn, 75×75 m (NNV–SSÖ) bestående av 1 hyttruin, 1 rostgrop, 3 slagghvarp, 1 färskningshård och rest av hyttbacke.

Hyttruinen, synlig som en övertorvad kulle, är ca 8 m diam och 1,8 m h. I mitten av kullen och öppen mot Ö är en försänkning, ca 3×1,5 m (Ö–V) och 0,4 m dj, i vars V kant 0,2 m av den förslaggade hyttpipan kan ses. I Ö kanten är en försänkning, ca 2 m br och 0,5 m dj. Denna indikerar sannolikt läget för utslagsbröset.

Rostgropen är 4×2 m (Ö–V) och intill 0,5 m dj. Den är ingrävd i backslutningen och öppen mot Ö. I gropens kanter finns ställvis rester efter kallmurning, intill 0,4 m h av 0,2–0,4 m st, delvis skörbrända stenar. Vid provstick i gropens botten framkom kol, sot och rostad malm.

Slagghvarpen är oregelbundna, närmast runda, 5–10 m diam och 0,5–2 m h. Det minsta, beläget i S delen av hyttområdet intill färskningshården, är kraftigt sot- och kolbemängt och består av färskningsslagg. De övriga två slagghvarpen består av masugnsslagg. De sistnämnda är delvis urschaktade.

Färskningshården, i områdets S del, är ca 2 m diam och 0,4 m h. Den utgörs av en stenram av 0,3–0,6 m st, delvis skörbrända stenar. I anläggningens mitt framkom vid provstick kol, sot och färskningsslagg.

Förutom de ovan beskrivna lämningarna utgörs resterna av hyttbacken av kol- och sotbemängd mylla.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hyttområde

- Antal: 1 Lämningstyp: Hyttlämning*
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Hytta/ugn
Egenskapstyp: Metall Egenskapsvärde: Järn
- Antal: 3 Lämningstyp: Hyttlämning*
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/slagghvarp
Egenskapstyp: Metall Egenskapsvärde: Järn
- Antal: 1 Lämningstyp: Hyttlämning*
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Rostningsplats
Egenskapstyp: Metall Egenskapsvärde: Järn
- Antal: 1 Lämningstyp: Hyttlämning*
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Färskningsplats/-hård
Egenskapstyp: Metall Egenskapsvärde: Järn

- Hyttområde, 90×50 m (NNÖ–SSV), bestående av 1 slagghvarp, 2 grunder och 1 källargrund.

Slagghvarpet är 30×30 m (NÖ–SV) och intill 1 m h. Hyttslag.

Av grunderna är den ena 3,5×3 m (N–S), bestående av 4 upprättstående stempelare av 0,6–1,2 m st stenar, lagda på varandra intill en höjd av 1 m. Den andra grunden är möjligen en uppfartsramp, 11×5 m (NNV–SSÖ) och 1 m h, av 0,5 m st stenar. Utvidgar sig något i SSÖ, där den ansluter till slutningen.

Källargrunden är 3×3 m (NNV–SSÖ), kraftigt övermossad.

Masugnen revs på 1950-talet.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hyttområde

- Antal: 1 Lämningstyp: Hyttlämning*
Egenskapstyp: Typ Egenskapsvärde: Slagg/slagghvarp
Egenskapstyp: Metall Egenskapsvärde: Järn
- Antal: 3 Lämningstyp: Husgrund, historisk tid*
Egenskapstyp: Verksamhet Egenskapsvärde: Bergsbruk

Hytt- och hammarområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Lokal med minst två lämningar med anknytning till verksamhet kring hammare och ugn för framställning av metall ur bergmalm.

Kommentar: För att termen Hytt- och hammarområde ska få användas måste lämningar efter en hytta och en hammare ingå. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/Ränna, Hammare/smedja, Husgrund, förhistorisk/medeltid, Husgrund, historisk, Hyttlämning.

Principer för beskrivning: Börja med hytt- och hammarområdets utsträckning, längd×bredd med längdriktning inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Börja beskrivningen med hyttan och därefter hammaren. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Ange om möjligt om hammaren använts för färskning eller smide. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området, t.ex. kvarn eller såg, beskrivs dessa som egna FMI-enheter.

Hytt- och hammarområde kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor. På Fastighetskartan redovisas hytt- och hammarområden generellt med upplysningstext om inte ett namn ersätter upplysningstexten.

Exempel på beskrivning:

- Hytt- och hammarområde, 90×50 m (NNÖ–SSV), bestående av 1 hyttruin, 2 husgrunder, 1 hammarruin, 1 kolhusgrund och 3 slagvarpar.

Hyttruinen, synlig som en övertorvad kulle, är ca 8 m diam och 1,8 m h. I mitten av kullen och öppen mot Ö är en försänkning, ca 3×1,5 m (Ö–V) och 0,4 m dj, i vars V kant 0,2 m av den förslaggade hyttpipan kan ses.

Av grunderna är den ena 3,5×3 m (N–S), bestående av 4 upprättstående stempelare av 0,6–1,2 m st stenar, lagda på varandra intill en höjd av 1 m. Den andra grunden är möjligen en uppfartsramp, 11×5 m (NNV–SSÖ) och 1 m h, av 0,5 m st stenar. Utvidgar sig något i SSÖ, där den ansluter till slutningen.

Hammarruinen är 20×10 m (N–S). Väggarna kvarstår intill 1,5 m h och är murade av slaggflis (masugnsslagg). I mellersta östra delen av grunden är ett hammarfäste av smidesjärn. I SV delen är ett spismursröse till härd, ca 2,5 m diam, av tegel. I grundens SÖ kant, parallellt med bäcken, är en hjulgrav, 5×0,7 m (N–S) och 0,5 m dj.

Uppbyggd av tuktad natursten i kallmur.

Slaggvarpen är 20–30×25–30 m (NÖ–SV) och intill 1 m h. Hyttslag.

Kolhusgrunden, V om hammarruinen, är 25×10 m (Ö–V). 15 pelare som burit upp väggarna står kvar. Dessa är 0,6×0,6 m st och intill 3 m h, murade av slaggtegel (masugnsslagg). Vid sondning i grunden framkommer ett intill 0,5 m tj kol- och sotlager.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hytt- och hammarområde

<i>Antal:</i> 1	<i>Lämningstyp:</i> Hyttlämning
	<i>Egenskapstyp:</i> Typ <i>Egenskapsvärde:</i> Hytta/ugn
<i>Antal:</i> 1	<i>Lämningstyp:</i> Hyttlämning
	<i>Egenskapstyp:</i> Typ <i>Egenskapsvärde:</i> Kolupplag
<i>Antal:</i> 3	<i>Lämningstyp:</i> Hyttlämning
	<i>Egenskapstyp:</i> Typ <i>Egenskapsvärde:</i> Slagg/slaggvarp
<i>Antal:</i> 1	<i>Lämningstyp:</i> Hammare/smedja
	<i>Egenskapstyp:</i> Typ <i>Egenskapsvärde:</i> Hammare
<i>Antal:</i> 2	<i>Lämningstyp:</i> Husgrund, historisk tid
	<i>Egenskapstyp:</i> Verksamhet <i>Egenskapsvärde:</i> Bergsbruk

Kolningsanläggning

Definition: Lämning efter framställning av träkol.

Kommentar: Avser lämning efter framställning av träkol i grävd grop (kolningsgrop), i kolmilor (resmila och liggmila) och i ugnar för industriell kolning av trä. Kolningsgropar kan vara fångstgropsliknade, vid provstick påträffas dock kol- eller sotlager. Kolbottens form är rund om den utgör en lämning efter resmila och rektangulär eller kvadratisk om den utgör en lämning efter liggmila. Lämning efter kolarkoja registreras under Husgrund, historisk tid.

Egenskapstyp: Yttre form

<i>Egenskapsvärden:</i>	Kvadratisk
	Oregelbunden
	Oval
	Rektangulär
	Rund
	Övrig

Egenskapstyp: Typ

<i>Egenskapsvärden:</i>	Kolbotten liggmila
	Kolbotten resmila
	Kolbotten obestämd
	Kolningsgrop
	Kolugn
	Övrig

Principer för beskrivning: Börja beskrivningen med anläggningens form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt höjd/djup. Därefter beskrivs konstruktionsdetaljer, såsom vallar och rännor kring kanten eller stybbgropar. Om formen på en kolningsgrops botten skiljer sig från gropens form anges detta. Om kol och sot påträffats vid sondning anges det.

Lokal med minst två lämningar med anknytning till kolning registreras som sammansatt lämningstyp Blästplats, Område med skogsbrukslämningar, Småindustriområde eller Smidesområde.

Kolbotten och kolningsgrop kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Kolbotten efter liggmila, rektangulär, 8×7 m (Ö–V) och 0,4–0,7 m h, högst i Ö kanten. Svaga stybbvallar i N och S, 0,6–0,8 m br och 0,2 m h. Stybbdiken utmed N och S kanten, 1 m br och 0,3 m dj.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolbotten liggmila
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rektangulär

- Kolbotten, rund, 13 m diam och 0,4 m h. Utanför kanten är fem stybbgropar, 2–5×1,5–3 m och 0,3–0,9 m dj. Vid provstick framkom rikligt med kol.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Resmila
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Kolningsgrop, rund, 3 m diam och 0,5 m dj. Vall kring kanten, 1–1,5 m br och 0,1–0,2 m h. Provstick med sond visar sparsamt med kol och sot under humus och sand.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolningsgrop
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:* Rund

- Kolugnruin, ca 40×7 m (N–S) och 1 m h. Övertorvad. Ingrävd i V-sluttande moränbacke med en bottenyta av 37×6 m, som i V långsidan samt i N och S gavlarna omges av vallar, ca 1 mbr och 0,5–1 m h. Ö långsidan är öppen. Inom ytan rymdes minst fem ugnar.

Här skedde under 1940-talet en omfattande kolning, bl.a. kolades virke från gamla torpbyggnader.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Kolningsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolugn
Egenskapstyp: Form *Egenskapsvärde:*

Metallindustri/järnbruk***Sammansatt lämningsstyp***

Definition: Lokal med minst två lämningar efter industriell anläggning för metallframställning och/eller metallförädling.

Kommentar: Avser lokaler där metallförädlingen varit det primära men där denna verksamhet kan ha dragit till sig annan verksamhet. Spår efter andra verksamheter kan t.ex. omfatta lämningar efter såg och kvarnlämningar. Ibland finns lämningar efter gemensamhetsbyggnader såsom skola och handelsbod. Avståndet mellan lämningarna bör inte överstiga 20 meter. Avser inte lämningar efter enbart verksamhet kring hammare (jfr. Hammare/smedja, Hammarområde) eller kring ugn för framställning av metall (jfr. Hyttlämning, Hyttområde). Jfr. även Hytt- och Hammarområde.

Ingående lämningar: Bergshistorisk lämning övrig, Dammvall, Dike/Ränna, Hammare/smedja, Husgrund, förhistorisk/medeltida, Husgrund, historisk tid, Hyttlämning, Industri övrig, Kvarn, Park/trädgårdsanläggning, Slott/herrgård.

Principer för beskrivning: Börja med områdets utsträckning, längd×bredd med längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående anläggningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området beskrivs dessa på egna FMI-enheter.

Lämningar efter metallindustri och järnbruk kan redovisas med upplysningstext (Bruksområde eller Industrilämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Järnbrukslämning, 250×90 m (Ö–V), bestående av minst 3 husgrunder, 1 slagghvarp, stenmurar, spridda grundstenar och 1 kanal.

En husgrund är 50×10 m och består av 5 stenfundament, 3×3 m st och 0,1–1 m h. 2 har järnkrampor. En husgrund är 20×10 m med ugnrest, järnkonstruktioner och terrasserad kant. En husgrund är 20×15 m med diffusa kanter.

Slagghvarpet är 10 m diam och intill 0,5 m h. Slaggbitar är 0,1–0,3 m st, blåsvarta till rödbruna. Spridda slaggstycken förekommer inom området.

I N är en grävd kanal, ca 2,5 m br och 0,7 m dj till vattnet.

Stenmurar och stensatta terrasskanter finns i S delen mot älven. I området finns järnringar och lagerstenar.

Privilegium utfärdades 1805 för järnbruk med en stångjärns- och en ämneshammare samt ett manufakturverk. Bruket upphörde 1873.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Metallindustri/järnbruk

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Hammare/smedja

- Egenskapstyp:* Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slaggvarp
Egenskapstyp: Metall *Egenskapsvärde:* Järn
 Antal: 3 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Övrig
 Antal: 1 *Lämningstyp:* Dike/ränna
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kraftutvinning

- Bruksområde, ca 190×90–160 m (N–S), bestående av 1 hammarsmedjeggrund, 1 torkhusgrund, 1 kolladugrund, 1 järnbodsgrund, 2 smedbyggningsgrunder, 1 ångmaskinsgrund, 1 bobinfabriksgrund, 5 husgrunder och 1 vattenränna.

Hammarsmedjegunden är 17×9 m (VNV–ÖSÖ) och 0,5–3 m h, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Torkhusgrunden är 20×7–9 m (N–S) och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,5 m st stenar.

Kolladugunden är 30×17 m (NV–SÖ) och 0,2–2 m h, av 0,2–1 m st stenar. I NV ingrävd i backen.

Järnbodsgrunden är 11×1 m och 0,5–3 m h, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Smedbyggningsgrunderna är 20–21×10–12 m och 0,2–0,4 m h, av 0,2–0,5 m st stenar. Inom grunderna finns spismursrösen intill 1 m h.

Ångmaskinsgrunden är 10×5 m (NV–SÖ) och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,5 m st stenar.

Bobinfabriksgrunden är 11–25×20 m (N–S) och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,6 m st stenar.

Husgrunderna är 4–14×4–10 m och 0,2–1,5 m h, av 0,2–1 m st stenar.

Rännan är ca 60 m l (NV–SÖ–VNV–ÖSÖ) och 3–5 m br, av kallmurade 0,2–1 m st stenar.

Området är skyltat. Stenfors som tidigare benämndes Bräken tillkom år 1688 då en stångjärnshammare byggdes.

Masugnen lades ner år 1744. Mellan år 1893–1898 drevs här en bobinfabrik. Verksamheten lades ner år 1917 och byggnaderna revs år 1918.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Metallindustri/järnbruk

- Antal: 1 *Lämningstyp:* Hammare/smedja
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hammare
 Antal: 10 *Lämningstyp:* Husgrund, historisk tid
Egenskapstyp: Verksamhet *Egenskapsvärde:* Industri
 Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kolupplag
 Antal: 1 *Lämningstyp:* Bergshistorisk lämning övrig
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Malmupplag
 Antal: 1 *Lämningstyp:* Dike/ränna
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Kraftutvinning

Smideslämning

Definition: Lämning efter småskalig smidesverksamhet. Jfr. Hammare/smedja.

Kommentar: T.ex. smidesgrop, smideshärd eller gårdssmedja.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Grund/ässja
 Smidesgrop/smideshärd
 Slagg/slaggvarp
 Övrig

Principer för beskrivning: Lämningen beskrivs med form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, samt höjd/djup. Därefter beskrivs konstruktionsdetaljer. För slaggvarp anges om varpet är övertorvat. För slaggförekomster anges utbredningen med längd×bredd och längdriktning inom parentes. Notera även om förekomsten av slagg är riklig, måttlig eller sparsam.

Lokal med flera smideslämningar kan beskrivas som sammansatt lämningstyp Smidesområde.

Exempel på beskrivning:

- Husgrund (smedja), 7×5 m (N–S) och 0,1–0,2 m h. I NV hörn finns en kallmurad upphöjning, 3×3 m (N–S) och 0,4–0,6 m h, av 0,4–0,6 m st stenar. På upphöjningen och omgivande mark finns ett flertal enstaka 0,05–0,15 m st slaggstycken. Slaggen är mycket lätt, smidesslagg.

Registreras som

- Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Grund/ässja

- Slaggförekomst, inom en yta av ca 20×12 m (N–S). Inom det markerade området är rikligt med slagg. Enstaka slaggbitar återfanns även i två odlingsrösen i åkerkanten. Smidesslagg.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slaggvarp

Smidesområde

Sammansatt lämningstyp

Definition: Område med minst två lämningar efter smidesverksamhet.

Kommentar: Jfr. Hammarområde. Avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter.

Ingående lämningstyper: Smideslämning, Kolningsanläggning.

Principer för beskrivning: Börja med områdets utsträckning, längd×bredd med längdoriering inom parentes. Räkna därefter upp de ingående lämningarna och deras antal. Beskriv sedan varje typ av lämning för sig. Finns lämningar efter annan verksamhet inom området beskrivs dessa på egna FMI-enheter.

Exempel på beskrivning:

- Smideslämning, 5×4 m (N–S), bestående av 1 smidesgrop och 1 slaggförekomst. Smidesgropen är 0,5 m diam och 0,2 m dj. Kring gropen är rikligt med slagg. Smidesslagg.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Smidesområde

Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Smidesgrop/smideshård

Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slaggvarp

- Smidesområde, ca 20×10 m (NNV–SSÖ), bestående av 1 spismursröse och 1 slagghög. Spismursröset, i områdets NÖ hörn, är 2×2 m och ca 0,8 m h. Slagghögen är ca 3 m diam och 0,2 m h, av smidesslagg. Ställvis övertorvat. Spritt över området är rikligt med smidesslagg och järnföremål.

Registreras som

Sammansatt lämningstyp: Smidesområde

Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Grund/ässja

Antal: 1 *Lämningstyp:* Smideslämning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Slagg/slaggvarp

Uppfordringsanläggning

Definition: Lämning efter anläggning för uppforsling av malm, bergart, vatten, gråberg och personal.

Kommentar: Exempelvis hand- och hästvindar, där vandrigen utgör en del av anläggningen, linspel och vattenkonster (anordning för länsumpning av gruva), där stånggångar utgör karaktäristiska delar samt grunder och fundament efter gruvlavar och maskinhus. Lämningar efter stånggångar, vilka utgår från en hjulgrav, kan bestå av stenfundament i långa linjer och fundament efter vändbrott.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden: Hjulgrav
 Stånggång
 Vandring
 Övrig

Principer för beskrivning: Anläggningar som registreras som uppfordringsanläggningar kan variera till utseende och innehåll, och principerna för beskrivning kan därför skilja. Beskriv dock alltid områdets/anläggningens storlek och dess orientering.

Stånggångslämning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Aviseringar till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hjulgrav, 15×2–2,5 m (NV–SÖ) och intill 7 m dj i mitten, mot ändarna grundare. Är till stor del nedsprängd i berget, med en kallmurad del i NÖ sidan, 8 m l och till 2 m dj, av huggna block, samt kallmurad begränsning mot NV, totalt 6 m l (NÖ–SV), 1,5 m br och 0,6 m h i yttermått.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Uppfordringsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Hjulgrav

- Stånggångslämning, ca 400 m l (NNV–SSÖ), bestående av 62 stånggångsfundament, varav två är vändbrottsfundament.

Stånggångsfundamenten är runda, 2–3 m diam och 0,3–0,5 m h, av 0,2–0,7 m st skarpkantade stenar i kallmur. Vändbrotsfundamenten är rektangulära, 11×7 m och 0,1–0,5 m h, av 0,3–0,8 m st stenar i kanterna och 0,1–0,4 m st invändigt. I mitten är lagerstenar, 0,8×0,6 m st med lagerhål, 8 cm diam och 7 cm dj.

Enligt Ortsbor är ståנגången till Ibvikens gruvor en av de äldsta i Västerbergslagen. Den är omnämnd i 1624 års gruvrelation.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Uppfordringsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Stånggång

• Vandring, 9 m diam och 0,3–0,6 m h (högst i S kanten). I mitten är en lagersten, 0,3 m diam och 0,1 m h över markytan. I mitten av stenen är en lager grop, 8 cm diam och 5 cm dj. Vandringens S kant är uppbyggd som en terrass och är i kanten kallmurad av 0,2–0,4 m st stenar.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Uppfordringsanläggning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Vandring

Ristningar, hållmålningar och minnesmärken

Inom kategorien *Ristningar, hållmålningar och minnesmärken* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Bildristning
Hållbild
Minnesmärke
Ristning, medeltid/historisk tid
Runristning

Sammansatta lämningstyper:

Hållmålning
Hällristning

Bildristning

Definition: Ristade, huggna, knackade eller slipade bilder av järnålderskaraktär eller medeltida karaktär.

Kommentar: Omfattar bilder i fast håll, på rest sten eller block. Egenskapsvärdet Bildsten används för bildframställningar som huggits eller ristats på en sten, ofta kalksten, vanligen med en karaktäristisk svampliknande form. Normalt är endast den ena sidan ornerad, längs denna sidas kanter finns ofta en bård, vanligen i knutbandsornamentik. Motiven i övrigt varierar, från enstaka geometriska figurer till sammansatta bildscener. Från sen vikingatid finns bildstenar med korsmärkta runslingor (minnesinskrifter). Bildstenar förekommer i huvudsak på Gotland men är även kända från andra landskapitlet Tidigmedeltida gravhällar med bilder samt s k Eskilstunakistor registreras under lämningstypen Runristning (I gravkontext). Jfr. även Hällristning, Ristning, medeltid/historisk tid.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Bildsten
Bildsten runristad
Övrig

Principer för beskrivning: Ange om ristningen finns på håll, block eller sten och uppge storlek och orientering. Beskriv därefter bilderna och deras storlek och ange ristningens djup. Bildstenar beskrivs med bergart, höjd, bredd med orientering och tjocklek. Ange på vilken sida av stenen ristningen finns. Därefter beskrivs bilden eller bilderna. Antalet räknas på antal stenar resp antal ristningsytor, alltså inte antal figurer. Bildsten och bildristning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Bildsten, kalksten, 3,85 m h, 1,85 m br (ÖNÖ–VSV) vid basen, 1,02 m br vid halsen och 1,12 m br vid huvudet samt 0,25 m tj. S sidan blind. N sidan otydlig bildyta, en bit av ett segel kan anas nedtill. Svacka VNV om stenen.

Referenser: Lindqvist, S, 1941, Gotlands Bildsteine, s 36.

Nylén, E & Lamm, J P, 1978, Bildstenar, s 170.

SGU Kartbladet Katthammarsvik.

ATA dnr 3105/62.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bildristning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Bildsten

- Bildristning, i fast håll, 0,6×0,6 m (N–S), bestående av 1 svärd, 1 solhjul(?) och 1 kors. Svärdet är 11,5 cm l. Solhjulet(?) är 10×10 cm med en grop i mitten. Korset är 5×5 cm. Ristningarna är 0,5–1 cm dj. Svärdet ser ut att vara av vikingatida typ. Korset är av storlek och typ som ett skiljetecken i runslingor. Troligen är ristningen vikingatida till sin helhet. Skiss bifogas.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Bildristning
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Hållbild

Definition:, Ristade, huggna, knackade, slipade eller målade figurer och linjer samt färgfält.

Kommentar: Används även för knackade, slipade eller huggna fördjupningar. S.k. svärdslipningsstenar och -hällar registreras under egenskapsvärdet Slippräna. Jfr. Bildristning, Ristning, medeltid/historisk tid, Runristning. OBS! Hällbild får endast användas tillsammans med de sammansatta lämningstyperna Hällmålning eller Hällristning. Detta gäller oavsett antal ristningar/målningar, dvs. även för FMI-enheter bestående av en enstaka skålgrop eller en cirkelfigur.

Egenskapstyp: Figurtyp

Egenskapsvärde:

Avlång fördjupning
Cirkelfigur
Djurfigur
Fiskfigur
Fotsula
Fågelfigur
Färgfält
Människofigur
Obestämbär figur
Plöjare/årderfigur
Ramfigur
Redskapsfigur
Rännformig fördjupning
Skeppsfigur
Skålgrop/älvkvarn
Slippräna
Slipyta
Slipad, oval fördjupning
Spårstämpel
Trädfigur
Vagnsfigur
Vapenfigur
Övrig bestämbär figur

Principer för beskrivning: Ange storlek på målnings- resp. ristningsytan, dvs. längd×bredd med längdoriering. I de fall målningen/ristningen är belägen på ett block, anges även blockets storlek. Därefter räknas de olika figurtyperna och deras antal upp. Varje figurtyp beskrivs sedan för sig. Mått på figurer anges i centimeter. Antal räknas på figurtyper.

Exempel på beskrivning: Se under Hällmålning resp. Hällristning.

Hällmålning

Sammansatt lämningstyp

Definition: Yta, på fast berg eller block, med en eller flera målade figurer eller färgfält.

Kommentar: Avser förhistoriska hällmålningar. OBS! Den sammansatta lämningstypen Hällmålning ska alltid användas, oavsett antal målningar, dvs. även för FMI-enheter bestående av ett enstaka färgfält eller en enstaka djurfigur.

Ingående lämningstyp: Hällbild.

Principer för beskrivning: Om det finns två eller flera grupper av målningar på en större sammanhängande häll är utgångspunkten att man registrerar flera FMI-enheter (en FMI-enhet per grupp) om avståndet mellan grupperna överstiger 10 m. I de fall avståndet understiger 10 m ska det av beskrivningen framgå hur många grupper som finns och avståndet mellan dessa.

Ange storlek på målningsytan, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes. I de fall målningen är belägen på ett block, anges även blockets storlek. Därefter räknas de olika figurtyperna och deras antal upp. Varje figurtyp beskrivs sedan för sig. Mått på figurtyper på hällristningar och hällmålningar anges i centimeter. Hällmålning kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Hällmålning, 1,3×1,3 m (NV-SÖ), i block, närmast kubformat, 4×3,5 m (NNV-SSÖ) och 3,5 m h, bestående av 2 konturmålade och sammanflätade djurfigurer. En är en älgdjur, 120 cm h och 120 cm l. Den andra djurfiguren, belägen på älgens bakkropp, är ca 70 cm h och 30 cm l. Målningslinjerna är 1,5–8 cm br.

Hällmålningen är ställvis avflagad, speciellt i älgens centrala del och i dess bakparti.

Belägen på den inåt lutande, relativt plana SSV väggen av blocket.

Skador på lämning: I blocket är ett flertal sprickor, de flesta tätade med lim. Runt blocket är gjutet en betongsula med stålbjälkar, med vars hjälp blocket har höjts ca 0,5 m vid sjöreglering år 1970.

Referenser: ATA dnr 3345/42, 3882/42, 3425/44 och 3104/73.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hällmålning

Antal: 2 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Djurfigur

• Hällmålning, ca 10×2 m (NNV–SSÖ), på närmast lodrät klippvägg med ställvis svagt överhäng. Vid inventeringstillfället 1995 syntes 1 älgfigur och ett obestämbart antal färgfält inklusive grova linjer.

Älgfiguren är klarröd till vinröd, 20×10 cm.

Färgfälten är oregelbundna, av liknande färg som älgfiguren.

Klippväggen är delvis vittrad, varför delar av målningsytan saknas. På väggen finns också gulbruna till gulröda lavar eller utfällningar (?).

Under sommaren 1995 rengjordes klippväggen av Skogsmuseet i Lycksele i samverkan med RAÄ, varvid älgfiguren framkom.

Skador på lämning: Delvis vittrad. Rester efter sentida klotter finns på klippväggen.

Referenser: ATA dnr 425-4158-1995.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hällmålning *Skadestatus:* Skadad

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Djurfigur

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Färgfält

Hällristning

Sammansatt lämningstyp

Definition: Yta, på fast berg eller block, med en eller flera ristade, huggna, knackade eller slipade figurer eller obestämbara figurer och linjer.

Kommentar: Avser förhistoriska ristningar. Jfr. Bildristning, Ristning, medeltid/historisk tid, Runristning. OBS! Den sammansatta lämningstypen Hällristning ska alltid användas, oavsett antal ristningar, dvs. även för FMI-enheter bestående av en enstaka skålgrop eller en cirkelfigur.

Ingående lämningstyper: Hällbild.

Principer för beskrivning: Om det finns två eller flera grupper av ristningar på en större sammanhängande håll är utgångspunkten att man registrerar flera FMI-enheter (en FMI-enhet per grupp) om avståndet mellan grupperna överstiger 10 m. I de fall avståndet understiger 10 m ska det av beskrivningen framgå hur många grupper som finns och avståndet mellan dessa.

Ange storlek på ristningsytan, dvs. längd×bredd med längdorientering inom parentes. I de fall ristningen är belägen på ett block, anges även blockets storlek. Därefter räknas de olika figurtyperna och deras antal upp.

Varje figurtyp beskrivs sedan för sig. Mått på figurtyper på hällristningar och hällmålningar anges i centimeter. Hällristning, slippräna och slipyta kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

• Hällristning, 3,8×2,6 m (Ö–V), bestående av 5 skepp, 2 cirkelfigurer, 1 obestämbart figur, 3 fotsulor, 10 älvkvarnar och 3 avlånga fördjupningar.

Skeppen är 45–70 cm l. De två största med manskapsstreck, är tämligen djupt ristade.

Den ena cirkelfiguren, ett ringkors, är 15 cm diam, djupt ristad. Den andra, en solring, belägen nedanför de ovala älvkvarnarna, är 10 cm diam, 2 cm br och 0,5 cm dj.

Fotsulorna är 23–24 cm l, alla med ristad kontur och hålstreck. Två parställda fotsulor är djupt ristade, den tredje grunt ristad. En av de parställda fotsulorna är delvis söndersprucken.

Den obestämbara figuren är 38×22 cm och liknar närmast två sammanbundna ögon med näsa under, möjligen en glasögonfibula. Den är tämligen grunt ristad.

Älvkvarnarna är 5–6,5 cm diam och 0,5–1 cm dj. I den största älvkvarnen ligger fyra kopparslantar, en femöring (1952) och tre ettöringar (1956, 1956 och 1958).

Den avlånga fördjupningen är 8×5–10×6 cm och 1 cm dj.

Hällristningen är belägen i isrepad, sprucken och vittrad toppyta på kraftig Ö-sluttning av berg.

Registreras som Sammansatt lämningstyp: Hällristning

Antal: 5 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Skeppsfigur

Antal: 2 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Cirkelfigur

Antal: 1 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Obestämbart figur

Antal: 3 *Lämningstyp:* Hällbild
Egenskapstyp: Figurtyp *Egenskapsvärde:* Fotsula

Antal: 10 *Lämningstyp:* Hällbild

Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Skålgrop/älvkvarn
 Antal: 3 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Avlång fördjupning

- Älvkvarnsförekomst, i håll, 14×7 m (NNV–SSÖ), bestående av 120 älvkvarnar, 6 avlånga fördjupningar och 3 rännformiga fördjupningar.

Älvkvarnarna är 2–10 cm diam och 0,3–0,4 cm dj.

De avlånga fördjupningarna är 8×2–11×5 cm och 0,5–2 cm dj.

De rännformiga fördjupningarna är 58, 43 resp 18 cm l, 3–6 cm br och 0,5–1,5 cm dj, den längsta ändar i en älvkvarn belägen på hållens SV del.

Skador: Hällen är vittrad och på krönet står en flaggstång.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Hällristning

Antal: 120 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Skålgrop/älvkvarn
 Antal: 6 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Avlång fördjupning
 Antal: 3 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Rännformig fördjupning

- Skålgropsförekomst, 1×1 m, i block, 1,5 m st och 0,4 m h, bestående av 30 skålgropar. Dessa är 3–5 cm diam och 0,5–2 cm dj.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Hällristning

Antal: 30 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Skålgrop/älvkvarn

- Hällristning, 0,8×0,5 m (NV–SÖ), bestående av 4 sliprännor. Dessa är 25–30×0,5–1,5 cm (NV–SÖ) och 0,5 cm dj. Belägna i en förhöjd kvartsgång, 0,2 m h, i granithäll.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Hällristning

Antal: 4 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Slipränna

- Hällristning, 6×4 m (NV–SÖ), bestående av 3 skepp, 3 obestämbare figurer, 2 slipytor och 1 älvkvarn. Skeppen är 52, 45 och 46 cm l. De är konturristade och av dubbellinjety. Ett har minst 3 inre lodräta linjer (spantstreck).

Två av de obestämbare figurerna är 43×18 cm och består i huvudsak av 2 parallella linjer som i ena änden sammanstrålar. En är på ett ställe avbruten genom en avspjälkning, 6×4,5 cm. Möjligen består figurerna av 2 sammanristade skepp. Den tredje obestämbare figuren, består av 2 korsande linjer, 34 och 27 cm l.

De 2 slipytorna är sluttande, 3,9 m l (NV–SÖ) och 0,2–0,4 m br. En som har blankslipad yta är svagt bågformig och bredast vid basen. Den andra är närmast helt överväxt av lav, men skönjbar.

Älvkvarnen, belägen i områdets S kant, är 8 cm diam och 1 cm dj. Skrovlig yta och därigenom något osäker.

Inom hällristningsytan finns talrika otydliga linjer. Dessa kan möjligen bilda figurer, men de flesta är sannolikt skrapspår. Berghällen är i huvudsak mörk och finkornig. I S delen vid älvkvarnen är bergarten ljus och grovkornig. Enligt en ortsbo (ca 30 år) har han som barn åkt rutschkana på en av slipytorna med hjälp av plåtbitar. Detsamma har, enligt sagesmannen, hans farmor och farmoderns föräldrar gjort när de var små.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Hällristning

Antal: 3 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Skeppsfigur
 Antal: 3 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Obestämbare figur
 Antal: 2 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Slipyta
 Antal: 1 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Skålgrop/älvkvarn

- Svärdslipningssten, granit, 1,3×1,1 m st (Ö–V) och 0,4 m h. På stenens S sida är 6 sliprännor. Dessa är 75–95 cm l, 7–9 cm br och 1,5–2,5 cm dj med ett inbördes avstånd av 2–15 cm.

Registreras som Sammansatt lämningsstyp: Hällristning

Antal: 6 *Lämningsstyp: Hällbild*
Egenskapstyp: Figurtyp Egenskapsvärde: Slipränna

Minnesmärke

Definition: Minnesmärke i trä, sten eller metall eller minnesinskrift efter historisk person eller särskild händelse.

Kommentar: Avser minnesstenar, träkors, stenkors eller ringkors, med minnesinskrift. Avser även vattenståndsmärken med angivet årtal samt vissa stenrösen/rösningar. Det fåtal vattenståndsmärken som utgörs av inslagna dubbar hör också till denna lämningstyp. Avser även t.ex. ordensmärke, ringarsten, gårdssten.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden:

- Minnessten
- Minnestavla
- Minneskors
- Stenröse/rösning
- Vattenståndsmärke
- Övrig

Principer för beskrivning: Ange först material på minnesmärket samt dess storlek, vanligen höjd, bredd och tjocklek. Befintliga inskriptioner, text etc. beskrivs och återges så exakt som möjligt, bifoga gärna en skiss eller ett digitalt foto. Stenrösen/rösningar beskrivs med diameter eller längd×bredd med längdriktning samt höjd. Därefter beskrivs eventuella konstruktionsdetaljer. Antal räknas alltid på ”antal minnesmärken”, inte antal ristade figurer, bokstäver e dyl.

Minnesmärken redovisas vanligen med symbolen Ms på tryckt karta. Större monument, såsom exempelvis monumenten över stupade karoliner i Jämtlandsfjällen, kan redovisas med upplysningstexten Monument. Se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Minnessten, kalksten, 0,6 m h, 0,3 m br (Ö-V) och 0,1 m tj. Inskrift i den mot N vettande sidan: KONUNG \ CARL XII:s \ SISTA HÅST \ STÖRT. \ ANNO 1740.

Tradition: En stallknekt hängde sig i stallet. Hästen Brandklipparen slet sig och galopperade blint in i muren och bröt nacken.

Referenser: ATA dnr 3054/81.

Piper, H. i: Engsö från medeltid till nutid, 1981.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Minnessten

- Minnessten, 1,7 m h, 0,6 m br (N-S) och 0,3 m tj. Flathuggen. I den mot V vända sidan är huggen inskription, ifylld med svart färg:

VANGSBRO \ HÄRADS \ AVRÄTTNINGS- \ PLATS

MINNES \ AVRÄTTNINGEN \ 1829

HEMBYGDSFÖRENINGEN \ RESTE STENEN \ 1978

Tradition: Enligt sagesmännen påträffades kring sekelskiftet skelettresten i groparna. Sagesmännens farfar (f.1813) stod spetsgård vid den sista avrättningen.

Referenser: Västerfärneboken, 1951, s. 74.

Boman & Thorén i: VFÅ 1979.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Minnessten

- Minnesinskrift i kopparplåt, 0,5×0,4 m, på husvägg. Kopparplåten vetter mot S.

Ristad inskription:

I DETTA HUS FÖDDES

DEN 29 MARS 1876

FÖRFATTAREN OCH

KONSTNÄREN

AUGUST AUGUSTSSON.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Minnestavla

- Stenkors, kalksten, 2,1 m h, 0,37 m br (N-S) och 0,2 m tj. Korsarmen är 1,8 m l, 0,23 m br och 0,2 m tj. Korsets överdel är 0,33 m h. Foten har vingliknande utbyggnader åt N och S. I Ö och V är strävstenar av

kalksten. På V sidan är ett ringkors inskrivet i stenen och i detta är en inskrift på latin med minuskler. Korset lutar 35° mot Ö.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Minneskors

- Vattenståndsmärke, i lodrät berghäll, bestående av 1 inhuggen horisontal linje, ca 35 cm l, med året 1846 ovanför, inhugget med 12 cm st tecken.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Vattenståndsmärke

- Ordensemblem, av järn, 1,75 m h. Emblem i form av en eklövsprofilerad cirkel, 35 cm diam och med ristad inskription under en stjärna: NW 25/7 1880.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Minnesmärke
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

Ristning, medeltid/historisk tid

Definition: Ristningar från historisk tid, bl.a. i träd, på hus, i berghällar och på stenar.

Kommentar: Avser huvudsakligen fåbodristningar samt ristningar vid torp och gårdar, på bodar eller kåtor samt ristningar i klippor, vid gamla hamnlägen eller i annan maritim miljö. Enstaka ristningar av dessa typer, t.ex. en del fåbodristningar, kan dateras till medeltid. Ristningar med runor registreras under Runristning. Ristningar med kompassros eller väderstreckspil registreras under lämningsstyp Kompassros/väderstreckspil. Jfr. även

Bildristning, Hällristning.

Egenskapstyp: Belägenhet

Egenskapsvärde: På block/fast häll
På trä
På träd

Egenskapstyp: Typ (flervärd)

Egenskapsvärde: Bild/symbol
Text
Årtal
Övrig

Principer för beskrivning: Ange först det material som ristningen finns på och därefter ristningens totala utsträckning/storlek. Beskriv kortfattat motivet, mått anges i centimeter. Om det finns många motiv anges vilka grupper av motiv som förekommer samt deras antal. Därefter beskrivs varje motivgrupp för sig med mått och speciella detaljer.

Bifoga gärna skiss eller digitalt foto på ristningen.

Ristning kan redovisas med upplysningstext (Fåbodristning eller Ristning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Ristning i berghäll. Inom en yta, 10×7 m (Ö–V) är ett 20-tal ristningar. Dessa utgörs av människofigurer, båtar, hus, namn, initialer och årtal, bl.a. 1832, 1861 och 1882. De enskilda ristningarna är 5–70 cm br och 5–25 cm h. Några är inramade.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Ristning, historisk tid
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* På block/häll
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Bild/symbol, Text, Årtal

- Träristning i tall. På stammens N sida ca 1,3 m över marken, är en bläckning 0,4×0,1 m st med inristningen
LLS
1844
1839

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Ristning, historisk tid
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* På träd
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Text, Årtal

Runristning

Definition: Runristning i sten eller annat material.

Kommentar: Avser såväl förhistorisk som medeltida runristning i rest sten eller på block, på berghäll, tidigmedeltida gravhällar och Eskilstunakistor, runristning i annat material än i sten, t.ex. i puts på kyrkor, samt historiska och sentida runristningar. Vikingatida runristningar är ofta minnesinskrifter, vanligen efter döda anförvanter. Runinskriften har som regel ordnats i band, vilka ofta formats som utdragna djurkroppar med huvud, fötter och svans. Ristningsytan pryds ofta av kors och djuornamentik. Ibland har runristningarna också utsmyckats med mer komplicerade bildframställningar. Äldre, urnordiska, runristade stenar saknar oftast ornamentik och har texten ordnad i vågräta eller lodräta rader. Tidigmedeltida gravhällar med runor och Eskilstunakistor ges egenskapsvärdet ”I gravkontext”. Eskilstunakistor registreras som runristning även om runor saknas. Jfr. Bildristning, Ristning, medeltid/historisk tid, Gravvård.

Egenskapstyp: Belägenhet

Egenskapsvärden:

	På block/fast häll
	I gravkontext
	Runsten
	Övrig

Principer för beskrivning: För runsten anges först bergart, därefter stenens storlek, dvs. höjd, bredd med riktning inom parentes och tjocklek. För runristning i fast häll anges först storlek på ristningsytan. Beskriv kort ristningen, ange eventuella ormslingor, kors osv. Runorna behöver inte skrivas av, men ange deras höjd. Finns tolkning av runinskriften kan denna anges. Om det är fråga om en sentida ristning (av typen minnessten eller liknande) ska detta framgå i beskrivningen.

Fyndplatser för runstenar och runstensfragment som senare flyttats till annan plats registreras i FMIS som Runristning och under ”Läge” anges *Ursprungligt läge (nu flyttad)*.

Om ristningen är publicerad i Sveriges runinskrifter anges dess nummer i runverket under Referenser.

Runristning kan redovisas med upplysningstext (Runhäll eller Runsten) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Runristning i fast häll, 1,9×1,55 m (NÖ–SV). Runhöjd 4–7 cm. Ristningen sluttar mot SV. Omgiven av ett järnstaket, ca 2×2 m.

Referenser: Upplands runinskrifter nr 11.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Runristning
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* På block/fast häll

- Runristning i block, granit, ca 3,5 m diam och 2,5 m h. Ristningen finns på blockets NNV sida. Runhöjd 6–11 cm. Uppmålad.

Referenser: Upplands runinskrifter nr 727.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Runristning
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* På block/fast häll

- Lockhäll till Eskilstunakista, grå kalksten, 2 m l och 0,7 m br, inmurad i sakristians V vägg, ca 1,3 m över golvplanet. Runhöjd 8–13 cm. Innanför de två runslingorna som följer stenens kanter, är djuornamentik i upphöjd relief. Stenen påträffades 1790 i kyrkans sydmur. Den flyttades 1858 till sakristians vägg.

Referenser: Södermanlands runinskrifter nr 116.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Runristning *Läge:* Nuvarande läge
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* I gravkontext

- Runsten, rödaktig granit, 2,25 m h, 0,9 m br (NÖ–SV) och 0,35 m tj. Foten är 0,65 m br och 0,65 m tj. Ristningsytan är 1,66×0,72 m, jämn men tycks vara försliten. Runristningen består av ett skriftband format som en oval ormslinga med huvud och stjärt sammanlänkade. Utanför slingan och parallellt med densamma löper ytterligare ett skriftband som delvis är bortslaget. Runhöjden är 10–12 cm utom i början och i slutet då runorna är 5–6 cm h. I botten på ristningslinjerna i stenens nedre del kan infärgning skönjas. Texten tolkas: ”Tav? lät resa denna sten efter Grimmad. Han var faren – Vidfastes son – österut. Ulv och Vibiorner Ketillas gjorde bro i sundet.”

Runstenen upptäcktes 1986 av markägaren i samband med stenröjning i hans åker. Enligt muntlig uppgift av Jan Paul Strid, Runverket, dateras stenen till 1030-talet.

Skador på lämning: Stenen är kantskadad, förmodligen i samband med åkerbearbetning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Runristning *Läge:* Nuvarande läge
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* Runsten

• Runstensfragment. På trappavsats i kyrktornet ligger 9 runstensfragment, varav 4 har synliga runor. Fragmenten är 0,15×0,3–0,4×0,3 m st. Runornas höjd är 13 cm. Den ursprungliga fyndplatsen för fragmenten är registrerad som RAÄ-nummer Asa 27:1.

Re ferenser: Smålands runinskrifter, 1935, H1, nr 17.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Runristning *Läge:* Nuvarande läge
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* Runsten

• Runristning, i putsen på S ytterväggen av vapenhus, inom en yta, 0,2 m h och 0,8 m br, bestående av 7 runor. Dessa är 7 cm h.

Referenser: Lignell, F, 1936, Rydaholm i forntid och nutid.

Wilstadius, P: Rannsakingarna, 1940.

Smålands runinskrifter H2, nr 56–58.

ATA dnr 5460/49.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Runristning
Egenskapstyp: Belägenhet *Egenskapsvärde:* Övrig

Övriga lämningar

Inom kategorien *Övriga lämningar* återfinns följande lämningstyper:

”Enkla” lämningstyper:

Avrättningsplats
 Brytningsyta
 Depåfynd
 Flintgruva
 Fornlämningsliknande bildning
 Fornlämningsliknande lämning
 Fyndsamling
 Fyndplats
 Gränsmärke
 Naturföremål/-bildning med tradition
 Park-/trädgårdsanläggning
 Plats med tradition
 Rösning
 Samlingsplats
 Slagfält
 Stenring
 Stenugn
 Utgård
 Övrigt

Sammansatta lämningstyper:

–

Avrättningsplats

Definition: Plats där avrättningar verkställdes från medeltid fram till 1800-talets mitt.

Kommentar: Rester efter särskilda anläggningar eller konstruktioner kan förekomma. Ofta har de avrättade begravits i omedelbar närhet av avrättningsplatsen. Jfr. Begravningsplats enstaka.

Principer för beskrivning: Ange platsens storlek. Om anläggningar finns beskrivs dessa med form, storlek och material. Platsens topografiska utformning beskrivs i fältet Terräng, men kan förtydligas i beskrivningen, se exempel nedan.

Avrättningsplats kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Avrättningsplats, ca 15 m diam, belägen på krönparti av kulle. Kullen är ca 50 m diam och 4 m h. På det plana krönpartiet är två gropar, 1,75×1 m (Ö–V) och 0,2 m dj resp. 1,5×0,75 m (VNV–ÖSÖ) och 0,4 m dj, med ett avstånd på 3 m (N–S).

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Avrättningsplats

- Avrättningsplats, uppgift om. Enligt en odaterad karta, sannolikt dock från 1800-talet, låg på angiven plats en avrättningsplats, ca 120×80 m (N–S). I dag är området bebyggt med villor. Inmätning från den idag utdikade Nosabysjöns strandlinje är något osäker. Vid grustäktarbeten 1920 hittades här en likkista med välbevarat mansskelett.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Avrättningsplats

Läge: Uppgift om

Brytningsyta

Definition: Spår efter yttlig brytning av bergart eller mineral för tillverkning av redskap m.m. under förhistorisk tid.

Kommentar: Avser inte mer omfattande brytning av flinta. Sådana lämningar förs till lämningstypen Flintgruva. Jfr. även Brott/täkt.

Egenskapstyp: Material

Egenskapsvärden: Kvarts/kvartsit
Övrig

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt eventuellt djup. Notera om det finns avfall eller avslag på platsen.

Exempel på beskrivning:

- Kvartsbrott, 4×3 m (NV–SÖ) och intill 0,5 m dj. Brottytan tyder på att kvartsen slagits loss med enkla redskapitlet Vid kanten är enstaka kvartssplitter och skrotsten.

Kommentar: Kvartsen ligger som 0,5 m br ådergångar i berggrunden. Tre avslag tillvaratogs.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Brytningsyta
Egenskapstyp: Material *Egenskapsvärde:* Kvarts/kvartsit

Depåfynd

Definition: Fyndplats för ett eller flera föremål som kan antas ha medvetet lagts ned på platsen.

Kommentar: Gäller inte sentida fynd. Jfr. Fyndsamling, Lösfynd.

Principer för beskrivning: Ange vilken sorts föremål som påträffats, fyndomständigheter samt nuvarande förvaringsplats. Platsens topografi beskrivs under rubriken Terräng.

Exempel på beskrivning:

- Depåfynd, silverföremål från vikingatiden. Skatten påträffades 1918 vid anläggandet av en trädgård, av markägaren. Fyndplatsen har utpekats av sonen. Skatten förvaras i SHM.

Referenser: SHM inv. 16217.

ATA: Brev till Riksantikvarien från S T Källberg.

Schnittger, B i: VFÅ 1920.

Stenberger, M i: Västeråstraktens förhistoria, 1956.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Depåfynd

Flintgruva

Definition: Plats för brytning av flinta under förhistorisk tid.

Kommentar: Flintgruvorna har i regel inga synliga spår ovan mark utan påträffas vid markarbeten, t.ex. arkeologiska undersökningar. Jfr. Brytningsyta, Brott/täkt.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, samt djup. Notera om det finns flintavfall, avslag o. dyl. på platsen.

Exempel på beskrivning:

- Område med flintgruvor, 130×45 m (ÖNÖ–VSV). Inom området påträffades ett 20-tal flintgruvor i samband med markarbete år 1982. Gruvhålen är oregelbundna, 1–4 m diam och intill 0,7 m dj. I anslutning till dessa finns flintavfall och förarbeten. Gruvorna ligger kvar och området är idag betesmark.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Flintgruva

(Detta exempel måste registreras som "antal 1", då det inte finns någon lämplig sammansatt lämningsstyp för flintgruvor. Alternativt kan varje flintgruva registreras separat, dvs. ges egen identitet och egen geometri.)

Fornlämningsliknande bildning

Definition: Naturbildning med fornlämningsliknande utseende.

Kommentar: Bildningar är formade av naturen.

Principer för beskrivning: Beskrivs enligt sedvanliga principer med form, storlek och höjd/djup.

Exempel på beskrivning:

- Höglignande bildning, rund, 7 m diam och 0,6 m h. Enstaka 0,1–0,2 m st stenar synliga i ytan. Kringodlad. Sannolikt naturbildning.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fornlämningsliknande bildning

Fornlämningsliknande lämning

Definition: Lämning med fornlämningsliknande utseende.

Kommentar: Lämningar är skapade av människan.

Principer för beskrivning: Beskrivs enligt sedvanliga principer med form, storlek, höjd/djup och eventuella konstruktionsdetaljer.

Exempel på beskrivning:

- Fångstgropsliknande lämning, närmast rund, 4 m diam och 0,5 m dj. Antydning till rundat bottenplan, 1 m diam. Antikvarisk kommentar: Gropen saknar vall och enligt markägaren är det troligen en täktgrop, uppgrävd vid anläggandet av brukningsvägen intill.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fornlämningsliknande lämning

Fyndplats

Definition: Fyndplats för enstaka eller fåtal föremål/artefakter från förhistorisk tid, medeltid eller äldre historisk tid.

Kommentar: Avser plats för fynd som man kan anta inte medvetet deponerats på platsen och/eller där det påträffats för få fynd för att området ska kunna bedömas som boplats. Avser inte sentida fynd. Platsen bör kunna bestämmas till gård eller by. Jfr. Boplats, Depåfynd, Fyndsamling.

Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd)

Egenskapsvärde:

- Ben/horn
- Bränd lera/lerklining
- Flinta
- Glas
- Grönsten
- Hälleflinta
- Keramik
- Kvarts
- Kvartsit
- Metall
- Skiffer
- Skärvsten
- Slagg
- Övrig bergart/mineral
- Övrigt

Principer för beskrivning: Beskriv fyndet kortfattat och ange, om möjligt, fyndomständigheter och nuvarande förvaringsplats. *Osäker position* anges under Kvalitetsmärkning om osäkerheten är större än 10 meter åt något håll. Antalet blir alltid 1.

Exempel på beskrivning:

- Fyndplats för 1 holkyxa av brons. Yxan påträffades vid jordbruksarbete 1974 av markägaren. Ingår i fyndsamlingen RAÄ 96. Skiss av yxan bifogas.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats ✓ Osäker position
Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Metall

- Fyndplats, ungefärlig, för 1 svärd från vikingatiden. Påträffades 1872 vid utdikningen av Lillsjön, av drängen Karlsson. Den ungefärliga fyndplatsen har visats av sonsonen. Svärdet förvaras i SHM.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats ✓ Osäker position
Egenskapstyp: Fyndmaterial *Egenskapsvärde:* Metall

- Fyndplats för 1 flintdolk och 1 skafthålsyx. Flintdolken är fragmentarisk, lancettformad, 16,5 cm l (topp och bas avslagna), 5 cm br och 1 cm tj, den återstående delen är sönderslagen i fem delar, som är hopsatta. Dolken är funnen för ca 20 år sedan vid trädgårdsarbete i V-slutningen av tomt. Skafthålsyxan är 13,5 cm l, 6,3 cm br och 4 cm tj. Båda förvaras på gården.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats ✓ Osäker position
Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Flinta, Övrig bergart/mineral

- Fyndplats. På angiven plats iaktogs i den för väg avbanade åkerytan och ställvis utmed dess kanter enstaka slaggbitar. Slaggen är svart, glasartad och relativt lätt. Sannolikt sentida slagg.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndplats
Egenskapstyp: Fyndmaterial (flervärd) *Egenskapsvärde:* Slagg

Fyndsamling

Definition: Föremål/artefakter från förhistorisk eller historisk tid.

Kommentar: Avser ett eller flera föremål utan tillräckliga uppgifter om fyndplats. Jfr. Fyndplats och Depåfynd. Avser samlingar hos privatpersoner såväl som samlingar på hembygdsgårdar.

Principer för beskrivning: Beskriv kortfattat samlingens innehåll och ange om möjligt fyndplats. Antalet blir alltid 1.

Exempel på beskrivning:

- Fyndsamling, bestående av 2 tunnackiga, slipade flintyxor, 1 skafthålsyxva av bergart, 1 spetsnackig oslipad flintyxva samt 1 fragmentarisk, flathuggen flintspets.

De tunnackiga yxorna upphittades av markägaren för ett tiotal år sedan i ett utdikad sankhål, ca 500 m N om gården, fyndplats RAÅ nr 54. Den flathuggna spetsen upphittades för ett par år sedan inom boplatsen, RAÅ nr 55. Övriga föremål är funna av ägarens far, sannolikt på gårdens ägor.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Fyndsamling

Gränsbestämt område

Definition: Till alla fast fornlämningar hör ett så stort område (fornlämningsområde) på marken eller på sjöbotten som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Begränsningen för vissa fornlämningsområden har fastställts av länsstyrelse eller, i vissa fall, genom fastighetsbildningsbeslut. Alla fornlämningsområden skyddas enligt bestämmelserna i 2 kapitlet Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Principer för beskrivning: Det gränsbestämda området registreras som en FMI-enhet. Även de innanför belägna fornlämningarna registreras som egna FMI-enheter. Ange områdets storlek och räkna upp ingående fornlämningar. Under referenser uppges diarienummer på beslutet. Gränsbestämt område ges alltid den antikvariska bedömningen Fast fornlämning.

Gränsbestämt område kan redovisas med upplysningstext (Fornlämningsområde) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Vid digital registrering digitaliseras Gränsbestämt område som en yta.

Exempel på beskrivning:

- Gränsbestämt område. Inom området är Västra Hoby 3:1–2, 4:1 samt 22:1 registrerade.

Referenser: ATA dnr 1840/1934, 961/1937, 3458/1975.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gränsbestämt område

Gränsmärke

Definition: Markering som utmärker gräns.

Kommentar: Avser t.ex. markeringar för gränser mellan fastigheter, byar, socknar eller länder. Gränsmärken kan bl. a. bestå av enstaka stenar med eller utan postament, av större block, av rösen med eller utan mittsten eller visarstenar, av gjutjärnstavlor. Ibland kan gränsmarkeringen ha inskriptioner med t. ex kungamonogram, länsnamn, länsvapen, ägonamn, årtal.

Principer för beskrivning: För gränsmärken i form av stenrösen, femstenarör etc. anges storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdoriering inom parentes, höjd, och stenstorlek. Därefter beskrivs eventuella konstruktioner, såsom visarstenar, hjärtstenar (mittstenar) osv. För gränsmärken i form av uppresta stenar anges höjd, bredd med orientering inom parentes samt tjocklek. Därefter beskrivs eventuella inskriptioner. Ange alltid åldersbelägg om sådant finns.

Gränsmärke kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Gränsmärke, flyttblock, 6×4 m (NNÖ–SSV) och 2,2 m h, med närmast lodrät sida mot N. Benämnd ”Bredehall” på karta från år 1694.

Referenser: Lantmäteriet, Falun: Sundborn 7, år 1694.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gränsmärke

- Gränsmärke, femstenarör, bestående av 1 hjärtsten och 5 visarstenar. Den resta hjärtstenen är 0,8 m h, 0,4 m br (N–S) och 0,15 m tj. I N, Ö, S och V är resta eller kantställda visarstenar, 0,3–0,5 m h, 0,25–0,4 m br och 0,1–0,2 m tj. Mellan hjärtstenen och visarstenarna är en stenpackning, 2,8 m diam och 0,2–0,3 m h, av 0,15–0,3 m st stenar.

Referenser: Lantmäteriet, Falun: Enviken 18, år 1773.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gränsmärke

- Gränsmärke, upprest sten, 0,3 m h, 0,2–0,3 m br (NV–SÖ) och 0,25 m tj. På SV sidan är en inhuggen kvadrat, 10×10 cm. Markerar gräns mellan Övervala och Långlid.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Gränsmärke

Naturföremål/-bildning med tradition

Definition: Naturföremål eller naturbildning till vilket ålderdomligt bruk, sägen, tradition, namn eller märkligt historiskt minne är knutet.

Kommentar: Jfr. Källa med tradition, Plats med tradition, Offerplats, Offerkast.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärden:

- Barktäkt
- Bläckning
- Grotta
- Jättegryta
- Jättekast/flyttblock
- Tandvärkstall
- Ättestupa
- Övrig

Principer för beskrivning: Naturföremål som grottor, stenblock osv. beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd/djup. Träd kan beskrivas med höjd och diametern i brösthöjd. Beskriv traditionen/bruket.

Jättekast kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Flyttblock med tradition, ca 14×12 m (NNV–SSÖ) och intill 10 m h.

Tradition: Enligt ortsbefolkningen kallas det mäktiga blocket ”Landkärringens sten”. Sägner om att ”landbackens drottning” här hade sitt residens upptecknades vid 1949 års fornminnesinventering.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Jättekast/flyttblock

- Träd med tradition, tall, ca 15 m h och 0,9 m diam i brösthöjd. Mycket skrovlig bark. På trädets N sida, 1,3–1,8 m över marken, är ett 30-tal rostiga spikar och nålar islagna mellan barkytorna. Några av nålarna tycks vara av modernt snitt.

Tradition: Enligt en i trakten mycket väl känd tradition har man här satt bort tandvärk. Om någon fällde trädet så skulle denne få all värken på sig.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tandvärkstall

- Flyttblock med tradition, jättekast, 8,5×7 m (NÖ–SV) och ca 3,5 m h.

Tradition: Traditionen berättar att trollen i Maglarpskogen slängde stenblocket mot kyrkan i Verum, när de hörde kyrkklockorna ringa. De missade dock kyrkan med ca 50 m.

Referenser: Prästransakningarna 1651.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningsstyp:* Naturföremål/-bildning med tradition
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Jättekast/flyttblock

Park-/trädgårdsanläggning

Definition: Medvetet utformat område avsett för promenader och rekreation eller enskilda anläggningar som ingår i ett sådant område.

Kommentar: Avser parker och trädgårdar som inte längre är i bruk och som inte vårdas för sitt ursprungliga ändamål. Bland lämningarna kan ingå skulpturer samt rester efter gång- och körvägar, kanaler, dammar, rabatter, fontäner, paviljonger m.m.

Principer för beskrivning: Enstaka lämning beskrivs med storlek, dvs. längd×bredd med längdoriering inom parentes, och höjd/djup. Om beskrivningen avser ett område, dvs. en park eller trädgård, anges först områdets storlek och därefter räknas förekommande anläggningar och deras antal upp. Beskriv sedan varje typ av anläggning för sig. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Lämning efter park kan redovisas med upplysningstext (Parklämning) på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Parkanläggning, rest av, bestående av enstensatt "grotta", rund, 5 m diam och intill 1,8 m dj, ingrävd i sluttningen. Kallmurade väggar av 0,2–0,9 m st stenar. Ingång från N, 1,5 m br, utanför denna är en 5 m l nedgrävd gång.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Park-/trädgårdsanläggning

- Parkanläggning, inom ett ca 300×70–100 m (N–S) st område, bestående av 1 vägbank, ett antal terrasser, trappor och bord.

Vägbanken är ställvis kallmurad, ca 100 m l och i huvudsak 8 m br och 2 m h, av 0,3–1 m st stenar. Den mittersta delen sväller ut i en mer terrassliknande form, 22×17 m. Inom området finns dessutom talrikt med större och mindre terrasser, vilka är både halvcirkelformade och rektangulära. De halvcirkelformade är 9–16 m diam och 0,2–0,7 m h. De rektangulära är 12×2 resp. 5×2 m och 0,5–1,4 m h. De är uppbyggda av 0,3–0,5 m st stenar. Vidare finns inom området fem trappor och ett bord bestående av 1 kvarnhjul, 1,6 m diam. I NV delen finns en täkt. Parkens ålder är okänd, men kallas enligt uppgift för "Jäppeparken". I den Ö delen av Jäppeparken finns en damm kallad Jäppedammen. Bilder finns i bildarkivet i Kristinehamn. Omkring åren 1939–1940 var det servering i parken.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Park-/trädgårdsanläggning

Plats med tradition

Definition: Plats till vilken ålderdomligt bruk, sägen, tradition, namn eller märkligt historiskt minne är knutet.

Kommentar: Är bruket, traditionen, namnet etc. knutet till en naturbildning på platsen, används i stället Naturföremål/-bildning med tradition. Jfr. även Offerplats, Källa med tradition.

Principer för beskrivning: Plats med tradition kan beskrivas till sin topografiska utformning, ange eventuella storleksmått.

Traditionen återges i fältet Tradition på blanketten resp. i FMIS/FältGIS. I fältet Beskrivning görs en hänvisning till traditionsfältet. Ange alltid referenser.

Exempel på beskrivning:

- Plats med tradition och namn. Platsen utgörs av en liten, N-sluttande backe, utmed vägen.

Tradition: En brud på väg till sitt bröllop skall ha mördats på platsen.

Namn: Brudbacken

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Plats med tradition

Rösning

Definition: En eller flera uppresta eller upplagda stenar som kan ha fungerat som riktmärke eller liknande.

Kommentar: Vissa rösningar kan ha haft flera funktioner. De är vanligt förekommande i fjällområdet, i samiska miljöer, men finns även i andra delar av landet. Avser t.ex. topprösen, markeringar för gömmor, gravplatser och heliga platser. Avser inte lämningar som hör till lämningstyperna Gränsmärke, Färdväg eller Minnesmärke, inte heller markeringar som kan antas ha lagts upp av turister i senare tid.

Principer för beskrivning: Ange storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, höjd och stenarnas storlek. Därefter beskrivs eventuella konstruktionsdetaljer, t.ex. kallmurning. Ange rösningens funktion om denna är känd.

Exempel på beskrivning:

- Rösning, oregelbunden, 1,5×0,7 m (NNV–SSÖ) och 0,2 m h, av ett 20-tal 0,2–0,5 m st stenar, flertalet utrasade.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Rösning

Samlingsplats

Definition: Plats där människor har samlats för gemensamma aktiviteter.

Kommentar: Avser plats för sammankomst för lagstiftning och rättsskipning, plats för regelbundet återkommande handel, samt t.ex. dans- och lekarplatser. Avser inte stående tingshus. Jfr. Kyrkstad, Militär mötesplats.

Egenskapstyp: Typ

Egenskapsvärde: Marknadsplats
Tingsplats
Övrig

Principer för beskrivning: Ange typ av plats och ge en kortfattad beskrivning av platsen beträffande utbredning och topografi.

Exempel på beskrivning:

- Samlingsplats, vid den gamla landsvägen som fanns före 1860. Platsen användes som mötesplats för ungdom och, som namnet antyder, var det en mötesplats för dans.

Namn: Gladansåsen

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Samlingsplats
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Övrig

- Tingsplats, enligt äldre uppteckningar. Platsen bebyggd med en gård. Den intilliggande myren kallas på Ekonomiska kartan Tingsmyran.

Referenser: Rannsakingar efter antikviteter, 1960: prästernas rannsakingar 1667 och befallningsmännens rannsakingar 1682–83.

Grau, O i: Beskrifning ofwer Västmanland 1754.

Ekström, G i: VFÅ 1948.

Västerfärneboboken, 1951, s. 61.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Samlingsplats
Egenskapstyp: Typ *Egenskapsvärde:* Tingsplats

Slagfält

Definition: Plats där slag utkämpats.

Kommentar: Avser t.ex. platsen för slaget vid Visby 1361, Stångebro 1598 m fl.

Principer för beskrivning: Ange om möjligt områdets storlek med längdoriering inom parentes och räkna upp eventuella förekommande anläggningar. Därefter beskrivs varje typ av lämning för sig. Ange kända föremålsfynd. Antal lämningstyper blir alltid 1.

Exempel på beskrivning:

- Slagfält, osäker utbredning. På denna plats stod år 1598 slaget vid Stångebro mellan kung Sigismund och hertig Karl, sedermera Karl IX. Idag är platsen grönområde och delvis bebyggd. På platsen finns idag en minnessten, se RAÅ-nummer 145.

Referenser: Östergötlands läns museums topografiska arkiv, Garnisonsmuseet.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Slagfält

Stenring

Definition: Rund eller oval ring av mer eller mindre tätt lagda stenar.

Kommentar: Förekommer ofta parvis och i anslutning till äldre samiska vistemiljöer. Funktionen är inte helt klarlagd men en förklaring är att de använts inom offerriter.

De förekommer inte bara i fjällen utan även på berg i övre Norrland ända ner mot kusten. Lämningarna kan likna härdar utan inre stenpackning. Skiljs från stenkrets bl.a. genom sin geografiska utbredning.

Principer för beskrivning: Ange form, storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdorientering inom parentes. Ange därefter om de avgränsande stenarna är lagda i enkel rad eller dubbla rader, deras inbördes avstånd och deras storlek.

Exempel på beskrivning:

- Stenring, rund, 1,6 m diam, bestående av i enkel rad lagda stenar, 0,1–0,3 m st och 0,1 m h, de flesta flata. Flera av stenarna är helt övertorvade.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenring

Stenugn

Definition: Lämning efter kallmurad ugn, anlagd utomhus, avsedd för matlagning, brödbakning eller dylikt.

Kommentar: Förekommer ofta vid kusten, men även bl.a. på fäbodrar. (Avser inte ugn som byggts inne i en byggnad.) Stenugnar i kustmiljö kallas ofta "ryssugnar".

Principer för beskrivning: Ange lämningens storlek, dvs. diameter eller längd×bredd med längdriktning inom parentes, och höjd samt stenmaterialets storlek. Ange om stenarna är eldpåverkade. Därefter beskrivs förekommande detaljer, såsom öppning, överbyggnad eller rökgång.

Ryssugn kan redovisas med upplysningstext på tryckt karta, se kapitlet Avisering till Lantmäteriets kartor.

Exempel på beskrivning:

- Stenugn, rektangulär, 2×1,5 m (NNÖ–SSV) och 0,5 m h, av 0,3–0,6 m st, delvis flata, stenar. Valvkappan är nedrasad varför ingen ugnöppning kan ses. Ugnen är uppförd mellan tre block och en bergsavsats.

Registreras som

Antal: 1 *Lämningstyp:* Stenugn

Utgår

Används för tidigare registrerad lämning som vid förnyad bedömning inte anses ska ingå i Fornminnesregistret. Får endast användas av administratör.

Övrigt

Används endast för företeelser som inte går att placera in under någon av övriga lämningstyper.

Index

Siffror i kursiv stil hänvisar till egenskapsvärden.

A

Alunbruk · 66
Avrättningsplats · 128

B

Backstuga · 17
Ballastplats · 82
Barktäkt · 99, 132
Beckgryta · 66
Begravningsplats · 47
Begravningsplats enstaka · 47
Bengömma · 28, 96
Benstamp · 66
Bergshistorisk lämning övrig · 102
Bildristning · 120
Bildsten · 120
Björngrav · 96
Blockgrav · 49
Bläckning · 99, 132
Blästbrukslämning · 103
Blästerugn · 103
Blästplats · 104
Boplats · 28
Boplatsgrop · 31
Boplatslämning övrig · 32
Boplatsvall · 32
Borg · 21
Bro · 83
Brott/täkt · 61, 105
Brunn/kalkkälla · 10, 33
Brygga · 88
Brytningsyta · 33, 106, 128
Bytomt/gårdstomt · 10
Båtlämning · 83

D

Dammvall · 2, 62, 106
Depåfynd · 129
Dike/ränna · 2, 62, 106
Domarring · 58
Drag · 83
Dös · 57

E

Eldpall · 37

F

Fartygs-/båtlämning · 84
Fast fiske · 78, 85
Fiskeläge · 11, 77, 84
Flatmarksgrav · 48
Flintgruva · 33, 107, 129
Flottningsanläggning · 63
Fornborg · 22
Fornlämningsliknande bildning · 129
Fornlämningsliknande lämning · 129
Fossil åker · 2
Fyndplats · 34, 130
Fyndsamling · 131
Fyr · 85
Fågelfångstanläggning · 78, 85
Fångstanläggning övrig · 77, 85
Fångstgrop · 78
Fångstgropssystem · 79
Fångstgård · 80
Fäbod · 12
Fäbodväg/-stig · 86
Fägata · 86
Fällsten · 103
Färdväg · 85
Färdvägssystem · 87
Färskningsplats/-hård · 112
Fästning/skans · 23
Förtöjningsanordning · 87
Förtöjningssten · 87
Förvaringsanläggning · 35
Förvaringsgrop · 35

G

Gistgård · 80, 88
Gjuteri · 107
Glasindustri · 63
Grav – uppgift om typ saknas · 49
Grav markerad av sten/block · 48
Grav- och boplatsoområde · 35, 53
Grav övrig · 50
Gravfält · 50
Gravhägnad · 52
Gravklot · 53
Gravvård · 53
Grophus · 13
Grophärd · 37
Grotta · 99, 132
Gruvhål · 107, 108
Gruvområde · 108
Gråbergsvarp · 102
Gränsbestämt område · 131
Gränsmärke · 131
Gånggrift · 57

H

Hammare/smedja · 110
 Hammarområde · 111
 Hamnanläggning · 88
 Hamnområde · 89
 Hjulgrav · 102, 118
 Hjulkvarn · 6, 15
 Hornsamling · 36
 Husgrund med vallformig begränsning · 13
 Husgrund, förhistorisk/medeltida · 12, 36
 Husgrund, historisk tid · 4, 14, 24, 64, 89, 111
 Husgrundsterrass · 13
 Husplåt · 13
 Hytt- och hammarområde · 114
 Hytta/ugn · 112
 Hyttlämning · 112
 Hyttområde · 113
 Hyvel · 76
 Hålväg · 86
 Hägnad · 4
 Hägnadssystem · 5
 Hägnadsvall · 5
 Hällbild · 120
 Hällgrav/stengrav · 47
 Hällkista · 57
 Hällmålning · 121
 Hällristning · 122
 Härd · 37
 härdpall · 37
 Hög · 54

I

Industri övrig · 65

J

Jordgrav · 47
 Järnväg/banvall · 86
 Järnåldersdös · 55
 Jättegryta · 99, 132
 Jättekast/flyttblock · 99, 132

K

Kaj · 88
 Kalkugn · 65
 Kanal · 90
 Kanalmärke · 90
 Kavelbro · 86
 Kemisk industri · 66
 Klippgrav/grotgrav · 47
 Kloster · 96
 Klumpsten · 49
 Kokgrop · 39

Kolbotten liggmila · 68, 115
 Kolbotten resmila · 68, 115
 Kolningsanläggning · 68, 115
 Kolningsgrop · 68, 115
 Kolugn · 68, 115
 Kolupplag · 102, 112
 Kompassros/väderstreckspil · 90
 Kraftindustri · 69
 Krutstamp · 67
 Kvarn · 6, 15, 69
 Kyrka/kapell · 97
 Kyrkstad · 15
 Kyrkväg/-stig · 86
 Kåta · 16, 39
 Källa med tradition · 98

L

Labyrint · 91, 98
 Landsväg · 86
 Lastageplats · 88
 Linberedning · 75
 Livsmedelsindustri · 70
 Långhög · 54
 Långröse · 56
 Lägenhetsbebyggelse · 17

M

Makadamslagningsplats/-sten · 74
 Malmupplag · 102, 103, 108, 112
 Markerad led · 86
 Marknadsplats · 134
 Metallindustri/järnbruk · 71, 116
 Militär anläggning övrig · 24
 Militär mötesplats · 24
 Milstolpe · 94
 Minneskors · 124
 Minnesmärke · 124
 Minnessten · 124
 Minnestavla · 124

N

Naturföremål/-bildning med tradition · 99, 132
 Naturhamn · 88

O

Offerkast · 100
 Offerplats · 100
 Område med flottningsanläggningar · 72
 Område med fossil åkermark · 7
 Område med militära anläggningar · 25
 Område med skogsbrukslämningar · 71

P

Pappersindustri · 73
 Park-/trädgårdsanläggning · 133
 Pest-/kolerakyrkogård · 47
 Pilgrimsled/-väg · 86
 Pir/vågbrytare · 88
 Plats med tradition · 101, 133
 Pottasketillverkning · 67

R

Rengärda · 40
 Renvall · 41
 Rest sten · 49
 Ristning, medeltid/historisk tid · 125
 Rostningsplats · 103, 112
 Runristning · 55, 126
 Runsten · 126
 Ränna · 63
 Röjningsröse · 8
 Röse · 56
 Rösning · 133

S

Salpetersjuderi · 67
 Saltsjuderi · 70
 Samlingsplats · 134
 Sillsalteri · 70
 Sjomärke · 91
 Skeppssättning · 58
 Skrädnings- och anrikningsanläggning · 102
 Skurvandring/skurverk · 74
 Skvaltkvarn · 6, 15
 Skålgrop/älvkvarn · 121
 Skåre/jaktvärn · 81, 91
 Skärvstenshög · 41
 Slagfält · 134
 Slagg/slaggvarp · 117
 Slagg/Slaggvarp · 103, 112
 Slott/herresäte · 18
 Smidesgrop/smideshärd · 117
 Smideslämning · 117
 Smidesområde · 118
 Småindustriområde · 73
 Sommargrav · 47
 Spärranordning · 25, 92
 Stadsbefästning · 26
 Stadslager · 18
 Stadsvall/stadsmur · 26
 Stalotomt · 19, 41
 Stenhuggeri · 74
 Stenhus · 13
 Stenindustri · 74
 Stenkammargrav · 57
 Stenkista · 63

Stenkistgrav · 58
 Stenkrets · 58
 Stenmur · 5
 Stenring · 134
 Stenröjd yta · 42
 Stenröse/rösning · 124
 Stensträng · 5
 Stensättning · 59
 Stenugn · 92, 135
 Stolphus · 13
 Strandskoning · 63, 88
 Stridsvärn · 27
 Stånggång · 118
 Syllstenshus · 13
 Såg/Sågverk · 76

T

Tandvärkstill · 99, 132
 Tegelinindustri · 75
 Terrassering · 43
 Textilindustri · 75
 Tingsplats · 134
 Tjärdal/tjärgrop · 67
 Tjärfabrik · 67
 Tjärhäll/tjärsten · 67
 Tjärmila · 67
 Tjärmyrmila · 67
 Tjärränna · 67
 Tjärugn · 67
 Tomtning · 19, 92
 Torp · 17
 Trankokeri · 70
 Treudd · 59
 Träindustri · 76

U

Uppallad sten · 49
 Uppfordringsanläggning · 118
 Utgård · 135

V, W

Vad · 93
 Vadmalsstamp · 75
 Vallanläggning · 101
 Vandring · 118
 Varpring/moring · 87
 Varv/slip · 93
 Vattenledare · 63
 Vattenståndsmärke · 124
 Viste · 20, 43
 Vårdkase · 94
 Väderkvarn · 6, 15
 Vägbank · 86
 Vaghållningssten · 94

Vägmärke · 94

Ä

Ässja · 117
Ättestupa · 99, 132

Ö

Ödekyrkogård · 47
Övrigt · 135